

Žrtve kaznenih djela u hrvatskom kazneno- pravnom sustavu

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I ISKUSTVA IZ PRAKSE

**Źrtve kaznenih
djela u hrvatskom
kaznenopravnom sustavu**

**REZULTATI
ISTRAŹIVANJA I
ISKUSTVA IZ PRAKSE**

IMPRESSUM

UREDNIKA

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.

AUTORI I AUTORICE

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.

Bruno Monteiro

prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas

Inês Nunes de Freitas

mr. sc. Ivana Eterović

Linda Dröfn Gunnarsdóttir

dr. sc. Maja Mamula

Miren Špek, dipl. iur.

Nives Jozić Kvastek, mag. soc.

izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

NAKLADNICA

Ženska soba, Maksimirska cesta 51 a,

10 000 Zagreb

LEKTURA

NITOR USLUGE d.o.o.

DIZAJN

Señor. Dobro društvo za komunikaciju d.o.o.

TISAK

HORVAT – TISAK d.o.o.

Ova publikacija nastala je u okviru projekta „Organizacije civilnoga društva kao ključni akteri u standardizaciji sustava za podršku žrtvama i svjedocima/kinjama kaznenih djela“ kojeg provodi Ženska soba u partnerstvu s Udrugom za podršku žrtvama i svjedocima, Hrvatskim pravnim centrom i partnerskom organizacijom s Islanda, Samtok um kvennaathvarf (The Women's Shelter). Projekt je podržan sa 138.985€ kroz Fond za aktivno građanstvo, sredstvima Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova.

Tisak ove publikacije omogućen je financijskom podrškom Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Ženske sobe i ne odražava nužno stavove država donatorica i Upravitelja Fonda.

PREDGOVOR

Publikacija „**Žrtve kaznenih djela u hrvatskom kaznenopravnom sustavu – rezultati istraživanja i iskustva iz prakse**“ nastala je u okviru projekta „Organizacije civilnoga društva kao ključni akteri u standardizaciji sustava za podršku žrtvama i svjedocima/kinjama kaznenih djela“. Nositeljica projekta je Ženska soba, a partneri na projektu su Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, Hrvatski pravni centar i Samtok um kvennaathvarf (The Women's Shelter) sa Islanda. Projekt se provodi uz financijsku podršku Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova (više o projektu na: <http://www.zenskasoba.hr/organizacije-civilnoga-drustva-kao-kljucni-akteri-u-standardizaciji-sustava-za-podrsku-zrtvama-i-svjedocima-svjedokinjama-kaznenih-djela/>).

Publikacija sadrži rezultate provedenih istraživanja i preporuke za unapređenje prava i položaja žrtava kaznenih djela u okviru kaznenog postupka. Povod za provedbu istraživanja proizašao je iz izravnog iskustva u radu sa žrtvama kaznenih djela i koordinacije „Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela“. Proteklih godina pitanje prava i položaja žrtava kaznenih djela postalo je pitanje od značajnijeg interesa stručne javnosti i usklađivanja zakonodavstva s međunarodnim standardima, dok sustav podrške žrtvama kaznenih djela sve više poprima oblike dostupnog i rasprostranjenog sustava. Pitanje zaštite žrtava od ponovljene viktimizacije i traumatizacije prepoznato je kao jedno od ključnih područja u koje je potrebno daljnje ulaganje od strane svih dionika u sustavu.

Međutim, usprkos navedenim pozitivnim promjenama, i dalje nije prisutna standardizacija u postupanju sa žrtvama, njihovom položaju, zaštiti i ostvarivanju prava žrtava kaznenih djela. Uzimajući u obzir nadležnosti, ulogu i djelokrug rada svih tijela kaznenog postupka, žrtva kaznenog djela – kao osoba koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koje su izravna posljedica kaznenog djela – zaslužuje dodatnu pažnju, zaštitu i postupanje koje je usmjereno na poštivanje njezina dostojanstva.

Kao što će pokazati rezultati istraživanja, prostora za unapređenje ima napretek – od pitanja provedbe učinkovite i pravovremene pojedinačne procjene potreba žrtava kaznenih djela, unapređenja komunikacije sa žrtvama i upućivanja u njihova prava, povezivanja sa službama za podršku, poduzimanja adekvatnih mjera zaštite do unapređenja sustava kompenzacije žrtvama kaznenih djela. Također, kako bi se žrtvama olakšao pristup službama za podršku, potrebno je dalje raditi na širenju sustava podrške i dostupnosti usluga žrtvama svih kaznenih djela, s posebnim naglaskom na manje razvijena i ruralna područja te područja slabije prometne povezanosti.

Kako bi se ostvarivanje prava i položaja žrtava kaznenih djela unaprijedilo, potrebno je unaprijediti suradnju i postupanje svih dionika, od policije, državnog odvjetništva i sudova, do svih dijelova sustava podrške žrtvama kaznenih djela. S tim ciljem u istraživanja su uključeni predstavnici i predstavnice svih navedenih dijelova sustava. Vjerujemo da podaci dobiveni ovim istraživanjima, kao i izrađene preporuke, mogu značajno doprinijeti promjenama u primjeni prava i položaju žrtava kaznenih djela.

Zahvaljujemo svim predstavnicima i predstavnicama policije, državnog odvjetništva i sudova koji su sudjelovali u istraživanjima. Također, zahvaljujemo i svim organizacijama civilnoga društva koje su svojim sudjelovanjem dale značajan doprinos.

Zahvaljujemo svim osobama koje su pristale s nama podijeliti svoja iskustva iz perspektive žrtve u kaznenom postupku te time dale najznačajniji doprinos u izradi ove publikacije.

Posebnu zahvalu upućujemo prof. dr. sc. Elizabeti Ivičević Karas i izv. prof. dr. sc. Zoranu Buriću. Njihov trud i angažman neizmjeran je doprinos ovoj publikaciji i pokazatelj da uz stručnost, ljudskost i otvorenost, prava i položaj žrtava u kaznenom postupku neće ostati marginalizirana tema u mnoštvu drugih kaznenopravnih tema.

SADRŽAJ

12	I. UVOD: ŽRTVA U KAZNENOM POSTUPKU izv. prof. dr. sc. Zoran Burić		
	1. Pravni položaj žrtve u kaznenom postupku	12	
	1. 1. Pravni položaj žrtve u ZKP/97	12	
	1. 2. Pravni položaj žrtve u ZKP/08	13	
	1. 3. Pravni položaj žrtve u ZKP/17	14	
	2. Prepoznavanje pravnog položaja žrtava izvan kaznenog postupka	14	
	3. Izgradnja sustava podrške žrtvama kaznenih djela	15	
	4. Zaključak	16	
18	II. METODOLOGIJA I PROVEDBA ISTRAŽIVANJA dr. sc. Maja Mamula		
24	III. STAVOVI I ISKUSTVA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA/CA, DRŽAVNIH ODVJETNIKA/CA I SUDACA/TKINJA O PRAVIMA I POLOŽAJU ŽRTAVA U KAZNENOM POSTUPKU prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas, izv. prof. dr. sc. Zoran Burić		
	1. Uvod	24	
	2. Informiranje žrtava o pravima i upućivanje na službe za podršku	24	
	2. 1. Prikaz i analiza rezultata istraživanja	25	
	2. 2. Komparacija ključnih pokazatelja	33	
	2. 3. Zaključci i preporuke	35	
	3. Provedba pojedinačne procjene žrtve	35	
	3. 1. Prikaz i analiza rezultata istraživanja	36	
	3. 2. Komparacija ključnih pokazatelja	44	
	3. 3. Zaključci i preporuke	46	
	4. Pravo na pratnju osobe od povjerenja	47	
	4. 1. Prikaz i analiza rezultata istraživanja	47	
	4. 2. Komparacija ključnih pokazatelja	50	
	4. 3. Zaključci i preporuke	50	
	5. Ostvarivanje prava žrtava kaznenih djela	51	
	5. 1. Prikaz i analiza rezultata istraživanja	52	
	5. 2. Komparacija ključnih pokazatelja	59	
	5. 3. Zaključci i preporuke	60	
62	IV. ISKUSTVA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA O PRIMJENI PRAVA I SUDJELOVANJU U KAZNENOM POSTUPKU dr. sc. Maja Mamula, Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.		
	1. Uvod	62	
	2. Informiranje o pravima i upućivanje na službe za podršku	63	
	3. Komunikacija s nadležnim tijelima i institucijama	68	
	4. Ostvarivanje prava žrtava kaznenih djela	69	
	5. Žrtve kaznenih djela i službe za podršku	77	
	6. Što je žrtvama kaznenih djela nedostajalo u kaznenom postupku	80	
	7. Zaključci i preporuke	83	
86	V. PRUŽANJE PODRŠKE ŽRTVAMA I SVJEDOCIMA/KINJAMA - ISKUSTVA MREŽE PODRŠKE I SURADNJE ZA ŽRTVE I SVJEDOKE KAZNENIH DJELA Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur., Nives Jozić Kvastek, mag. soc.		
	1. Uvod	86	
	2. Upućivanje žrtava kaznenih djela na mrežu podrške i suradnje od strane institucija i informiranje o pravima	86	

3. Ostvarivanje prava žrtava kaznenih djela	89
4. Usluga osobe od povjerenja – iskustva mreže podrške i suradnje	95
5. Iskustva mreže podrške i suradnje o provedbi pojedinačne procjene žrtava kaznenih djela	97
6. Suradnja institucija s mrežom podrške i suradnje	98
7. Direktno rad sa žrtvama kaznenih djela	99
8. Zaključci i preporuke	100

104 VI. ULOGA I NAČIN RADA STRUČNIH OSOBA PRILIKOM ISPITIVANJA DJECE I PUNOLJETNIH ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.,
mr. sc. Ivana Eterović

1. Uvod	104
2. Ispitivanje djece žrtava kaznenih djela	105
3. Ispitivanje punoljetnih žrtava kaznenih djela	108
4. Sudjelovanje u provedbi pojedinačne procjene	112
5. Dodatna usavršavanja i supervizije	114
6. Standardizacija i unaprijeđenje uloge stručnih suradnika/ca zaposlenih na sudovima	114
7. Unaprijeđenje prava i postupka ostvarivanja prava žrtava kaznenih djela	115
8. Zaključci i preporuke	117

120 VII. POSEBAN NAČIN ISPITIVANJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA I MJERE ZAŠTITE ŽRTAVA U PROSTORIJAMA SUDOVA

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.

1. Uvod	120
2. Ispitivanje putem audio-video uređaja	121
3. Žrtve kaznenih djela u zgradi suda	124
4. Preporuke za unapređenje prava i položaja žrtava kaznenih djela	126
5. Zaključci i preporuke	130

132 VIII. PRIMJENA ZAKONA O NOVČANOJ NAKNADI ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA I POSTUPAK OSTVARIVANJA NAKNADE

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.,
Miren Špek, dipl. iur.

1. Uvod	132
2. Prikaz ostvarenih novčanih naknada od 2013. do 2022. godine	132
3. Odredbe zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela i postupak ostvarivanja naknade	134
4. Osnove za ostvarivanje novčane naknade	136
5. Podnošenje zahtjeva i ostvarivanje novčane naknade	137
6. Informiranje o pravu na novčanu naknadu	141
7. Zaključci i preporuke	141

144	IX. KOMPARATIVNI PRIKAZ KLJUČNIH POKAZATELJA PROVEDENIH ISTRAŽIVANJA Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.
150	X. EXAMPLES OF VICTIM SUPPORT SYSTEMS IN FRANCE, PORTUGAL AND ICELAND
	1. VICTIM SUPPORT SYSTEM 150 IN PORTUGAL Bruno Monteiro, Inês Nunes de Freitas
	2. VICTIM SUPPORT SYSTEM 154 IN FRANCE Miren Špek, dipl. iur.
	3. VICTIM SUPPORT SYSTEM 159 IN ICELAND Linda Dröfn Gunnarsdóttir
164	XI. PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE PRAVA I POLOŽAJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA U KAZNENOM POSTUPKU Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.
170	XII. BILJEŠKE O AUTORICAMA I AUTORIMA
174	XIII. PRILOG
178	XIV. POPIS LITERATURE

POPIS KRATICA

APAV	Associação Portuguesa de Apoio à Vítima (Portuguese Victim Support Organisation)
CCP	The French Code of Criminal Procedure
Direktiva 2004/80/EZ	Direktiva Vijeća 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. o naknadi žrtvama kaznenih djela
Direktiva 2012/29/EU	Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP
 OCD	organizacija civilnoga društva
Odjeli za podršku žrtvama	odjeli za podršku žrtvama i svjedocima na županijskim sudovima
KZ	Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21)
Mreža podrške i suradnje	Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela
Odbor	Odbor za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela
Pravilnik	Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve (Narodne novine 106/17)
ZKP/97	Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 110/97)
ZKP/08	Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08)
ZKP/13	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 145/13)
ZKP/17	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 70/17)
ZKP	Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)
Zakon o novčanoj naknadi	Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (Narodne novine 80/08, 27/11)
ZZNO	Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (Narodne novine 70/17, 126/19, 84/21, 114/22)
Žrtva KD-a	Žrtva kaznenog djela

I. UVOD: ŽRTVA U KAZNENOM POSTUPKU

izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

I. UVOD: ŽRTVA U KAZNENOM POSTUPKU

izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

U hrvatskom pravnom sustavu danas postoji cijeli niz zakona i podzakonskih propisa¹ koji uređuju položaj i prava žrtava kaznenih djela (dalje u tekstu: žrtva KD-a). Ako današnje stanje usporedimo sa situacijom od prije petnaestak godina, dolazimo do zaključka da se radi o velikoj promjeni te da su žrtve KD-a od položaja sporadično dotaknutog subjekta pravnog sustava prešle put do punopravnog pravnog subjekta priznavanju čijih legitimnih interesa pravni poredak posvećuje veliku pažnju. Ako promotrimo pravni poredak u cjelini, uviđamo da su se promjene koje se odnose na žrtve dogodile u nekoliko sljedećih područja: 1. jačanje zaštite žrtava u kaznenom postupku, 2. prepoznavanje pravnog položaja žrtava izvan kaznenog postupka i 3. izgradnja sustava podrške žrtvama KD-a. U nastavku će ukratko biti izložena osnovna obilježja svake od ovih promjena.

1. PRAVNI POLOŽAJ ŽRTVE U KAZNENOM POSTUPKU

1.1. Pravni položaj žrtve u ZKP/97

Sve do donošenja Zakona o kaznenom postupku iz 2008. godine² (dalje u tekstu: ZKP/08) pojam žrtve bio je nepoznat središnjem hrvatskom zakonu koji uređuje kazneni postupak. Međutim, na temelju te činjenice bilo bi pogrešno zaključiti da se kazneni postupak uopće nije bavio žrtvom KD-a. Dapače, ranije procesno zakonodavstvo poznavalo je institut oštećenika i upravo su kroz taj institut žrtvi KD-a bila osigurana neka izuzetno važna i snažna procesna prava. Oštećeniku su, a time i žrtvi, bila zajamčena vrlo široka procesna prava, počevši od činjenice da je oštećenik imao pravo, ukoliko državni odvjetnik/ca ne pokrene kazneni postupak ili od njega odustane, sam preuzeti ulogu ovlaštenog tužitelja u kaznenom postupku, preko relativno širokih prava sudjelovanja u kaznenom postupku u situacijama kada je u ulozi ovlaštenog tužitelja nastupao državni odvjetnik/ca, do prava na naknadu štete prouzročene kaznenim djelom u kaznenom postupku.³

Osim kroz ulogu oštećenika, koji je žrtvi omogućavao aktivno sudjelovanje u kaznenom postupku u svrhu promicanja vlastitih procesnih interesa, Zakon o kaznenom postupku iz 1997. godine⁴ (dalje u tekstu: ZKP/97) omogućavao je, iako ne neposredno, i određene mjere zaštite žrtava KD-a od sekundarne viktimizacije povezane s njihovim sudjelovanjem u kaznenom postupku. Radilo se o mjerama koje nisu bile primarno usmjerene na žrtve, već na ranjive kategorije svjedoka/inja. Ako se žrtva KD-a, što je pravilo, u postupku pojavljivala u ulozi svjedoka/inje i ako je pripadala nekoj od kategorija ranjivih svjedoka/inja, pravni joj je poredak omogućavao određene mjere zaštite od sekundarne viktimizacije. Vidimo, dakle,

¹ Istraživanje koje je u Hrvatskoj provedeno prije nekoliko godina, a koje se bavilo načelnim pitanjima pravnog položaja žrtava, u svrhu analize njihova normativnog položaja u obzir je uzelo 25 zakona, podzakonskih propisa i strateških dokumenata koji se u Hrvatskoj bave tematikom žrtava. Detaljnije v. Burić, Z. i Lučić, B. Pravni i institucionalni aspekti položaja žrtve kaznenog djela u RH, str. 3, dostupno na http://www.zupsudvu.hr/radovi/pravni_i_institucionalni_aspekti_polozaja_zrtve_kaznenih_djela_u_RH.pdf (pristupljeno 27. 9. 2022.).

² Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08).

³ Detaljnije v. Tomašević, G. i Pajčić, M. (2008). Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 15(2), str. 817-857.

⁴ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 110/97).

da usprkos činjenici da ZKP/97 nije izričito poznavao pojam žrtve, to ne znači da žrtva prije ZKP/08 nije imala nikakvih prava u kaznenom postupku.

1. 2. Pravni položaj žrtve u ZKP/08

Kao što je već prethodno kazano, ZKP/08 uveo je u hrvatsko kazneno procesno zakonodavstvo pojam žrtve, ali je i zadržao i institut oštećenika, a bez da je ta dva instituta jasno pojmovno razdvojio.⁵ Tako je uvođenjem pojma žrtve u ZKP/08 uvedena i dugogodišnja konfuzija u normativnom i praktičnom aspektu oko odgovora na pitanje tko je žrtva, a tko oštećenik i koja je razlika između ovih dvaju pojmova, koja je donekle, barem na teorijskoj i normativnoj razini razriješana izmjenama i dopunama ZKP/08 iz 2017. godine.

Osim što je uveo pojam žrtve, ZKP/08 uveo je i posebna prava za žrtve KD-a. Različitim kategorijama žrtava priznat je različiti krug prava. Najmanja skupina prava odnosila se na sve žrtve kaznenih djela, a najveća na žrtve KD-a protiv spolne slobode. Uvedena prava moguće je ugrubo podijeliti u dvije skupine: 1. izvanpostupovna prava žrtava KD-a i 2. zaštitna prava vezana uz sudjelovanje žrtava u kaznenom postupku.

Prva skupina prava nema veze sa sudjelovanjem žrtava u kaznenom postupku, štoviše, neka od njih, pa i ono najvažnije, pravo na pristup službama za pomoć žrtvama KD-a, neovisna su o tome je li kazneno djelo uopće prijavljeno. Činjenici da su ta prava žrtvama priznata u zakonu koji uređuje kazneni postupak mogu se opravdano uputiti kritike. Bilo bi, naime, bolje da postoji poseban zakon kojim se uređuju prava žrtava KD-a, a da se u kaznenom procesnom zakonodavstvu dodatno razrađuju samo ona prava koja su vezana uz sudjelovanje žrtava u kaznenom postupku.

Već smo ranije istaknuli da je i ZKP/97, iako ne neposredno, omogućavao određene mjere postupovne zaštite za žrtve KD-a, i to ako se u postupku pojavljuju u ulozi ranjivih svjedoka. ZKP/08, pored toga, uvodi cijeli niz mjera postupovne zaštite za žrtve čiji je smisao da se žrtve zaštiti od sekundarne viktimizacije.

Pored mjera izvanpostupovne i postupovne zaštite, za žrtve je zadržana i mogućnost da aktivno sudjeluju u kaznenom postupku kroz preuzimanje uloge oštećenika.

Prve značajne promjene u tekstu ZKP/08 koje se odnose na žrtve KD-a učinjene su u izmjenama i dopunama iz 2013. godine⁶ (dalje u tekstu: ZKP/13). Tim je izmjenama i dopunama u najvećoj mjeri implementirana odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske kojom je značajan broj odredbi (više od 40!) ZKP/08 proglašen neustavnima. Potreba izmjene odredaba prethodnog postupka, u svrhu dovođenja odredbi ZKP/08 u skladnost s Ustavom, iskorištena je i kako bi se u taj dio postupka ugradili mehanizmi kojima bi se zaštitilo pravo žrtava kaznenih djela na učinkovitu istragu.⁷ Problem neučinkovitosti istrage, osobito u kontekstu čl. 2. i 3. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, višekratno je u odnosu na hrvatski kazneni postupak detektiran u odlukama Europskog suda za ljudska prava. Imajući u vidu da je temeljni zahtjev žrtava kaznenih djela koji upućuju pravnom poretku da kazneno djelo čije su žrtve bude učinkovito,

⁵ Burić, Z. (2015). Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u hrvatski kaznenopravni sustav. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 22 (2), 396-397.

⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 145/13)

⁷ Detaljnije v. Đurđević, Z. (2013). Rekonstrukcija, judicijalizacija, konstitucionalizacija, europeizacija hrvatskog kaznenog postupka V. Novelom ZKP/08: Prvi dio? Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 20 (2), 331-333.

temeljito, objektivno, promptno i neovisno istraženo te njegov počinitelj kažnjen u skladu sa zakonom, u tekst ZKP/08 ugrađeni su postupovni mehanizmi koji omogućuju ostvarenje tog legitimnog zahtjeva žrtve.

1. 3. Pravni položaj žrtve u ZKP/17

Nakon donošenja ZKP/08, najopsežnije promjene vezane uz položaj žrtava u hrvatskom kaznenom postupku učinjene su Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2017. godine⁸ (dalje u tekstu: ZKP/17). Tim su amandmanima u hrvatski pravni poredak transponirane odredbe Direktive o žrtvama kaznenih djela (dalje u tekstu: Direktiva 2012/29/EU).⁹

Transponiranje odredaba Direktive 2012/29/EU dovelo je do brojnih promjena u tekstu ZKP-a. Sve učinjene promjene mogu se ugrubo grupirati u tri skupine: uvođenje nove definicije žrtve i provođenje jasnog i dosljednog razlikovanja pojmova žrtve i oštećenika, širenje prava žrtava kaznenih djela te uvođenje postupka pojedinačne procjene za sve žrtve KD-a.

2. PREPOZNAVANJE PRAVNOG POLOŽAJA ŽRTAVA IZVAN KAZNENOG POSTUPKA

Osim što je u posljednjih petnaestak godina došlo do značajnog jačanja pravnog položaja žrtve unutar kaznenog postupka, isto je razdoblje obilježeno i prepoznavanjem pravnog položaja žrtve izvan kaznenog postupka. Ta dva procesa vremenski koincidiraju i sadržajno su povezana. Naime, i prepoznavanje pravnog položaja žrtve izvan kaznenog postupka na normativnoj je razini započeto kroz odredbe ZKP/08. No, prije nego što se upustimo u analizu ovog pravca razvoja pravnog položaja žrtve, dužni smo obrazložiti što uopće smatramo pod prepoznavanjem pravnog položaja žrtve izvan kaznenog postupka. To prije svega znači pravno prepoznavanje činjenice viktimizacije, odnosno priznanje od strane pravnog poretka da osoba prema kojoj je kazneno djelo počinjeno ima određene specifične potrebe i interese i da je potrebno izgraditi društvene mehanizme radi zadovoljenja tih potreba i interesa. Pri tom je njihova bitna karakteristika da se ne radi o potrebama i interesima koji su vezani uz kazneni postupak, već su o njemu neovisni. Dapače, neovisni su o tome, barem u određenim situacijama, je li kazneno djelo uopće prijavljeno ili se na drugi način saznalo da je takvo djelo počinjeno.

U odnosu na pojedina prava, prepoznavanje pravnog položaja žrtve izvan kaznenog postupka primarno se u Hrvatskoj dogodilo kroz jamčenje triju prava neovisnih o kaznenom postupku za žrtve KD-a: prava na pristup službama za potporu žrtvama KD-a, prava na zaštitu od zastrašivanja i odmazde te prava na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna.

Pravo na pristup službama za potporu žrtvama KD-a, koje je sada zajamčeno čl. 43. st. 1. toč. 1. Zakona o kaznenom postupku¹⁰ (dalje u tekstu: ZKP), uneseno je u tekst ZKP-a transponiranjem čl. 8. Direktive 2012/29/EU. Prema Direktivi 2012/29/EU, to pravo mora biti besplatno za žrtvu i mora postojati prije, za vrijeme i određeno razdoblje nakon kaznenog postupka te ne smije ovisiti o tome je li žrtva podnijela kaznenu prijavu ili ne. Blisko povezano s tim pravom je i pravo zajamčeno čl. 43. st. 1. toč. 2. ZKP-a, prema kojem žrtve imaju pravo na djelotvornu psihološku i

⁸ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 70/17).

⁹ Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, Službeni list Europske unije, L 315/57, 14. 11. 2012.

¹⁰ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)

drugu stručnu pomoć tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama KD-a. Ova prava, koja su u određenoj mjeri bila priznata već u tekstu ZKP/08,¹¹ dovela su, uz druge čimbenike, do razvoja sustava za podršku žrtvama KD-a, o čijem će nastanku i ustroju biti više riječi u nastavku teksta odnosno 3. poglavlju.

Pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde novo je pravo koje je u katalog prava žrtava iz čl. 43. ZKP-a uneseno njegovim izmjenama i dopunama iz 2017. godine. Unošenjem ove odredbe u tekst ZKP-a transponiran je čl. 18. Direktive 2012/29/EU prema kojem su države članice dužne uspostaviti mjere kojima se žrtve i članovi/ce njihovih obitelji zaštićuju od sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde. Svrha je takvih mjera da se, u slučaju vjerojatnosti postojanja rizika za život, tjelesni i duševni integritet, osobnu slobodu, sigurnost ili seksualni integritet osobe, ugroženoj osobi pruži zaštita.¹²

Žrtva KD-a nasilja počinjenog s namjerom ima pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu sa čl. 43. st. 3. ZKP-a. Ostvarivanje tog prava uređeno je posebnim zakonom, Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela¹³ (dalje u tekstu: Zakon o novčanoj naknadi). Tim zakonom omogućeno je određenim kategorijama žrtava da ostvare naknadu štete prouzročene kaznenim djelom iz sredstava državnog proračuna, neovisno o tome je li počinitelj kaznenog djela poznat, ni je li za to kazneno djelo pokrenut kazneni postupak. Dovoljno je da je kazneno djelo evidentirano ili prijavljeno policiji ili državnom odvjetništvu.¹⁴

3. IZGRADNJA SUSTAVA PODRŠKE ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA

Paralelno s procesom normativnog priznavanja posebnih prava žrtve u kaznenom postupku i izvan njega tekao je proces izgradnje sustava podrške žrtvama KD-a. Prije petnaestak godina takav sustav nije postojao. Podrška žrtvama pružana je primarno kroz djelatnost organizacija civilnoga društva (dalje u tekstu: OCD) koje su se u Hrvatskoj bavile pružanjem podrške pojedinim kategorijama žrtava KD-a, prije svega ženama, a kasnije i žrtvama rata. Osim nevladinih organizacija, žrtve su određene oblike podrške mogle ostvarivati i kroz javne institucije zdravstvenog, socijalnog i obrazovnog sustava. Ali sva ta djelatnost nevladinih organizacija i različitih javnih tijela nije imala obilježja uređene djelatnosti umrežene u okviru racionalno organiziranog sustava. Jednostavno nije postojala svijest o tome da žrtve KD-a predstavljaju dovoljno relevantnu društvenu skupinu čije potrebe bi zahtijevale organizaciju jednog posebnog društvenog sustava koji bi se bavio tim potrebama.

Prvi znakovi izgradnje takvog sustava u Hrvatskoj vezani su uz učinkovit progon ratnih zločina i potrebu da se žrtvama i svjedocima tih kaznenih djela, čija je spremnost da se pojave pred sudom i iznesu svoja saznanja o kaznenopravno relevantnim događajima bila nužna da se počinitelji takvih djela kazne, pruži

¹¹ U skladu sa čl. 43. st. 1. toč. 1. tog zakona, žrtva je imala pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela.

¹² DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, European Commission, DG Justice, December 2013, str. 39.

¹³ Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (Narodne novine 80/08, 27/11).

¹⁴ Detaljnije o tom pravu v. Burić/Lučić, *op. cit.*, str. 9-10, Bukovac Puvača, M. (2013). *Državne naknade žrtvama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 34(1) 1, 333-354. Osim ovog zakona, postoji i drugi posebni zakon koji uređuje pravo na naknadu štete za specifičnu skupinu žrtava, žrtve seksualnih delikata u ratu. Radi se o Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu (Narodne novine 64/15, 98/19).

adekvatna procesna i izvanprocesna zaštita. Uslijed toga su na županijskim sudovima, na kojima su vođeni postupci za ta kaznena djela, osnivani odjeli za podršku žrtvama i svjedocima kaznenih djela (dalje u tekstu: odjeli za podršku žrtvama). Djelatnost odjela za podršku žrtvama stavljena je pod nadzor Ministarstva pravosuđa i uprave. Takvi odjeli za podršku žrtvama danas postoje na sedam županijskih sudova u Hrvatskoj. Dakle, ne postoje na ostatku županijskih sudova ni na općinskim sudovima koji također imaju nadležnost postupati u kaznenim predmetima. Kroz djelatnost odjela za podršku žrtvama uspostavljan je javni sustav podrške žrtvama KD-a. Međutim, jedan od osnovnih nedostataka tog sustava je njegova prostorna nedostupnost na cijelom području Republike Hrvatske. Kako bi se osigurala dostupnost javne usluge podrške za sve žrtve, neovisno o tome gdje se na području Republike Hrvatske nalaze, Ministarstvo pravosuđa i uprave je 2018. godine pokrenulo program Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela (dalje u tekstu: Mreža podrške i suradnje). Tim se programom nevladine organizacije koje djeluju na područjima na kojima ne postoje odjeli za podršku žrtvama uključuju u javni sustav podrške žrtvama svih KD-a.¹⁵ Kroz djelovanje Mreže podrške i suradnje uspostavljen je tako javni sustav podrške za sve žrtve KD-a na području Republike Hrvatske, a taj sustav rezultat je zajedničkog djelovanja državnih tijela i nevladinih organizacija.

4. ZAKLJUČAK

Posebne potrebe i interesi žrtava kaznenih djela danas su prepoznati u zakonodavstvu Republike Hrvatske. Radi se o sasvim novom procesu koji se odvija u posljednjih petnaestak godina. Danas su potrebe i interesi žrtava kaznenih djela prepoznati ne samo u kontekstu kaznenog postupka i kaznenog pravosuđa općenito, već i u širem društvenom kontekstu. U odnosu na kazneni postupak i kazneno pravosuđe, recentno je razdoblje obilježeno ne samo izričitim prepoznavanjem žrtve kao posebnog procesnog sudionika i priznavanjem posebnog kruga procesnih prava žrtvama, već i postupnim jačanjem njezinoga položaja i prava. Istodobno s jačanjem položaja žrtve u kaznenom postupku dogodio se i proces zakonodavnog prepoznavanja potreba i interesa žrtve i izvan kaznenog postupka. Na razvoj tog zakonodavstva odlučujuće je utjecalo shvaćanje da žrtvi treba prepoznati određena prava i pružiti određene usluge već na temelju same činjenice viktimizacije, neovisno o tome dolazi li uopće u vezi s tim događajem do aktivacije tijela kaznenog pravosuđa. Prepoznavanje posebnih prava i interesa žrtava izvan kaznenog postupka dovelo je do trećeg značajnog procesa za položaj žrtava KD-a u Hrvatskoj, a to je izgradnja sustava podrške za žrtve KD-a. Danas s pravom možemo govoriti o postojanju sustava podrške za žrtve KD-a koji postoji na čitavom teritoriju Republike Hrvatske. Radi se o javnom sustavu koji svojim zajedničkim djelovanjem čine državne institucije i nevladine organizacije.

¹⁵ Detaljnije o programu v. na: <https://pravosudje.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/mreza-podrske-i-suradnje-za-zrtve-i-svjedoke-kaznenih-djela/19859> (pristupljeno 27. 9. 2022.).

II. METODOLOGIJA I PROVEDBA ISTRAŽIVANJA

dr. sc. Maja Mamula

II. METODOLOGIJA I PROVEDBA ISTRAŽIVANJA

dr. sc. Maja Mamula

1. METODE I PROVEDBA

Ovo istraživanje rezultat je direktnog rada tima Ženske sobe, prije svega voditeljice Mreže podrške i suradnje Anamarie Drožđan-Kranjčec, sa žrtvama KD-a, razvoja Mreže podrške i suradnje, kao i promišljanja o svemu što je u dosadašnjem radu uočeno.

Ključni ciljevi ovog istraživanja bili su:

1. Analizirati iskustva dionika kaznenopravnog sustava – policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja, u odnosu na njihovo postupanje prema žrtvama KD-a.
2. Analizirati iskustva žrtava KD-a u ostvarivanju njihovih prava i položaja u okviru kaznenopravnog postupka.
3. Ispitati iskustva organizacija članica Mreže podrške i suradnje u odnosu na njihov rad sa žrtvama KD-a.
4. Analizirati podatke o načinu i standardizaciji ispitivanja djece i punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja, ulozi stručnih suradnika/ca u takvom načinu ispitivanja, njihovoj ulozi u provedbi pojedinačne procjene kao i o drugim segmentima vezanim uz rad stručnih suradnika/ca zaposlenih na sudovima.
5. Prikupiti informacije o dostupnosti, ispravnosti i primjeni audio-video uređaja na sudovima te poduzimanju drugih mjera zaštite žrtava usmjerenih na izbjegavanje vizualnih kontakata s počiniteljem u zgradama sudova.
6. Ispitati iskustva dionika o odredbama i primjeni Zakona o novčanoj naknadi.

Metodologiju istraživanja razvile su dr. sc. Maja Mamula i Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur., uz podršku cjelokupnog istraživačkog tima u kojem su sudjelovali/e prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas, izv. prof. dr. sc. Zoran Burić, Miren Špek, dipl. iur. i mr. sc. Ivana Eterović.

Metodološki nacrt ovog istraživanja uključivao je kombinaciju kvalitativnih i kvantitativnih metoda, odnosno mješoviti istraživački pristup (*mixed methods*).¹⁶

Kvantitativne metode unutar mješovitog istraživačkog pristupa omogućavaju kvantificiranje pojave, identificiranje obrazaca podataka i uzročno-posljedičnih odnosa, dok kvalitativne metode omogućuju dublji uvid i sudjelovanje sudionika/ca istraživanja, njihovih opažanja i perspektiva, što se iznimno teško može postići kvantitativnim istraživanjima.

Odabrani mješoviti istraživački pristup obuhvatio je korištenje strukturiranog upitnika kao dijela kvantitativnih metoda i polustrukturiranog intervjua kao dijela kvalitativnih metoda. Odabran je mješoviti pristup koji ima nacrt s jednakim statusom (uloga kvalitativnog i kvantitativnog pristupa u istraživanju je jednako važna), a s obzirom na provođenje metoda je bila sekvencijalna (istraživanje se prvo provede uz pomoć jednog pristupa, a potom drugog), dakle odabran je

¹⁶ Este, D., Sitter, K. & Maclairin, B. Using mixed methods to understand youth resilience. In: Liebenberg, L. & Ungar, M. (eds.), *Researching resilience*. Toronto: University of Toronto Press, (2009), 201-224.

ekspanatorni sekvencijalni nacrt, koji podrazumijeva prikupljanje podataka prvo kvantitativnim, a potom kvalitativnim metodama.¹⁷

S obzirom na osjetljivost teme, pogotovo za podskupinu žrtava, prikupljanje podataka, kontakti sa sudionicima/ama, informacije i slanje upitnika provodile su isključivo članice istraživačkog tima Ženske sobe, koje imaju višegodišnje iskustvo u direktnom radu sa žrtvama različitih KD-a. Intervjue sa žrtvama provodila je isključivo voditeljica istraživačkog tima.

Održani su brojni zajednički sastanci na kojima su detaljno dogovoreni svi koraci za provođenje 7 analiza, razvoj pet različitih upitnika i dva polustrukturirana intervjua.

U prikupljanju podataka u skladu s ciljevima istraživanja, korištene su dvije metode:

- **upitnici** koji su ispunjavani individualno i koje je ispunio svaki sudionik/ca istraživanja
- **polu-strukturirani intervjui.**

Prije početka provođenja istraživanja, razumljivost i jasnost svih upitnika i intervjua provjerena je kroz pilot-istraživanje na grupi koja se sastojala od 8 osoba.

S obzirom da je istraživanje uključivalo veći broj različitih analiza, koje su imale i posebne grupe sudionika/ca, za potrebe istraživanja konstruirano je **pet različitih upitnika**, pri čemu je vođena posebna pažnja o osjetljivosti i razumljivosti pitanja.

Konačne verzije upitnika sadržavaju:

1. Upitnik namijenjen dionicima kaznenopravnog sustava (policijskim službenicima/cama, državnim odvjetnicima/ama i sucima/tkinjama) sadržavao je 34 pitanja podijeljena u pet kategorija (opće informacije, informiranje žrtava o pravima i upućivanje na službe za podršku, provedba pojedinačne procjene žrtava KD-a, pravo na pratnju osobe od povjerenja i ostvarivanje prava žrtava KD-a);
2. Upitnik namijenjen sudionicima/ama iz Mreže podrške i suradnje sadržavao je 37 pitanja podijeljenih u šest kategorija (opće informacije, upućivanje žrtava KD-a na Mrežu podrške i suradnje od strane institucija i informiranje o pravima, ostvarivanje prava žrtava KD-a, usluga osobe od povjerenja, iskustva Mreže podrške i suradnje o provedbi pojedinačne procjene žrtava KD-a, suradnja nadležnih tijela s Mrežom podrške i suradnje i direktan rad sa žrtvama KD-a);
3. Upitnik namijenjen stručnim suradnicima/ama zaposlenim na sudovima sadržavao je 29 pitanja podijeljenih u sedam kategorija (opće informacije, ispitivanja djece žrtava KD-a, ispitivanje punoljetnih žrtava KD-a, sudjelovanje u provedbi pojedinačne procjene, dodatna stručna usavršavanja i supervizije, standardizacija i unapređenje uloge stručnih suradnika/ca zaposlenih na sudovima i unaprjeđivanje prava i postupaka ostvarivanja prava žrtava KD-a);
4. Upitnik namijenjen predstavnicima/ama sudova o mjerama zaštite i načinu ispitivanja žrtava KD-a sadržavao je 26 pitanja podijeljenih u četiri kategorije (opće informacije, ispitivanje putem audio-video uređaja, žrtve KD-a u zgradi suda i preporuke za unaprjeđenje položaja žrtava);
5. Upitnik namijenjen sudionicima/ama analize o primjeni novčane naknade sadržavao je 23 pitanja podijeljena u pet kategorija (opće informacije, postupak ostvarivanja novčane naknade žrtava KD-a, osnove za ostvarivanje novčane naknade, podnošenje zahtjeva i ostvarivanje novčane naknade i informiranje o pravu na novčanu naknadu).

¹⁷ Sekol, I. i Maurović, I. Miješanje kvantitativnog i kvalitativnog istraživačkog pristupa u društvenim znanostima – miješanje metoda ili metodologija?. Ljetopis socijalnog rada, 24 (1), (2017.), 7-32.

U svim navedenim upitnicima korištena su pitanja različitog tipa: od odabira ponuđenih odgovora (npr. skale Likertovog tipa, višestruki izbor) do opisnih odgovora.

Upitnici su ispunjavani individualno. Prosječno ispunjavanje upitnika trajalo je oko 40 minuta.

Intervjui su provedeni individualno i imali su dvojak ulogu: da se pojašne neki od odgovora iz upitnika, kao i da se postave dodatna pitanja, dajući sudionicima vrijeme i prostor za pojašnjenja, opise, vlastite osobne priče (za sudionike i sudionice iz OCD-a) ili kao osnovni izvor informacija (za žrtve KD-a). Intervjui su se održavali u dogovoru između intervjuerke i sudionika/ca istraživanja, putem telefona, jer se radio o sudionicima/ama iz različitih dijelova Hrvatske. Prosječno vrijeme provođenja intervjuja bilo je oko 1 sat.

Prvi pozivi za sudjelovanje u istraživanju poslani su odabranim potencijalnim sudionicima/ama sredinom lipnja 2021. godine. Upitnici su, ovisno o grupama sudionika/ca, ispunjavani u razdoblju od kraja rujna 2021. do sredine travnja 2022. godine, dok su intervjui provedeni od sredine lipnja 2021. do kraja siječnja 2022. godine.

2. SUDIONICE I SUDIONICI ISTRAŽIVANJA

Jedan od temeljnih izazova ovog istraživanja bio je odabir sudionika/ca, jer je istraživanje obuhvaćalo šest različitih grupa: predstavnike/ce kaznenopravnog sustava (policijski službenici/ce, predstavnici/ce državnog odvjetništva, suci/tkinje), predstavnice OCD-a iz Mreže podrške i suradnje, stručne suradnike/ce zaposlene na sudu, sudionike/ce analize o primjeni novčane naknade za žrtve KD-a i same žrtve KD-a.

U prvom koraku Ženska soba je na sva nadležna tijela (Ministarstvo unutarnjih poslova, Ravnateljstvo policije; Državno odvjetništvo Republike Hrvatske; 15 županijskih i 32 općinska suda) i OCD-e iz Mreže podrške i suradnje poslala upit putem elektronske pošte s pozivom za sudjelovanje, koji je sadržavao detaljne informacije o istraživanju, ciljevima, metodama, timu koji ga provodi, kao i o predviđenom vremenu potrebnom za ispunjavanje upitnika. Za žrtve KD-a postupak je uključivao razgovore s OCD-ima iz Mreže podrške i suradnje koji su kontaktirali žrtve KD-a kojima su pružili pomoć i podršku te ih pitali žele li sudjelovati u istraživanju. Ako su pristali, prosljedili bi kontakt Ženskoj sobi.

Nakon što bi od nadležnog tijela/OCD-a dobile pozitivan odgovor s navedenim imenom i kontaktom sudionika/ce, Ženska soba ih je izravno kontaktirala, poslala sve informacije i upitnik. Nakon što je upitnik bio ispunjen, sudionicima/ama je poslana potvrda o primitku ispunjenog upitnika i zahvala za sudjelovanje. S predstavnicama iz OCD-a iz Mreže podrške i suradnje nakon što je primljen ispunjen upitnik, dodatno je dogovoren termin za intervju.

Sa žrtvama KD-a postupak je bio različit utoliko da bi im se na kontakt koji su prosljedili OCD-i iz Mreže podrške i suradnje javila intervjuerka-voditeljica istraživačkog tima i zajedno s njima dogovorila vrijeme za provođenje intervjuja.

U **konačni uzorak** uključeno je **135 predstavnika/ca iz nadležnih tijela** (policija, državno odvjetništvo, sudovi) i **OCD-a** i **42 žrtve KD-a** (Tablica 1).

ANALIZA	SUDIONICE I SUDIONICI	UKUPNO	ŽENE	MUŠKARCI
Stavovi i iskustva policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja o pravima i položaju žrtava u kaznenom postupku	Policijski službenici/ce	18	16	2
	Predstavnici/ce općinskog (24) i županijskog (6) državnog odvjetništva	30	26	4
	Suci/tkinje općinskih (7) i županijskih sudova (9)	20	16	4
UKUPNO		68	58	10
Iskustva žrtava KD-a o primjeni prava i sudjelovanju u kaznenom postupku	Žrtve KD-a	42*	37	4
Pružanje podrške žrtvama i svjedocima/kinjama - iskustva Mreže	Predstavnice OCD-a iz Mreže	10	10	-
Uloga i način rada stručnih osoba prilikom ispitivanja djece i punoljetnih žrtava KD-a	Stručni suradnici/ce zaposleni na općinskim (9) i županijskim (6) sudovima	17	16	1
Poseban način ispitivanja žrtava KD-a i mjere zaštite žrtava u prostorijama sudova	Sudionici/ce s općinskih (10) i županijskih (11) sudova	25	17	8
Primjena zakona o novčanoj naknadi žrtvama KD-a i postupak ostvarivanja naknade	Sudionici/ce analize o primjeni novčane naknade za žrtve KD-a	15	12	3
TOTAL		177*	150	26

*Jedna osoba navodi da je rodno nenormativna

TABLICA 1.
Sudionici i sudionice istraživanja

3. ETIČKA PITANJA

Nakon što su razvijeni upitnik i polustrukturirani intervjui, cjelokupni istraživački tim ovog projekta dobio ih je na uvid, kako bi iskazao svoje mišljenje i dao suglasnost za provođenje istraživanja.

Samo istraživanje, prikupljanje, pohrana i obrada podataka utemeljeni su na etičkim standardima implementacije istraživanja. Svi sudionici/ce istraživanja, s posebnim naglaskom na žrtve KD-a dali su informirani pristanak za sudjelovanje, nakon što su dobili sve tražene informacije (uključujući i dodatne). Voditeljica istraživačkog tima je bila na raspolaganju za sva pitanja koja su mogla utjecati na odluku za pristanak na sudjelovanje u istraživanju.

Istraživački tim jamčio je za povjerljivost prikupljenih podataka i anonimnost svih sudionika/ca u svim fazama pripreme, provedbe i analize podataka, kao i nakon završetka istraživanja. Podaci su isključivo prikazivani kao grupni, a citati su navođeni bez imena i mogućnosti da se sudionici/ce mogu identificirati. Uvid u sve prikupljene podatke imale su samo tri članice istraživačkog tima Ženske sobe, koje su potpisale ugovore koji ih obavezuju na zaštitu podataka i etičku odgovornost prema prikupljenim podacima.

4. OBRADA PODATAKA

Podaci prikupljeni strukturiranim upitnikom analizirani su korištenjem kvantitativnih metoda, dok su podaci prikupljeni polustrukturiranim intervjui

analizirani kvalitativnom metodologijom.

Konkretno, s obzirom na manji i prigodan uzorak kvantitativna analiza uključuje: (a) frekvencije ili postotke odgovora na pojedina pitanja i (b) usporedbu odgovora različitih skupina sudionika/ca.

Kvalitativna analiza podataka prikupljenih polustrukturiranim intervjuom provedena je u nekoliko koraka. Prvi korak, odnosno prva razina kvalitativne analize napravljena je prema modelu otvorenog kodiranja, prateći okvir zadan pitanjima. Redoslijed predstavljanja podataka/rezultata otvorenog kodiranja slijedio je strukturu pitanja pripremljenih za istraživački izvještaj. Nakon početnog čitanja odgovora, u drugom koraku, pristupilo se podcrtavanju jedinica kodiranja (osnovne jedinice teksta koji se analizira sažete su u tzv. ključne riječi), potom sažimanju prema pripadajućim pojmovima/kodovima te na kraju razvrstavanju u kategorije i interpretiranje.

5. PROBLEMI U PROVOĐENJU ISTRAŽIVANJA

Ovo istraživanje o položaju žrtava KD-a u kaznenopravnom sustavu u Hrvatskoj osmišljeno je vrlo sveobuhvatno i uključivalo je različite ciljne skupine, kako bi se mogli komparirati rezultati i dobiti jasnija slika gdje su potencijalni problemi. Iz tog razloga, postojali su i određeni izazovi, od kojih su neki bili predviđeni unaprijed te su sukladno tome razvijene strategije umanjivanja rizika (kontakti sa sudionicima/ama, dodatna pojašnjenja vezana uz ispunjavanje upitnika, trajanje intervjua i sl.). Međutim usprkos svim strategijama, istraživački tim se suočio s određenim dodatnim izazovima, koje želimo navesti, a koji su ujedno i određeni metodološki problemi.

Izazovi vezani uz odaziv sudionika/ca

- a) Izbor sudionika/ca – dio sudionika/ca istraživanja bio je imenovan od strane nadređenih (npr. Ravnateljstva policije, predsjednika/ca sudova), a dio se sam javio na poziv za sudjelovanje u istraživanju (samo-selekcija).
- b) Slab odaziv sudionika/ca, posebno predstavnika/ca sudova, koji su prvotno pristali na istraživanje, ali se onda nisu više javljali ni nakon opetovanih dopisa i poziva.
- c) Problem usklađivanja vremena za održavanje intervjua sa žrtvama – problem vezan uz poštovanje potrebe da za intervju imaju vrijeme u kojem imaju osiguranu privatnost i mogućnost da nesmetano i slobodno razgovaraju. Zbog toga je često bilo odgađanje, prebacivanje termina, prepreke za održavanje intervjua u zadnji čas, što je imalo utjecaj na prolongiranje vremena predviđenog za održavanje intervjua.
- d) Problem u prikupljanju grupe sudionika/ca za analizu Zakona o novčanoj naknadi - mali broj osoba ima iskustvo ili u radu Odbora za novčanu naknadu žrtvama KD-a ili iskustva u radu sa žrtvama KD-a koje su podnijele zahtjev za naknadom, tako da je značajan dio pozvanih osoba odbio sudjelovanje zbog nedostatka informacija. Poslano je više od 70 poziva, a odazvalo se 15 sudionika/ca.
- e) Problem u pozivu sudovima za sudjelovanje stručnih suradnika/ca – neki sudovi su prijavili predstavnice odjela za podršku, neki stručne suradnike/ce, a neki stručne suradnike/ce za mladež.

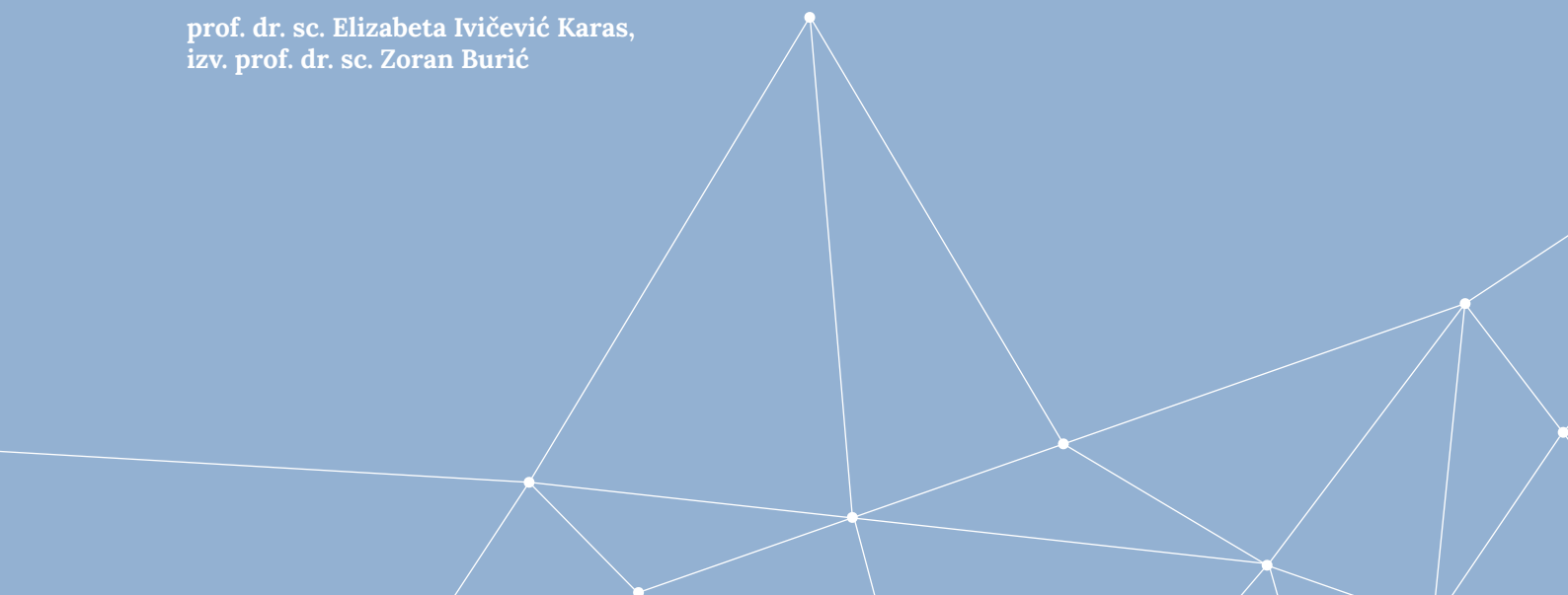
Vremenski rok prikupljanja podataka

Vremenski rok za prikupljanje podataka imao je određena odstupanja od prvotnog plana (lipanj – prosinac 2021.).

Zbog slabijeg odaziva određenih grupa sudionika/ca (prvenstveno sudova i sudionika/ca za analizu Zakona o novčanoj naknadi za žrtve KD-a), kao i zbog čestog odgađanja i produljenja termina za intervjue, istraživanje je provedeno u razdoblju od lipnja 2021. do travnja 2022. godine.

III. STAVOVI I ISKUSTVA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA/CA, DRŽAVNIH ODVJETNIKA/CA I SUDACA/TKINJA O PRAVIMA I POLOŽAJU ŽRTAVA U KAZNENOM POSTUPKU

prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas,
izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

III. STAVOVI I ISKUSTVA POLICIJSKIH SLUŽBENIK/CA, DRŽAVNIH ODVJETNIKA/CA I SUDACA/TKINJA O PRAVIMA I POLOŽAJU ŽRTAVA U KAZNENOM POSTUPKU

prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas,
izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

1. UVOD

Cilj istraživanja bio je analizirati iskustva dionika kaznenopravnog sustava – policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja, u odnosu na njihovo postupanje prema žrtvama KD-a.

U istraživanju je ukupno sudjelovalo **68 sudionika/ca** (85% žena i 15% muškaraca). Od ukupnog broja sudionika/ca **18 je predstavnika/ca** policije (89% žena i 11% muškaraca), **30 predstavnika/ca državnog odvjetništva** (87% žena i 13% muškaraca) i **20 predstavnika/ca sudova** (80% žena i 20% muškaraca). Predstavnici/ce policije dolaze iz 18 policijskih uprava u Hrvatskoj, predstavnici/ce državnog odvjetništva iz 18 općinskih državnih odvjetništva i 6 županijskih državnih odvjetništva i predstavnici/ce sudova iz 9 županijskih i 7 općinskih sudova.¹⁸

Godine radnog staža predstavnika/ca policije kretale su se od 12 do 32 godina (prosječne godine radnog staža = 20 godina), državnog odvjetništva od 2 do 36 godina (prosječne godine radnog staža = 19 godina) i sudova od 5 do 41 godinu (prosječne godine radnog staža = 23 godine).

2. INFORMIRANJE ŽRTAVA O PRAVIMA I UPUĆIVANJE NA SLUŽBE ZA PODRŠKU

ZKP za sud, državno odvjetništvo, istražitelja i policiju propisuje obvezu obavještanja žrtve o njezinim pravima na razumljiv način, i to već pri poduzimanju prve radnje u kojoj žrtva sudjeluje (čl. 43. st. 4.). Osim obveze da ju se obavijesti o pravima, svi navedeni imaju obvezu i uvjeriti se da je žrtva danu obavijest o pravima razumjela (čl. 43. st. 5.). ZKP ne sadrži detaljnije odredbe o tome na koji se način žrtve obavještava o pravima. Detaljnije odredbe o obavještanju žrtve o pravima sadržane su u podzakonskim propisima ili internim aktima koji reguliraju rad

¹⁸ Na žalost, suci/tkinje sa samo 7 općinskih sudova ispunili su upitnik i pomogli u provođenju ovoga istraživanja. Suci s preostalih 25 sudova nisu ispunili upitnik. O razlozima za to moguće je samo spekulirati, a jednim od njih svakako bi se mogla smatrati i niska zainteresiranost sudaca/tkinja za problematiku za što se opravdano može očekivati da se u praksi negativno odražava na žrtve i njihovu mogućnost da u postupku pred općinskim sudovima ostvaruju zakonom zajamčena prava. Na žalost, niska razina zainteresiranosti sudaca/tkinja za sudjelovanjem u istraživanjima koja se bave pravima žrtava kaznenih djela ovim je istraživanjem samo potvrđena.

policije, državnog odvjetništva ili sudova.¹⁹ Međutim, ni tim aktima nisu regulirani svi aspekti obavještanja žrtve o pravima, a svakako je bilo potrebno ispitati u kolikoj se mjeri i na koji način oni koji su propisani primjenjuju u praksi.

2. 1. Prikaz i analiza rezultata istraživanja

Istraživanjem je primarno bilo potrebno utvrditi **postupaju li policijski službenici/ce, državni odvjetnici/ce i suci/tkinje u skladu sa svojom zakonskom obvezom**, odnosno obavještauju li žrtve o njihovim pravima. Na pitanje uručuju li žrtvama KD-a prilikom kontakta s njima uputu o pravima sukladno odredbama ZKP-a predstavnici/ce policije i sudova naveli su da to uvijek rade (100%), a predstavnici/ce državnog odvjetništva odgovorili su da to rade uvijek (97%) ili ponekad (3%). Ohrabruje podatak da gotovo svi sudionici/ce istraživanja obavještauju žrtve o njihovom pravima. U daljnjem tekstu analiziraju se pojedini aspekti obavještanja žrtava o njihovim pravima.

2. 1. 1. Oblik pouke o pravima i trenutak u kojem se pouka o pravima daje

U sljedećem je koraku istraživan oblik pouke o pravima i trenutak u kojem se pouka o pravima daje. Sudionici/ce su pitani daju li upute u pismenom i/ili usmenom obliku te su u opisnim pitanjima zamoljeni da opišu pismene upute i postupak davanja usmene upute o pravima te da navedu u kojem trenutku razgovora sa žrtvom daju uputu o pravima.

a. Policija

Policijski službenici/ce su naveli da uputu o pravima većinom daju i pismeno i usmeno (72%), a samo pismeno u značajno manjem postotku (28%). Iz opisnih odgovora policijskih službenika/ca danih vezano uz **pisanu pouku o pravima**, moguće je zaključiti da se policijski službenici/ce služe od policije standardizirano uređenim obrascima o pravima žrtve. U taj se standardizirani obrazac upisuju „osobni podaci žrtve, kontakt podaci, naziv kaznenog djela“, a u njemu su tipski navedena sva prava koja žrtvama pripadaju sukladno ZKP-u te popis institucija, organizacija ili ustanova koje pružaju pomoć žrtvama KD-a s kontakt podacima. Taj je popis prilagođen na razini svake policijske uprave. U policiji postoji nekoliko standardiziranih obrazaca kojima se o pravima obavještauju sve punoljetne žrtve KD-a, žrtve KD-a protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, žrtve u odnosu na koje su utvrđene posebne potrebe zaštite i djeca žrtve KD-a. Obrazac potpisuje žrtva i policijski službenik/ca koji ga je žrtvi predao, jedan njegov primjerak se predaje žrtvi, a drugi se zadržava u policijskom spisu. U odnosu na prava o kojima se žrtva obavješta, obrazac sadrži popis prava onako kako su propisana u odgovarajućem zakonskom katalogu.

Kao što je već ranije istaknuto, pisanu pouku o pravima obično prati i njezino **usmeno objašnjenje**. Prema odgovorima policijskih službenika/ca, moguće je zaključiti da usmeno objašnjenje uglavnom dolazi nakon predaje pisane pouke o pravima, ali ponekad joj i prethodi. Iz danih odgovora moguće je zaključiti da ne postoji neki standardizirani pristup usmenoj pouci o pravima, ni u odnosu na trenutak u kojem se ona daje, ni u odnosu na njezin sadržaj. Pojedini policijski službenici/ce naveli su da žrtvi usmeno pojasne sva njezina prava, neki i tijekom kaznenog postupka i ulogu

¹⁹ U odnosu na policiju, u Pravilniku o načinu postupanja policijskih službenika, u odnosu na sudove u Sudskom poslovniku. Posebne upute koje reguliraju obavještanje žrtava o pravima donijelo je Ravnateljstvo policije i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. Detaljnije v. kod Burić, Z. i Lučić, B. Pravni i institucionalni aspekti položaja žrtve kaznenog djela u RH, dostupno na: <http://www.hpc.hr/2016/01/27/ciljana-i-rana-procjena-potreba-i-podrska-zrtvama-kaznenih-djela-targeted-early-victim-needs-assessment-and-support-tevna/> (pristupljeno 27. 9. 2022.), str. 24-26.

pojedinih institucija, organizacija ili ustanova za podršku koje su navedene u obrascu. Jedan je policijski službenik naveo da žrtvu obavještava o onim pravima koje u datom trenutku može ostvariti, odnosno ona koja su u trenutku davanja upute aktualna.

*„Prije zaprimanja prijave, osobu uputim u prava koja ima, a koja je nužno da ista zna prije zaprimanja prijave, primjerice o tome da ima pravo na pravnju osobe od povjerenja. Dok joj ostala prava dam u pisanom obliku **po zaprimanju prijave**, a potom joj ista objasnim.“*

Na pitanje **u kojem trenutku razgovora sa žrtvom istu upozna s njezinim pravima**, dobiveni su različiti odgovori. Inicijalni kontakt policije sa žrtvom u pravilu znači obavijesni razgovor tijekom kojeg policija dolazi do zaključka o tome je li ta osoba zaista žrtva KD-a. Utvrđenje da se radi o žrtvi u pravilu prati predaja pisane pouke o pravima i usmeno upoznavanje žrtve s pravima, a nakon toga i zaprimanje kaznene prijave. Pouka o pravima nekad se predaje tek nakon zaprimanja kaznene prijave. Situacija je drugačija ako žrtva u policijske prostorije dolazi nakon što je kazneno djelo već prijavljeno od strane druge osobe. Tada se pouka o pravima predaje žrtvi odmah po dolasku u policijske prostorije.

b. Državno odvjetništvo

Državno odvjetništvo u najvećem postotku navodi da žrtvama daju upute o pravima i pismeno i usmeno (76%), samo pismeno 14%, a samo usmeno 10%. U odnosu na **pismenu uputu** visoki postotak osoba (93%) navodi da žrtva uz poziv državnog odvjetništva dobiva pismenu uputu koja se sastoji od navođenja članaka sukladno ZKP-u i popisa tijela/organizacija za pružanje podrške. Iz danih odgovora moguće je zaključiti da se u državnom odvjetništvu, jednako kao i u policiji, za obavještavanje žrtve o pravima koriste standardiziranim obrascima, kojih ima nekoliko, za različite kategorije žrtava. Jednako kao i u policiji, u odnosu na način na koji su prava u pouci sadržajno navedena, radi se o zakonskim katalogima.

Od ukupnog broja osoba koje su navele da daju **usmenu uputu o pravima**, 44% navodi da se žrtvi prava koja su joj dana pismeno uvijek objašnjavaju na njoj razumljiv način, da joj se objašnjava njezina uloga u postupku, trenutna faza postupka i mogućnosti koja ima vezano uz ostvarivanje prava. Više od polovice sudionika/ca (56%) navodi da se žrtvi njezina prava pročitaju i po potrebi dodatno pojasne.

*„... sama pouka ovisi o **sposobnosti žrtve da shvati danu uputu**, vrsti kaznenog djela i tome da li u postupku ima opunomoćenika/cu, u kojem slučaju je sažetija uputa.“*

*„Prava žrtve su navedena u zapisniku o ispitivanju svjedoka/inje – žrtve te i ta prava **prije uzimanja iskaza pročitam**.“*

U odnosu na **trenutak kada se daje pouka o pravima**, svi sudionici/ce koji su naveli da se žrtve pismeno obavještavaju o pravima navode da to rade uz pismeno koje se dostavlja (poziv za ispitivanje u svojstvu svjedoka ili rješenje o provođenju istrage), a oni koji daju i usmenu uputu, navode da to rade neposredno prije ispitivanja.

c. Sud

Pola sudaca/tkinja (50%) navodi da uputu o pravima daje i usmeno i pismeno, 40% navodi da pouku daju samo usmeno, a 10% samo u pismenom obliku. U odnosu na **pismenu uputu**, osobe koje su navele da daju pismenu uputu navode da su u njoj navedena prava koja žrtve imaju po odredbama ZKP-a, onako kako su opisana u odgovarajućim zakonskim člancima. Iz dobivenih je odgovora moguće zaključiti da suci/tkinje ne koriste standardizirane obrasce putem kojih žrtve obavještavaju o pravima, već da se radi o poukama koje su izrađene od strane pojedinih sudaca/tkinja, odnosno pojedinih sudova. Čini se da se u tim obrascima

navode i kontakt podaci službi za potporu, posebno odjela za podršku žrtvama, ako takvi postoje na sudu.

U odnosu na **usmenu pouku o pravima**, veći dio ispitanika/ca naveo je da žrtvi prava pojašne na način da ih razumiju, ali neki su odgovorili da se usmena uputa sastoji od čitanja odredaba ZKP-a ili da se prava objasne ukratko i to samo ona najvažnija (33%).

„Tada pitam žrtvu je li upoznata s pravima koja ima, a s kojima je upoznata u pozivu na raspravu i ukratko ih ponovim. Objasnim da ima pravo iskazivati u prisutnosti osobe od povjerenja te da postoji mogućnost da ju se ispita dok okrivljeni nije u sudnici i putem audio-video uređaja. Na kraju pitam ima li kakvih nejasnoća oko toga i ukoliko ih ima objasnim navedeno.“

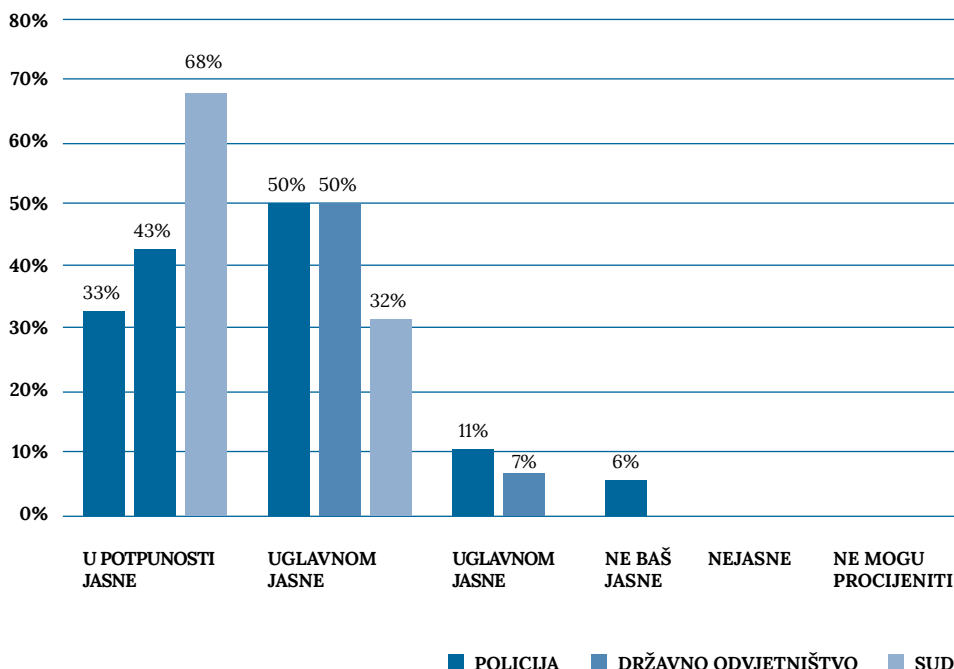
„Osobno dođem do žrtve u prostoriju za žrtve te joj pročitam sva prava koja ima po zakonu, te ju pitam da li razumije.“

„Kao u tekstu zakona.“

Vežano uz **trenutak obavješćavanja o pravima**, suci/tkinje navode da žrtvu o njezinim pravima u pismenom obliku upozoravaju uz poziv za dolazak na sud, a u usmenom prije njezinog ispitivanja. Neki navode da je s pravima upoznaju prilikom provedbe pojedinačne procjene (22%).

2. 1. 2. Jasnoća i trajanje pouke o pravima

Svi sudionici/ce istraživanja pitani su smatraju li da su upute o pravima koje daju žrtvama KD-a dovoljno jasne i precizne (Grafikon 1).

GRAFIKON 1.
Stajalište predstavnika/ca nadležnih tijela o jasnoći uputa o pravima za žrtve KD-a

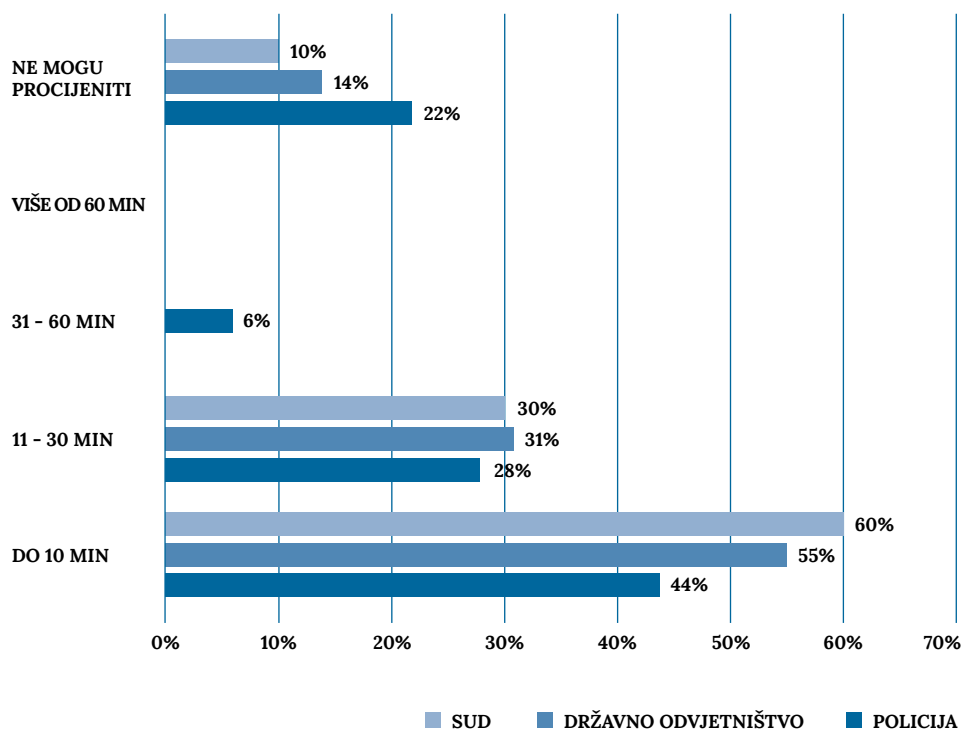
Iz prikazanih podataka vidljivo je da ogromna većina ispitanika/ca – 83% policijskih službenika/ca, 93% državnih odvjetnika/ca i 100% sudaca/tkinja, smatra da su upute koje se daju žrtvama u potpunosti ili uglavnom jasne. Istodobno, međutim, podaci pokazuju da samo trećina policijskih službenika/ca (33%), nešto manje od polovice državnih odvjetnika/ca (43%) te oko dvije trećine sudaca/tkinja (68%) smatra da su upute

žrtvama u potpunosti jasne, što ukazuje na mogućnost da se upute učine jasnijima. Od onih sudionika/ca koji su izjavili da smatraju da upute nisu dovoljno jasne, tražili smo da navedu **preporuke za unapređenje uputa**.

Među odgovorima koje smo dobili od **policijskih službenika/ca** ističemo sljedeće: obrazac sadrži previše informacija, što zbunjuje žrtvu te ga je potrebno skratiti; obrazac je potrebno proširiti; jezik koji se upotrebljava u obrascu nije prilagođen svakodnevnom govoru te ga je potrebno učiniti razumljivijim pravnim laicima; prilikom davanja usmene upute potrebno je usmjeriti se na one informacije koje su za žrtvu relevantne u trenutku davanja upute; bolja edukacija policijskih službenika/ca o načinu korištenja prava žrtava. **Državni odvjetnici/ce** u svojim su odgovorima također istaknuli da su pisane upute preopširne i pravnim laicima nerazumljive te ih je potrebno pojednostaviti. Također su istaknuli da je potrebno bolje zakonski regulirati način na koji se pojedina prava ostvaruju. **Suci/kinje** su, jednako kao i državni odvjetnici/ce, istaknuli da nije jasno propisan način na koji se pojedina prava ostvaruju te da je pisana pouka preopširna i teško razumljiva „običnim ljudima“.

Sudionici/ce istraživanja zamoljeni su da procijene **koliko prosječno odvoje vremena za razgovor sa žrtvama KD-a o njihovim pravima**, kao i mogućnostima za daljnjom podrškom i potporom (Grafikon 2).

GRAFIKON 2.
Procjena predstavnika/ca nadležnih tijela o prosječno izdvojenom vremenu za razgovor sa žrtvama KD-a o pravima

Iz prikazanih podataka vidljivo je da oko polovice sudionika/ca u istraživanju izdvoji do 10 minuta na upoznavanje žrtava s pravima. Trećini sudionika/ca je za obavještanje žrtve o pravima potrebno od 11 do 30 minuta. Samo iznimno u istraživanju su spomenuta i iskustva onih koji su na obavještanje žrtve o pravima potrošili više od 30 minuta.

2. 1. 3. Razumljivost pouke o pravima za žrtve kaznenih djela

Sudionici/ce istraživanja zamoljeni su da procijene **razumiju li žrtve KD-a svoja prava nakon što prime uputu** (Tablica 2).

	UOPĆE NE	UGLAVNOM NE	NITI DA, NITI NE	UGLAVNOM DA	DA U POTPUNOSTI	NE MOGU PROCIJENITI
POLICIJA	11%	17%	-	67%	-	5%
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	-	3%	3%	91%	3%	-
SUD	-	-	5%	80%	15%	-

TABLICA 2.

Procjena predstavnika/ca nadležnih tijela koliko žrtve KD-a razumiju prava nakon primitka upute o pravima

Iz iznesenih podataka vidljivo je da policijski službenici/ce iznose najrezerviraniji stav vezano uz razumljivost danih uputa za žrtve. Gotovo trećina policijskih službenika/ca (28%) smatra da upute nisu uopće ili uglavnom nisu razumljive za žrtve. Drugačiji je stav državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja. Gotovo svi među onima koji su sudjelovali u istraživanju (94% državnih odvjetnika/ca i 95% sudaca/tkinja) smatraju da su upute uglavnom ili u potpunosti razumljive za žrtve.

Zanimljivo je analizirati **rješenja** koja su dali sudionici/ce u istraživanju, a **koja bi**, prema njihovom mišljenju, **pridonijela da žrtve bolje razumiju svoja prava**. **Policijski službenici/ce** tako su naveli nužnost individualnog pristupa žrtvi kao i omogućavanje žrtvi ranog kontakta sa službama za podršku žrtvama odnosno sa stručnom osobom koja bi od najranijih faza postupka do njegova okončanja pružala žrtvi praktične savjete i pomoć vezano uz njezina prava i načine njihova ostvarenja (certificirani stručni djelatnici/ce osposobljeni za pružanje pomoći i podrške žrtvi). Rano uključivanje službi za podršku puno bi značilo ne samo za žrtvu, već i za policiju, jer bi policijske službenike/ce rasteretilo od dužnosti da brinu o pravima žrtve te im omogućilo da se orijentiraju na ispunjavanje onih zadaća kojima zaista mogu pomoći žrtvi (fizička zaštita, uspješno istraživanje kaznenog djela); da u pisanoj pouci o pravima bude jasno naveden način na koji se pojedino pravo ostvaruje; da pisana uputa o pravima bude napisana jezikom razumljivim općoj populaciji; da se uputa o pravima ne daje u trenutku kada je žrtva još snažno pod dojmom traume izazvane kaznenim djelom, a što je pravilo kod inicijalnih kontakata policije sa žrtvom te da se davanje upute o pravima razdvoji od kriminalističkog istraživanja i primarno povjeri službama za podršku; da se prilikom davanja upute naglasak stavi na ona prava koja su u tom trenutku relevantna (postupno upoznavanje s pravima); da se policijski službenici/ce bolje educiraju o pravima žrtava.

Državni odvjetnici/ce uglavnom su predlagali promjene vezane uz tekst i jezik pisane pouke o pravima žrtava, da ta pouka bude pisana svakodnevnim jezikom i razumljiva općoj populaciji te da se izrade informativni materijali koji bi na jednostavan i pristupačan način žrtve upoznavali s njihovim pravima, ali iznosili su i druge prijedloge kao što je nužnost individualiziranog pristupa svakoj žrtvi; ulaganje u razvoj službi za podršku žrtvama koje bi pridonijelo boljem razumijevanju prava od strane žrtava, ali bi i rasteretilo policiju, državno odvjetništvo i sud; omogućavanje ranog kontakta s takvim službama (već nakon inicijalnog kontakta s policijom); detaljnija zakonska regulacija pojedinih prava.

Suci/tkinje su također isticali važnost ranog kontakta žrtava sa službama za podršku te jačanje tog sustava općenito; važnost upotrebe svakodnevnog jezika te važnost informiranja o pravima putem medija.

Na pitanje **smatraju li da su žrtve KD-a dovoljno informirane i upućene u svoja prava u svim fazama postupka** sudionici/ce istraživanja odgovaraju sljedeće (Tablica 3):

TABLICA 3.

Stajalište predstavnika/ca nadležnih tijela o informiranosti i upućenosti žrtava KD-a u svoja prava

	UOPĆE NE	UGLAVNOM NE	NITI DA, NITI NE	UGLAVNOM DA	DA U POTPUNOSTI	NE MOGU PROCIJENITI
POLICIJA	-	17%	28%	39%	5%	11%
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	-	7%	7%	72%	10%	4%
SUD	-	10%	10%	70%	10%	-

Iz prikazanih podataka vidljivo je da policijski službenici/ce najmanje smatraju da su žrtve dovoljno informirane i upućene u svoja prava. Samo 44% policijskih službenika/ca smatra da su žrtve uglavnom ili u potpunosti upućene u svoja prava. Za razliku od njih, da su žrtve uglavnom ili u potpunosti upućene u svoja prava smatra 82% državnih odvjetnika/ca i 80% sudaca/tkinja.

2. 1. 4. Posebno o ostvarenju prava prema Zakonu o novčanoj naknadi

Posebna skupina pitanja odnosila se na ostvarivanje prava prema Zakonu o novčanoj naknadi. Tako su sudionici/ce pitani **obavještavaju li žrtve KD-a o mogućnosti novčane naknade sukladno Zakonu o novčanoj naknadi** (Tablica 4).

TABLICA 4.

Obavještavanje žrtava KD-a o novčanoj naknadi sukladno Zakonu o novčanoj naknadi

	DA	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA	78%	17%	-	5% ²⁰
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	63%	30%	-	7% ²¹
SUD	90%	10%	-	-

Iz prikazanih podataka vidljivo je da suci/tkinje u najvećem postotku (90%) obavještavaju žrtve o ovom pravu, dok to najmanje rade državni odvjetnici/ce (30% njih žrtve ne obavještava o ovom pravu). Kada se analiziraju razlozi zbog kojih žrtve ne obavještavaju o ovom pravu, vidi se da to ne čine jer smatraju da se radi o pravu koje nije vezano uz kazneni postupak, odnosno koje žrtva u okviru kaznenog postupka ne može ostvariti.

Također, postavljeno je pitanje daju li žrtvama KD-a **upute kako ispuniti zahtjev** za ostvarivanje novčane naknade sukladno Zakonu o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela **i informacije o potrebnoj popratnoj dokumentaciji** (Tablica 5).

20 „Ne, jer ne shvaćaju mnogo bitnija prava za njih.”

21 „Uglavnom ne, fokus je na pravima izravno vezanima za kazneni postupak“, „Da, ukoliko imaju na to pravo.“

	DA, UVIJEK	DA, PONEKAD	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA	23%	18%	59%	-	-
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	10%	3%	69%	-	18% ²²
SUD	10%	15%	75%	-	-

TABLICA 5.
Davanje uputa o ispunjavanju zahtjeva i potrebnoj dokumentaciji sukladno Zakonu o novčanju naknadi

Iz prikazanih podataka vidljivo je da samo manji broj sudionika/ca (23% policijskih službenika/ca, 0% državnih odvjetnika/ca, 10% sudaca/tkinja) daje žrtvama upute kako ispuniti zahtjev te informacije o popratnoj potrebnoj dokumentaciji.

2. 1. 5. Upućivanje na službe za podršku

Sljedeća skupina pitanja odnosila su se na upućivanje na službe za podršku žrtvama KD-a. Svi su sudionici/ce istraživanja pitani **upućuju li žrtve na službe za podršku žrtvama KD-a** (Tablica 6).

	DA, UVIJEK	DA, PONEKAD	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA	88%	12%	-	-	-
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	69%	17%	7%	-	7% ²³
SUD	80%	5%	10%	-	5% ²⁴

TABLICA 6.
Upućivanje žrtava KD-a na službe za podršku od strane predstavnika/ca nadležnih tijela

Iz prikazanih podataka vidljivo je da se žrtve od strane svih dionika sustava **u visokom postotku** upućuju na službe za podršku. Iz pozicije važnosti ovoga prava za žrtvu i obveze nadležnih tijela da upućuju žrtve na službe za podršku, nije dobro da i dalje postoji određeni broj policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja koji žrtve ne upućuju na službe za podršku ili to rade samo ponekad.

Kada su pitani **kojim službama upućuju žrtve**, sudionici/ce istraživanja dali su sljedeće odgovore. **Policijski službenici/ce** su uglavnom navodili da žrtve upućuje na institucije/organizacije koje se nalaze na uputi o pravima, a najviše na organizacije članice Mreže podrške i suradnje, odjele za podršku žrtvama tamo gdje su osnovani, Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja, centre za socijalnu skrb te na pojedinačne specijalizirane organizacije.²⁵ **Državni odvjetnici/ce** gotovo su isključivo naveli organizacije članice Mreže podrške i suradnje i odjele za podršku žrtvama tamo gdje su osnovani. **Suci/tkinje** navode

²² „Samo na zahtjev žrtve“, „Do sada se nisam susretala s takvim zahtjevom“, „Ne, jer žrtve to nisu tražile“, „Odjel za žrtve daje“, „Nitko me nije tražio.“

²³ „Obavijesti – letci o službama podrške se nalaze na oglasnoj ploči državnog odvjetništva u kojem radim.“

²⁴ „Dosad nisam imala takvu potrebu/situaciju.“

²⁵ Navedene su, primjerice, sljedeće: Plavi telefon, SOS linija za suzbijanje trgovanja ljudima, Centar za žrtve seksualnog nasilja Ženska soba, Centar za žene Adela, Besplatna pravna pomoć Pravne klinike Pravnog fakulteta u Zagrebu, Caritas Zagrebačke nadbiskupije, Caritasova socijalna služba, Dom za djecu i odrasle – žrtve obiteljskog nasilja „Duga – Zagreb“, Autonomna ženska kuća Zagreb – žene protiv nasilja nad ženama, SOIH – zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, B.a.B.e. – Budi aktivna. Budi emancipiran., Udruga „Zagreb Pride“, Hrvatski zavod za javno zdravstvo – Savjetovalište za mentalno zdravlje, Zavod za javno zdravstvo Zagrebačke županije, Odjel za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti.

isto članice Mreže podrške i suradnje i odjele za podršku žrtvama sudovima tamo gdje su osnovani.

Sudionici/ce su upitani **kontaktiraju li izravno odjele za podršku žrtvama** u svrhu povezivanja žrtava KD-a s odjelima za podršku žrtvama i koji je najčešći oblik kontakta (Tablice 7 i 8).

TABLICA 7.

Kontakti predstavnika/ca nadležnih tijela s odjelima za podršku žrtvama

	DA, UVIJEK	DA, PONEKAD	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA	-	28%	67%	-	5% ²⁶
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	7%	40%	50%	-	3% ²⁷
SUD	15%	45%	25%	-	15% ²⁸

TABLICA 8.

Način kontakta predstavnika/ca nadležnih tijela s odjelima za podršku žrtvama

	TELEFONSKI	POŠTOM	ELEKTRONSKOM POŠTOM	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA²⁹	22%	-	-	-	-
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO³⁰	80%	10%	10%	-	-
SUD³¹	64%	27%	-	-	9% ³²

Iz prikazanih podataka vidljivo je da suci/tkinje u najvišem postotku kontaktiraju odjele za podršku žrtvama (60% uvijek ili ponekad). U najmanjem postotku odjele za podršku žrtvama kontaktiraju policijski službenici/ce. U čak dvije trećine slučajeva nikada ne dolazi do kontakta između policije i odjela za podršku žrtvama. Kod državnih odvjetnika/ca je to u polovici slučajeva, a kod sudaca/tkinja u četvrtini. Kontakt je najčešće telefonski, ali iznenađuje da čak 27% sudaca/tkinja s odjelima za podršku žrtvama kontaktira klasičnom poštom (a ne telefonom ili elektroničkom poštom).

Sudionici/ce su upitani **kontaktiraju li izravno službe za podršku žrtvama koje vode OCD-i** u svrhu povezivanja žrtava i organizacija i koji je najčešći oblik kontakta (Tablice 9 i 10).

TABLICA 9.

Kontakti predstavnika/ca nadležnih tijela s OCD-ima

	DA, UVIJEK	DA, PONEKAD	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA	-	53%	-	-	-
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	-	35%	62%	-	3% ³³
SUD	5%	37%	53%	-	5% ³⁴

²⁶ „Ne, zato što ih naš općinski sud nema.“

²⁷ „Do sada nije bilo potrebe za time.“

²⁸ „Do sad nisam imala takvu potrebu/situaciju“, „Mi taj Odjel nemamo, ali imamo stručnu suradnicu kojoj u tom dijelu povjeravamo ostvarivanje prava žrtve“, Nemamo odjel.“

²⁹ 4 odgovora.

³⁰ 10 odgovora.

³¹ 11 odgovora.

³² „Spis dostavljam toj službi koja onda postupa po mojoj uputi i/ili elektronskom poštom.“

³³ „Do sada nije bilo potrebe za time.“

³⁴ „U tom dijelu žrtvu upućujemo na stručnu suradnicu koja sa žrtvom obavlja razgovor.“

	TELEFONSKI	POŠTOM	ELEKTRONSKOM POŠTOM	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA ³⁵	88%	-	12%	-	-
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO ³⁶	89%	-	-	-	11% ³⁷
SUD ³⁸	57%	-	29%	14%	-

TABLICA 10.
Način kontakta
predstavnik/ca
nadležnih tijela s OCD-
ima

Iz prikazanih podataka vidljivo je da gotovo dvije trećine državnih odvjetnika/ca (62%) te oko polovice policijskih službenika/ca (47%) i sudaca/tkinja (53%) nikada izravno ne kontaktira OCD-e koji su dio sustava podrške. Preostali sudionici/ce u svim skupinama otvoreni su za kontakt te barem ponekad kontaktiraju takve organizacije (53% policijskih službenika/ca, 35% državnih odvjetnika/ca i 37% sudaca/tkinja). Kontakt se uvijek događa telefonski ili putem elektroničke pošte, što valja pozdraviti, jer omogućava bržu i neposredniju komunikaciju.

Na zadnje pitanje u ovom dijelu sudionici/ce su pitani **uručuju li žrtvama KD-a dodatne informativne materijale o dostupnim službama za potporu žrtvama** (npr. letak, brošure i slično) i ako da koje.

Policijski službenici/ce su odgovorili da, uvijek (39%), da, ponekad (39%) i ne (22%). Pod vrstama materijala, oni koji uručuju, navode različite letke i brošure, dok neki navode popis organizacija koji je sastavni dio upute o pravima kao informativne materijale koje uručuju žrtvama.

Državni odvjetnici/ce su odgovorili da, uvijek (13%), da, ponekad (40%), ne (37%) i nešto drugo 10% (letci su dostupni na oglasnoj ploči; samo za odjel za podršku žrtvama, a u policiji dobiju popis svih dostupnih službi i udruga; kad imamo, da). Pod vrstama materijala najčešće navode letke i brošure Ministarstva pravosuđa i uprave o odjelima za podršku žrtvama, letke i brošure koje su im dostavile članice Mreže podrške i suradnje, pojedinačne druge materijale i kontakte npr. Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, popis organizacija s područja županija. Pojedini odgovori naglašavaju da imaju premalo takvih materijala za žrtve, da bi ih dijelili više da ih imaju.

Suci/tkinje su odgovorili da, uvijek (10%), da, ponekad (30%), ne (55%) i ne znam (5%). Pod vrstama materijala najčešće navode letke i brošure Ministarstva pravosuđa i uprave o odjelima za podršku žrtvama te letke i brošure koje su im dostavile članice Mreže podrške i suradnje.

2. 2. Komparacija ključnih pokazatelja

Svakako ohrabruje činjenica da gotovo svi sudionici/ce istraživanja, neovisno o tome iz koje profesionalne grupe dolaze, obavještavaju žrtve o pravima, što znači da barem u nekoj mjeri upoznaju žrtve s pravima koja imaju.

Rezultati istraživanja pokazuju da u praksi dominira pisana pouka o pravima. Policijski službenici/ce uvijek daju pisanu pouku o pravima. Gotovo svi državni odvjetnici/ce i suci/tkinje (90%) daju pisanu pouku o pravima. Uz pisanu, oko tri četvrtine policijskih službenika/ca (72%) i državnih odvjetnika/ca (76%) te polovica sudaca/tkinja, daje i usmenu pouku o pravima. U odnosu na pisanu pouku o

³⁵ 8 odgovora.

³⁶ 9 odgovora.

³⁷ „Do sad nisam imala potrebe za takvim kontaktima.“

³⁸ 7 odgovora.

pravima, policijski službenici/ce i državni odvjetnici/ce daju je na standardiziranim obrascima koji, osim kataloga prava žrtava zajamčenih ZKP-om, sadrže i kontakt podatke službi za podršku žrtvama. Čini se da suci/tkinje ne koriste takve standardizirane obrasce, već da se radi o poukama koje su izrađene od strane pojedinih sudaca/tkinja odnosno pojedinih sudova i koji sadržavaju i kontakt podatke službi za potporu, posebno odjela za podršku žrtvama, ako takvi postoje na sudu. U odnosu na usmenu pouku o pravima, rezultati istraživanja pokazuju da ni u jednoj profesionalnoj skupini ne postoji standardizirani pristup te da se uglavnom radi o manjoj ili većoj sadržanoj prilagodbi pisane upute na jezik koji je razumljiv „običnim ljudima“.

S obzirom na trenutak u kojem se daje, pouka o pravima je pravovremena. Policijski službenici/ce je daju uvijek prilikom inicijalnog kontakta sa žrtvom, odnosno nakon što policijski službenik/ca ima razloga smatrati da postoji stvarna mogućnost da se radi o žrtvi KD-a. Kod državnog odvjetništva i suda pisana uputa dostavlja se uz poziv za dolazak u državno odvjetništvo ili na sud, a usmena prije poduzimanje radnje koja se u državnom odvjetništvu ili na sudu treba poduzeti.

Velika većina ispitanika/ca – 83% policijskih službenika/ca, 93% državnih odvjetnika/ca i 100% sudaca/tkinja, smatra da su upute koje se daju žrtvama u potpunosti ili uglavnom jasne. Isto tako, velika većina sudaca/tkinja (95%) i državnih odvjetnika/ca (94%) koji su sudjelovali u istraživanju smatra da su upute uglavnom ili u potpunosti razumljive za žrtve, odnosno da su žrtve uglavnom ili u potpunosti upućene u svoja prava (82% državnih odvjetnika/ca i 80% sudaca/tkinja). S druge strane, gotovo trećina policijskih službenika/ca (28%) smatra da upute nisu uopće ili uglavnom nisu razumljive za žrtve, a njih samo polovica (44%) smatra da su žrtve uglavnom ili u potpunosti upućene u svoja prava. Sudionici/ce istraživanja iznijeli su cijeli niz prijedloga kojim bi se obavještavanje žrtava o pravima moglo provesti na učinkovitiji način. Ti se prijedlozi odnose i na poboljšanje pisanih uputa, pa i pravne regulative, ali i na promjenu pristupa u obavještavanju žrtve o pravima i omogućavanje ranog pristupa službama za podršku i kontinuirane podrške tih službi žrtvi.

Pisane upute moguće je unaprijediti na nekoliko načina. Prije svega je njihov sadržaj i jezik moguće prilagoditi prosječnoj osobi. Moguće je i poželjno, također, kod pojedinih prava jasno uputiti na način na koji se to pravo može ostvariti. Posljednje u slučaju određenih prava pretpostavlja i detaljniju pravnu regulaciju nekih pitanja. S obzirom na pristup u obavještavanju, postoji svijest o tome da je, posebno u najranijim fazama postupanja, kontraproduktivno žrtvu obasipati ogromnom količinom informacija, već se prije svega potrebno orijentirati na ona prava koja žrtva u tom trenutku može ostvariti (postupno obavještavanje o pravima). Isto tako, postoji svijest o potrebi individualiziranog pristupa svakoj žrtvi. Konačno, iz odgovora pripadnika/ca svih profesionalnih skupina vidljivo je postojanje svijesti o tome koliko je za uspješno upućivanje žrtve u njezina prava i stvarnu mogućnost da žrtva ta prava koristi važno rano uključivanje službi za podršku u postupanje prema žrtvama KD-a i osiguranje njihove kontinuirane raspoloživosti za žrtve. Rano uključivanje službi za podršku ne samo da pomaže žrtvama, već i rasterećuje policijske službenike/ce, državne odvjetnike/ce i suce/tkinje.

U kontekstu ranog uključivanja i kontinuirane raspoloživosti službi za podršku, važan je nalaz istraživanja da većina sudionika/ca iz svih profesionalnih skupina upućuje žrtve na službe za podršku. Čak 88% policijskih službenika/ca, 69% državnih odvjetnika/ca i 80% sudaca/tkinja koji su sudjelovali u istraživanju uvijek upućuje žrtve na službe za podršku. Kao ključni dionici sustava za podršku identificirani su sudski odjeli za podršku žrtvama, nevladine udruge koje su dio Mreže podrške i suradnje, Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja, centri za socijalnu skrb i pojedinačne specijalizirane organizacije. Osim upućivanja žrtava na službe, moguća je i izravna komunikacija između nadležnih tijela i službi za podršku. Oko dvije trećine policijskih službenika/ca (67%), polovica državnih

odvjetnika/ca i četvrtina sudaca/tkinja izravno ne kontaktira sa sudskim odjelima za podršku žrtvama. Slični su podaci i u odnosu na službe za podršku koje vode OCD-i: oko polovice policijskih službenika/ca (47%) i sudaca/tkinja (53%) te gotovo dvije trećine državnih odvjetnika/ca (62%) izravno ne kontaktira s ovim službama.

2. 3. Zaključci i preporuke

Rezultati istraživanja pokazuju da je upoznavanje žrtava s pravima postalo sastavni dio svakodnevnog rada policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja. U praksi su razvijeni obrasci ponašanja koji osiguravaju da žrtve prime barem nekakvu obavijest o svojim pravima. Pritom je kao dominantan obrazac prihvaćeno pisano obavještanje žrtve o pravima, uz usmeno „prevođenje“ većeg ili manjeg dijela pouke na jezik koji je za žrtvu razumljiv. Postoji prostor za unapređenje postojećeg stanja koji se može popuniti:

- prilagođavanjem sadržaja i jezika pisanog obrasca korisnicima/ama, odnosno žrtvama,
- uključivanjem u pisani obrazac informacija o načinima ostvarivanja pojedinih prava i jasnijom pravnom regulacijom pojedinih pitanja koja se u vezi s tim postavljaju,
- educiranjem o potrebi i načinima prilagodbe postupanja pojedinoj žrtvi (individualni pristup),
- usmjerenišću na obavještanje o onim pravima koja su u tom trenutku za žrtvu relevantna (postupno obavještanje o pravima) i
- ranim uključivanjem službi za podršku koje bi trebalo aktivnije uključiti u obavještanje žrtve o pravima (što bi omogućilo bolje upoznavanje žrtava s pravima, ali bi i dovelo do rasterećenja policije, koja bi se mogla potpunije usmjeriti na kriminalističko istraživanje i poduzimanje mjera za zaštitu žrtve).

Rezultati istraživanja pokazuju da je i upućivanje žrtava na službe na podršku od strane nadležnih državnih tijela (policije, državnih odvjetništava i sudova) također postalo praksa. Ova praksa uglavnom se ostvaruje kroz predaju ili dostavljanje pisane pouke o pravima žrtava u kojoj su sadržane informacije i o službama za podršku kojima se žrtva može obratiti. Jedan od načina na koji je moguće postići poboljšanja u odnosu na ostvarenje prava žrtve na pristup službama za podršku je i poticanje proaktivnijeg pristupa u radu nadležnih tijela. U odnosu na odjele za podršku žrtvama, vidljivo je da postoji niska razina izravne komunikacije osobito između policijskih službenika/ca, ali i državnih odvjetnika/ca i tih odjela. Slični podaci postoje i u odnosu izravne komunikacije policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja sa službama za podršku koje vode OCD-ovi.

Poboljšanja u ostvarenju prava žrtve na pristup službama za podršku moguće je postići time da se prilikom inicijalnog kontakta sa žrtvom, do kojeg će u pravilu doći od strane policijskih službenika/ca, provjeri li je žrtva već ostvarila kontakt sa službama za podršku te ako nije, da se unaprijed određenom tijelu unutar sustava, uz prethodnu obavijest žrtvi i uvijek kada ne postoji njezino protivljenje, prosljede podaci o žrtvi i načinu na koji se s njom može ostvariti kontakt. Tada bi prethodno određeno tijelo tu informaciju prosljeđivalo odgovarajućoj instituciji ili organizaciji unutar sustava podrške koja bi bila zadužena za ostvarenje kontakta sa žrtvom. Na isti bi način i prilikom kasnijih kontakata sa žrtvom trebalo postupiti nadležno tijelo (policijski službenik/ca, državni odvjetnik/ca, sudac/tkinja) ako bi, na temelju rezultata pojedinačne procjene, ustanovio da je žrtvi potrebna podrška sustava.

3. PROVEDBA POJEDINAČNE PROCJENE ŽRTVE

ZKP propisuje obvezu svakog tijela koje provodi ispitivanje žrtve da, prije ispitivanja, provede pojedinačnu procjenu žrtve kako bi se utvrdilo postoji li potreba za

primjenom posebnih mjera zaštite, te ako se utvrdi da postoji, kojih konkretnih mjera (čl. 43.a st. 1. ZKP). Riječ je o institutu pojedinačne procjene žrtve, čija svrha je da se u odnosu na svaku žrtvu osigura u najvećoj mogućoj mjeri individualizirani pristup i postupanje kako bi se utvrdile eventualne specifične individualne potrebe žrtve za određenim oblicima zaštite. Naime, svaka je žrtva različita i na različite načine reagira na počinjeno kazneno djelo, a pojedinačna procjena treba osigurati da se u kaznenom postupku u najvećoj mogućoj mjeru uvažavaju individualne potrebe žrtava za zaštitom kako bi zaštita bila učinkovitija te da bi se spriječila sekundarna i svaka daljnja viktimizacija.

Premda ZKP izrijekom propisuje da se pojedinačna procjena žrtve provodi u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama, propisuje i to da pojedinačnu procjenu, prije (svakog) ispitivanja provode tijela (prethodnog i kaznenog) postupka, a to su policijski službenici/ce, državni odvjetnici/ce i suci/kinje (čl. 43.a st. 1. ZKP). Naime, samo ta tijela, odnosno svako tijelo u okviru svojih nadležnosti, može donijeti odluku o primjeni određene mjere zaštite. Mjere zaštite žrtve podrazumijevaju, primjerice, fizičku zaštitu i smještaj u sklonište, koje mjere su u nadležnosti policije i poduzimaju se primjenom policijskih propisa. Mjere zaštite žrtve podrazumijevaju i zaštitu od opasnosti ponovnog počinjenja djela ili dovršetka pokušanog kaznenog djela uhićenjem (u nadležnosti suda i policije), odnosno određivanjem mjere opreza ili istražnog zatvora (u nadležnosti suda i državnog odvjetništva). Posebne mjere zaštite iz čl. 44. st. 5. ZKP-a podrazumijevaju prvenstveno zaštitu prilikom ispitivanja od strane policije, državnog odvjetništva ili suda. Tako žrtva, u odnosu na koju su pojedinačnom procjenom utvrđene posebne potrebe zaštite sukladno čl. 43.a ZKP-a, ima pravo: a) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom/com, koji je angažiran na teret proračunskih sredstava, b) da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da je u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje isti policijski službenik/ca, odnosno isti zamjenik/ca državnog odvjetnika, ako je to moguće; c) uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve, d) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja te e) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave. Uz to, žrtva ima pravo na zaštitu osobnih podataka.

Uz ZKP, pojedinačnu procjenu žrtve na provedbenoj razini uređuje Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve³⁹ (dalje u tekstu: Pravilnik).

3. 1. Prikaz i analiza rezultata istraživanja

U ovom dijelu istraživanja, cilj je bio utvrditi **provode li sva tijela (policija, državno odvjetništvo i sudovi) pojedinačnu procjenu svake pojedine žrtve**, sukladno izričito propisanoj zakonskoj obvezi, u suradnji s tijelima, organizacijama i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama te uvažavajući u obzir rezultate, odnosno zaključke prethodno provedenih pojedinačnih procjena pojedine žrtve.

3. 1. 1. Učestalost provedbe pojedinačne procjene žrtava

a. Policija

Prema odgovorima policijskih službenika/ca na pitanje učestalosti provedbe pojedinačne procjene žrtava, **policija uvijek provodi pojedinačnu procjenu potreba žrtava za posebnim mjerama zaštite**. Iz odgovora proizlazi da se pojedinačna procjena provodi kroz razgovor sa žrtvom, nakon kojega se popunjava obrazac o provedenom postupku. Premda se velika većina sudionika/ca u svojim odgovorima nije izravno pozvala na primjenu ZKP-a, odnosno Pravilnika, iz sadržaja odgovora proizlazi da su policijski službenici/ce dobro upoznati s propisanim

³⁹ Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve (Narodne novine 106/17).

postupkom pojedinačne procjene, okolnostima koje se pri tome moraju uzimati u obzir, kao i obvezom popunjavanja obrasca koji je sastavni dio Pravilnika. No, iz danih odgovora proizlazi da još uvijek postoji određena nesigurnost u odnosu na sadržaj koji je potrebno unijeti u obrazac. Naime, u više odgovora ističe se da se u obrazac unose podaci o žrtvi prikupljeni tijekom razgovora, a koji se odnose na relevantne okolnosti koje se prilikom pojedinačne procjene moraju uzeti u obzir:

„prilikom razgovora prikupimo podatke o žrtvi te unesemo podatke u obrazac“,

„sve utvrđene podatke upisujemo u obrazac, a isto tako upisujemo da smo žrtvi uručili obavijesti o pravima...“, „a koji podatci se unose u obrazac o provedenom postupku pojedinačne procjene...“

Istovremeno, dio sudionika/ca navodi da u obrazac o provedenoj pojedinačnoj procjeni unosi i koja prava je žrtva koristila, odnosno želi koristiti („konstatira se niz činjenica i prava...“), među koja ne ulaze samo ona prava koja su ujedno i mjere zaštite žrtve, a koja se, kao što je objašnjeno, pretežito odnose na zaštitu žrtve prilikom ispitivanja. Kao dobar primjer moguće je istaknuti odgovor jednog sudionika/ce u kojemu je jasno iskazano što treba ući u sadržaj obrasca o pojedinačnoj procjeni:

„U procjenu unosim sve što je policija u konkretnom slučaju poduzela da zaštiti žrtvu od nasilnika i što smatram da s obzirom na utvrđene okolnosti u daljnjem tijeku postupka treba poduzeti da bi se žrtva zaštitila.“

Valja istaknuti da je u samo dva odgovora navedeno da se pojedinačna procjena provodi „najčešće u suradnji s Centrom za socijalnu skrb i raznim udrugama“ odnosno „dodatno se prikupljaju bitna saznanja od centra za socijalnu skrb, liječnika/ca, škola itd.“ Moglo bi se zaključiti da policijski službenici/ce rijetko koriste pomoć koju u pojedinačnoj procjeni nekada mogu dati različita tijela, organizacije i ustanove za pomoć i podršku žrtvama. Razlog tome vjerojatno je u okolnosti što policija pojedinačnu procjenu žrtve radi nerijetko u najranijim fazama postupka, prilikom prvog kontakta sa žrtvom, kada je u pravilu važno žurno postupati, tako da nema vremena kontaktirati druga tijela i ustanove koje pružaju pomoć i potporu žrtvama. U svakom slučaju, svakako bi trebalo surađivati s navedenim tijelima, organizacijama i ustanovama kada god je moguće, u svrhu kvalitetnije i učinkovitije zaštite žrtve.

b. Državno odvjetništvo

Iz odgovora državnih odvjetnika/ca proizlazi da **dvije trećine sudionika/ca (67% odgovora) uvijek provodi pojedinačnu procjenu**, a gotovo jedna trećina provodi samo ponekad (30% odgovora). Iako iz većine odgovora proizlazi da državni odvjetnici/ce u razgovoru sa žrtvama utvrđuju okolnosti koje su relevantne za pojedinačnu procjenu sukladno Pravilniku, te popunjavaju priloženi obrazac, iz nekoliko odgovora proizlazi da se pod pojedinačnom procjenom podrazumijeva i davanje žrtvama pouke o pravima:

„s obzirom na psihofizičku strukturu žrtve ista se uglavnom poučava o svojim pravima“,

„žrtvu se upućuje u njena prava, žrtvu se pita želi li koristiti prava koja su joj na raspolaganju...“

Jedan sudionik/ca navodi da primjena mjera zaštite ovisi o tome traži li ih žrtva:

„ukoliko to žrtva izravno zatraži, odlučuje se o konkretnim mjerama zaštite žrtve dok se najčešće na inicijativu provoditelja procjene kao mjera zaštite određuju mjere opreza ili se predlaže istražni zatvor.“

Naime, posebne mjere zaštite određuje tijelo koje provodi pojedinačnu procjenu, poželjno na temelju razgovora sa žrtvom i svakako uvažavajući njezine stavove, no odluka ne ovisi prvenstveno o volji žrtve, a posebno ne o izričitom zahtijevanju žrtve, nego se donosi na temelju ocjene svih relevantnih okolnosti koje se, sukladno Pravilniku, utvrđuju na temelju razgovora sa žrtvom te na temelju podataka u spisu predmeta koji su posebno važni u slučaju da žrtva na želi surađivati, odnosno sudjelovati u pojedinačnoj procjeni. Zanimljivo je da jedan sudionik/ca odgovara da predmet upućuje službi za podršku, premda služba za podršku žrtvama i svjedocima ne provodi pojedinačnu procjenu, nego može pomoći tijelu (državnom odvjetniku/ci) koji provodi procjenu. Jedan sudionik/ca navodi da pojedinačnu procjenu provodi samo kada još nije provedena, ili ukoliko smatra da su se bitno promijenile okolnosti iz prethodne procjene („npr. da posljedice djela bitno teže pogađaju žrtvu nego li je to procijenjeno u ranijoj procjeni, da je žrtva ostala bez sredstava za život i sl.“). Samo jedan sudionik/ca navodi da „u pojedinim slučajevima procjena žrtve uključuje stručnu procjenu djelatnika/ca za potporu žrtvama po pitanju načina na koji je najbolje ispitati žrtvu“, a troje sudionika/ca je navelo da na temelju pojedinačne procjene ocjenjuju je li potrebno žrtvu uputiti nadležnim službama ili organizacijama koje pružaju podršku.

c. Sud

U usporedbi s policijskim službenicima/ama i državnim odvjetnicima/ama, prema rezultatima istraživanja, **suci/tkinje najrjeđe provode pojedinačnu procjenu – njih nešto više od polovice je uvijek provodi** (55% odgovora), dok jedna četvrtina (25% odgovora) provodi samo ponekad, a čak 15% sudionika/ca odgovorilo je da pojedinačnu procjenu ne provodi nikada. Troje sudionika/ca navelo je da pojedinačnu procjenu provode odjeli za podršku žrtvama pri županijskim sudovima, dakle ne oni kao suci/tkinje. Jedan sudionik/ca navodi da pojedinačnu procjenu provodi ili on/a, ili pojedinačnu procjenu zatraži od udruge za pružanje pomoći i podrške žrtvama i svjedocima, ako je tako lakše za žrtvu, jer je žrtvi problem da višekratno dolazi na sud zbog slabe prometne povezanosti (jer konkretan županijski sud pokriva područje nekoliko županija). Jedan sudionik/ca ističe da pojedinačnu procjenu ne provodi on/a, nego stručni suradnik/ca suda. Samo dvoje sudionika/ca izričito je navelo da pojedinačnu procjenu provode oni, u suradnji s odjelom za podršku žrtvama, što je sukladno zakonskom uređenju.

3. 1. 2. Zašto se pojedinačna procjena žrtve provodi samo ponekad?

Oni sudionici/ce koji su naveli da pojedinačnu procjenu provode samo ponekad, a ne uvijek, zamoljeni su da daju obrazloženje. Naime, iz zakonskog uređenja pojedinačne procjene (čl. 43.a ZKP) proizlazi da se pojedinačna procjena provodi u odnosu na svaku žrtvu.

a. Policija

Od policijskih službenika/ca primili smo odgovor da se pojedinačna procjena provodi kod svih kaznenih djela s elementima nasilja, „no više vremena i pažnje se posveti žrtvama KD-a sa elementima nasilja, spolne zlostave i sl., nego žrtvama „lakših“ kaznenih djela“.

b. Državno odvjetništvo

Od državnih odvjetnika/ca, troje ispitanika/ca je navelo da ne provode pojedinačnu procjenu kada se žrtva ispituje na dokaznom ročištu, jer u tim slučajevima pojedinačnu procjenu provodi sudac/tkinja istrage. Dvoje sudionika/ca je navelo da se oslanjaju na pojedinačnu procjenu koju je provela policija, a jedan od njih je naveo da procjenjuje je li potrebna nova procjena ili nije, s obzirom na eventualno promijenjene okolnosti. Ostali sudionici/ce naveli su da pojedinačnu procjenu provode s obzirom na konkretno kazneno djelo koje je u pitanju (npr. protiv života

i tijela, osobne slobode i sl.), stupanj štete koju je žrtva pretrpjela, ili na stanje žrtve, njezinu psihofizičku strukturu, ili sve navedeno u kombinaciji. To znači da neki državni odvjetnici/ce pojedine okolnosti koje se uzimaju u obzir prilikom provođenja pojedinačne procjene uzimaju u obzir kao relevantne pri odlučivanju hoće li uopće provesti pojedinačnu procjenu.

c. Sud

Suci/kinje su dali vrlo različita obrazloženja zašto ponekad ne provode pojedinačnu procjenu. Uglavnom provedba ovisi o vrsti kaznenog djela (jedan sudionik/ca primjerice ne provodi pojedinačnu procjenu kod povrede dužnosti uzdržavanja ili krađe, a uvijek provodi kod razbojništva i seksualnih delikata, drugi sudionik/ca je ne provodi kod gospodarskih kaznenih djela ili kaznenih djela protiv imovine, a obavezno provodi kod kaznenih djela protiv spolne slobode te kaznenih djela s elementima nasilja). Jedan sudionik/ca navodi da ne provodi pojedinačnu procjenu ako je „žrtva blago istraumatizirana“, odnosno ako joj je ranije pružena adekvatna psihološka pomoć pa se „dobro drži u postupku“. Jedan sudionik/ca ističe da ne provodi pojedinačnu procjenu jer je ona već provedena prije nego je žrtva došla pred suca. Jedan sudionik/ca navodi da pojedinačnu procjenu provodi samo na obrazložen zahtjev žrtve, ili nadležnog državnog odvjetništva. Jedan sudionik/ca navodi da ne provodi pojedinačnu procjenu jer bi to odugovlačilo postupak, „a suci moraju imati normu ili statistiku“.

3. 1. 3. Zašto se ne provodi pojedinačna procjena žrtve?

Budući da policijski službenici/ce uvijek provode pojedinačnu procjenu žrtve, ovdje se analiziraju samo odgovori državnih odvjetnika/ca i sudaca/kinja. Samo jedan državni odvjetnik/ca navodi da pojedinačnu procjenu ne provodi „kad se žrtva ispituje od strane suca istrage, koji to onda obavljaju“. Od pet odgovora koji su dali suci/kinje, tri navode da je pojedinačna procjena, u trenutku kada žrtva dođe do suca, već provedena u ranijim fazama postupka. Jedan sudionik/ca navodi da pojedinačnu procjenu provodi stručni suradnik/ca suda, a onda on/a tu procjenu koristi. Jedan sudionik/ca je kao razlog neprovođenja pojedinačne procjene naveo nedostatak vremena zbog drugih obveza.

3. 1. 4. Uzimanje u obzir zaključaka ranije provedene pojedinačne procjene

Sudionicima/ama je bilo postavljeno pitanje razmatraju li prilikom provedbe pojedinačne procjene žrtava zaključke ranije provedene procjene.

	DA, UVIJEK	DA, PONEKAD	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA	24%	29%	29%	-	18% ⁴⁰
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	57%	33%	10%	-	-
SUD	79%	5%	11%	-	5% ⁴¹

TABLICA 11.
Razmatranje zaključaka ranije provedene pojedinačne procjene

Iako je dužnost svakog tijela koje provodi pojedinačnu procjenu da uzme u obzir zaključke pojedinačne procjene koje su u ranijim fazama postupka provela druga tijela, istraživanje je pokazalo da samo 57% državnih odvjetnika/ca uvijek uzima u

⁴⁰ „Obično je procjena koju radi policija prva.“ „Ne, zato što policija prva radi svoju procjenu.“ „S obzirom da nitko prije policije ne provodi procjenu nemam što razmatrati.“

⁴¹ „Dosad u spisima nisam imala raniju procjenu koju bih mogla razmotriti. Da imam, zasigurno bih ju razmotrila.“

obzir zaključke ranije provedene procjene, 33% ponekad, a čak 10% nikada. Značajno više sudaca/tkinja uvijek uzima u obzir rezultate ranije provedene pojedinačne procjene, čak 79%, 5% ih ponekad uzima u obzir, a 11% nikada. Jedan ispitanik/ca među sucima/tkinjama navodi da do sada u spisima nikada nije imao zaključke ranije procjene koju bi mogao razmotriti, jer da je imao, sigurno bi je razmotrio. U tom smislu, moguće je da neki od sudionika/ca barem ponekada rezultate ranije procjene ne uzimaju u obzir zato jer im nisu dostupni u spisu predmeta. S druge strane, policijski službenici/ce su ti koji obično prvi provode pojedinačnu procjenu pa u tom smislu ni ne mogu razmatrati zaključke ranije provedene procjene. Ipak, 24% ispitanih policijskih službenika/ca navelo je da uvijek uzimaju zaključke ranije provedene pojedinačne procjene, a njih 29% ponekad. Moguće je da je tako u situacijama kada žrtva razgovara s više policijskih službenika/ca, pa svaki prije provođenja obavijesnih razgovora, provede pojedinačnu procjenu, uz prethodnu provjeru nalaze li se zaključci ranije procjene u spisu predmeta.

3. 1. 5. Provođenje pojedinačne procjene s obzirom na vrstu kaznenog djela

Na pitanje provode li pojedinačnu procjenu svake žrtve, bez obzira o kojem kaznenom djelu je riječ, rezultati su različiti s obzirom na skupine sudionika/ca.

TABLICA 12.
Provođenje pojedinačne
procjene žrtava svih
kaznenih djela

	DA, UVIJEK	DA, PONEKAD	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA	90%	5%	-	-	5% ⁴²
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	60%	13%	27%	-	-
SUD	37%	11%	47%	-	5%

a. Policija

Ukupno 90% ispitanih policijskih službenika/ca uvijek provodi pojedinačnu procjenu, a samo 5% provodi ponekad. Također, 5% sudionika/ca navelo je da se pojedinačna procjena provodi uvijek, ali se više pažnje posveti žrtvama KD-a s elementima nasilja, spolne zlostave i sl., nego žrtvama nekih „lakših“ kaznenih djela. Samo jedan sudionik/ca navodi da nije siguran bi li provodio procjenu u slučaju krađe ili nekog sličnog djela.

b. Državno odvjetništvo

Od ispitanih državnih odvjetnika/ca, 60% je navelo da provode pojedinačnu procjenu svake žrtve bez obzira na kazneno djelo, 13% posto ponekad, a 27% ne provodi pojedinačnu procjenu svake žrtve. Iako iz navedenih obrazloženja odgovora proizlazi da je većina sudionika/ca svjesna da je provođenje pojedinačne procjene zakonska obveza u odnosu na svaku žrtvu, bez obzira na konkretno kazneno djelo, ipak nekoliko ispitanika/ca relativizira navedenu obvezu. Tako navode da pojedinačnu procjenu ne provode u slučajevima kaznenih djela protiv imovine, a posebno ako nije prouzročena posebna ugroženost žrtve, a jedan sudionik/ca primjerice navodi i prometne nesreće, ako nema posljedica za žrtvu u vidu straha. Jedan odgovor navodi da postoje kaznena djela čiji način počinjenja nije traumatičan za žrtve, jer u njemu ne sudjeluju izravno. No, i

⁴² „Provodi se uvijek za sva kaznena djela s elementima nasilja u bliskim odnosima, rodno uvjetovanog nasilja, spolnog nasilja, trgovanja ljudima i druga kaznena djela s elementima nasilja, no više vremena i pažnje se posveti žrtvama težih kaznenih djela sa elementima nasilja, spolne zlostave i sl., nego žrtvama nekih „lakših“ kaznenih djela.“

tada treba procijeniti jesu li žrtve traumatizirane i onda ovisno o tome provesti pojedinačnu procjenu.

c. Sud

Od sudaca/tkinja, samo 37% je navelo da provode pojedinačnu procjenu svake žrtve bez obzira na kazneno djelo, 11% ponekad, a 47% ne provodi pojedinačnu procjenu svake žrtve. Troje sudionika/ca pojedinačnu procjenu ne provode onda kada žrtva ne želi sudjelovati u postupku (kao oštećenik), dvoje ne provode u slučajevima imovinskih kaznenih djela, jedan kod gospodarskih kaznenih djela, osim ako bi postojale okolnosti koje bi upućivale na potrebu posebnih mjera zaštite. U jednom obrazloženju odgovora navedeno je da se pojedinačna procjena provodi samo za kaznena djela protiv spolne slobode, a kod drugih kaznenih djela ovisno o osobnosti same žrtve. No, procjena osobnosti same žrtve već ulazi u postupak pojedinačne procjene, jer uprave crte osobnosti utječu na zaključak o potrebi primjene posebnih mjera zaštite.

3. 1. 6. Suradnja s centrima za socijalnu skrb, odjelima za podršku žrtvama, organizacijama i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela

Sudionici/ce su bili upitani upućuju li, prilikom provedbe pojedinačne procjene žrtve, zahtjeve za dostavom podataka od centra za socijalnu skrb, odjela za podršku žrtvama u županijskim sudovima u kojima su ustrojani, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a. Rezultati su sljedeći (Tablica 13):

	DA, UVIJEK	DA, PONEKAD	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA	12%	59%	29%	-	-
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	3%	45%	52%	-	-
SUDOVI	12%	39%	39%	5%	5% ⁴³

TABLICA 13.
Upućivanje zahtjeva za dostavom podataka u svrhu provedbe pojedinačne procjene

Već je istaknuta važnost suradnje tijela postupka s tijelima, ustanovama i organizacijama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama. Iz analiziranih odgovora policijskih službenika/ca, proizlazi da **policija ima najbolje razvijenu suradnju s tim tijelima i ustanovama**, budući da uvijek (12%) ili ponekad (59%) od njih traže dostavu podataka. Jačanje navedene suradnje svakako je intencija zakonskog koncepta pojedinačne procjene. Pohvalno je što policija, unatoč tome što nerijetko postoji potreba žurnog provođenja pojedinačne procjene, neposredno nakon počinjenja djela, nastoji prikupiti što više relevantnih informacija koje će doprinijeti kvaliteti te pojedinačne procjene. S druge strane, **državni odvjetnici/ce i suci/tkinje** se u znatno manjem postotku obraćaju tijelima i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama – 3% državnih odvjetnika/ca uvijek, 45% ponekad i 52% nikada, a 12% sudaca/tkinja uvijek, 39% ponekad i 39% nikada.

Oni koji su naveli da upućuju zahtjeve, ukratko su odgovorili kome ih upućuju. Policijski službenici/ce su u najvećem broju naveli centar za socijalnu skrb (61%), a pojedinačno su navedeni vrtići, škole, udruge, liječnici/ce opće medicine, druge institucije koje je sama žrtva spomenula i kojima se obratila za pomoć, kao i sve institucije, pravne i fizičke osobe koje bi mogle imati korisna saznanja u konkretnom slučaju. Upućuju se zahtjevi za dostavom podataka, obavljaju se obavijesni razgovori i dr. Državni odvjetnici/ce su u najvećem broju naveli

43 „Dosad nisam imala takvu potrebu/situaciju.“

centre za socijalnu skrb i odjele za podršku žrtvama, a pojedinačno su navedeni i probacijski ured i policija. Suci/kinje su naveli centre za socijalnu skrb, odjele za podršku žrtvama te organizacije članice Mreže podrške i suradnje.

Na pitanje na koji način upućuju te zahtjeve sudionici/ce, policijski službenici/ce odgovorili su da zahtjeve najčešće upućuju telefonski, pa zatim službenim dopisom (i to prema centru za socijalnu skrb, jer su informacije potrebne hitno – 58%). Manji broj sudionika/ca je navelo da zahtjeve upućuju isključivo telefonski ili isključivo službenim dopisom. Državni odvjetnici/ce su odgovorili da zahtjeve upućuju isključivo službenim dopisom (79%), osim dva pojedinačna odgovora koja navode da ih upućuju telefonski, neslužbenim razgovorom, a jedan odgovor navodi da se upućuju usmeno. Suci/kinje zahtjeve upućuju isključivo službenim putem odnosno dopisom, a tri pojedinačna odgovora navode telefonski put, te jedan odgovor navodi:

*„Pojedinačnu procjenu žrtve **ne provodim osobno, samo rijetko sam to učinila. Sve tražim od Službe za podršku žrtvama i svjedocima ili naših stručnih suradnika/ca suda.**“*

3. 1. 7. Uzimanje u razmatranje preporuka tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela

Sudionicima/ama je postavljeno pitanje uzimaju li, prilikom provedbe pojedinačne procjene žrtve, u razmatranje preporuke centra za socijalnu skrb, odjela za podršku žrtvama te organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a. Rezultati su sljedeći (Tablica 14):

TABLICA 14.
Razmatranje dobivenih preporuka u svrhu provedbe pojedinačne procjene

	DA, UVIJEK	DA, PONEKAD	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA	35%	41%	18%	-	6% ⁴⁴
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	57%	17%	17%	-	9% ⁴⁵
SUD	56%	17%	17%	10%	-

Većina sudionika/ca iz sve tri profesionalne skupine, u postupku pojedinačne procjene žrtve, razmatra preporuke tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a: 35% policijskih službenika/ca uvijek i 41% ponekad, 57% državnih odvjetnika/ca uvijek i 17% ponekad te 56% sudaca/kinja uvijek i 17% ponekad.

Također, sudionici/ce su zamoljeni da navedu na koji način/u kojem obliku najčešće dobivaju te preporuke. Većina policijskih službenika/ca (58%) je navela da se radi o kombinaciji kontakta, prvo najčešće telefonski, neformalnim putem (zbog žurnosti postupanja), a naknadno službeno dopisom. Manji broj je naveo da isključivo službenim dopisom (25%) ili isključivo telefonskim putem (17%). Podaci dobiveni od državnih odvjetnika/ca su donekle drugačiji. Većina sudionika/ca navodi da preporuke zaprima službenim putem, odnosno službenim dopisom (58%), neformalnim putem, telefonski (12%), a da ne dobiva podatke, odnosno da ih dobiva samo od centra za socijalnu skrb navodi 8% sudionika/ca. Međutim, 23% sudionika/ca se referira na takve preporuke i procjenu sačinjenu od strane policije, odnosno da te preporuke zaprimaju samo ukoliko im dostavi policija koja ih je zatražila ili zaprimila od strane navedenih tijela. Iz navedenih odgovora

⁴⁴ „Ne, zato što do sada niti jednu preporuku nisam dobila.“

⁴⁵ „Do sad nisam imala takve predmete“, „Da, ali često nedostaju“, „Do sada nisam imala preporuke navedenih tijela u trenutku procjene žrtve.“

moguće je zaključiti da državno odvjetništvo u određenom broju slučajeva ne koristi svoju mogućnost da samostalno zatraži te preporuke ili da ta tijela ne šalju preporuke izravno državnom odvjetništvu, nego ih državno odvjetništvo koristi samo ukoliko ih dostavi policija uz svoju prethodno provedenu pojedinačnu procjenu. Suci/tkinje navode da preporuke najčešće zaprimaju službenim putem (56%), neformalnim telefonskim putem (13%), preporuke nisu do sada dobili (13%), a kombinaciju neformalnog u početku pa zatim formalnog dopisa također prakticira dio ispitanika/ca (18%).

Upitani smatraju li korisnim za provedbu pojedinačne procjene žrtve preporuke/mišljenja od centra za socijalnu skrb, odjela za podršku žrtvama, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a sudionici/ce su odgovorili sljedeće (Tablica 15):

	DA, UVIJEK	DA, PONEKAD	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA ⁴⁶	57%	29%	-	7%	7% ⁴⁷
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	59%	27%	-	7%	7% ⁴⁸
SUDOVI	74%	11%	-	5%	11% ⁴⁹

TABLICA 15.
Korisnosti dobivenih preporuka za provedbu pojedinačne procjene

Ispitanici/ce sve tri profesionalne skupine u relativno visokim postotcima smatraju da su preporuke tijela, organizacija i ustanova za pomoć i podršku žrtvama KD-a korisne za provedbu pojedinačne procjene i to: 57% policijskih službenika/ca smatra da su uvijek korisne, a 29% smatra da su ponekad korisne; 59% državnih odvjetnika/ca smatra da su uvijek korisne, a 27% ponekad; 74% sudaca/tkinja smatra da su uvijek korisne, a 11% ponekad.

3. 1. 8. Standardizacija procedure pojedinačne procjene

Sudionici/ce su upitani provode li sve osobe zaposlene u njihovoj instituciji/tijelu pojedinačnu procjenu žrtve na jednaki način, u standardiziranoj proceduri te su odgovorili sljedeće (Tablica 16):

	DA	NE	NE ZNAM	NE MOGU PROCIJENITI
POLICIJA	67%	17%	11%	5%
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	74%	3%	10%	13%
SUDOVI	37%	5%	32%	26%

TABLICA 16.
Procjena standardiziranosti u provedbi pojedinačne procjene

Postupak provedbe pojedinačne procjene žrtve detaljno je propisan Pravilnikom, što bi trebalo osigurati standardizirano postupanje nadležnih tijela. Upitani smatraju li da se pojedinačna procjena u instituciji, odnosno tijelu u kojemu su zaposleni provodi na jednak način, prema standardiziranoj proceduri, ispitanici pripadnici/ce različitih profesionalnih skupina dali su vrlo raznolike odgovore.

⁴⁶ 14 odgovora.

⁴⁷ „Mogle bi biti korisne i kad bih ih dobila, svakako bih ih razmotrila.“

⁴⁸ „Do sada nisam dobivala preporuke/mišljenja, ali da su dostavljena, svakako bi ih uzela u obzir.“; „Da sam se s njima susretala, vjerojatno bi mi bile od koristi u postupanju.“

⁴⁹ Dva odgovora glasila su: „Vjerojatno bi bili korisni.“

Najviše državnih odvjetnika/ca – njih 74%, smatra da je procedura standardizirana, dok ih je ukupno 23% odgovorilo da ne zna ili ne može procijeniti. Od policijskih službenika/ca, 67% smatra da je procedura standardizirana, dok ukupno 16% to ne zna ili ne može procijeniti. Samo 37% sudaca/tkinja smatra da je procedura pojedinačne procjene standardizirana, dok 58% ne zna ili ne može procijeniti. Također, visoki postotci ispitanika/ca smatraju da im je potrebna edukacija iz provođenja pojedinačne procjene – 50% policijskih službenika/ca, 65% državnih odvjetnika/ca i 64% sudaca/tkinja.

3. 1. 9. Pohađanje edukacija o načinu provođenja pojedinačne procjene žrtve

Zadnja pitanja u ovom dijelu odnose se na pitanje pohađanja edukacija o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve. **Policijski službenici/ce** navode su da su sudjelovali u edukacijama (39%), odnosno da nisu (44%) i da se ne sjećaju (17%). Ovdje se postavlja pitanje svrhovitosti edukacija, ukoliko su osobe u njima sudjelovale, a toga se ne sjećaju. **Državni odvjetnici/ce** (29 odgovora) navode su da su edukacije pohađali u 31% slučajeva, a da nisu u 69% slučajeva. **Suci/tkinje** (19 odgovora) su edukacije pohađali u 26% slučajeva. Činjenica da samo manji broj korisnika/ca pohađao edukacije na temu pojedinačne procjene ukazuje na potrebu njihovog organiziranja.

Policijski službenici/ce koji su odgovorili da su sudjelovali na edukaciji naveli su da su edukacije pohađali u okviru Ministarstva unutarnjih poslova, Policijske akademije, svojih policijskih uprava i Ministarstva pravosuđa i uprave. Državni odvjetnici/ce su naveli da su edukacije pohađali u okviru Pravosudne akademije, a jedna osoba je navela konferenciju Mreže podrške i suradnje. Suci/tkinje navode edukaciju u organizaciji Pravosudne akademije, te u pojedinačnim odgovorima navode i konferenciju Mreže podrške i suradnje, online seminar „Povećani kapaciteti stručnjaka i donositelja odluka u sustavu socijalne skrbi, pravosuđu, policiji, obrazovanju i zdravstvu za međusektorsku suradnju u procjeni rizika djece u obitelji i intervencijama čiji je cilj osigurati dobrobit djece“ u organizaciji Ministarstva pravosuđa i uprave i Ureda UNICEF-a, online predavanje na temu: Prava i zaštita djece žrtava i svjedoka u kaznenim postupcima u organizaciji Udruge HERA Križevci 14.5.2021., mrežni seminar: „Pojedinačna procjena žrtava – iskustva i problemi u praksi“, organizator – Pravosudna akademija, 26. listopada 2021. putem aplikacije Zoom.

Na pitanje, ukoliko nisu pohađali edukaciju, smatraju li da im je potrebna odgovaraju (Tablica 17):

TABLICA 17.
Potreba predstavnika/ca nadležnih tijela za edukacijom o pojedinačnoj procjeni

	DA	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA ⁵⁰	50%	30%	20%	
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO ⁵¹	65%	20%	10%	5%
SUD ⁵²	64%	14%	8%	14% ⁵³

3. 2. Komparacija ključnih pokazatelja

Provođenje pojedinačne procjene žrtve obveza je svih tijela postupka – policije, državnog odvjetništva i suda, u svim fazama prethodnog i kaznenog postupka. Iz

⁵⁰ 10 odgovora.

⁵¹ 20 odgovora.

⁵² 14 odgovora.

⁵³ „Na nekim sudovima postoje stručni suradnici koji pomažu sucima prilikom navedenog.“

provedenog istraživanja proizlazi da je policija najrevnija u provođenju pojedinačne procjene žrtve, budući da je provodi 100% ispitanih policijskih službenika/ca. S druge strane, pojedinačnu procjenu žrtve redovito, odnosno uvijek provodi 67% ispitanih državnih odvjetnika/ca te samo 55% sudaca/tkinja. Mogući razlog zašto je policija najažurnija u provođenju pojedinačne procjene možda je u tome što policijski službenici/ce pojedinačnu procjenu moraju napraviti nerijetko u okolnostima neposredno nakon počinjenja djela, već prije provođenja prvog obavijesnog razgovora, kada nema puno mogućnosti da se oslone na pomoć i podršku tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama, a istovremeno nemaju mogućnost osloniti se na prethodno provedenu pojedinačnu procjenu, budući da je nema. Naime, istraživanje je pokazalo da se dio državnih odvjetnika/ca oslanja na pojedinačnu procjenu koju je provela policija, dio je ne provodi kada se žrtva ispituje pred sućem istrage, jer je provodi sudac istrage, a dio pojedinačnu procjenu provodi ovisno o konkretnom kaznenom djelu u pitanju, stupnju štete koju je žrtva pretrpjela, ili stanju žrtve, i slično. U svakom slučaju, državni odvjetnici/ce moraju provesti pojedinačnu procjenu žrtve, bez obzira što ju je prethodno provela policija te bez obzira što će ispitivanje žrtve biti na dokaznom ročištu pred sućem istrage. Naime, državni odvjetnik/ca je dužan procijeniti, između ostalog, i je li potrebno poduzeti mjere zaštite žrtve prilikom ispitivanja, u vidu posebnog načina ispitivanja i slično, prije ispitivanja od strane suca istrage. Slično, i suci/tkinje se ponekad oslanjaju na prethodno provedene pojedinačne procjene, ili ih pak provode ovisno o okolnostima počinjenja kaznenog djela i osobinama žrtve, što su sve okolnosti koje se uzimaju u obzir prilikom pojedinačne procjene, a ne kao preduvjeti za provođenje pojedinačne procjene.

Ako imamo u vidu da čl. 43.a ZKP propisuje da pojedinačnu procjenu provodi tijelo koje provodi ispitivanje žrtve, odnosno da čl. 1. st. 3. Pravilnika izričito propisuje da pojedinačnu procjenu provodi tijelo koje vodi postupak – policijski službenici/ce, državni odvjetnici/ce i suci/tkinje, onda je jasno da nije zakonita praksa prepuštanja provođenja pojedinačne procjene, koji uključuje i zaključak o potrebnim mjerama zaštite, a koja je prema rezultatima istraživanja posebno prisutna na sudovima. Naime, pojedinačna procjena uključuje i određivanje mjera zaštite, koje mogu uključivati i ograničenja različitih temeljnih prava osumnjičenika i okrivljenika, pa je zato važno da o njima odlučuju tijela postupka, svako tijelo u granicama svoje nadležnosti. S druge strane, suradnja tijela postupka s odjelima za podršku žrtvama i udrugama doprinosi kvaliteti provedene procjene pa je zato i izričito propisana ZKP-om (čl. 43.a st. 1.) i Pravilnikom (čl. 3. st. 2. i 3.) te je svakako poželjna. Ta suradnja ne mora nužno uvijek biti formalizirana u obliku službenih dopisa, nego može uključivati i neformalne putove komunikacije, poput telefona. U tom smislu, u raznim oblicima edukacije treba naglašavati važnost suradnje tijela postupka s tijelima, ustanovama i organizacijama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama.

U odnosu na dužnost svakog tijela koje provodi pojedinačnu procjenu da uzme u obzir zaključke pojedinačne procjene koje su u ranijim fazama postupka provela druga tijela, istraživanje je pokazalo da samo 57% državnih odvjetnika/ca te 79% sudaca/tkinja uvijek uzima u obzir zaključke ranije provedene procjene. Iako Pravilnik izričito propisuje da se, prilikom pojedinačne procjene, mora razmotriti zaključak prethodno provedene procjene, istraživanje pokazuje da to nije uvijek slučaj u praksi. Naime, potrebe žrtve za zaštitom dinamička su kategorija, mogu se mijenjati s vremenom pa se zato poduzimaju prilikom svakog ispitivanja, a zaključci prethodno provedene procjene ukazuju na potrebe žrtve kojima pri svakoj daljnjoj procjeni treba dati posebnu pažnju.

Pojedinačna procjena žrtve treba se provoditi uvijek, bez obzira na vrstu i težinu počinjenog kaznenog djela. Ukupno 90% ispitanih policijskih službenika/ca, 60% državnih odvjetnika/ca i samo 37% sudaca/tkinja pojedinačnu procjenu provodi uvijek, neovisno o vrsti kaznenog djela. Ovdje valja istaknuti da je upravo svrha pojedinačne procjene, koja obuhvaća i okolnosti počinjenja kaznenog djela i osobne

značajke žrtve, utvrditi je li žrtva traumatizirana uslijed počinjenja određenog kaznenog djela i ima li zbog toga potrebe za posebnim mjerama zaštite. U tom smislu, paušalna ocjena je li žrtva traumatizirana ili nije određenim kaznenim djelom, s obzirom na vrstu tog djela, ne može biti preduvjet provođenja pojedinačne procjene.

Iz provedenog istraživanja proizlazi da policija ima najbolje razvijenu suradnju s tijelima, organizacijama i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a, budući da uvijek (12%) ili ponekad (59%) od njih traže dostavu podataka. S druge strane, državni odvjetnici/ce i suci/tkinje se u znatno manjem postotku obraćaju tijelima i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama – 3% državnih odvjetnika/ca uvijek, 45% ponekad i 52% nikada, a 12% sudaca/tkinja uvijek, 39% ponekad i 39% nikada. Budući da je riječ o suradnji koja je izričito predviđena ZKP-om i Pravilnikom, u cilju kvalitetnije pojedinačne procjene i zaštite žrtava, važno je jačati svijest o važnosti i korisnosti te suradnje.

Što se tiče uzimanja u obzir preporuka tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a, omjeri su nešto drugačiji, pa tako te preporuke u najvećoj mjeri uzimaju u obzir državni odvjetnici/e (57% uvijek i 17% ponekad) i suci/tkinje (56% uvijek i 17% ponekad), a u manjoj mjeri policijski službenici/ce (35% uvijek i 41% ponekad). Razlog je vjerojatno u tome što u ranijim fazama postupka, kada policija provodi pojedinačnu procjenu, nisu uvijek dostupne preporuke spomenutih tijela, ustanova i organizacija, a treba vremena da se pribave. Pritom treba naglasiti da je propisano kako su tijela postupka koja provode pojedinačnu procjenu dužna razmotriti dane preporuke, ali nisu vezana njima, u smislu da konkretne preporuke za primjenu pojedinih mjera zaštite ne moraju uvažiti, jer je odgovornost za donesenu odluku o mjeri posebne zaštite na tijelu postupka.

Sudionici/ce iz sve tri profesionalne skupine u relativno visokim postotcima smatraju da su preporuke tijela, organizacija i ustanova za pomoć i podršku žrtvama KD-a korisne za provedbu pojedinačne procjene, a ni jedan sudionik/ca nije odgovorio da smatra kako navedene preporuke nisu korisne. Navedeni rezultati pokazuju da je dobro propisano rješenje (čl. 3. st. 2. i 3. Pravilnika), koje potiče navedenu suradnju i propisuje obvezu tijela postupka da razmotre preporuke tijela, ustanova i organizacija koje su već radile s konkretnom žrtvom. Preostaje ustrajati na još boljoj implementaciji u praksi, za što je važna daljnja edukacija svih dionika.

Na kraju, istraživanje pokazuje da je potrebno težiti standardizaciji postupka provedbe pojedinačne procjene žrtve, budući da samo 37% sudaca/tkinja smatra da je taj postupak standardiziran, dok to istovremeno smatra 67% policijskih službenika/ca i 74% državnih odvjetnika/ca. Način provođenja pojedinačne procjene bi svakako trebao biti tema na edukacijama i stručnim skupovima, što bi pridonijelo ujednačavanju prakse i jačanju svijesti o važnosti redovitog provođenja standardiziranog postupka pojedinačne procjene. Navedeni zaključak potkrepljuju i visoki postotci sudionika/ca koji smatraju da im je potrebna edukacija iz provođenja pojedinačne procjene – 50% policijskih službenika/ca, 65% državnih odvjetnika/ca i 64% sudaca/tkinja.

3. 3. Zaključci i preporuke

Iako istraživanje pokazuje da se pojedinačna procjena žrtve provodi u praksi tijela prethodnog i kaznenog postupka, praksu je potrebno unaprijediti, i to prvenstveno intenziviranjem edukacije svih dionika pojedinačne procjene žrtve:

- pojedinačnu procjenu žrtve provode sva tijela (prethodnog i kaznenog postupka) postupka – policijski službenici/ce, državni odvjetnici/ce i suci/tkinje, i to u svim fazama postupka;
- pojedinačna procjena provodi se u odnosu na svaku žrtvu, neovisno o vrsti kaznenog djela i neovisno o osobnim značajkama žrtve; naime, vrsta i okolnosti počinjenja kaznenog djela, kao i osobne značajke žrtve, uzimaju se u obzir upravo tijekom provođenja pojedinačne procjene, da bi se utvrdilo

- postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite, te ako ta potreba postoji, koje posebne mjere zaštite je potrebno primijeniti
- pojedinačnu procjenu provode nadležna tijela prethodnog i kaznenog postupka – policijski službenici/ce, državni odvjetnici/ce i suci/kinje, jer samo nadležna tijela imaju ovlasti izricanja konkretnih mjera zaštite, i to svako tijelo u okviru svojih nadležnosti; pri tome mogu koristiti pomoć stručnih službi, odnosno tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama; pomoć može biti u obliku konkretnih preporuka sačinjenih na temelju rada sa žrtvom;
 - sva tijela nadležna za provođenje pojedinačne procjene potreba žrtava – policijski službenici/ce, državni odvjetnici/ce i suci/kinje, dužni su provesti pojedinačnu procjenu žrtve prije njezinog ispitivanja, bez obzira što je već jednom ili više puta provedena tijekom postupka, od strane drugih tijela; naime, potrebe žrtava za zaštitom mijenjaju se tijekom vremena, a uz to, konkretne mogućnosti zaštite žrtve različite su u različitim stadijima postupka; pri tome će se uzeti u obzir zaključci prethodno provedene pojedinačne procjene;
 - sva tijela nadležna za provođenje pojedinačne procjene potreba žrtava – policijski službenici/ce, državni odvjetnici/ce i suci/kinje, dužni su razmotriti preporuke tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama, ukoliko su te organizacije i ustanove već sačinile takvu preporuku na temelju rada sa žrtvom, a ujedno, takvu preporuku mogu zatražiti; time će tijelo koje odlučuje o potrebi zaštite pojedine žrtve imati širi krug relevantnih informacija koje služe donošenju kvalitetnije odluke o mjerama zaštite;
 - potrebno je ustrajati na standardizaciji postupka provedbe pojedinačne procjene žrtve, posebice pred sudovima. Način provođenja pojedinačne procjene svakako trebao biti tema na edukacijama i stručnim skupovima, što bi pridonijelo ujednačavanju prakse i jačanju svijesti o važnosti redovitog provođenja standardiziranog postupka pojedinačne procjene.

4. PRAVO NA PRATNJU OSOBE OD POVJERENJA

ZKP svakoj žrtvi KD-a daje pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje (čl. 43. st. 1. t. 6. ZKP). **Ovo pravo služi zaštiti žrtve**, na način da je tijekom kaznenog postupka može pratiti osoba kojoj vjeruje i koja će joj pružiti emocionalni i psihološki oslonac tijekom cijelog postupka, od faze u policiji, kod državnog odvjetnika/ce i u postupku koji se vodi pred sudom.⁵⁴ Osoba od povjerenja može biti član/ica obitelji, prijatelj/ica, ali i službenik/ca odjela za podršku žrtvama, socijalni radnik/ca, djelatnik/ca udruge koja žrtvi pruža neki oblik pomoći ili podrške. Osoba od povjerenja može sudjelovati u svim radnjama u kojima sudjeluje žrtva, primjerice pri obavijesnim razgovorima koje policija vodi sa žrtvom, pri ispitivanju žrtve kao svjedoka, pri poduzimanju radnje prepoznavanja, pri pojedinim vještačenjima i slično. No, osoba od povjerenja ne bi trebala biti osoba za koju je izvjesno ili postoji vjerojatnost da će i sama biti saslušana u kaznenom postupku kao svjedok/inja. Naime, svjedoci/kinje ne mogu, prije nego što su sami ispitani, prisustvovati davanju iskaza drugih svjedoka/inja. Razlog je to što bi sadržaj iskaza jednog svjedoka/inje mogao utjecati na drugog svjedoka/inju tako da on, svjesno ili nesvjesno, promijeni sadržaj svog iskaza.

4. 1. Prikaz i analiza rezultata istraživanja

U ovom dijelu istraživanja cilj je bio doznati od sudionika/ca u kojoj mjeri žrtve u praksi ostvaruju svoje pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju

⁵⁴ Detaljnije o ovom pravu v. na: <https://mpu.gov.hr/print.aspx?id=24854&url=print> (pristupljeno 21.11.2022.). Također v. Droždan-Kranjčec, A. i Špek, M. (2021). Osoba od povjerenja. Ženska soba

radnji u kojima sudjeluju, te razloge zbog kojih su, eventualno, u nekim situacijama uskraćene za to pravo. Cilj je također bio saznati u kojoj mjeri su sudionici/ce svjesni važnosti prava na pratnju osobe od povjerenja, koja ponajprije pruža emocionalnu i psihološku potporu žrtvi te je na taj način osnažuje, no istovremeno pridonosi tome da žrtve kao svjedoci, svojim sudjelovanjem ponajprije u dokaznim radnjama, doprinesu učinkovitosti postupka. Primjerice, za očekivati je da će žrtva u pratnji osobe od povjerenja uz koju se osjeća ugodnije i sigurnije, moći dati opširniji, detaljniji i sadržajni iskaz u odnosu na žrtvu koja takve pratnje nema, te time doprinijeti učinkovitosti kaznenog postupka.

4. 1. 1. Ostvarivanje prava na pratnju osobe od povjerenja

Na pitanje omogućuju li žrtvama ostvarivanje prava pratnje osobe od povjerenja ukoliko to žrtve zatraže, sudionici/ce su odgovorili (Tablica 18):

TABLICA 18.
Omogućavanje prisustva osobe od povjerenja

	DA, UVIJEK	DA, PONEKAD	NE	NE ZNAM	NEŠTO DRUGO, ŠTO:
POLICIJA	100%	-	-	-	-
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	87%	10%	-	-	3% ⁵⁵
SUD	80%	-	-	5%	5% ⁵⁶

Odgovarajući na pitanje omogućuju li žrtvama, ako to zatraže, pratnju osobe od povjerenja, **policijski službenici/ce** odgovorili su u 100% slučajeva da uvijek dopuštaju pratnju osobe od povjerenja, 87% **državnih odvjetnika/ca** omogućuje ostvarenje tog prava uvijek, a 10% ponekad, dok se 3%, odnosno jedan sudionik/ca nikada nije našao u situaciji da žrtva zahtijeva ostvarenje tog prava, iako bi ga dopustio. Ukupno 80% ispitanih **sudaca/tkinja** uvijek omogućuje ostvarenje prava na pratnju osobe od povjerenja, a 5% ne zna te 5% još nije imalo slučaj u kojemu bi žrtva postavila takav zahtjev.

4. 1. 2. Razlozi za ograničenje odnosno uskrate prava na pratnju osobe od povjerenja

Iako **policijski službenici/ce** ističu da redovito omogućuju pratnju osobe od povjerenja žrtve, kao moguće razloge uskrate tog prava ističu okolnost da je osoba od povjerenja prema odabiru žrtve predložena kao svjedok/inja ili pozvana da svjedoči u istom postupku, ili ako bi bila osumnjičenik ili potencijalni osumnjičenik. U jednom odgovoru je navedeno da pratnja maloljetnoj žrtvi ne može biti maloljetna osoba od povjerenja, nego samo punoljetna osoba.

Državni odvjetnici/ce također kao razlog uskrate prava na pratnju osobe od povjerenja većinom ističu okolnost da je ta osoba osumnjičenik, odnosno okrivljenik u postupku, ili svjedok/inja, odnosno potencijalni svjedok/inja. Jedan sudionik/ca navodi da ne omogućuje pratnju više osoba od povjerenja. Nekoliko sudionika/ca navelo je da nikada nije bilo u situaciji da žrtvi ograniči, odnosno uskrati pravo na pratnju osobe od povjerenja.

I **suci/tkinje** kao razlog uskrate prava na pratnju osobe od povjerenja, njih troje, ističu okolnost da se ta osoba treba saslušati kao svjedok/inja u istom postupku.

⁵⁵ „Do sad nisam imala takve slučajeve, ali svakako bih to omogućila i poticala ukoliko žrtva sama nema takvu osobu.“

⁵⁶ „Nisam imala takav zahtjev u dosadašnjem radu, ali inače im se isto omogućava“; „za sada još nije bilo takvih zahtjeva“; „Do sada nitko to nije zatražio.“

Također ističu da se u takvim slučajevima najprije ispita osoba od povjerenja kao svjedok/inja, dok žrtva čeka izvan sudnice, tako da nakon ispitivanja i žrtva i osoba od povjerenja mogu biti u sudnici.

4. 1. 3. Obrazloženje odluke o uskrati prava na pratnju osobe od povjerenja

Policijski službenici/ce u velikoj većini odgovora (88%) navode da žrtvama ne daju pismeno obrazloženje odluke o uskrati prava na pratnju osobe od povjerenja, a u 12% odgovora navedeno je „ne znam“. Iz većine odgovora proizlazi da **državni odvjetnici/ce** u većini slučajeva ne daju pismeno obrazloženje uskrate tog prava (67%), dok neki daju (14% odgovora), a 19% „ne zna“. Većina **sudaca/tkinja** ne daje pismeno obrazloženje (64%), a manjina daje (36%).

4. 1. 4. Korisnost ostvarivanja prava na pratnju osobe od povjerenja za žrtvu

Svi **policijski službenici/ce** smatraju da je pratnja osobe od povjerenja korisna, odnosno jako korisna za žrtvu, jer žrtva dobiva podršku i potporu, osjeća se ugodnije i sigurnije, te „lakše priča o stvarima do kojih je teško doći kada je sama“. Naime, tri su sudionika/ce istaknula da se, uz osobu od povjerenja, žrtva „lakše otvara“, odnosno lakše razgovara s policijskim službenicima/ama i daje potrebne informacije, a samo jedan sudionik/ca je, uz višestruku korist za žrtvu, istaknuo i korist „za dokaznu kvalitetu iskaza i daljnji tijek postupka“.

I državni odvjetnici/ce mahom smatraju da je pravo žrtve na pratnju osobe od povjerenja korisno, odnosno vrlo korisno radi pomoći žrtvi i zaštiti od daljnje viktimizacije tijekom kaznenog postupka. No državni odvjetnici/ce, češće nego ispitani policijski službenici/ce, u deset danih odgovora, uz zaštitu žrtve, ističu i opuštenije i lakše davanje iskaza, odnosno otvorenije iskazivanje te kvalitetan, pouzdan, jasniji i/ili sadržajni iskaz žrtve koja je svjedočila u pratnji osobe od povjerenja, čime se doprinosi lakšem, odnosno učinkovitijem provođenju kaznenog postupka. Valja istaknuti da je troje sudionika/ca naglasilo da žrtve rijetko koriste navedeno pravo, a jedan/na ističe da, prema njegovom/zinom iskustvu, „žrtve obično ne žele iskoristiti to pravo“.

Suci/tkinje su također mahom isticali koristi koje prisutnost osobe od povjerenja nosi za samu žrtvu, kao primjerice psihološku pomoć, osjećaj sigurnosti te zaštitu od sekundarne viktimizacije. Četvero sudionika/ca posebno je istaknulo važnost pratnje osobe od povjerenja u situacijama kada se žrtva susretne s okrivljenikom na hodniku ispred sudnice. To znači da se takve situacije događaju u praksi, premda bi dolazak žrtve na sud trebalo organizirati na način da se izbjegnu susreti s okrivljenikom na hodniku. Četvero sudaca/tkinja kazalo je i da prisutnost osobe od povjerenja doprinosi učinkovitijem procesuiranju počinitelja, i to istaknuvši da osoba od povjerenja utječe „i na kvalitetu iskaza žrtve“, da žrtva „lakše iskazuje“ te da bi osnažena žrtva „dala vjerodostojan iskaz o svim odlučnim činjenicama koje su važne za donošenje odluke o kaznenoj odgovornosti optuženika“.

4. 1. 5. Prepreke ostvarivanja prava na pratnju osobe od povjerenja

Na pitanje o tome koje su prepreke ostvarivanju prava na pratnju osobe od povjerenja, sudionici **policijski službenici/ce** dali su vrlo raznolike odgovore. Uglavnom kao razloge ističu okolnost da se odabrana osoba od povjerenja treba saslušati kao svjedok/inja u postupku, ili postojanje određenih osobnih ograničenja na strani osobe od povjerenja, kao primjerice dislociranost te osobe, zdravstveni problemi, obveza čuvanja male djece kod kuće i, uslijed toga, nemogućnost nazočnosti ispitivanju žrtve kao svjedoka/inje. Kao prepreke ostvarivanju ovog prava, jedan sudionik/ca navodi da bi osoba od povjerenja „mogla utjecati na objektivnost prijave žrtve“, a drugi/a mogućnost da „osoba od povjerenja na štetan način utječe na žrtvu“, što su zapravo mogući nedostaci prisutnosti osobe od povjerenja.

Velik broj ispitanih **državnih odvjetnika/ca**, njih osmero, smatra da nema prepreka ostvarivanju prava na pratnju osobe od povjerenja. Dio sudionika - državnih odvjetnika/ca, kao najčešću prepreku ističu okolnost da se osoba od povjerenja također treba ispitati kao svjedok/inja u postupku (u sedam odgovora). Ostali odgovori vrlo su raznoliki te kao prepreke ostvarenju prava na pratnju osobe od povjerenja ističu moguću tajnost postupka, neinformiranost žrtve o tom pravu, organizacijske razloge (nedostatak stručnih osoba koje bi mogle preuzeti tu ulogu, premali broj službenika/ca odjela za podršku žrtvama, nepovezanost ruralnih dijelova zemlje s centrima u kojima bi žrtva mogla dobiti podršku, prostor). Jedan sudionik/ca kao prepreku je navodi mogućnost utjecaja na iskaz žrtve, a drugi ometanje ispitivanja žrtve ili izvođenja drugih dokaza.

Također, velik broj ispitanih **sudaca/tkinja**, njih sedmero, smatra da nema prepreka ostvarivanju prava na pratnju osobe od povjerenja. Ostali ističu razne prepreke, poput nedovoljne informiranosti žrtava, nezainteresiranosti stranaka, nepovjerenja u institucije, prostornih prepreka, nedostatka kadrova, te potrebe više stručne pomoći.

4. 2. Komparacija ključnih pokazatelja

Pratnja osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje pravo je svake žrtve. Istraživanje je pokazalo da ga uvijek poštuju **policijski službenici/ce** (100% ispitanika/ca), nešto rjeđe **državni odvjetnici/ce** (87% ispitanika/ca) i najrjeđe **suci/tkinje** (80% ispitanika/ca). No, sudionici/ce u sve tri profesionalne skupine kao razlog uskrate prava na pratnju osobe od povjerenja uvjerljivo najčešće ističu okolnost da se osoba koju je žrtva odabrala treba saslušati kao potencijalni svjedok/inja, odnosno svjedok/inja u postupku. Kao moguće rješenje, suci/tkinje su istaknuli mogućnost da se najprije ispita osoba od povjerenja kao svjedok/inja, dok žrtva čeka izvan sudnice, tako da potom i žrtva i osoba od povjerenja mogu biti u sudnici. No, kada je riječ o obavijesnim razgovorima s policijom, situacija je drugačija jer se bilješke o obavijesnim razgovorima ne koriste kao dokaz u kaznenom postupku. Osobu koja je izabrana kao osoba od povjerenja tek, u svojstvu svjedoka/inje, treba ispitati državni odvjetnik/ca, a potom i sud, tako da postoji opasnost da bi iskaz žrtve, ukoliko bi bio dan u prisutnosti osobe od povjerenja koja će kasnije iskazivati kao svjedok/inja, mogao utjecati na sadržaj tog svjedočkog iskaza. Slično je i prilikom ispitivanja kod državnog odvjetnika/ce. U tim situacijama, nužno je žrtvi objasniti razlog zbog kojeg odabrana osoba od povjerenja ne može prisustvovati njezinom ispitivanju, po mogućnosti u pisanom obliku, te omogućiti odabir druge osobe od povjerenja.

Sudionici/ce iz sve tri profesionalne skupine ističu korisnost ostvarivanja prava na pratnju osobe od povjerenja, prvenstveno iz perspektive podrške i osnaživanja žrtve, a neki ističu da se na taj način doprinosi učinkovitosti postupka, jer osnažena žrtva „lakše iskazuje“ te daje kvalitetniji iskaz o relevantnim činjenicama. Kao eventualne prepreke ostvarenju tog prava, policijski službenici/ce i državni odvjetnici/ce najčešće su isticali nespojivost uloge osobe od povjerenja i uloge svjedoka/inje u postupku, ali i neinformiranost žrtava o tom pravu, kao i razne organizacijske razloge.

4. 3. Zaključci i preporuke

Istraživanje je pokazalo da je prisutnost osobe od povjerenja prilikom poduzimanja radnji u kojima sudjeluje žrtva, posebno prilikom ispitivanja žrtve kao svjedoka/inje, vrlo korisna za samu žrtvu, u vidu njezinog osnaživanja i zaštite od opetovane viktimizacije, no samim time korisna je i za učinkovitost kaznenog postupka. No, premda je riječ o pravu koje pripada svim žrtvama, postoje situacije kada se ono ne ostvaruje u praksi, zbog različitih razloga, a najčešće jer se odabranu osobu od povjerenja tek treba ispitati kao svjedoka/inju u postupku.

Kada osoba od povjerenja ne može biti osoba koja se treba saslušati kao presumptivni svjedok/inja, odnosno svjedok/inja, navedeno treba objasniti žrtvi te joj omogućiti da odabere drugu osobu od povjerenja. U svakom slučaju, potrebno je kroz daljnju edukaciju jačati svijest svih dionika (prethodnog i kaznenog) postupka o važnosti ostvarivanja prava žrtve na pratnju osobe od povjerenja i o važnosti pravovremenog informiranja žrtve o tom pravu.

5. OSTVARIVANJE PRAVA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

Katalog prava žrtava KD-a propisan je odredbama ZKP-a. Postoji opći katalog prava za svaku žrtvu KD-a, ali i posebni katalogi za djecu žrtve, žrtve KD-a protiv spolne slobode i trgovanja ljudima te žrtve u odnosu na koje su utvrđene posebne potrebe zaštite. Poseban katalog prava za žrtve nasilja u obitelji propisan je Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (dalje u tekstu: ZZNO).⁵⁷ U odnosu na neka prava iz kataloga, ni ZKP (ili ZZNO), ni podzakonski propisi ne uređuju detaljnije način na koji se pojedina prava ostvaruju, stoga je bilo realno za očekivati da u praksi postoje nejasnoće vezano uz sadržaj pojedinih prava ili načine njihova ostvarenja.

5. 1. Prikaz i analiza rezultata istraživanja

Od sudionika/ca u istraživanju iz svih profesionalnih grupa zatraženo je da izdvoje 5 prava žrtava u vezi s kojima uočavaju najveće probleme te da daju preporuke za unaprjeđenje u ostvarivanju svakog od odabranih prava. Na izbor su im ponuđena sva prava žrtava koja se spominju u općem i posebnim katalogima prava predviđenima ZKP-om.

5. 1. 1. Pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka

Jedan policijski službenik/ca i jedan državni odvjetnik/ca istaknuli su ovo pravo. Policijski službenik/ca je kao probleme u ostvarivanju ovoga prava istaknuo nepostojanje prvenstva zdravstvenog pregleda žrtve u odnosu na druge pacijente/ice, kao i nedostatak specijaliziranih liječnik/ca, posebno ginekologa/inja, koji su certificirani za provođenje ginekološkog pregleda, izuzimanje bioloških uzoraka i donošenje stručnog mišljenja tijekom postupka. Državni odvjetnik/ca je istaknuo da je potrebno s medicinskog aspekta pojasniti pravni standard „krajnje nužnog“:

*„...policijski službenici/ce zajedno sa žrtvama **nemaju, nažalost, osigurano prvenstvo zdravstvenog pregleda** u odnosu na druge pacijente/ice. Nadalje **ne postoje specijalizirani liječnici/ce, posebice ginekolozi/ginje, koji su certificirani za provođenje ginekološkog pregleda, izuzimanja bioloških uzoraka i naposljetku donošenja stručnog mišljenja tijekom postupanja policije, kada je to presudno poradi izbjegavanja višestruke viktimizacije žrtve, a isto tako i samom dokaznom smislu. Napomenula bih da se to ne odnosi na liječnike/ce koji su sudski vještaci koji vještačenje provode po nalogu suda.**“*

5. 1. 2. Pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela

Policijski službenici/ce (2) su kao problem istaknuli nedostatan broj psihologa/inja i drugih stručnih osoba koje će pružiti psihološku pomoć djeci žrtvama KD-a te općenito mali broj osoba koje (ne samo djeci, već svim žrtvama) pružaju kvalitetnu i djelotvornu psihološku i stručnu pomoć.

⁵⁷ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (Narodne novine 70/17, 126/19, 84/21, 114/22)

Državni odvjetnici/ce (2) istaknuli su u osnovi iste probleme kao i policijski službenici/ce – nedostupnost i nedostatnost psihološke pomoći za žrtve. Kao korisno predloženo je da tijelima i žrtvama budu dostupni podaci o tome „kome se žrtva može odmah obratiti za psihološku pomoć, odnosno od koga tu pomoć i podršku može dobiti najkasnije sljedeći dan od trenutka kada je zatraži“. Također je istaknuto da je potrebno osigurati širu mrežu tijela i organizacija kojima se žrtve mogu obratiti za pomoć, a koje bi žrtvama pružale i psihološku pomoć. Kao poseban problem istaknuli su nedostatak stručnih osoba u državnom odvjetništvu koje bi provodile pojedinačnu procjenu žrtve, budući da državni odvjetnici/ce, kao pravници/ce, nisu sposobni takvu procjenu provoditi te su predložili zapošljavanje psihologa/inja u svim pravosudnim tijelima za koja nije osnovan odjel za podršku žrtvama.

Suci/tkinje (2) su također istaknuli nedostupnost psihološke pomoći i nedostatak informacija o tome kome žrtvu uputiti za takvu pomoć. Između ostalog, i oni su predložili zapošljavanje stručne osoba na svakom sudu.

5. 1. 3. Pravo da na zahtjev, bez nepotrebne odgode, žrtva bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite

Iz odgovora policijskih službenika/ca vidljivo je da u praksi postoje problemi u vezi pravovremenog obavještanja žrtve te da se događa da žrtva nije obaviještena. Predloženo je da se žrtva o ukidanju istražnog zatvora obavijesti prije otpuštanja okrivljenika i da se to ne prebacuje na policiju te da se ažuriraju podaci o promjeni adrese i broja telefona žrtve. Kao poseban problem istaknuta je činjenica da se žrtva ne obavještava o tome da je državni odvjetnik/ca odredio mjere opreza protiv uhićenika (zapravo uhićenika pustio na slobodu), kao i o tome da protiv uhićenika koji je doveden na ročište pred suca/tkinju istrage istražni zatvor nije određen (čime je uhićenik pušten na slobodu).

*„Žrtva se **ne obavijesti o ukidanju istražnog zatvora** ili se navedeno prebaci na policiju što prolongira obavještanje žrtve te se zna dogoditi da žrtva prije susretne počinitelja nego bude obaviještena. **Potrebno je prije otpuštanja izvijestiti žrtvu.**“*

Jedan državni odvjetnik/ca istaknuo je da zakonom nije jasno propisana čija je obveza obavještavati žrtvu te da u praksi postoji prebacivanje odgovornosti između državnog odvjetnika/ce i suca/tkinje te da bi to trebalo razriješiti na razini propisa.

*„**Zakon nije definirao** tko je i u kojim slučajevima dužan obavijestiti žrtvu u ovakvim situacijama. Tu najčešće dolazi do "loptanja", odnosno prebacivanja odgovornosti između suda i državnog odvjetništva. Jedino rješenje za te situacije je **donošenje preciznih zakonskih rješenja.**“*

Jedan sudac/tkinja istaknuo je da obavještanje žrtve ne bi trebalo biti ovisno o njezinom zahtjevu, već se izvršavati po službenoj dužnosti.

5. 1. 4. Pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka

Jedan policijski službenik/ca istaknuo je da „policajci/ke još uvijek nisu dovoljno senzibilizirani za zaštitu dostojanstva žrtve, pa se često zadire u nešto što nema veze s kaznenim djelom, žrtvi se još uvijek često prebacuje i stvara krivica da je sama doprinijela kaznenom djelu“ te je kao rješenje te situacije predložio edukaciju policijskih službenika/ca.

Čak 5 državnih odvjetnika/ca ovo je pravo istaknulo kao problematično. Istaknuti problemi odnose se na postavljanje neprimjerenih pitanja tijekom ispitivanja i

općenito neprimjereno ponašanje prema žrtvi (komentiranje, podsmjehivanje i slično). Uglavnom su navodili da se na takav način ponašaju okrivljenici i branitelji. Kao moguće rješenje vide dodatnu edukaciju sudaca/tkinja koji su primarno pozvani zaštititi žrtvu od nepotrebnih pitanja branitelja i okrivljenika te vođenje računa o tome da se pojedini predmeti dodjeljuju u rad onim sucima/tkinjama koji imaju „afiniteta i kapaciteta nositi se s prirodom određenih kaznenih djela“. Smatraju da bi bilo potrebno „ne dopuštati izravno postavljanje pitanja obrani i okrivljeniku“, unijeti u zakon odredbu „o obveznom ispitivanju žrtve bez prisutnosti okrivljenika na ročištu“, i „na raspravi je uvijek ispitivati putem video linka“. Konačno, smatraju da je potrebna „specijalizacija branitelja za rad na predmetima protiv braka, obitelji i djece te predmetima protiv spolne slobode“ te da ja „ključno da žrtva ima podršku osobe od povjerenja“.

Jedan sudac/tkinja koji je ovo pravo istaknuo kao problematično smatra da su potrebne zakonske promjene kako bi se žrtva ispitivala „bez iznimke bez prisutnosti stranaka i da se snimi svako ispitivanje i da se ispita samo jednom tako da žrtve nemaju više potrebu dolaziti na rasprave ako ne žele“ te kako bi se postavila „jasna ograničenja prava okrivljenika koja su često u koliziji s pravom žrtve, npr. broj ispitivanja žrtve“.

5. 1. 5. Pravo da žrtva bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka

Policijski službenici/ce su istaknuli dva problema: često ponovno ispitivanje žrtve zbog promjene branitelja okrivljenika te dug protek vremena između podnošenja kaznene prijave i ispitivanja žrtve od strane državnog odvjetnika/ce (ili istražitelja) ili na sudu, kada se prijava podnosi „redovnim putem“ (bez oduzimanja slobode okrivljeniku). Predložili su da se žrtva ispita što prije nakon podnošenja kaznene prijave, „posebno kod kaznenih djela gdje je došlo do povrede prava na tjelesni integritet žrtve“ te unapređenje suradnje između policije i državnog odvjetništva „u smislu da se odmah po zaprimanju kaznene prijave odvjetništvo izjasni o mogućnosti obavljanja razgovora sa žrtvom“.

*„Bolja suradnja policije i odvjetništva u smislu da se **odmah po zaprimanju kaznene prijave** odvjetništvo izjasni o mogućnosti obavljanja razgovora sa žrtvom. Naime, ukoliko je prijava podnesena redovnim putem, prođe **znatan vremenski odmak** do saslušanja od strane zamjenika/ce nadležnog odvjetništva.“*

Državni odvjetnici/ce su također istaknuli problem višekratnog ispitivanja žrtava – u policiji, na državnom odvjetništvu i na sudu („a tu može bitno i više puta“). Do učestalog ispitivanja žrtava dolazi, prema njihovom mišljenju, zbog nepotrebnog ispitivanja žrtava na raspravi, iako su ispitane na dokaznom ročištu (obično na inzistiranje obrane) te zbog promjene sudaca koji vode raspravu. Predložili su da se ovo pravo zaštiti kroz ograničenje broja puta koliko se tijekom kaznenog postupka može ispitati žrtva (po uzoru na regulaciju u odnosu na djecu), edukacijom sudaca/tkinja da se ponovnim ispitivanjem žrtva dodatno traumatizira i da je protivno pravima žrtve olako prihvaćanje takvih zahtjeva obrane, davanje prioriteta u sudovima predmetima s elementima zlostavljanja jer se u tim predmetima „ponekad i godinu dana, a možda i dulje nakon podnošenja optužnice zakazuju rasprave“, ispitivanjem žrtve bez prisutnosti okrivljenika.

*„Sudovi ponekad i godinu dana, a možda i dulje nakon podnošenja optužnice zakazuju raspravu u spisima gdje je osoba bila izložena nasilju u obitelji, trpjela zlostavljanje, fizičke napada i slično. Smatram da bi trebalo **predmete s elementima zlostavljanja označiti prioriternima i dati napatok sudovima da se ti predmeti zakazuju kao prioritet**. Također, sudovi ne bi trebali olako prihvaćati zahtjeve obrane za **ponovnim saslušanjem žrtve koja je već saslušana**.“*

Suci/tkinje također ističu problem proteka vremena između podnošenja prijave i ispitivanja, kao i problem ponovnog ispitivanja žrtve na raspravi. Kao rješenje predlažu „da se žrtve KD-a s elementima nasilja u prethodnom postupku ispitaju na dokaznom ročištu kod suca/tkinje istrage ili kod državnog odvjetnika/ce u formi dokazne radnje, ali uz prisustvo okrivljenika i branitelja, na koji način bi takav iskaz bio konfrontiran i mogao bi se koristiti za donošenje presude bez ponovnog pozivanja žrtve na raspravu“, kao i u „imenovanju branitelja za svako ispitivanje žrtve za svako kazneno djelo, naročito na dokaznim ročištima pred sucem/tkinjom istrage“.

„Kod ovog prava žrtve smatram da je problem u tome što se u praksi ista žrtva ipak malo previše puta ispituje. Problem je u tome što prilikom prvog ispitivanja za neka kaznena djela za koja zakon ne predviđa da okrivljenik mora imati branitelja, upravo ispitivanje bez branitelja ili pak okrivljenika, dovodi do toga da oni nisu ispitali žrtvu kako smatraju da treba, ili se i nakon prvog ispitivanja tijekom daljnjeg postupka ukažu neke nove činjenice na koju žrtva nije bila ispitana. Rješenje vidim u imenovanju branitelja za svako ispitivanje žrtve za svako kazneno djelo, naročito na dokaznim ročištima pred sucem/tkinjom istrage.“

5. 1. 6. Pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde

Iz odgovora policijskih službenika/ca čini se da ovo pravo smatraju nejasnim te da je potrebno „jednostavnijim rječnikom opisati pravo kako bi žrtva i naknadno samostalno mogla iščitati o kojem pravu se radi“. Nadalje, problem vide u činjenici da se ovo pravo u praksi najčešće ostvaruje kroz izricanje mjera opreza okrivljeniku, „koje se učestalo krše bez posljedica za navedeno postupanje“ te je potrebno „postupati po kršenju mjera opreza ili mijenjati zakonsku osnovu kako bi kršenja naloženih mjera predstavljala kazneno djelo“. Istaknuli su i probleme u vezi s ostvarivanjem ovoga prava žrtve u situacijama u kojima je žrtva prisiljena dijeliti stambeni prostor s počiniteljem.

Državni odvjetnici/ce istaknuli su da nije jasno „koje tijelo i na koji način bi preventivno djelovalo odnosno zaštitilo žrtvu od zastrašivanja i odmazde“, da se radi o formalnom pravu koje nije provedivo, „jer se nakon dovršetka kaznenog postupka počinitelja ne može stvarno spriječiti da ponovi djelo prema istoj žrtvi“, da ne postoje adekvatne mjere zaštite nakon proteka rokova za istražni zatvor odnosno završetka postupka, te da postoje problemi u vezi s utvrđivanjem opasnosti od zastrašivanja i odmazde jer do reakcije pravosudnih tijela može doći tek naknadno, nakon što se ta opasnost realizira. Predložili su cijeli niz rješenja: jasnija zakonska regulacija ovoga prava kako bi se žrtvi na jednostavan i razumljiv način moglo objasniti na koji način ovo pravo može ostvariti (kome se obratiti kada se osjeća zastrašenom), omogućavanjem žrtvi izravnog pristupa policiji u takvim situacijama, šira primjena mjera opreza (ne samo kao alternativa za istražni zatvor), produljenje rokova trajanja mjera opreza i istražnog zatvora, nadzor nad okrivljenikom ili čuvanja žrtve nakon izlaska okrivljenika iz istražnog zatvora, izricanje strožih kazni odnosno zatvorskih kazni počiniteljima kaznenih djela te ih tako odvratiti od činjenja kaznenih djela, poduzeti mjere da se onemogućí susretanje okrivljenika i žrtve na sudu (primjerice, kroz njihovo pozivanje u različito vrijeme), jačanjem sustava za podršku.

Suci/tkinje su također istaknuli da nije jasno na koji se način konzumira ovo pravo. Kao načine na koji bi se ostvarenje ovoga prava u praksi poboljšalo uputili su na „primjenjivanje mjera propisanih u Zakonu o kaznenom postupku i drugim zakonima koje posredno i neposredno štite oštećenike i žrtve, uz uvažavanje svih okolnosti slučaja“, osiguranje boljih prostora za sudove, kako bi se izbjegao fizički kontakt između žrtve i okrivljenika, povećati prisutnost službenika/ca pravosudne policije na sudovima, kako bi se žrtve dodatno osnažilo, upoznati žrtve s pravom predlaganja adekvatnih mjera opreza, opremiti sudove opremom za video link, povećati broj sigurnih kuća.

5. 1. 7. Pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela

Policijski službenici/ce istaknuli su probleme s dostupnošću službi za potporu, s obzirom na njihovo radno vrijeme, ali i na prostornu udaljenost od žrtve. Upozorili su na potrebu uvođenja službi s 24-satnom dostupnošću te na potrebu povećanja operativnosti, odnosno aktivnosti službi na terenu.

Velik broj državnih odvjetnika/ca istaknuo je probleme u vezi s ostvarivanjem ovog prava žrtve. Dominantno istican problem je nedostupnost službi za sve žrtve KD-a. Zbog prostorne udaljenosti službi od žrtava i nedostatka materijalnih sredstava, žrtve često nemaju mogućnost ostvariti pravo na pristup službama. Kao problem identificirali su i okolnost da o žrtvama ovisi hoće li ovo pravo ostvariti, umjesto da dolazi do automatskog povezivanja službe za podršku sa žrtvom. Ponuđena rješenja su razvoj Mreže podrške i suradnje i kontrola kvalitete njihovih usluga.

„Žrtva bi se trebala uputiti u pravo vrijeme na pravo mjesto po konkretnu pomoć kako bi se spriječilo „lutanje“ žrtve, a što u većini slučajeva rezultira njenim odustankom.“

I suci/tkinje su isticali iste probleme. Kao moguća rješenja ponudili su zapošljavanje stručnih osoba na svim kaznenim sudovima, veću dostupnost službi za podršku i informacija o njima, organiziranje mobilnih timova za pružanje podrške.

5. 1. 8. Pravo da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da je, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba

Policijski službenici/ce naveli su da problem u vezi s ostvarivanjem ovoga prava postoji prilikom policijske intervencije povodom nasilja u obitelji, „kada postupaju policijski službenici u odori, budući da svaka policijska ophodnja nema policijske službenike muškog i ženskog spola“. Problem nekada postoji i prilikom dolaska žrtve u službene prostorije policije, kada „iz objektivnih razloga nije moguće udovoljiti njezinom zahtjevu npr. u smjeni u policijskoj postaji nema policijske službenice te to zahtijeva dodatni angažman policijske službenice iz druge ustrojstvene jedinice ili se kontaktira i obavještava policijska službenica izvan radnog vremena te čeka njezin dolazak“. Zbog istih ili sličnih razloga nekada postoje problemi i u vezi s ostvarivanjem prava na ponovno ispitivanje od strane iste te osobe.

Čini se da u državnom odvjetništvu često dolazi do zanemarivanja ovoga prava, odnosno nije ga uopće moguće ostvariti „jer se predmeti u rad dodjeljuju automatskom dodjelom, neovisno o spolu zamjenika državnog odvjetnika/ce“.

5. 1. 9. Pravo na pratnju osobe od povjerenja prilikom poduzimanja radnji u kojima sudjeluje

Jedan je policijski službenik/ca predložio da osoba od povjerenja bude isključivo službenik/ca odjela za podršku žrtvama ili druga stručna osoba.

U državnom odvjetništvu su istaknuli da problem s ostvarivanjem ovoga prava postoji onda kada se kao osoba od povjerenja pojavljuje osoba koju treba ispitati kao svjedoka/inju. Kao moguća rješenja te situacije predložili su da se prvo ispita osoba koju treba ispitati kao svjedoka/inju, koja nakon toga može biti osoba od povjerenja ili da se žrtvi predloži da izabere neku drugu osobu.

5. 1. 10. Pravo zahtijevanja da bude ispitana putem audio-video uređaja

Jedan policijski službenik/ca je naveo da se uporabom audio-video uređaja žrtva ispituje na dokaznom ročištu, a kasnije se svejedno ponovno neposredno ispituje.

I jedan državni odvjetnik/ca je istaknuo da nije moguće uvijek osigurati da se žrtva spolnog ili drugog nasilja ne suoči s počiniteljem, jer će vjerojatno na raspravi morati ponovno svjedočiti ispred okrivljenika. Drugi državni odvjetnik/ca istaknuo je problem što sudovi često imaju samo jedan audio-video uređaj, koji može biti u kvaru, pa se žrtva ne može ispitati na taj način ili mora čekati popravak uređaja. Smatra da je potreban veći broj audio-video uređaja.

Četvero sudionika/ca – sudaca/tkinja također su istaknuli problem neodgovarajuće opremljenosti sudova – nedostatak uređaja, kao i neodgovarajuće prostorije (uopće nema prostorija za audio-video ispitivanje, ili su premalene, ili su često zauzete). Jedan sudionik/ca predlaže da svaki sud ima barem dva video-linka.

5. 1. 11. Pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku

Jedan policijski službenik/ca istaknuo je problem neupućenosti žrtve o tome što slijedi nakon podnošenja kaznene prijave i potrebu aktivnije uključenosti državnog odvjetništva. Drugi je istaknuo potrebu da se žrtva, kao i tijelo koje eventualno provodi neke mjere i radnje, pravovremeno izvijesti o svim daljnjim postupcima.

5. 1. 12. Pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava

Dva policijska službenika/ce istaknuli su da žrtvi treba detaljnije objasniti tko može biti opunomoćenik/ca, odnosno navedeno pravo.

I jedan državni odvjetnik/ca smatra da je navedeno pravo ponekad nejasno, a i drugi to smatra, dodajući da treba dodatno educirati o tome osobe koje pružaju potporu žrtvama. Jedan ispitanik/ca navodi:

*„Opunomoćenik/ca bi trebala biti osoba koja žrtvi pomaže u svim fazama postupka te koja će uistinu u tom svojstvu od početka sudjelovati, u kojem smislu bi bilo potrebno provesti **daljnju edukaciju od strane odvjetničke komore.**“*

5. 1. 13. Pravo da podnese prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona⁵⁸ (dalje u tekstu: KZ), pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo da bude obaviještena o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo da preuzme kazneni progon umjesto državnog odvjetnika

Jedan policijski službenik/ca naveo je da žrtve smanjenih intelektualnih kapaciteta često ne razumiju značenje ovog prava i na koji način ga mogu ostvariti, posebno dio o preuzimanju kaznenog progona, pa bi trebalo osigurati stručnu osobu koja bi žrtvi dala upute. Jedan policijski službenik/ca smatra da često ni policijski službenik/ca ne razlikuju pojmove žrtve i oštećenika te da im o tome treba edukacija.

Jedan sudionik/ca sudac/tkinja istaknuo je da žrtva ne zna sama podnijeti prijedlog, odnosno privatnu tužbu, a da nema sredstva ni za odvjetnika/cu da joj to sastavi.

5. 1. 14. Pravo da uskrati odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve

Jedan policijski službenik/ca misli da žrtvu rijetko tko upozorava na navedeno pravo, a policijski službenici/ce imaju naviku postavljati takva pitanja, pa bi trebalo osigurati edukaciju policijskih službenika/ca. Drugi policijski službenik/ca je naveo:

⁵⁸ Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21)

*„Ponekad odgovori na pitanja o strogo osobnom životu žrtve **moгу biti od bitne važnosti za donošenje odluke** o poduzimanju daljnjih mjera i radnji usmjerenih utvrđivanju okolnosti počinjenog kaznenog djela, a uskraćivanjem se znatno otežava probitak kriminalističkog istraživanja, pa je potrebno tu činjenicu uzeti u obzir.“*

Jedan državni odvjetnik/ca naveo je da smatra „da je nedovoljna kritičnost sudaca/tkinja kod postavljanja pitanja od strane obrane kojoj se dopuštaju pitanja koja preduboko ulaze u intimni život žrtve, a nisu od nikakvog značaja za utvrđivanje činjeničnog stanja“. I jedan sudac/tkinja je ukazao taj isti problem, istaknuvši da nema problema kada sudac/tkinja zabrani pitanje, no da je potrebno „povremeno podizanje svijesti (npr. kroz edukacije) o tome što je strogo osobni život žrtve, i kod pravosudnog i odvjetničkog kadra“.

5. 1. 15. Pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom

Jedan policijski službenik/ca je istaknuo da žrtve ne znaju o čemu se radi i trebaju savjet od nadležnih institucija, a drugi je istaknuo pojednostavljanje procedure ostvarivanja tog prava.

I jedan državni odvjetnik/ca istaknuo je potrebu pojednostavljenja postupka. Tri ispitana državna odvjetnika/ce istaknuli su važnost transparentnih, jasnih, odnosno detaljnih upita žrtve kako da ostvari to pravo. Osim toga:

*„Svakako bi bilo učinkovitije kad bi žrtva **novčanu naknadu mogla ostvariti već u kaznenom postupku** koji se vodi povodom počinjenja kaznenog djela na štetu žrtve, a ne u posebnom postupku koje je u pravilu dugotrajan i predstavlja novu traumatizaciju za žrtvu.“*

*„Treba nastojati da **žrtva razumije** da njeno pravo na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva ne isključuje njeno pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna.“*

Dvoje sudaca/tkinja istaknulo je da se žrtve, nakon sveg što su doživjele, ne žele baviti još i „papirologijom“. Jedan ispitanik/ca je istaknuo da treba pojednostaviti postupak i odgovarajuće informirati žrtve. Jedan ispitanik/ca smatra da bi svaka žrtva trebala imati opunomoćenika/cu radi zaštite prava, a drugi ispitanik/ca smatra da bi, za ovu svrhu, trebalo izdvojiti veći udio sredstava iz državnog proračuna.

5. 1. 16. Pravo na tajnost podataka

Jedan policijski službenik/ca istaknuo/la je problem „curenja informacija“ i naveo da je potrebno predvidjeti strože kazne i dosljednije poduzimati kriminalistička istraživanja u takvim slučajevima. Drugi policijski službenik/ca naveo je da je to pravo često prekršeno i prije i tijekom kaznenog postupka, kada se u dnevnom tisku mogu dobiti saznanja o počinitelju i žrtvi te da bi trebalo educirati predstavnike/ce medija o negativnim posljedicama senzacionalističkog izvještavanja.

Jedan državni odvjetnik/ca smatra da se ovo pravo ne poštuje dovoljno te da kontakt podaci o žrtvi ne bi trebali biti vidljivi u spisu i CTS-u, odnosno e-spisu, već bi se trebali čuvati u posebnoj omotnici koju treba izdvojiti u trenutku uvida u spis od strane okrivljenika i branitelja. Uz to, smatra da bi žrtve trebale imati mogućnost anonimnog podnošenja kaznene prijave, na način da osobni podaci budu poznati samo rješavatelju prijave, jer ponekad žrtve odustaju od kaznene prijave ako njihovi podaci ne mogu ostati tajni.

*„Stoga bi mogućnost **anonimizacije žrtve** svakako pridonijela i spremnosti žrtve za podnošenje kaznene prijave.“*

Ideju da se osobni podaci žrtve, na njezin zahtjev, mogu kvalificirati stupnjem tajnosti, tako da ne budu dostupni većem broju osoba, odnosno okrivljeniku i branitelju iznijelo je još troje državnih odvjetnika/ca. Jedan sudionik/ca je naveo da treba „educirati zamjenike/ce i suce/tkinje da osobne podatke žrtava (npr. trenutna adresa na koju se žrtva sklonila od osumnjičenika koji joj je suprug) ne navode u pismenima koja dostavljaju osumnjičeniku“. Jedan ispitanik/ca smatra „da bi žrtva mogla uskratiti davati podatke o sebi za koje ne želi da ih okrivljenik sazna i da bi s tim pravom trebala biti upoznata“.

Troje sudionika/ca, sudaca/tkinja, navelo je da uvidom u spis predmeta okrivljenik može vidjeti sve podatke o žrtvi. Jedan od tih troje je naveo mogućnost „eventualno da se svi osobni podaci žrtve čuvaju u zatvorenoj omotnici i ne upisuju ni u jednu ispravu u spisu“, a drugi je naveo da „osobni podaci žrtve ne bi trebali biti vidljivi u spisu, posebno adrese stanovanja, jer okrivljenik ima pravo uvida u spis i u svakom trenutku može saznati gdje žrtva prebiva“.

5. 1. 17. Pravo zahtijevati isključenje javnosti s rasprave

Jedan državni odvjetnik/ca smatra da je potrebno dodatno informirati žrtvu o ovom pravu, jer ako žrtva nema opunomoćenika/cu, sam sudac/tkinja vrlo rijetko isključuje javnost s rasprave, osim kada je javnost po zakonu isključena.

Jedan sudac/tkinja misli da žrtve ovo pravo jako malo koriste, a smatra da bi žrtvama trebalo bolje pojasniti što navedeno pravo znači, tako da ga više koriste.

5. 1. 18. Prijedlozi sudionika/ca kako, na temelju vlastitog iskustva, unaprijediti pravni okvir vezan uz prava žrtava kaznenih djela

Nekoliko ispitanih **policijskih službenika/ca** izrijeком smatra da „nije problem u pravnom okviru“. Jedan ispitanik/ca je naveo da bi unaprjeđenje bilo donošenje Zakona o žrtvama kaznenih djela „kako bi žrtve KD-a znale svoja prava koja mogu ostvariti prije, za vrijeme i nakon kaznenog postupka“, a drugi ispitanik/ca je naveo da bi trebalo donijeti posebni zakonski akt „koji bi decidirano za svako pravo naveo na koji način žrtva, gdje, u kojem slučaju i dr., ostvaruje koje pravo“.

Većina ispitanih **državnih odvjetnika/ca** izrijeком navodi da je postojeći zakonski okvir dobar, odnosno zadovoljavajući (12), a neki navode da postojeće probleme treba rješavati edukacijom (6). Jedan državni odvjetnik/ca je istaknuo da bi popisivanjem prava žrtve i načina ostvarivanja tih prava u jednom propisu omogućilo žrtvama lakše snalaženje, a drugi/a je istaknuo donošenje posebnog zakona ili pravilnika.

I većina ispitanih **sudaca/tkinja** izrijeком ili implicitno, navodi da je pravni okvir dobar (9). Ističe se, primjerice, potreba ka boljoj međusobnoj suradnji svih sudionika/ca u postupku ostvarivanja prava žrtava, potreba jednoobraznog postupanja na svim sudovima u odnosu na davanje žrtvama pouke o pravima i provođenje pojedinačne procjene, potreba osnivanja odjela za podršku žrtvama na svim županijskim sudovima.

5. 1. 19. Potreba donošenja posebnog zakona – Zakona o žrtvama kaznenih djela

Upitani za mišljenje bi li se donošenjem Zakona o žrtvama kaznenih djela unaprijedila prava i postupak ostvarivanja prava žrtava kaznenih djela, sudionici/ce su odgovorili sljedeće (Tablica 19):

	DA	NE	NE ZNAM	NE MOGU PROCIJENITI
POLICIJA	47%	5%	24%	24%
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	31%	24%	10%	35%
SUD	20%	30%	15%	35%

TABLICA 19.
Stajalište predstavnika/ca nadležnih tijela o korisnosti Zakona o žrtvama kaznenih djela

Manjina sudionika/ca iz sve tri profesionalne skupine izrijeckom je navela da smatra da bi donošenje novog, posebnog zakona o pravima žrtava KD-a unaprijedilo prava i postupak ostvarivanja prava žrtava KD-a, i to razmjerno najviše policijskih službenika/ca (47%), te 31% državnih odvjetnika/ca i 20% sudaca/tkinja. Ovakvi rezultati u skladu su s prethodno analiziranim stavovima da je postojeći pravni okvir u redu, a da treba unaprjeđivati praksu.

U obrazloženju odgovora **policijski službenici/ce** navode da bi uređenje prava žrtava i postupanja prema žrtvama na jednom mjestu bilo preglednije i dostupnije svima, egzaktnije bi se definirala prava i postupak ostvarivanja, trebale bi se otkloniti sve postojeće nejasnoće. Nekoliko ispitanika/ca (3) navelo je da su prava žrtve i sada dobro regulirana, ali da realizacija ovisi o praksi, odnosno ljudskim i materijalnim resursima, odnosno da je od pravne forme „puno važnija osviještenost svih onih koji rade sa žrtvom o posljedicama koje žrtve trpe neodgovornim postupanjem“.

Državni odvjetnici/ce većinom smatraju da je postojeći pravni okvir, sadržan u ZKP-u dobar, a da je problem u praksi, odnosno u provedbi zakona. Ipak, olakšalo bi to što bi, kao ističe jedan sudionik/ca, „sva prava i načini za ostvarivanje tih prava bili na jednom mjestu, a ne razasuti po raznim propisima, ali nisam siguran/na da bi to nešto značajnije promijenilo vezano za ostvarivanje tih prava. Važno je žrtvama omogućiti ostvarivanje prava i zaštitu, a ne ih popisivati.“ No, jedan ispitanik/ca smatra da ZKP možda nije najbolje rješenje kao središnji zakon koji uređuje prava žrtava, „jer prava žrtve nisu vezana samo za sudjelovanje u kaznenom postupku“. Drugi ispitanik/ca smatra da bi poseban zakon o pravima žrtve pridonio osnaženju položaja, uloge i prava žrtve, jer je u ZKP-u naglasak na pravima okrivljenika.

I većina **sudaca/tkinja** smatra da je postojeći zakonski okvir dobar te da je bitna kvalitetna provedba. Znatno manje ispitanih sudaca/tkinja smatra da bi novi zakon unaprijedio prava i postupak ostvarivanja prava žrtava, zbog detaljnije regulacije, odnosno jer bi „motivirao one koji ne pristupaju s potrebnom pažnjom pravima žrtve.“

5. 2. Komparacija ključnih pokazatelja

Istraživanje je pokazalo da među stručnjacima/kinjama iz svih skupina koje su bile obuhvaćene istraživanjem postoji svijest o problemima vezanim uz ostvarivanje zakonom zajamčenih prava žrtava. Iako se čini da takvi problemi postoje u odnosu na sva prava, čini se da su oni posebno izraženi u odnosu na prava koja su vezana uz ispitivanje žrtve i njezinu zaštitu. Čini se da i dalje dolazi do čestog i po ocjeni mnogih sudionika/ca istraživanja, nepotrebnog ispitivanja žrtve u različitim procesnim stadijima. Ne samo da se ispitivanja učestalo (i nepotrebno) ponavljaju, već se i mjere koje su propisima stavljene na raspolaganje tijelima koja vode ispitivanje žrtava ne koriste ili se neadekvatno koriste. U odnosu na zaštitu žrtava, problemi postoje u vezi obavještanja žrtve o puštanju okrivljenika kojem je oduzeta sloboda na slobodu, ali i u vezi s određivanjem i primjenom mjera zaštite žrtve.

5. 3. Zaključci i preporuke

Sve uočene probleme moguće je u osnovi svesti na tri uzroka: neadekvatno zakonsko (i uopće pravno) uređenje pojedinih prava, nedovoljno razvijena svijest (educiranost) policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja o odgovarajućem korištenju mogućnosti koje su im zakonom (pravom) stavljene na raspolaganje i nedovoljna dostupnost usluga sustava za podršku žrtvama.

U odnosu na prvo, istraživanje jasno ukazuje da u odnosu na prava žrtava kaznenih djela postojeće pravno uređenje nije dovoljno, odnosno da mnoga pitanja koja su vezana uz ostvarivanje prava žrtava nisu na zadovoljavajući način pravno uređena. Stoga je određene promjene nužno poduzeti i kroz pravne propise, odnosno kroz jasnije zakonsko ili podzakonsko uređenje pojedinih prava žrtava, kao i načina na koji se ta prava ostvaruju.

U odnosu na drugo, istraživanje također jasno ukazuje da unutar kaznenopravnog sustava ne postoji dovoljna razina educiranosti i osviještenosti različitih dionika sustava o pravima žrtava KD-a, načinima njihova ostvarenja, kao i o njihovom odnosu s drugim interesima kaznenog postupka, prije svega interesima okrivljenika i njegove obrane. Značajne je napore potrebno uložiti u educiranje svih dionika sustava – policije, državnog odvjetništva i suda – o pravima žrtava KD-a, načinima njihova ostvarivanja i njihovom odnosu s drugim procesnim interesima. Bez odgovarajuće edukacije stručnjaka/inja bilo kakve promjene propisa neće ostvariti željene učinke.

U odnosu na treće, istraživanje je također pokazalo da usprkos nastojanjima koji su učinjeni i čine se u cilju izgradnje sustava podrške žrtvama KD-a, taj sustav još uvijek nije izgrađen u mjeri koja bi zajamčila učinkovit pristup tom sustavu za svaku žrtvu. Stoga je daljnje značajne napore potrebno uložiti u razvoj sustava za podršku žrtvama KD-a, kako onaj njegov dio koji je vezan za odjele za podršku žrtvama, tako i onaj njegov dio koji je vezan za nevladine organizacije za podršku žrtvama.

IV. ISKUSTVA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA O PRIMJENI PRAVA I SUDJELOVANJU U KAZNENOM POSTUPKU

dr. sc. Maja Mamula,
Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.

IV. ISKUSTVA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA O PRIMJENI PRAVA I SUDJELOVANJU U KAZNENOM POSTUPKU

dr. sc. Maja Mamula,
Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.

1. UVOD

Žrtva KD-a je fizička osoba koja je pretrpjela tjelesne i duševne posljedice, imovinsku štetu ili povredu temeljnih prava i sloboda koje su izravna posljedica KD-a. Žrtvom KD-a smatra se bračni ili izvanbračni partner/ica, neformalni životni partneri, djeca, a ako ih nema, roditelji, brat ili sestra osobe čija je smrt neposredno prouzročena kaznenim djelom ili osoba koju je na temelju zakona žrtva bila dužni uzdržavati (čl. 202. st. 2. t. 11. ZKP-a).

U ovom tekstu se naziv „žrtve“ odnosi na žrtve KD-a s kojima je proveden intervju.

Žrtve imaju prava koja su im zajamčena ZKP-om tijekom prethodnog i kaznenog postupka. Prije poduzimanja prve radnje u kojoj žrtva sudjeluje, policija, državno odvjetništvo, istražitelj i sud imaju obavezu obavijestiti žrtve o njihovim pravima, na žrtvama razumljiv način.

Cilj provedbe istraživanja bio je analizirati iskustva žrtava KD-a u ostvarivanju njihovih prava i položaju u okviru kaznenopravnog postupka.

U istraživanju su sudjelovale **42 osobe** (88% žene, 10% muškarci, 2% se ne želi rodno odrediti), žrtve KD-a s područja 14 županija.⁵⁹ Uvjet za sudjelovanje u istraživanju bio je da se radi o žrtvi KD-a koje je prijavljeno, neovisno u kojoj je trenutno fazi postupka i neovisno o samom ishodu postupka. Posebna napomena je da se radi o uzorku žrtava KD-a koje su se u nekom trenu obratile barem jednoj službi za podršku žrtvama, što zasigurno ima utjecaj na neke od pokazatelja istraživanja (npr. razumijevanje prava, korištenje prava, bolje razumijevanje određenih pravnih pojmova). Zanimljivo bi bilo napraviti usporedbu s populacijom žrtava KD-a koje nisu došle u kontakt sa službama za podršku. Raspon dobi sudionika/ca u istraživanju je od 18 do 70 godina (prosječna dob 41 godina).

Od 42 osobe, u trenutku sudjelovanja u istraživanju njih 71% prijavilo je **jedno kazneno djelo**, a 29% dva ili više kaznenih djela. Oni koji su prijavili više kaznenih djela do sada, zamoljeni su da izaberu samo jedan postupak za koji će davati informacije/odgovore u istraživanju, kao i objašnjenje zašto su odabrali određeni postupak. Svi su odgovorili da su odabrali određeno kazneno djelo i postupak zato što je zadnji i u svezi s njime imaju najviše informacija.

Sudionici/ce su pitani jesu li **prethodno bili žrtvom** KD-a ili prekršaja s obilježjima nasilja (osim ovog koje su prijavili), neovisno o tome jesu li to prijavili ili ne, pri čemu većina (57%) sudionika/ca navodi kako je imala takvo iskustvo.

U vrijeme provođenja intervjua kod većine je kazneni postupak bio u tijeku (48%) ili je završen (48%), dok je kod 4% bio u fazi istrage. Sudionicima/ama nije postavljeno

⁵⁹ Brodsko-posavska županija, Virovitičko-podravna županija, Bjelovarsko-bilogorska županija, Požeško-slavonska županija, Koprivničko-križevačka županija, Krapinsko-zagorska županija, Varaždinska županija, Međimurska županija, Karlovačka županija, Ličko-senjska županija, Istarska županija, Šibensko-kninska županija, Dubrovačko-neretvanska županija i Grad Zagreb.

pitanje o ishodu postupka, budući da nije relevantno za temu istraživanja o ostvarivanju prava žrtava KD-a.

Najčešće pretrpljena kaznena djela su se odnosila na Glavu XV. KZ-a - Kaznena djela protiv spolne slobode (71%), zatim kazneno djelo iz čl. 179.a. KZ-a Nasilje u obitelji (41%), čl. 139. KZ-a Prijetnje (14%) te kaznena djela iz Glave XVII. KZ-a - Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (7%). Pojedinačna kaznena djela koja se pojavljuju su iz čl. 117. KZ-a, čl. 118. KZ-a, čl. 110. KZ-a.

2. INFORMIRANJE O PRAVIMA I UPUĆIVANJE NA SLUŽBE ZA PODRŠKU

2.1. Dobivanje uputa o pravima

Policija, istražitelj, državno odvjetništvo i sud dužni su prilikom prve radnje u kojoj žrtva sudjeluje na razumljiv način obavijestiti ju o njezinim pravima (čl. 43. st. 4. ZKP-a).

Policija je, u skladu s očekivanjem, najčešće prva institucija od koje žrtve dobivaju informacije o svojim pravima. Od 42 žrtve koje su sudjelovale u istraživanju, njih 83% zaprimilo je uputu o pravima od strane policije, od čega je 86% tu uputu zaprimilo prilikom same prijave kaznenog djela, a 14% kasnije (prilikom nekog kasnijeg dolaska na policiju ili prilikom poduzimanja radnji izvan policijskih prostorija). Međutim, zabrinjavajući je podatak da 17% žrtava nije nikada od policije dobilo uputu o svojim pravima, kao od prve institucije u kaznenom postupku, kojoj su se obratile.

Žrtve su dobile upute od policije najčešće na kraju samog razgovora/prijave (63%), 20% odmah na početku razgovora/prijave, 11% tijekom razgovora/prijave, dok se 6% ne sjeća točno kada je to bilo.

Upute su najčešće dobili i pismeno i usmeno (63%) ili samo pismeno (37%).

*„... a i **dobila sam samo popis prava**, bez popisa udruga, a dijete koje je isto bilo žrtva, i vodi se postupak za to, uopće nisu uključili u prava žrtava niti u neki oblik pomoći i podrške.“*

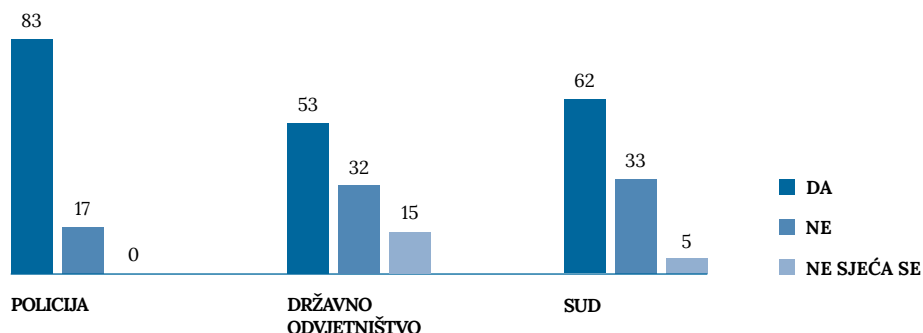
Od **državnog odvjetništva**⁶⁰ 53% žrtava dobilo je uputu o svojim pravima, 32% navodi da nije, a 15% se više ne sjeća. Upute su najčešće dobili prilikom poduzimanja prve radnje na državnom odvjetništvu (65%) ili kasnije tijekom postupka (12%), pri čemu su neke žrtve dobile više puta upute o pravima od državnih odvjetnika/ca. Kada su i dobili upute, to je najčešće bilo usmeno (62%), pismeno i usmeno (11%) i pismeno (4%). Ostale žrtve se ne sjećaju.

*„Puno puta me zvao **državni odvjetnik, bio je odličan**. Dva puta sam išla osobno i više puta telefonski, sve mi je objašnjavao. Ali to je bila **dobra suradnja udruge i državnog odvjetnika**, oni su bili u kontaktu i u udruzi su mi dodatno objašnjavali.“*

⁶⁰ Od 42 sudionika/ca, njih 38 je odgovaralo na ova pitanja. Do vremena provođenja istraživanja četiri žrtve nisu bile u kontaktu s državnim odvjetništvom.

Na **sudovima**⁶¹ je 62% žrtava dobilo uputu o svojim pravima, 33% nije dobilo uputu, a 5% se ne sjeća. Žrtve koje se mogu sjetiti kada je to bilo, navode kako su dobili upute isključivo prilikom poduzimanja prve radnje i to isključivo dobili usmeno (Grafikon 3).

GRAFIKON 3.
Dobivanje uputa žrtava o pravima od strane predstavnika/ca nadležnih tijela

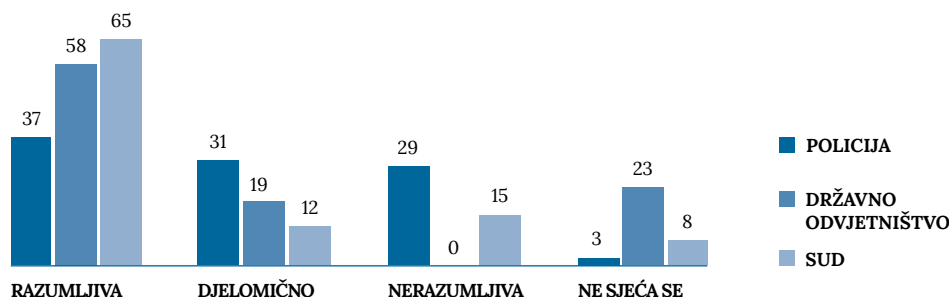
Iz analize grafikona i podataka, vidimo da u skladu s očekivanjima žrtve najčešće saznaju o svojim pravima od policije, s kojima su najčešće u prvom susretu.

Razlika je vidljiva i u **vremenu davanja uputa**: kod policije je to najčešće nakon obavljenog razgovora/prijave, dok je i kod državnog odvjetništva i na sudovima to najčešće prilikom prvog kontakta. Navedene institucije se razlikuju i po **načinu davanja uputa**: kod policije je najčešći način da žrtve dobiju upute i pismeno i usmeno, kod državnog odvjetništva najčešće je usmeno, dok je na sudovima to isključiv način dobivanja uputa.

2.2. Razumljivost informiranja o pravima i potreba za dodatnim pojašnjenjima

Iz Grafikona 4 uočava se da je većini žrtva najrazumljivija komunikacija o njihovim pravima bila na sudovima. Najnerazumljivija im je bila komunikacija na policiji, iako su tamo najčešće dobivali upute o svojim pravima i to i usmeno i pismeno. Međutim, tu svakako treba uzeti u obzir brojne čimbenike. Većina žrtava KD-a sluša o svojim pravima prvi put u životu od policije. Kada dolaze prijaviti kazneno djelo u stanju su akutnog stresa i traume, straha vezanog uz preživljeno iskustvo, ali i samu prijavu, što sve utječe na razinu prijemčivosti žrtve za razgovor i razumijevanje svojih prava (Grafikon 4).

GRAFIKON 4.
Stupanj razumljivosti komunikacije predstavnika/ca nadležnih tijela o pravima za žrtve KD-a

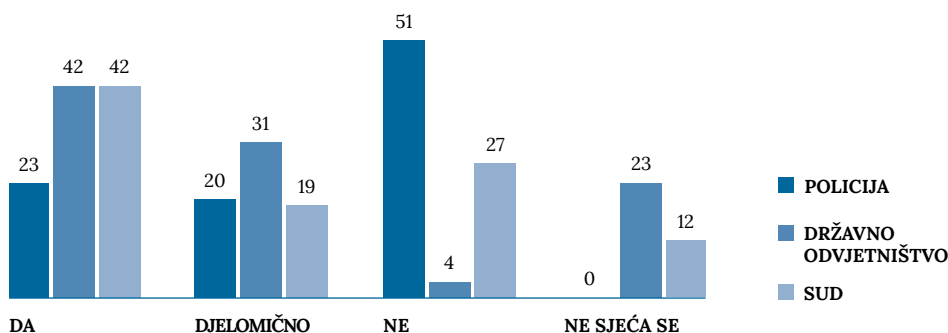

„Ali par sekundi citiranja nekog zakona na početku - to ništa ne možeš razumjeti.“

„...do sada sam već sve znala i razumjela pa je zato razumljiva, prvi puta u prvom postupku nisam ništa razumjela...“

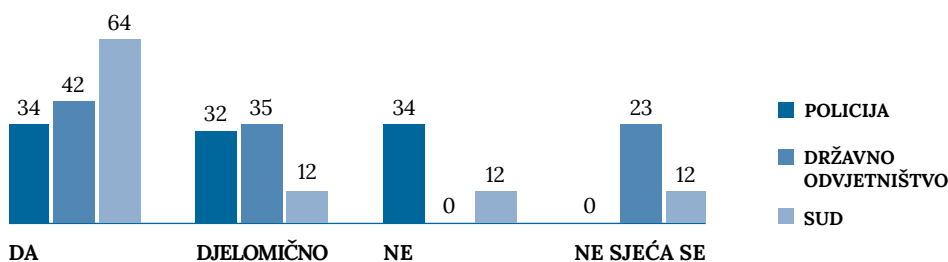
⁶¹ Od 42 sudionika/ca istraživanja, njih 39 je odgovaralo na ova pitanja. Do vremena provođenja istraživanja tri žrtve nisu bile u kontaktu sa sudom.

U odnosu na to jesu li im na policiji, državnom odvjetništvu i sudovima objasnili svako pojedinačno pravo i njihovo značenje, uočava se velika razlika od institucije do institucije. Žrtve su najčešće dobile objašnjenja za svako pojedinačno pravo na državnom odvjetništvu (42%) i na sudu (42%), a najrjeđe na policiji (23%) (Grafikon 5).

GRAFIKON 5. Objašnjavanje značenja svakog pojedinačnog prava žrtvama KD-a od strane predstavnika/ca nadležnih tijela

U skladu s objašnjenjem prava, uočava se povezanost i s razumijevanjem prava od strane žrtava (Grafikon 6). Žrtve su u najvećoj mjeri razumjele upute sudova (64%), dok u najvećoj mjeri nisu razumjele svoja prava nakon objašnjenja policijskih službenika/ca (34%). Kao i kod komunikacije o pravima, treba uzeti u obzir razinu spremnosti žrtve da čuje, ali i prihvati i razumije informacije kada se s njima sretne po prvi put i to u situaciji visoke razine stresa prilikom prijave kaznenog djela. Također, do trenutka dolaska na sud žrtve su već više puta čule uputu o pravima pa je i razumljiv pokazatelj da u fazi suda već najbolje i razumiju.

GRAFIKON 6. Stupanj razumijevanja prava i mogućnosti žrtava u odnosu na objašnjenja pojedinačnih tijela

S obzirom da značajan broj žrtava nije razumio svoja prava, kako prilikom informiranja na policiji, tako ni kasnije na državnom odvjetništvu i sudovima, sudionici/ce su upitani jesu li imali **potrebu za dodatnim pojašnjenjima**. Većina ih je imala potrebu za dodatnim pitanjima: 72% na policiji, 42% na državnom odvjetništvu i 38% na sudu. Uočava se i kako se razina potrebe za dodatnim pitanjima značajno smanjuje u svakoj narednoj instituciji u kojoj dobivaju potrebna objašnjenja o pravima, pri čemu se ne može zanemariti i to da im je na državnom odvjetništvu i sudovima način objašnjenja bio razumljiviji i detaljniji, što se uočava iz prethodnih odgovora. Međutim, upravo se u ovom dijelu zapaža potencijalno važan problem. Usprkos činjenici da su žrtve imale značajnu potrebu da postave dodatna pitanja, one to nisu učinile uopće ili su postavljale samo neka pitanja (Tablica 19). U najvećem broju slučajeva nikakva dodatna pitanja nisu postavljena policiji (Tablica 20).

	POLICIJA	DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	SUD
POTREBA ZA DODATNIM POJAŠNENJEM	72%	42%	38%
NISU POSTAVLJENA DODATNA PITANJA	40%	12%	15%
POSTAVLJENA SAMO NEKA PITANJA	3%	15%	8%
POSTAVLJENA SVA PITANJA	29%	15%	15%

TABLICA 20. Spremnost žrtava KD-a da postave dodatna pitanja nadležnim tijelima

Svi sudionici/ce koji su **imali dodatna pitanja, ali ih nisu postavili**, zamoljeni su da navedu svoje razloge. Razlozi imaju određene sličnosti. Tako se odgovori o razlozima zašto nisu postavljali dodatna pitanja **policiji** mogu grupirati u tri najčešće grupe odgovora: 1) neodgovarajuće reakcije policijskih službenika/ca; 2) strah, šok, trauma; i 3) iscrpljenost i nesnalaženje. U odnosu na **državno odvjetništvo**, vidimo da su prve dvije grupe razloga gotovo identične: 1) neodgovarajuće reakcije državnih odvjetnika/ca; 2) nelagoda i neznanje i 3) već postojeća podrška. Kod **sudova** su nešto drugačiji razlozi i najčešće se navodi nelagoda i stres (iako iskazana u nešto manjoj mjeri), uloga opunomoćenika/ce ili važnost podrške osobe od povjerenja.

Slijede primjeri odgovora za svaku od grupa.

Primjeri razloga zašto žrtve na policiji nisu postavljale dodatna pitanja:

NEODGOVARAJUĆE REAKCIJE POLICIJSKIH SLUŽBENIKA/CA

- „Bila sam u šoku, **nisu mi ništa objasnili**, samo su mi dali papir i da si poslije sama pročitam što piše na papiru. Nitko mi u policiji nije obavještavao o ničemu, u kojoj je fazi i što se događa nakon prijave, pa sam nakon određenog vremena od prijave sama otišla u policijsku postaju provjeriti.“
- „Užasna je bila policija, odgovarali su me od prijave, **prvi put kada sam došla nisu ni zaprimili moju prijavu**, nego sam morala doći ponovno – isti taj dan navečer, i onda su zaprimili prijavu.“
- „Policijska službenica nije bila ljubazna i pretjerano susretljiva, nisam se osjećala ugodno da postavljam pitanja. Nakon što mi je rekla da sam s 15 godina trebala znati što radim **nije mi palo na pamet više ništa pitati**.“
- „Policija je bila **nezainteresirana za pitanje tih prava**, oni su odradili svoj posao, a dalje se snađi kako znaš.“

STRAH, ŠOK, TRAUMA

- „Zbog **nelagode i straha**, nije mi u tom trenu ni palo na pamet što sam sve trebao pitati/htio pitati.“
- „Preveliki šok.“
- „Teška trauma je to bila (teške tjelesne ozljede) i **u tom stanju nisam ništa ni znala** niti mogla pitati.“
- „Nisam ja tada mogla realno razmišljati i postavljati pitanja. Ali **policija je bila super** prema meni i bili su mi podrška.“
- „**Strah, panika i nelagoda**.“

ISCRPLJENOST, NESNALAŽENJE

- „**Djeca su bila sa mnom, od pola 8 navečer do pola 1 u noći**, pod tim strahom nisam ništa mogla pitati niti se sjetiti.“
- „Sve mi je bilo **jako iscrpljujuće** i samo sam čekala da izađem van.“
- „Bila sam tamo dva sata i **nisam htjela dalje produživati razgovor**.“
- „**Nisam se snašla** tamo da bi nešto pitala.“

Primjeri razloga zašto na državnom odvjetništvu žrtve nisu postavljala dodatna pitanja:

NEODGOVARAJUĆE REAKCIJE DRŽAVNIH ODVJETNIKA/CA

- „Imala sam ja pitanja i zvala sam ju više puta, ali bila je užasna do prema meni, bezobrazna, da što ja nju zovem, neka si angažiram odvjetnika/cu ako imam pitanja. **Ništa nisam uspjela saznati od nje**.“

NELAGODA I NEZNANJE

- „**Nelagoda** je bio razlog zbog kojeg nisam pitala državno odvjetništvo.“
- „Pitala sam samo neka pitanja. Moj odvjetnik me upozorio, prije ulaska unutra, **da nije dobro da ja postavljam pitanja**.“
- „**Nisam znala** ni koga niti kako da pitam.“

- „**Nisam se osjećala ugodno**, makar su pristojno komunicirali sa mnom.“

VEĆ POSTOJEĆA PODRŠKA

- „Imala sam **osobu iz OCD-a** uz sebe kao osobu od povjerenja, pa sam znala da ću nju pitati poslije.“

Primjeri razloga zašto žrtve na sudu nisu postavljala dodatna pitanja:

- „To je radio moj opunomoćenik.“
- „Više puta sam iskazivala. Pitanja sam postavljala kada je osoba od povjerenja bila sa mnom, **kada sam bila sama nisam se baš usudila.**“
- „**Samo sam željela da to što prije završi**, ništa nisam doživljavala taj početni dio dok su to oni govorili.“
- „Zbog **straha i strogoće suca** na momente.“
- „**Nelagodno** mi je bilo i stres je to.“

2.3. Upućivanje žrtava na službe za podršku

Jedno od važnih pitanja bilo je i **upućivanje žrtava na službe za podršku**. Većina žrtava je upućena na službe od strane **policije** i to dio na način da su dobili i upute i objašnjenje (21%), dio je dobio pisane upute tj. dobili su papir s kontaktima (53%), dok 26% nije dobilo nikakve upute o službama za podršku. Međutim, i uz upute, većina žrtava nije dobila nikakvo objašnjenje što su to službe za podršku i koje usluge pružaju (69%). Stoga donekle iznenađuje spremnost žrtava da se ipak nakon prijave kaznenog djela obrate nekoj službi za podršku (71%), ali ponovo treba uzeti u obzir da je ovo selekcionirani uzorak žrtava koje su sve ostvarile kontakt sa službama za podršku u nekoj fazi postupka.

„Rekli su u policiji da će **oni kontaktirati udrugu** iz Mreže podrške i suradnje da mi se oni jave.“

„Uz papir dali su mi **brošuru Mreže podrške i suradnje...**“

Upućivanje žrtava na službe za podršku od strane **državnog odvjetništva** je nešto niže nego od strane policije: većina žrtava nije dobila upute (55%), oko trećine žrtava je dobilo upute (29%), dok se 16% ne sjeća. Najniža razina upućivanja žrtava je od strane **suda**, s obzirom da tek 15% žrtava navodi da je dobilo takve upute, 70% nije i 15% se ne sjeća.

Na pitanje jesu li im u državnom odvjetništvu objasnili što su to službe za podršku i koje usluge im mogu pružiti, većina žrtava odgovara negativno (68%), 16% potvrdno, dok se ostale žrtve ne sjećaju. Pri tome je svega 13% žrtava dobilo kontakte službi za podršku od strane državnog odvjetništva, što je značajno manje nego od strane policije. Nakon kontakta s državnim odvjetništvom ni jedan sudionik/ca se nije obratio službama za pomoć i podršku, pri čemu treba uzeti u obzir da se do tog trenutka već 84% žrtava obratilo nekoj od službi ranije. Mogući razlozi zašto državno odvjetništvo u značajno manjoj mjeri od policije informira žrtve o službama za podršku su brojni: od toga da su se žrtve nakon razgovora s policijom već obratile službama za podršku (što se i pokazalo), pa im te informacije ne trebaju, zatim da državno odvjetništvo ne smatra službe za podršku ključnima za žrtve u toj fazi postupka, do toga da u odnosu na policiju ima manje suradnje i saznanja o postojećim službama za podršku.

Na sudovima je još niža razina upućivanja žrtava na službe za podršku – svega 8% je odgovorilo pozitivno, kao i da su dobili neke kontakte. Nakon informacije o službama, 2% žrtava se obratilo nekoj od službi za podršku.

Kada sumiramo, vidimo koliko su upute policije iznimno važne za žrtve da potraže pomoć i podršku od službi za podršku, kao i činjenica da upravo policija najčešće

usmjerava žrtve prema službama. Upravo se u fazi prijave najveći broj žrtava odlučuje za traženje pomoći i podrške. Kako postupak teče dalje, sve je manje usmjerenja prema uslugama za podršku, u čemu se vidi prostor za značajan napredak. Kada se uzme u obzir da su žrtve upravo u fazi prijave kaznenog djela najranjivije i u iznimno teškom stanju, važno im je na svakoj sljedećoj instanci ponoviti informacije o postojanju službi i dati im potrebne kontakte te ih motivirati dodatnim pojašnjenjem o važnosti i ulozi službi.

Na pitanje **gdje su se obratili za pomoć i podršku**, sudionici/ce najčešće navode OCD-e koji se nalaze na popisu službi za podršku u njihovoj županiji, odjelu za podršku žrtvama na sudu ili Nacionalnom pozivnom centru za žrtve kaznenih djela i prekršaja. Popis je sastavni dio procedure informiranja žrtava o pravima, koji dobiju na policiji, zajedno s popisom prava. Dio žrtava se naknadno obraća i nadležnim centrima za socijalnu skrb, na koje ih upućuju lokalne OCD-a. Značajan dio žrtava navodi da su se same snalazile traženjem podrške putem interneta ili društvenih mreža, kako bi došle do informacije gdje i kome da se obrate.

Žrtve koje se **nisu obratile kao glavne razloge** navode ili da su od ranije već bili u kontaktu s nekom od službi za podršku (najčešće OCD), zato što nisu razumjele ulogu službi za podršku, ali i nedostatak informacija o tome da takve službe postoje ili koji su njihovi kontakti. Dio žrtava navodi kako su dobile implicitne ili eksplicitne poruke da im te službe i onako ne mogu pomoći. Manji dio žrtava navodi osjećaje srama i nelagode.

*„Nije mi bilo jasno što je to i zašto bi se trebala njima obraćati. **Ja se godinama nisam nikome obratila**, i kad sam otišla na policiju ovo dalje mi nije ništa bilo jasno.“*

*„Nisam nakon prijave nego godinu dana nakon. Nisam odmah, jer mi je **policajka rekla da nema koristi ni od jedne od tih organizacija...**“*

*„Nisam se obratila nikome, jer sam **se već prije prijave obratila jednom OCD-u**, da idu sa mnom prijaviti na policiju.“*

*„**Zbog srama...** nisam znala što je to... sve to je objašnjeno u letku i slično, ali ja se nisam bila ohrabrila da bi tražila pomoć i podršku. Ni sada mi nije jasno zašto to tada nisam.“*

*„Nisam se obratio, jer **nisam razumio što je to uopće.**“*

*„**Nitko mi nije rekao za nikakvu podršku tada.**“*

3. KOMUNIKACIJA S NADLEŽNIM TIJELIMA I INSTITUCIJAMA

3.1. Kontakt osobe u institucijama i postavljanje upita

Sudionicima/ama je postavljeno pitanje jesu li znali **kojoj konkretnoj osobi se mogu obratiti za određenu informaciju vezanu uz predmet** ili pitanja koja su imali i na koja im je trebao odgovor. U najvećem broju slučajeva, žrtve KD-a su znale kome se mogu obratiti u policiji (43%) i na državnom odvjetništvu (29%), dok su imali najmanje informacija kome se mogu javiti na sudu (12%).

Na pitanje **jesu li se ikad obraćali nadležnim tijelima** za određene informacije o statusu predmeta, s pitanjima o pravima ili određenim mogućnostima/obvezama većina odgovara da je to učinila (69% od čega: 21% jednom, 48% više puta), dok gotovo trećina nije nikad ostvarila takav kontakt. Žrtve koje nisu kontaktirale nadležna tijela zamoljene su da navedu razloge. Najčešće su navođene tri grupe razloga: 1) osjećaj straha i određenog beznađa; 2) imale su opunomoćenika/cu i 3) dobivale su podršku od OCD-a s kojima su rješavale sva pitanja.

„Nisam ni znala da mogu koga što pitati...“

„Strah me bilo.“

„Htjela sam, ali me bilo **strah** za obraćanje, tko će mi što reći i odgovoriti.“

„Imala sam osjećaj da ne bi imala **ništa od toga**.“

„Imala sam puno pitanja, ali sam ih postavljala svojoj odvjetnici pa **nisam imala potrebu** kontaktirati institucije.“

„Imala sam se potrebu više puta obraćati, ali sam samo jednom jer mi **moj odvjetnik nije dao**.“

„Nisam imala potrebe jer sam se sa svim pitanjima obraćala udruzi, **njih mi je bilo lakše kontaktirati nego institucije**.“

„Bila je velika potreba ali sam procijenio da nikakve koristi od toga. **Samo sam udruzi postavljao pitanja**. Nisam imao povjerenja da se ikome drugome obratim.“

„**Samo sam udruhu zvala**, druge me bilo strah.“

„Zato što nije bilo potrebe. **Sve što me zanimalo sam pitala udruhu i preko njih sam saznala**.“

Sudionici/ce istraživanja koji su se obraćali nadležnim institucijama zamoljeni su da navedu kome su se sve obraćali. Na prvom mjestu je državno odvjetništvo (68%), slijedi policija (43%), sud (39%), dok je najmanje obraćanja bilo prema centru za socijalnu skrb (4%). Pri tome je bilo postavljeno pitanje jesu li tim kontaktima došli do potrebnih informacija i odgovora na pitanja koja su ih mučila. Više od dvije trećine žrtava navodi kako su dobili potrebne informacije i odgovore (75% od čega: 50% više puta i 25% jednom), a 25% navodi kako nije dobilo potrebne odgovore.

„Iznenadena sam kako su **svi odlični**, svi su komunicirali sa mnom i davali mi informacije i odgovore na pitanja.“

„Uvijek mi je **državna odvjetnica odgovarala na sva moja pitanja**, u kojoj je fazi postupak i što je sljedeće.“

Sudionici/e su zamoljeni da **ocijene komunikaciju** u odnosu na potrebne informacije s pojedinim institucijama ocjenama od 1 do 5 (1 – nezadovoljavajuća komunikacija, 5 – izvrsna komunikacija) i to u odnosu na tri kriterija: 1) razumljivost informacija; 2) primjerenost komunikacije (poštovanje, uvažavanje) i 3) pravodobnost informacija. Iz Tablice 20 je vidljivo kako većina žrtava daje opću ocjenu komunikacije sa svim nadležnim institucijama koja je osrednje zadovoljavajuća (iznad 3,5). Pri tome navode kako je komunikacija u odnosu na sva tri kriterija bila najbolja sa sudovima, a slijede državno odvjetništvo i policija s vrlo sličnim ocjenama.

	RAZUMLJIVOST INFORMACIJA	PRIMJERENOST KOMUNIKACIJE	PRAVODOBNOST INFORMACIJA
POLICIJA	3,64	3,88	3,60
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	3,77	3,87	3,67
SUD	3,82	4,05	3,92

TABLICA 21.
Procjena zadovoljstva komunikacijom s nadležnim tijelima od strane žrtava KD-a

4. OSTVARIVANJE PRAVA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

4.1. Pravo na osobu od povjerenja

Kao prvo od pitanja u odnosu na ostvarivanje prava, sudionicima/ama je postavljeno pitanje jesu li koristili pravo na pratnju osobe od povjerenja u bilo kojoj fazi

postupka. Ukupno je 86% sudionika/ca koristilo to pravo, od čega 41% jednom, a čak 45% više puta.

Od 14% žrtava koje nisu koristile to pravo zatraženo je da navedu razloge zašto ga nisu koristili. Dva su najčešća razloga: žrtve nisu znale da imaju to pravo ili su smatrale da im pratnja osobe od povjerenja nije potrebna.

„**Nisam znala** za to.“

„Mislio sam da mi to ne treba. Zvali su me i iz udruge i sa suda da netko dođe sa mnom, ali **nisam ja to htio**.“

„**Nisam znala za tu mogućnost**. Sada kada su mi u udruzi rekli za to, netko će onda ići sa mnom na sud, ali **ni u policiji ni u državnom odvjetništvu mi nisu rekli** za tu mogućnost.“

„**Nije mi to trebalo**. Nudili su mi to iz udruge, ali ja sam to mogao sam, nije mi trebala pratnja.“

Svi sudionici/ce koji su koristili ovo pravo naveli su kako im je to bilo korisno. Najčešće osobe od povjerenja bile su osobe iz OCD-a kojima su se obratili (92%), dok su ostale osobe bili prijatelji/ce (6%) i članovi/ce obitelji (2%).

Iako pratnju osoba od povjerenja žrtve mogu koristiti u svim fazama postupka, podaci ukazuju da se najčešće to pravo koristi na sudu: 17% ih je navelo da su koristili to pravo prilikom prijave na policiju, 17% prilikom ispitivanja od strane državnog odvjetništva, 49% na dokaznom ročištu i 80% prilikom iskazivanja na raspravi.

Sudionici/ce su zamoljeni da pojasne na koji način im korištenje ovog prava bilo osobno korisno. Iako dio njih navodi važnost konkretne, tehničke podrške i informacija (gdje ići, na koju stranu, gdje je sudnica i sl.), najveći broj žrtva ističe emocionalnu i psihološku podršku. Neke žrtve navode kako ne bi imale snage ni prijaviti kazneno djelo, neke ističu osjećaj da im je osoba od povjerenja bila svojevrsni emocionalni „štit“ od utjecaja prisutnosti počinitelja, psihološka podrška. Naglašavaju osjećaj iskrene brige i empatije od strane osoba od povjerenja iz OCD-a, kao i osjećaj snage koje su time dobile.

„**Ugodnije je kada je s vama netko** tko vas razumije, kome sam se ranije povjerio i tko vam daje psihološku podršku.“

„**Psihički pomaže puno**. Bila sam pod velikim stresom. Sve ti je jasnije kad ti ta osoba objasni i puno pomaže netko tko vam je sve u tom trenutku. Prilikom susreta s optuženikom na hodniku u sudu užasno me **bodрила i pomogla mi**, držala me za ruku i govorila mi da dišem...“

„Zato jer me bilo jako **strah**. Primila me **nervoza**. Nisam bila sama, vidjela sam ga na ulasku u sud i to me prepalo, pa mi je ovako bilo lakše. Čak su **dvije osobe iz udruge bile s nama**, jedna sa mnom, a jedna s mojom mamom.“

„**Umirivala me i smirivala** osoba od povjerenja. Ne mogu očima vidjeti počinitelja. Na pozitivan način je utjecala na mene, ogromno mi je **olakšanje** bilo to uz nju prolaziti... Pristup je bio vedar i pozitivan, sve je uz nju teklo kao pod normalno.“

„**To mi je bilo kao nekakav štit**. Makar ne može komunicirati sa mnom, samo to što je ta osoba tamo sa mnom, koja zna sve o meni mi je bilo veliko olakšanje. Kao kad mama drži malo dijete za ruku.“

„Bilo mi je i psihički i fizički korisno, osjećala sam se fizički ugroženo biti s njim

u istoj zgradi. **Smirila me prije suda, bila mi je velika podrška, a i nakon toga smo se čule da pitaju kako sam ja i kako su djeca, jer su djeca u velikoj traumi. Baš su se brinule za mene.**

„Zato što tamo na sudu ništa ne znaš, pogotovo ako ti je prvi put. Pokaže ti kamo moraš ići, **lakše je to sve pitati nekoga koga već znaš nego moljakati informacije na hodniku.**“

„**Bez te pratnje ja ne bih išla to prijaviti na policiju. To je ključna podrška.**“

„**Zbog pravnih informacija. Dobio sam informacije što uopće nisam znao, da imam tamo neka prava.**“

Sudionici/ce su pitani jesu li imali iskustvo da im je odbijeno pravo na pratnju osobe od povjerenja. Ukupno je 19% žrtava koje su sudjelovale u istraživanju imalo takvo iskustvo: 13% je navelo da im je jednom odbijena ta mogućnost, a 6% osoba da im je odbijeno više puta. Svih 19% koje su navele da im je jednom ili više puta odbijena mogućnost pratnje, navele su da je to bilo od strane sudaca/tkinja (na dokaznom ročištu ili raspravi). **Ni jedna osoba nije dobila pismeno razlog odbijanja odnosno nemogućnosti korištenja tog prava, a posljedično tome ne znaju ni razlog odbijanja.** Samo u nekoliko slučajeva je poznat razlog, vezan uz proceduralne razloge (npr. kašnjenje osobe od povjerenja).

„**Ne znam uopće razlog, nisu mi dali obrazloženje.**“

„**Ne znam ja to, jednostavno ne može i gotovo.**“

„**Tražio je odvjetnik optuženog da izađe van...** Prvo je ušla sa mnom i sutkinja je odobrila, ali kada je njegov odvjetnik tražio, onda je morala izaći i vani me čekati.“

„**Usred mog davanja iskaza u posebnoj prostoriji audio-video linkom, osoba od povjerenja je bila sa mnom. Usred davanja iskaza, branitelj okrivljenika je postavio pitanje tko je sve u sobici za video link. Kada je rečeno da je i osoba od povjerenja, onda su nju udaljili van na hodnik, jer je on prigovarao što je ona sa mnom tamo.**“

„**Pratnja je zakasnila par minuta i sutkinja ju više nije htjela pustiti unutra.**“

Važno je i istaknuti navode žrtava da je na zahtjev branitelja okrivljenika osoba od povjerenja morala napustiti prostoriju u kojoj je žrtva davala iskaz. Ukoliko ne postoje valjani procesnopravni razlozi (npr. da osobu od povjerenja treba ispitati kao svjedoka/inju u postupku) suci/tkinje ne bi trebali uvažavati takve zahtjeve branitelja. To je svakako jedan od načina destabilizacije žrtve prilikom davanja iskaza i ima negativan utjecaj na žrtve KD-a.

4.2. Pravo na svjedočenje putem audio-video uređaja

Od ukupnog broja sudionika/ca 31% (13 žrtava) je tražilo da budu ispitani putem audio-video uređaja. Od toga za njih 77% (10 žrtava) zahtjev je bio uvažen, a za 23% nije. Žrtve kojima zahtjev nije uvažen u većini ne mogu navesti razlog, jer ga ne znaju. U slučaju kad znaju razlog, on je naveden kao tehnički nedostatak (audio-video uređaj nije dostupan na sudu).

„**Tražila za sud. Odbili su to bez ikakvog obrazloženja.**“

„**Rekli su da to ne postoji na općinskom sudu i da ne može.**“

„**Nisam tražila, jer su mi rekli da sigurno neću iskazivati licem u lice ispred njega... nego putem audio-video linka. A na kraju mi nisu dali, a ja nisam znala što mogu, a što ne...**“

Sudionici/ce koji su imali iskustvo svjedočenja putem audio-video uređaja, zamoljeni su da ukratko opišu postupak. Na ovo pitanje odgovorilo je 16 osoba, od čega je 10 žrtava ostvarilo to pravo na temelju osobnog zahtjeva, a za 6 žrtava je sud samostalno odredio na temelju pojedinačne procjene. Neke osobe iskazivale su više puta putem audio-video uređaja.

U većini slučajeva žrtve navode kako su bile u zasebnoj prostoriji sa stručnim suradnikom/com i osobom od povjerenja (47%), samo sa stručnim suradnikom/com (32%), samo sa osobom od povjerenja (16%) ili su bile same u prostoriji (5%). Različiti su i pokazatelji u ulozi stručnih suradnika/ca, odnosno u dijelu kako su žrtvi prenošena pitanja. U većini slučajeva je stručni suradnik/ca imao slušalice i prenosio pitanja. U nekim situacijama su i žrtva i stručni suradnik/ca imali slušalice, dok u situacijama kada u prostoriji uopće nije bilo stručnog suradnika/ce, žrtva je sama imala slušalice na ušima, gledala i komunicirala sa sućem/tkinjom preko monitora. Takva praksa se u iskazima žrtava pokazala kao manje prihvatljiva i dobra za njih. Također, u nekim situacijama osoba od povjerenja nije mogla ni ući ili je bila udaljena za vrijeme trajanja rasprave, na zahtjev branitelja okrivljenika. U nekim slučajevima još je neka dodatna osoba bila prisutna, ali žrtva nije znala o kome se točno radi.

„U posebnoj prostoriji se događalo, stručna suradnica je bila prisutna, ona je imala slušalice i prenosila pitanja, osoba od povjerenja je morala sjediti iza mene da se ne vidi na snimci. **Takvo iskazivanje je bilo na moj zahtjev.**“

„**Ja sam tražila** i dodijelili su mi. Tražila sam na državnom odvjetništvu, ali je držana odvjetnica i sama rekla da će to tražiti. Odobren mi je takav način ispitivanja na dokaznom ročištu... Bila je stručna suradnica i ona je imala slušalice i prenosila meni pitanja... Moja osoba od povjerenja je sjedila kraj mene i to mi je najviše značilo.“

„Posebna prostorija, bila je stručna suradnica, ona je prenosila pitanja... I osoba od povjerenja je bila unutra. I još jedna osoba je bila, ali ne znam tko je to bio... **Sami su mi odredili taj način iskazivanja, sud, nisam ja tražila.**“

„Dokazno ročište – stručna suradnica je imala slušalice i postavljala mi pitanja, osoba od povjerenja je bila sa mnom. **Još je neka osoba sa suda sjedila u prostoriji, ali nije se predstavila.**“

„U posebnoj prostoriji, ja sam imala slušalice na ušima i vidjela sam samo suca na monitoru i s njim sam komunicirala.. Osoba od povjerenja je sjedila dalje od mene, jer se nije smjela vidjeti na ekranu. **Ja sam to tražila.**“

„Dokazno ročište – stručna suradnica je imala slušalice, ja nisam ništa čula iz sudnice, samo malo kao žamor kroz slušalice... Pratila sam izraze njezinog lica, nisam znala što se događa u sudnici pa me to uzrujavalo. Stručna suradnica je bila dosta nervozna, pa sam se radi toga osjećala nesigurno – imala sam osjećaje da je ona jedva čekala da se sve završi. Državna odvjetnica je tražila da tako budem ispitana, **na moj zahtjev.**“

„Dokazno ročište – moj županijski sud nije imao tu opciju pa sam morala ići u Zagreb iskazivati na taj način. **Link je određen na moj zahtjev.** Stručna suradnica je imala slušalice i prenosila mi pitanja. Kad mi je bilo teško, dali su mi vode i zaustavili su na kratko. Stručna suradnica me upozoravala kada su pitanja strogo osobne naravi i na koja nisam morala odgovarati. I sudac istrage isto nije dopuštao osobna pitanja.“

„Prvi put je bila stručna suradnica i ona je imala slušalice, ja sam samo odgovarala na pitanja. **Ja sam sama tražila takvo ispitivanje i na sudu.** Drugi put nije bilo stručne suradnice i ja sam imala slušalice, bila je u sobi sa mnom samo osoba

od povjerenja, koja je sjedila cca metar iza mene. To mi je bilo užasno, što sam preko slušalice čula sve iz sudnice, posebno mi je bilo užasno što sam čula okrivljenika. Do tada ga nisam tako čula i ovo je bilo paf.“

„... bila je unutra i stručna suradnica, ali nije ona imala slušalice i postavljala pitanja nego sam ja imala slušalice i meni su postavljali pitanja, a ja sam odgovarala na mikrofonski. **Osobu od povjerenja su usred iskazivanja udaljili iz te sobe, jer se bunio branitelj okrivljenika.**“

„Prvi put sam bila sama, bez pratnje. Ja sam imala slušalice, bila sam sama u prostoriji i **bilo mi je užasno**. Drugi put je bilo odlično. **Bila je sa mnom u pratnji osoba iz udruge**, stručna suradnica je imala slušalice i prenosila pitanja, osoba od povjerenja je sjedila kraj mene, sasvim je drugačije kada netko iz te udruge ide s tobom.“

Sve žrtve koje su koristile mogućnost iskazivanja putem audio-video uređaja navele su da im je takav način olakšao iskazivanje. Nadalje, postavljeno im je pitanje da ukoliko su iskazivale putem audio-video uređaja na dokaznom ročištu, jesu li iskazivale na isti način i kasnije na raspravi. Od 15 žrtava koje su odgovorile na to pitanje, 9 je odgovorilo potvrdno, 3 negativno, a tri ne znaju još uvijek kako će biti.

4.3. Pravo na informaciju o ukidanju pritvora, istražnog zatvora i/ili bijega i otpuštanja osuđenika s izdržavanja kazne zatvora⁶²

Većina sudionika/ca istraživanja, njih 62%, tražilo je da budu informirani o **ukidanju pritvora, istražnog zatvora i/ili bijega počinitelja**. Ostali nisu tražili (17%), ne sjećaju se ili nije primjenjivo. Istovremeno, značajno je manji broj sudionika/ca tražio da budu informirani o **otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora** (26%), dok ostali nisu tražili (29%), ne sjećaju se ili nije primjenjivo.

Od ukupnog broja osoba koje su zatražile obavještanje, do trenutka provođenja intervjua obavijest o ukidanju pritvora, istražnog zatvora i/ili bijega počinitelja zaprimilo je 73% žrtava (79% od policije, 11% od centra za socijalnu skrb i 10% od državnog odvjetništva), 15% nije, a u 12% slučajeva okolnost se nije dogodila. Isto tako, obavijest o otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora dobilo je 18% (od strane Službe za podršku žrtvama Ministarstva pravosuđa i uprave), u 9% nije, a okolnost se nije dogodila u 73% slučajeva. U nekoliko slučajeva jasno navode kako ih nitko nije obavijestio o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora.

„**Nisam zaprimila obavijest i nitko mi nije javio**. Pustili su ga van nakon 2 tjedna, a trebao je biti mjesec dana. Skoro me šlagiralo kad sam saznala da je izašao.“

„**Nisu me obavijestili nego sam ga samo srela vani u nekom trenu i skoro umrla od straha od šoka**. Tek par dana nakon toga su me nazvali iz policije da me kao obavijeste da je on pušten... Ja sam im rekla da znam i da sam ga srela, pa je policajac bio i drzak prema meni, da što ja hoću, **da nemaju oni vremena za to!**“

Od ukupnog broja osoba koje su zaprimile obavijest, njih 70% navodi da su ju zaprimile u primjerenom roku, a 30% u neprimjerenom roku.

„**Treba reći par dana prije**, a ne nakon što je već pušten van.“

„Njega su pustili ujutro doma, a **meni su došli tek popodne reći da su ga pustili.**“

62 Detaljnije v. na: <https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/24870> (pristupljeno dana 30.11.2022.).

4.4. Pravo na ulogu oštećenika u postupku

Od ukupnog broja sudionika/ca njih 52% u okviru kaznenog postupka preuzelo je ulogu oštećenika, 19% nije, a 29% ne zna odgovor na to pitanje. Na pitanje tko ih je uputio na tu mogućnost, sudionici/ce najčešće odgovaraju: da se ne sjećaju tko ih je uputio (26%), da ih nitko nije uputio (21%), da ih je uputila policija (18%), opunomoćenik/ca (14%), uputili su ih u OCD kojem su se obratili za pomoć (14%), netko na sudu (7%), a u jednom slučaju naveden je odjel za podršku žrtvama pri sudu.

Za one koji su odabrali tu opciju, zamoljeno je da obrazlože svoje razloge. Zabrinjavajuće je da čak 86% ne zna navesti razlog ili se uopće ne sjeća da su to odabrali.

*„Rekli su mi u **policiji** da bi to bilo korisno za mene.“*

*„**Nitko mi to nije objasnio**, dali su mi neke papire. Vidim da je to neka razlika, ali mi nitko nije objasnio što je to.“*

Od ukupnog broja osoba koje su se izjasnile da su preuzeli ulogu oštećenika, njih 32% je u trenutku izjašnjavanja razumjelo što to znači, njih 55% nije razumjelo značenje toga, a njih 13% ne zna jesu li u tom trenutku razumjeli značenje tog pojma. Isto tako, od ukupnog broja sudionika/ca koji su naveli da nisu preuzeli ulogu oštećenika, njih 74% ne zna da li su u trenutku izjašnjavanja razumjeli značenje tog pojma, a 13% nije razumjelo značenje. Dakle, ni odluka da prihvate ni da odbace mogućnost preuzimanja uloge oštećenika u postupku za većinu sudionika/ca istraživanja nije donesena kao rezultat stvarnog informiranog pristanka, odnosno razumijevanja tog pojma i mogućnosti koje donosi.

*„**Ni sada ne znam što to znači**, samo znam da imam ulogu oštećenika.“*

4.5. Pravo na opunomoćenika

Od ukupnog broja sudionika/ca u istraživanju njih 45% imalo je opunomoćenika/cu. Dvije žrtve su imale više od jednog opunomoćenika/ce (jednoj žrtvi je prva opunomoćenica otkazala punomoć, jedna žrtva je svojevoljno promijenila opunomoćenika, jer je bila nezadovoljna prvim).

Ostali koji nisu imali opunomoćenika/cu kao najčešći razlog navode nedostatak financijskih sredstava (38%), rečeno im je da njih štiti i brani državno odvjetništvo (29%) ili su smatrali da im to nije potrebno (29%). Međutim, već iz odgovora je vidljiva visoka razina frustracija što nisu angažirali odvjetnika/cu.

*„**Nedostatak financijskih sredstava**, puno je to novaca.“*

*„Shvatila sam da kao oštećena nemam potrebe za tim, da sve za mene radi državno odvjetništvo. Ali **mislim da bi žrtva trebala dobiti besplatnog odvjetnika/cu**, a ne samo počinitelj.“*

*„**Svi su mi govorili da mi to ne treba**, ali stalno si mislim da zašto ga nisam angažirao.“*

*„**Policija mi je rekla da mi ne treba, da mene zastupa državno odvjetništvo**. I ja sam im vjerovala, užas jedan. I onda kad sam došla na državno odvjetništvo bili su zgroženi što nemam odvjetnika/cu. Nitko mi to nije objasnio, a ja to sama nisam znala.“*

*„**Rečeno mi je da mi to nije potrebno**. Ja mislim da budući da sam ja oštećena strana da se nemam što braniti. **Ali treba osigurati besplatnog opunomoćenika/cu, posebice za nasilje u obitelji**. A žene si to ne mogu plaćati.“*

„Mene je branio državni odvjetnik, a drugog ja nisam mogla plaćati od svoje penzije.“

Od ukupnog broja sudionika/ca koji su imali opunomoćenika/cu, njih 58% je imalo dodijeljeno po zakonskoj osnovi, a njih 42% ih je samostalno angažiralo.

	NE, NIMALO	UGLAVNOM NE	NITI DA, NITI NE	UGLAVNOM DA	DA U POTPUNOSTI
PREMA ZAKONSKOJ OSNOVI	18%	-	18%	9%	55%
SAMOSTALNO ANGAŽIRANI	-	-	12%	37%	50%

TABLICA 22.

Prikaz zadovoljstva komunikacijom s opunomoćenikom/com s obzirom na one koji su dodijeljeni prema zakonskoj osnovi i one koji su samostalno angažirani

	NE, UOPĆE	UGLAVNOM NE	NITI DA, NITI NE	UGLAVNOM DA	DA U POTPUNOSTI
PREMA ZAKONSKOJ OSNOVI	27%		9%	9%	55%
SAMOSTALNO ANGAŽIRANI	12%	13%		25%	50%

TABLICA 23.

Prikaz zadovoljstva radom opunomoćenika/ce s obzirom na one koji su dodijeljeni prema zakonskoj osnovi i one koji su samostalno angažirani

Sudionici/ce su zamoljeni da ukratko opišu svoj odnos i stupanj zadovoljstva opunomoćenikom/com. Iako u prethodnom pitanju većina iskazuje zadovoljstvo, u komentarima i slobodnim odgovorima iskazana je viša razina nezadovoljstva pa odgovori kao da se polariziraju. Zamjetno je značajno nezadovoljstvo, pri čemu je naglasak na tome što im opunomoćenik/ca ne posvećuje vrijeme, ne informira ih na vrijeme, nije zainteresiran za predmet... S druge strane je značajno zadovoljstvo, riječi hvale za način ophođenja, stručnost i učinkovitost.

„**Pri puta sam ju vidjela prije ulaska u sobu za iskazivanje** putem audio-video linka, ušle smo unutra i rekla mi je da joj ukratko kažem o predmetu, tu mi je **posvetila 5 minuta** prije mog iskazivanja i to je jedini put da sam ju vidjela. Uvijek ja nju zovem, ali nikad nema vremena. Nakon dokaznog sam ju nazvala, poslala mi je neki dokument i nakon toga mi se **više nije javila**.“

„**Samo jednom mi se javila** na moj poziv. Poslije još jednom ali samo da nema vremena i da je zauzeta. Uopće me ni o čemu **ne obavještava**, nedostupna je, nema vremena, na zadnjem ročištu se nije ni pojavila. Sve sam **uvijek saznala ili samostalno, ili uz pomoć OCD-a**.“

„**Uglavnom sam zadovoljan**, ali mi je trebao više objašnjavati te stvari i više zagristi za predmet.“

„Dala bi mi informacije kada bi se vidjele na sudu, ali ovako mi se **uopće nije javljala**, nije bilo komunikacije, da sam si mogla sama angažirati, onda bi mi sigurno posvetila vrijeme. Ovako kada ih imaš preko države onda si im samo broj. Kada bi ju ja kontaktirala – bi mi rekla da npr. još od ljeta ne zna ništa o mom predmetu, a prošlo je par mjeseci, **sve informacije mi je davala na kapaljku**.“

„**Sve je bilo uredi**, gospođa je jako fer i korektna, nakon svake rasprave me kontaktirala i pitala kako sam i sve mi objasnila, iduće postupke. **Pristupačna je jako**.“

„**Sve riječi hvale imam za tu odvjetnicu**, odlična je bila. U bilo kojem trenu ju mogu dobiti na telefon, uvijek mi je spremna dati odgovore, uvijek mi odgovara na poruke.“

„Jako je to stručna osoba, **sve me savjetuje i objašnjava mi**, sve mi nakon svake radnje objasni, sve mi objasni što radi državno odvjetništvo.“

„**Izuzetno učinkovita, daje mi savjete i informacije na vrijeme**. Stvarno je radila sve da se postupak odradi do kraja.“

4.6. Pravo na novčanu naknadu prema Zakonu o novčanoj naknadi i pravo na imovinskopravni zahtjev

Na pitanje jesu li ih nadležna tijela informirala o mogućnosti **novčane naknade prema Zakonu o novčanoj naknadi**, samo 14% osoba navodi da jesu i to pravovremeno, 67% osoba navodi da ih nisu informirali, dok se 19% ne sjeća. Od ukupnog broja osoba koji su dobili navedenu informaciju, njih 50% je razumjelo dobivene informacije, njih 17% nije razumjelo dok je 33% samo djelomično razumjelo dobivene informacije o novčanoj naknadi. Od svih 42 sudionika/ca u ovom istraživanju, samo je **jedna podnijela zahtjev za novčanu naknadu prema Zakonu o novčanoj naknadi**, ali samu naknadu nije ostvarila.

Od ukupnog broja sudionika/ca, gotovo polovinu su nadležna tijela informirala o mogućnosti podnošenja imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku (47%), njih 36% navodi da nisu, dok se 17% ne sjeća. Od ukupnog broja osoba koje su primile informaciju, njih 60% ju je i razumjelo. Međutim, bez obzira na uočene značajne razlike u odnosu na pravo na novčanu naknadu za žrtve KD-a, ni ovo pravo, koje je među općim građanstvom poznatije i o kojem se više govori, se ne konzumira. Do trenutka provedbe istraživanja tek je **jedna osoba podnijela imovinskopravni zahtjev**, ali nije ostvarila obeštećenje. Također, 19% osoba je navelo da tek planira podnijeti zahtjev.

Vezano uz oba navedena prava uočava se značajan prostor za poboljšanje i napredak.

4.7. Odbijanje nekog od zakonom propisanih prava

Sudionicima/ama istraživanja postavljeno je pitanje jesu li imali iskustvo da im je u okviru kaznenog postupka odbijeno ostvarenje nekog od zakonom propisanih prava. Njih 36% odgovara da je, pri čemu 26% navodi da je to bilo jednom, a 10% da su im prava odbijena više puta. Više od polovine navodi da im nisu odbijena prava (57%), dok 7% izjavljuje da ne zna odgovor na to pitanje.

Oni sudionici/ce koji su naveli da im je odbijeno ostvarivanje nekog od prava, zamoljeni su da navedu koja su to prava i od kojeg tijela su doživjeli odbijanje. Od 15 odgovora, na prvom mjestu je naveden sud u 10 slučajeva (osoba od povjerenja i audio-video ispitivanje), državno odvjetništvo (3 slučaja), policija (3 slučaja) (nije bilo mogućnosti za razgovor s osobom istog spola, kršenje prava na zaštitu – mjera zabrane približavanja i sl.). Također, navodi se pravo na informacije od strane svih nadležnih institucija (3 puta), kao i neinformiranje o izlasku počinitelja iz zatvora i neinformiranje o postojanju službi za podršku žrtvama i svjedocima/kinjama.

Ni jedan sudionik/ca istraživanja nije dobio pismeno obrazloženje zašto im neko do prava nije omogućeno/ostvareno.

„Odbili su mi pravo na audio-video link. Tražila sam zbog straha i da se ne susretnem s počiniteljem, nisu mi odobrili kroz tu pojedinačnu procjenu. Počinitelj mi je bio partner. **Rekli su da toga nema na općinskom sudu i da ne može.**“

„Svi su mi kršili prava, a to je pravo na informacije. **Nitko mi ništa nije govorio ni objašnjavao**. Da nije bilo te udruge, ništa ne bih znala.“

„Nitko mi nije javio da izlazi iz istražnog zatvora, makar sam tražila da mi to jave iz straha.“

„Policija – pravo na zaštitu – imao je zabranu pristupa, i kada ju je prekršio i zvala sam ih, nisu ništa napravili.“

„Sud i odjel za podršku na sudu – ja se borim i tražim da iskazujem audio-video linkom na dokaznom ročištu i to iz drugog grada, ali su problemi oko toga. Jako se bojim ići tamo.“

„Nitko me nije uputio na službe za podršku a to je moje pravo po zakonu, a ni za dijete ništa isto.“

„Sud, nisu mi dali da budem prisutna kada su svjedoci/kinje iskazivali, dali su mi da slušam samo jednog svjedoka – tu su se sutkinja i moja odvjetnica jako posvađale. I jako dugo mi nisu omogućili uvid u spis predmeta, sutkinja je tu bila jako neučinkovita, dva mjeseca je trajalo da ostvarim pravo uvida u spis predmeta.“

5. ŽRTVE KAZNENIH DJELA I SLUŽBE ZA PODRŠKU

5.1. Obraćanje žrtava kaznenih djela službama za podršku

Sudionici/ce su zamoljeni da navedu **koliko je vremena proteklo od preživljenog kaznenog djela do trenutka obraćanja za pomoć i podršku nekoj od službi**. Većina žrtava (76%) javila se nekoj službi za podršku u rasponu od nekoliko dana do nekoliko mjeseci nakon preživjelog kaznenog djela (nekoliko dana 38%, nekoliko tjedana 19%, nekoliko mjeseci 19%), dok ih se 17% javilo u roku od godine dana do nekoliko godina (nakon godine dana 5%, do tri godine 5%, preko tri godine 7%). Njih 7% se ne sjeća u kojem trenutku su se obratili nekoj od službi za podršku.

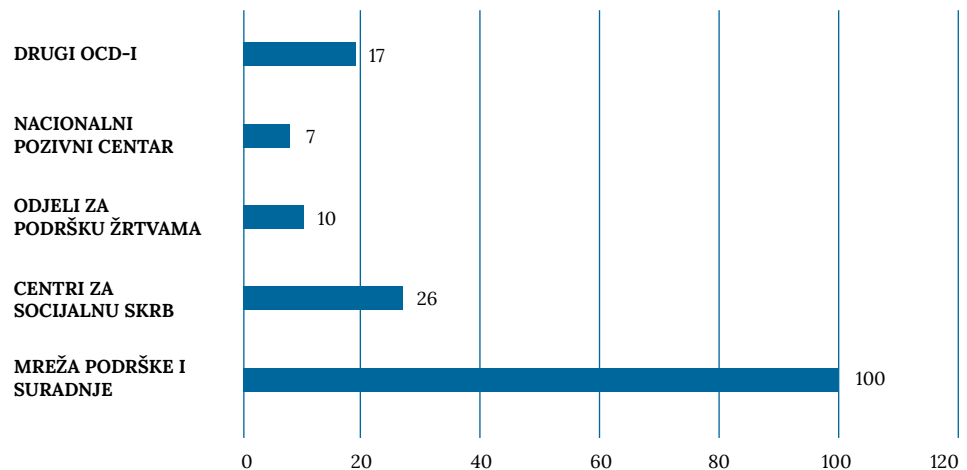
Uočava se visoka korelacija u javljanju službama za podršku s vremenom prijave kaznenog djela policiji. Naime, od ukupnog broja sudionika/ca, svega 12% se obratilo službama za podršku prije prijave kaznenog djela. Najveći broj se javio u rasponu od nekoliko dana nakon prijave (41%). Dio se javio u rasponu od nekoliko tjedana od prijave (26%) ili nekoliko mjeseci od prijave (12%), dok se 7% njih javilo u rasponu od nekoliko godina od prijave.

Neki sudionici/ce za pomoć i podršku obratili su se u jednu službu, a neki u više njih. Svi sudionici/ce ovog istraživanja za pomoć i podršku obratili su se nekoj od 11 članica Mreže podrške i suradnje.⁶³ Osim OCD-ima iz Mreže podrške i suradnje, njih 26% se obratilo i nadležnim centrima za socijalnu skrb, 10% odjelima za podršku žrtvama pri županijskim sudovima, 7% Nacionalnom pozivnom centru za žrtve kaznenih djela i prekršaja, a njih 17% pojedinačnim organizacijama izvan Mreže podrške i suradnje koje pružaju specijalizirane servise te u zdravstvene ustanove (npr. B.a.b.e., SOS Rijeka, Pravna klinika, Psihološki centar TESA, sigurna kuća, psihologinja u bolnici).

⁶³ Ovaj podatak je važno razumjeti u kontekstu provođenja istraživanja, gdje se do većine žrtava KD-a došlo preko organizacija iz Mreže podrške i suradnje.

GRAFIKON 7.

Kojim službama za podršku se obraćaju žrtve KD-a (izraženo u %)

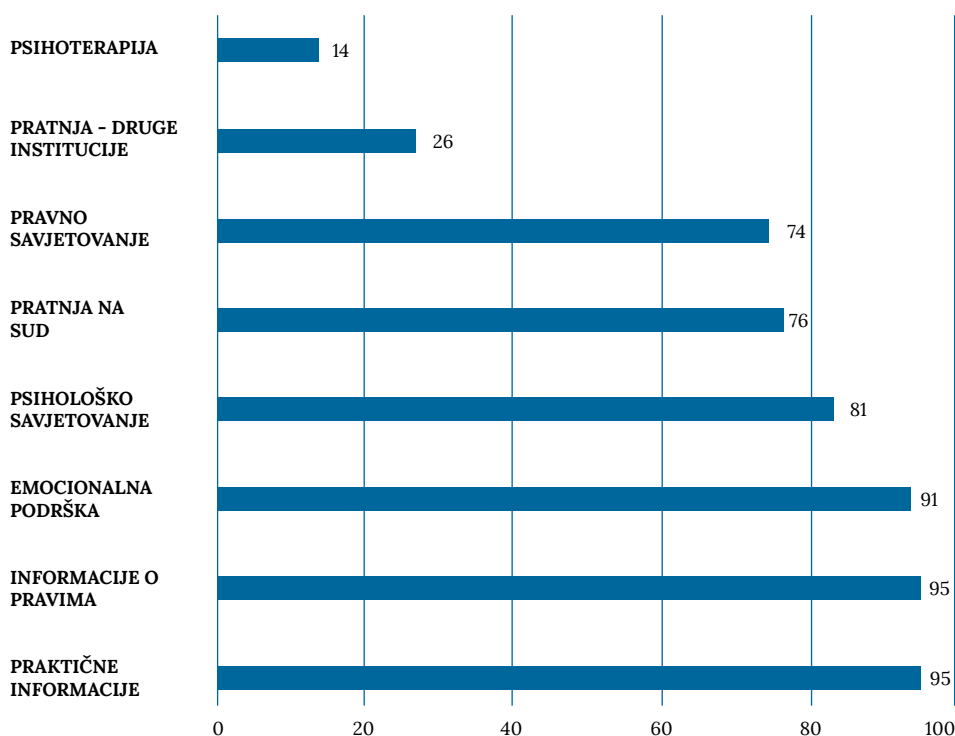
U odnosu na **stupanj zadovoljstva pruženom podrškom** od strane službi za podršku (procjena zadovoljstva na skali od 1 do 5, pri čemu je 1 iznimno loše, a 5 odlično), sudionici/ce navode najveću razinu zadovoljstva pruženom podrškom od strane Mreže podrške i suradnje, odjela za podršku žrtvama i Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela i prekršaja (Tablica 24), dok je nešto manja razina zadovoljstva pruženom podrškom od strane drugih specijaliziranih servisa izvan Mreže podrške i suradnje i od centara za socijalnu skrb. Gotovo identične ocjene dobivene su i kada se sudionike/ce pitalo o **stupnju korisnosti pružene podrške**. Međutim, navedene ocjene treba uzeti s određenim oprezom, s obzirom na značajne razlike u broju žrtava koje su koristile usluge pojedinih službi za podršku.

TABLICA 24.

Stupanj zadovoljstva žrtava KD-a pruženom podrškom od strane službi za podršku i procjena korisnosti pružene podrške

SLUŽBE ZA PODRŠKU	PROSJEČNA OCJENA STUPNJA ZADOVOLJSTVA PODRŠKOM	PROSJEČNA OCJENA STUPNJA KORISNOSTI PODRŠKE
MREŽA PODRŠKE I SURADNJE I ŽENSKA SOBA (N=42)	4,95	4,92
ODJELI ZA PODRŠKU ŽRTVAMA (N= 4)	4,50	4,50
NACIONALNI POZIVNI CENTAR (N=3)	5,00	5,00
CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB (N= 13)	3,46	3,76
POJEDINAČNE ORGANIZACIJE IZVAN MREŽE PODRŠKE I SURADNJE I ZDRAVSTVENI SUSTAV (N= 9)	3,88	3,88

U službama za podršku žrtve su najčešće dobivale praktične informacije o postupku, informacije o prvim žrtava, emocionalnu podršku, psihološko savjetovanje, pravno savjetovanje i pratnju na sud u svojstvu osobe od povjerenja. U najmanjoj mjeri su dobili pratnju na druge institucije i psihoterapiju u svrhu prorade traumatskog iskustva.

GRAFIKON 8.
Usluge koje su dobile
žrtve KD-a u službama za
podršku (izraženo u %)

Sudionicima/ama je postavljeno pitanje što im je **osobno bilo najkorisnije od službi za podršku**. Većina odgovora ukazuje na značaj i važnost emocionalne i psihološke podrške, ulogu i važnost pratnje osobe od povjerenja na sud i druge institucije, dostupnost službi za podršku za koje su žrtve imale osjećaj da im se mogu obratiti u bilo kojem trenu i dobiti pomoć. Neke žrtve su istaknule i važnost proaktivne podrške, na način da su ih kontaktirali iz službi za podršku kada se ne bi čuli neko vrijeme.

„Puno su mi pomogli u svemu, potpora kada su išli sa mnom na sud.“

*„To što ih uvijek možeš nazvati, u bilo koje doba i dobiti odgovor. **Uvijek kada mi je trebalo bili su mi na raspolaganju.**“*

*„**Meni je najviše koristila psihoterapija**, osjećaj da u svakom trenu mogu doći do te osobe, korisne informacije o pravima, osjećaj sigurnosti i kao da sam doma. Niti jedno pitanje koje postavim tamo nije glupo pitanje i na sve ću dobiti odgovor i puno razumijevanja.“*

*„**U svakom momentu se možeš obratiti za podršku i savjet**, uvijek imaju vremena i daju ti odgovor na sva pitanja.“*

*„To što sam imala nekoga tko je bio uz mene, bilo me je jako strah jer je on bio jako nasilan...**tako da to što su išle sa mnom na sud** gdje sam ga morala vidjeti.“*

*„**Da imaš nekoga koga možeš pitati**, daju ti samopouzdanje, više udruga nego centar za socijalnu skrb ali i oni su bili ok, nisam potonula, svašta su mi pomogli, čak i u pronalasku posla.“*

*„Ma za 10 su, ako ja njih ne bih zvala neko vrijeme, **one su mene nazvale da me pitaju kako sam.** Velika su podrška.“*

*„Od svih brojeva koje sam zvala sa popisa **jedino se udruga iz Mreže podrške i suradnje potrudila da mi objasni**, žena koja tamo radi se stvarno potrudila, zvala me povratno više puta da mi da objašnjenja za neke stvari. Ostali sa popisa*

mi ništa nisu pomogli ni objasnili.“

„To što te postave na noge, probude te i kažu ti da su ovdje i da će ti pomoći, daju ti vjetar u leđa... ja sam mislila da sam ja kriva... **i oni ti pomognu da se trgneš i da nisi sam u tome.** Da ti kažu idemo... Bit će teško ali idemo zajedno u to. Da ti kažu tvoja prava i što je moguće.“

„Nema te ocjene koju bih dala udruzi iz Mreže podrške i suradnje koliko su mi pomogli u životu.“

6. ŠTO JE ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA NEDOSTAJALO U KAZNENOM POSTUPKU

Posljednje pitanje upućeno svim sudionicima/ama odnosilo se na to je li im nešto **nedostajalo tijekom kaznenog postupka**, a što bi im osobno **olakšalo** cijeli postupak. U okviru ovog pitanja sudionici/ce su odgovarali slobodno, dali su i neke konkretne preporuke, ali je u najvećoj mjeri izašlo njihovo nezadovoljstvo postojećim stanjem, kao što su dugotrajnost postupka, odnos institucija prema žrtvama, osjećaj da se svi brinu oko prava počinitelja, dok žrtve nikome nisu u fokusu.

Jedna od najčešćih spominjanih preporuka, što bi pomoglo njima, ali i drugim žrtvama, odnosila se na **duljinu trajanja postupka**. Veliki broj navodi probleme vezane uz dugotrajnost postupka, koju je dodatno komplicirala pandemija COVID-19.

„**Da sve ide brže**, sve dugo traje, moraš stalno tražiti odgovore i zvati oko. Trebalo i sve ići brže.“

„**Da sam znala koliko će trajati i kako će izgledati, ne znam bih li** išla u to. Predugo to traje za mene, do godinu i pol osoba to može prolaziti, ali ne može više od toga jer je preveliki teret. Bolje bi bilo da sam išla na psihoterapiju i sebe oporavila nego ovo. Drugo je kada o tome pričate ljudima koji vas razumiju, nego npr. na sudu gdje vas nitko ne razumije. Najgore je što kad ideš na sud ne znaš što slijedi.“

„**Predugo traje**, stalne odgode i cirkusi s njihove strane oko nedolaženja i onda se stalno odgađa... Zakon je loš u tom djelu.“

„**Dužina trajanja je problem** – predugo traje, jednostavno odbijaju raditi brzo, na sudu prođe po šest mjeseci da se ništa ne dogodi. To je glavni neprijatelj ove cijele situacije, sud ima najveću ulogu u toj dužini trajanja, previše sve odugovlače, mogu se dogoditi i gore stvari dok oni završe.“

„**Policiji sam bila ping-pong loptica.** Policijski službenik me trebao kontaktirati radi sigurnosti jednom mjesečno, mene niti jednom nije nazvao. Nazvao me jednom da mi kaže da je zadužen za to i to poslije više nije radio. Za sve sam bila spremna zahvaljujući udruzi, bile su mi jasne sve stvari i sve su mi objasnili, što će biti u kojoj fazi postupka i u sve su me uputili. **Sa suda mi nisu javili da je rasprava odgođena** jer nisu mogli naći moj broj telefona, a ja sam došla sa sinom koji je bio pod stresom. **Centar za socijalnu skrb – jako sam razočarana**, javili su se tek nakon druge rasprave na sudu kao da ih moram nazvati na neki broj telefona (radi COVID-a) na koji se nitko nije javljao. I kad su se javili bila sam ljuta jer su stvarno zakasnili, uopće ih nije bilo. Slabo informacije sa suda – po par mjeseci nisam ništa znala, tek kada sam uspjela dobiti pisarnicu rekli su mi da je presuda donesena i da ću ju dobiti, da malo kasne radi pandemije. Htjela sam znati kakva je presuda i da li su određene kakve mjere. Onda sam slala mailove na predsjednika suda pa sam dobila poštom presudu, sigurna nakon više od tri mjeseca kako je donesena.“

Sljedeći navođen problem veže se uz **nedostatak informacija tijekom postupka**, kao i **nezadovoljavajući odnos** pojedinih institucija prema žrtvama KD-a.

„**Nitko me ni o čemu ne obavještava**, niša ne znam što se događa, to nedostaje. Policija je najneodgovornija, kada tražiš bilo koje informacije ništa od toga za mene, samo me upućuju na nekog drugog. U državnom odvjetništvu nikada nikoga ni ne mogu dobiti. Udrugama dajem ocjenu 10 – da njih nije bilo, ja ne znam kako i to preživjela, hvala bogu da postoje.“

„Nužna je bolja suradnja s policijom. Da su mi u policiji objasnili sva prava i sve – meni i bilo puno lakše i ja bih imala i manje troškove kasnije... **da su me bar odmah uputili u udrugu.**“

„Državno odvjetništvo me uopće nije kontaktiralo, niti su mi davali informacije. **Općenito mi sustav nije davao informacije.** Sve informacije sam dobivala od udruge.“

„Što mi je trebalo? **Pravda.** Ništa nije išlo kako treba, svuda su mi posvećivali malo vremena kao žrtvi, npr. na sudu ukupno 5 minuta. Puno je nelogičnih stvari. Stalno vraćaju nešto, policija, državno odvjetništvo, jedni na druge, a ti ne dobivaš nikakve informacije i ništa ne znaš i nema smisla. Nešto tu nije uredu prema žrtvama, nema logike.“

Sljedeća najveća skupina opaski odnosi se na **nezadovoljavajuću suradnju i odnos nadležnih institucija** (policija, državno odvjetništvo...) prema žrtvama.

„**Poziv za iskazivanje na sud je došao taj dan u 11 sati ujutro za taj isti dan u 13:30** – to je nedopustivo.“

„...da objašnjavanje o pravima nije rutinski, nego da se ljudima stvarno to objasni npr. u policiji. Na dokazno ročište nije mogla ići moja osoba od povjerenja iz udruge sa mnom, jer će biti svjedokinja u postupku, to je šteta. Medicinska struka – to je bilo jako loše odrađeno, liječnica opće prakse i psihologinja u bolnici... Ona je bila užasna prema meni. Medicinska skrb je bila jako loša i nakon njih sam se baš loše osjećala. Psihologinja u bolnici me baš pitala da li sam sigurna da to želim prijaviti, jer da li znam što rade žrtvama na sudu. **To nije uredu i tako se ne postupa i ne razgovara sa žrtvama.**“

„S počiniteljem sam se susrela na hodniku suda čim sam došla na sud. Užas koji šok. Svi su na hodniku stajali kraj njega, cijela njegova obitelj i odvjetnik. Isto tako i u sudnici, bila sam odmah blizu njega. Morala sam iskazivati ispred njega i jedva sam pričala. **Njegovi su mi stalno nešto dobacivali, a pravosudna policija i sutkinja nisu ništa poduzeli.** Ne znam zašto nije bio audio-video link, a na kraju nije bio... bez obrazloženja. Da ne komentiram državnu odvjetnicu, vidjela sam ju jednom, par minuta na dokaznom ročištu... Meni to nije normalno.“

„Puno puta sam ga prijavljivala i policija me ignorirala, sve dok nisam naišla na jednog policajca koji je nešto poduzeo i shvatio me ozbiljno. **Dvije godine me policija ignorirala i radila iz mene bedaka...** Ovaj policajac je konačno ozbiljno doživio to što sam mu govorila.“

„...da mi prestanu svi govoriti tu se ništa ne može, takav je sustav... Strašno je to bilo... Jedino mi je udruga iz Mreže podrške i suradnje pomogla.“

„...da puštaju osobe od povjerenja u centar za socijalnu skrb...“

„Kada sam policiju obavijestila o **kršenju izrečenih mjera, nisu me ozbiljno shvatili...Njima je to samo bila tlaka, vidjelo se to.** Nužna je podrška u pristupu policiji – netko mora biti uz tebe dok ideš s time na policiju. Ja kada sam došla

prijaviti, svi su taj dan bili na godišnjem odmoru i nije bilo nikoga tko bi me primio. To je nedopustivo. Policija to mora ozbiljnije shvatit... Govorili su mi da ja ne spadam u profil osobe koja je zlostavljana, zbog financijske neovisnosti i razine obrazovanja, da ima ja ne djelujem kao žrtva?! To pokazuje strašnu razinu neznanja i nerazumijevanja nasilja.“

Kod značajnog broja žrtava uočava se osjećaj da su napuštene, da **sustav daleko više brine o počinitelju i njemu pomaže**, da one nisu čak ni fizički zaštićene.

„Policija bi trebala žrtvi naknadno govoriti o pravima i sve objašnjavati, a ne u trenutku prijave, jer je to takvo stanje šoka da ne možeš ti to sve razumjeti. **Potrebno je sve reći prilikom prijave, ali onda i naknadno uložiti vrijeme za to da se žrtvi objasni. Nedostaje i odvjetnik koji se bavi tvojim slučajem, ovako počinitelj ima veću pravnu pomoć nego žrtva.** Da nije bilo te udruge, nitko mi ne bi npr. pomogao da ostvarim to iskazivanje putem audio-video linka. Kao žrtva nemaš baš neku pravnu pomoć u ovom sustavu. Nije normalno da počinitelj ima bolju pomoć i više informacija nego ja kao žrtva i djeca.“

„Meni kao žrtvi je trebala pomoć, a ne njemu. **A sustav je više pomagao njemu nego meni.** Meni je jedino ta udruga pomogla.“

„Sve mjere u odnosu na počinitelja su preblage... **Konačno se odlučite prijaviti, a njega puste nakon 24 sata, pa ste u milosti i nemilosti, nema stvarne zaštite.**“

„Nude ti Sigurnu kuću... **Zašto njega ne izmjestite, a ne da se dijete i ja moramo seliti i sve mijenjati u životu.**“

„Iz Centra za socijalnu skrb samo te žele gurnuti u Sigurnu kuću, a ne pružaju ti pomoć...Počinitelj te diskreditira po svim osnovama, a institucije ti ne vjeruju. Žrtvi treba dati mogućnost da se informira... Ja sam jako puno čitala u dvije godine kako bih to sve to shvatila... **Počinitelja vraćaju doma, a mi moramo bježati i skrivati se...**“ „Svi te guraju u sigurnu kuću – to nije rješenje! Njih treba micati iz kuće i mijenjati im život, a ne nama i djeci.“

„**To što je on imao odvjetnika, a ja ne.** I njemu je zato bilo lakše u tom pravnom djelu nego meni, a **ja sam žrtva, a on počinitelj.**“

„Strah da će mi on nešto napraviti, a **institucije mi nisu osigurale čak ni fizičku zaštitu.**“

Dio žrtava kao problem navodi to što im nije omogućeno **svjedočenje putem audio-video uređaja**, a neke navode da, iako im je to pravo bilo ispoštovano, to nije bilo odgovarajuće za njih.

„...**da nisam morala ići svjedočiti na sud!** Tamo sam sreća srela počinitelja, sjedila sam iza njega i to je bilo užasno! A nisu mi dali audio-video link. **I na policiju sam morala ići tri puta,** prijaviti, pa popisivati zapisnike, pa još jednom, da me detaljnije ispituju...“

„**Užasno mi je bilo to iskazivanje putem audio-video linka kada sam ja imala slušalice...** bez stručnog/e suradnika/ce... Čula sam sve iz sudnice, posebice okrivljenika...“

Neki od sudionika/ca ističu koliko im je značila **uloga osobe od povjerenja** i kako im je to nezamislivo da na nekim postupcima imaju uz sebe podršku, a na nekima ne.

„**Potrebna nam je podrška i drugdje... U postupku razvoda i skrbništva...** Tu je jednako važno osigurati podršku.“

Dio sudionika/ca je odgovorio **pozitivnim iskustvima** prolaska kroz proces.

„Sve ide relativno brzo i nemam što za reći i dodati, sa svime sam zadovoljna.“

„Ja sam se iznenadila koliko sustav pomaže ženama, **da sam znala i ranije bih prijavila i izašla iz nasilja**. Posebno policija. Stvarno me zaštitila i pomogla mi. Jako sam se iznenadila koliko me zakon zaštitio.“

„Ne, **cijeli postupak ide i bolje od očekivanog**. I sva podrška od udruga... To je neprocjenjivo, uvijek je netko bio uz mene i ništa mi nije falilo. Na početku nisam imala dojam da će me itko shvaćati ozbiljno, nisam mislila da sam vrijedna pomoći ali udruga, ali i sustav, su me uvjerili u suprotno. Stvarno ništa ne bi mijenjala. Ništa, sve je bilo odlično, ali stvarno.“

„Zadovoljan sam s postupanjem institucija prema meni, i policijom i državnim odvjetništvom. Policija je stvarno bila dobra, sve je bilo brzo i uredno.“

„**Državna odvjetnica mi je jedina bila podrška** i uz mene i upućivala me, kroz sve me vodila... Jedino me ona slušala na početku i gurala naprijed.“

7. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Od svih rezultata i podataka dobivenih provedenim istraživanjima u okviru ovog projekta, podaci dobiveni od žrtava KD-a najznačajniji su u djelu shvaćanja njihova položaja u okviru kaznenog postupka. Podaci dobiveni od žrtava KD-a ukazuju na to koliko je važna primjerena i jasna komunikacija od strane predstavnika/ca svih institucija, ljudski pristup i razumijevanje za ono što im se dogodilo. Davanje uputa o pravima, na jasan i razumljiv način, jedan je od osnovnih uvjeta olakšavanja žrtvama prolaska kroz kazneni postupak. Podaci dobiveni ovim dijelom istraživanja ukazuju da u tom djelu još uvijek, cjelokupni sustav, nije postigao zadovoljavajuću standardiziranu razinu obavještanja žrtava o pravima na razumljiv način (17% žrtava nije dobilo uputu o pravima od policije, 32% od državnog odvjetništva, a 33% od sudova, 34% žrtava nije razumjelo svoja prava nakon objašnjavanja od strane policije). Nerazumijevanje je također vidljivo u podacima o tome koliko su žrtve razumjele pojedine pojmove, npr. ulogu oštećenika u kaznenom postupku (od ukupnog broja osoba koje su preuzele tu ulogu, 55% nije znalo značenje tog pojma u trenutku izjašnjavanja) i upute o novčanoj naknadi i imovinskopravnom zahtjevu. Sve navedeno ukazuje na nužnost unapređenja postupka upućivanja žrtava u njihova prava i prilagodbe komunikacije sukladno potrebama svake žrtve.

Zabrinjavajući je i podatak da osobe, kada ne razumiju svoja prava i imaju potrebu za dodatnim pitanjima, u velikom broju slučajeva ta pitanja ne postavljaju predstavnicima/ama nadležnih tijela. Razlozi su najčešće neodgovarajuće reakcije predstavnika/ca nadležnih tijela, strah, šok, nesnalaženje, nelagoda, sram i iscrpljenost. To ukazuje na nužnost unapređenja komunikacije i ophođenja sa žrtvama s ciljem njihove zaštite isto ranije povezivanje sa službama za podršku.

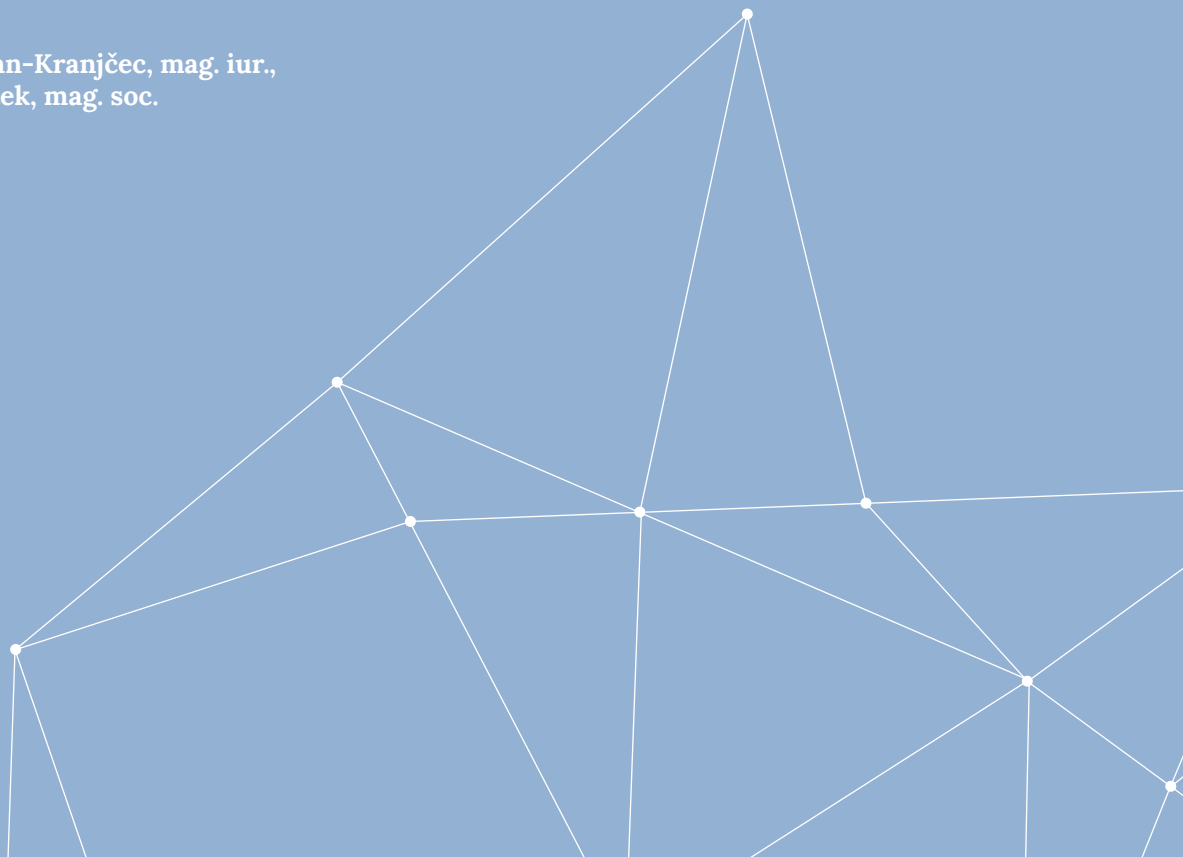
Rezultati istraživanja jasno ukazuju na korisnost pruženih usluga žrtvama KD-a od strane službi za podršku. Zadovoljstvo pristupom, pruženim uslugama i dostupnom podrškom pokazuje koliko je takav oblik pomoći žrtvama nužan za što lakši prolazak kroz cjelokupni postupak i oporavak od preživljenog kaznenog djela. Rano povezivanje žrtava KD-a sa službama za podršku jedan je od ciljeva kojem bi cjelokupni sustav trebao težiti. Jasnije upute o službama za podršku, njihovim uslugama, besplatnosti usluga i korisnosti istima nužan su preduvjet za ostvarenje navedenih ciljeva.

Zaključno, važno je čuti žrtve KD-a na što ukazuju kada se izjašnjavaju na nedostatke u odnosu na njihov položaj i postupanje od strane predstavnika/ca

nadležnih tijela u okviru kaznenopravnog sustava. Dužina trajanja postupka, nedostatak informacija, odnos prema njima, potrebna pomoć i zaštita koja često izostaje - sve su to informacije koje cjelokupni sustav ozbiljno treba uzeti u obzir ukoliko želi unaprijediti postupanje i ostvariti pravovremenu i svrhovitu zaštitu i podršku žrtvama KD-a.

V. PRUŽANJE PODRŠKE ŽRTVAMA I SVJEDOCIMA/KINJAMA - ISKUSTVA MREŽE PODRŠKE I SURADNJE ZA ŽRTVE I SVJEDOKE KAZNENIH DJELA

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.,
Nives Jozić Kvastek, mag. soc.

V. PRUŽANJE PODRŠKE ŽRTVAMA I SVJEDOCIMA/KINJAMA - ISKUSTVA MREŽE PODRŠKE I SURADNJE ZA ŽRTVE I SVJEDOKE KAZNENIH DJELA

Anamaria Droždan-Kranjčec, mag. iur.,
Nives Jozić Kvastek, mag. soc.

1. UVOD

Za poslove koordiniranja sustava podrške žrtvama KD-a u Hrvatskoj nadležna je Služba za podršku žrtvama i svjedocima ustrojena u okviru Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske. Prvo organizirano pružanje podrške žrtvama KD-a i svjedocima/kinjama na sudovima u Republici Hrvatskoj započelo je još 2008. godine osnivanjem odjela za podršku žrtvama.⁶⁴ Odjeli za podršku žrtvama danas djeluju na županijskim sudovima u Zagrebu, Osijeku, Vukovaru, Zadru, Splitu, Rijeci i Sisku. Osim na sudovima na kojima su osnovani, odjeli pružaju podršku i na općinskim te pojedinim prekršajnim sudovima (u predmetima nasilja u obitelji).

Širenje organiziranog sustava podrške žrtvama i svjedocima/kinjama svih kaznenih djela započelo je 2018. godine uspostavljanjem Mreže podrške i suradnje,⁶⁵ odnosno uključivanjem OCD-a u taj sustav na području 13 županija gdje nisu osnovani odjeli za podršku žrtvama. Od 2022. godine djelovanje Mreže podrške i suradnje širi se na područje dodatne 4 županije gdje djeluju odjeli za podršku žrtvama. Osnovni cilj ovakvog sustava podrške žrtvama i svjedocima/kinjama kaznenih djela jest osigurati dostupnost besplatnih, efikasnih i standardiziranih usluga u svakoj županiji, neovisno o mjestu boravka žrtve ili svjedoka/inje ili mjesta u kojem se provodi kazneni ili prekršajni postupak.⁶⁶

Cilj provedbe istraživanja bio je ispitati iskustva organizacija članica Mreže podrške i suradnje u odnosu na njihov rad sa žrtvama KD-a. U istraživanju je sudjelovalo **10 predstavnica** (100% žena) iz **10 OCD-a članica Mreže podrške i suradnje**. Dob sudionica u istraživanju kretala se od 27 do 68 godina (prosječna dob = 44 godina). Od ukupnog broja sudionica, 90% je u radnom odnosu u organizaciji, a 10% je volonterki.

2. UPUĆIVANJE ŽRTAVA KAZNENIH DJELA NA MREŽU PODRŠKE I SURADNJE OD STRANE INSTITUCIJA I INFORMIRANJE O PRAVIMA

U ovom djelu istraživanja cilj je bio utvrditi iskustva OCD-a u upućivanju žrtava KD-a na službe za podršku od strane institucija, u kojoj fazi postupka i za koja kaznena djela se žrtve najčešće obraćaju za podršku te procjena OCD-a koliko su žrtve upoznate sa svojim pravima.

Jedno od prava žrtava KD-a jest pravo na lako dostupan, povjerljiv i besplatan

⁶⁴ Droždan-Kranjčec, A. i Mamula, M. (2021). Unapređenje sustava pomoći i podrške žrtvama i svjedocima/kinjama kaznenih djela – Uloga organizacija civilnog društva u Hrvatskoj. Temida: časopis o viktimizaciji, ljudskim pravima i rodu, 23(1), 107-124.

⁶⁵ Detaljnije o Mreži podrške i suradnje v. na: www.mrezapodrskesisuradnje.com (pristupljeno dana 18.11.2022.)

⁶⁶ Droždan-Kranjčec, A. (2019). Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela. Ženska soba.

pristup službama za podršku (čl. 43. st. 1. t. 1. ZKP-a). Članice Mreže podrške i suradnje zamoljene su da na temelju svojeg iskustva ocijene upućivanje žrtava prema njihovoj organizaciji od strane institucija (ocjene od 1 do 5, pri čemu 1 znači ocjenu nedovoljan, a 5 izvrstan). Najvišu ocjenu dobila je policija (4,10). Navedeno ukazuje na dobru praksu, budući da je policija najčešće prva koja dolazi u kontakt sa žrtvama i ima značajnu ulogu u ostvarivanju što ranijeg kontakta žrtava sa službama za podršku. Najlošiju ocjenu dobila su državna odvjetništva.

NAZIV INSTITUCIJE	PROSJEČNA OCJENA
POLICIJA	4,10
OPĆINSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	1,80
ŽUPANIJSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	1,60
OPĆINSKI SUD	2,40
ŽUPANIJSKI SUD	2,10
ODJELI ZA PODRŠKU ŽRTVAMA	2,56
CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB	2,80

TABLICA 25.
Zadovoljstvo Mreže podrške i suradnje upućivanjem žrtava KD-a

U odnosu na faze postupka kada im se žrtve najčešće obraćaju, sudionice navode da im se žrtve obraćaju u svim fazama postupka, ali najviše prije prijave kaznenog djela (u svrhu informiranja o postupku prijave i podrške tijekom same prijave), neposredno nakon prijave kaznenog djela te u fazi istrage. Navedeno potvrđuje ranije danu ocjenu policiji (4,10) i činjenicu da se žrtve najčešće obraćaju OCD-ima u ranim fazama postupka, što može ukazivati na **uspješno informiranje od strane policije**.

„Neposredno nakon prijave kaznenog djela ili prekršaja te prilikom zaprimanja poziva na davanje prvog iskaza (dokazno ročište ili poziv na državno odvjetništvo).“

„Najveći broj žrtava nam se javlja nakon prijave policiji jer imaju popis institucija kojima se mogu obratiti za pomoć, a koji im uz prava žrtava daje policija, nakon toga nam se javljaju nakon poziva kojeg dobiju od suda, jer općinski sud piše brojeve telefona naše organizacije na pozive žrtvama.“

Službe za podršku dužne su osigurati pružanje podrške **neovisno o tome je li djelo prijavljeno** u trenutku kada se žrtva obraća za pomoć i podršku (čl. 8. st. 1. Direktive 2012/29/EU). Članice Mreže podrške i suradnje podijeljene su navodima koliko im se žrtve obraćaju prije formalne prijave. Dok otprilike polovica navodi da im se žrtve često obraćaju za pomoć i podršku prije formalne prijave kaznenog djela (skoro i jednako često kao i one koje su prijavile), polovica navodi da im se ne javljaju dovoljno često kako bi ih mogle osnažiti za prijavu.⁶⁷

„Često nam se obraćaju i prije nego je djelo prijavljeno, skoro jednako često kao i u već spomenutoj fazi istrage jer smo uočili da im podrška od naše strane puno znači da se uopće odluče prijaviti djelo.“

„Ne dovoljno često, smatram da može i češće.“

⁶⁷ Od ukupnog broja osoba (2832) koje su primile pomoć i podršku u okviru rada Mreže podrške i suradnje u razdoblju 01.01.2018. – 30.06.2022. njih 25% u trenu obraćanja organizaciji nisu prijavile kazneno djelo (podaci iz godišnjih izvještaja Mreže podrške i suradnje).

Većina sudionica (80%) smatra da žrtve KD-a ne razumiju svoja prava i mogućnosti u trenutku kad im se obrate za podršku, a 20% navodi da djelomično razumiju. Kao najčešće potrebe žrtava i pitanja s kojima im se obraćaju navode potrebu psihološkog savjetovanja, da ih netko sasluša, pitanja vezana uz prava i postupak i to najviše koji je sljedeći korak u postupku, koje su njihove obveze te mogućnost pratnje na policiju i sud.

*„Najčešća potreba im je najprije **da ih netko sasluša**, da se „izventiliraju“ te slijedom toga **psihološko savjetovanje, zatim tumačenje prekršajnog ili kaznenog postupka** (zanimaju ih koja je procedura, što se od njih očekuje, koliko to sve skupa traje, često imaju pitanja o mjerama zaštite – posebno kad se radi o žrtvama nasilja u obitelji...).“*

*„**Hoće li se susresti s počiniteljem**, koliko dugo će postupak trajati, smije li zatražiti mjeru zabrane približavanja, hoćemo li joj biti podrška i pratnja kroz cijeli postupak.“*

*„Najčešće pitaju moraju li ići na sud, što će biti ako se ne odazovu, da li će biti okrivljenik u sudnici. Traže **pravnu pomoć odnosno zastupanje**, pitaju mogu li dobiti i gdje besplatno zastupanje, koliko će trajati postupak, koliko kaznu može dobiti počinitelj. Ako se radi o obiteljskom nasilju česta su pitanja da li će se ispitivati djeca. Često traže i **prijevoz do suda**.“*

Organizacije navode kako im se žrtve najčešće obraćaju za KD-a nasilja u obitelji (čl. 179.a. KZ-a), prijetnje (čl. 139. KZ-a), tjelesne ozljede (čl. 117. KZ-a), silovanja (čl. 153. KZ-a) i nametljivog ponašanja (čl. 140. KZ-a).⁶⁸

Članice Mreže podrške i suradnje žrtve često prate kroz cijeli postupak, komuniciraju sa žrtvama nakon njihova kontakta s institucijama i dobivaju povratne informacije od žrtava o načinu komunikacije predstavnika institucija. Sljedećim pitanjem sudionice su zamoljene da ocijene koliko su predstavnici/ce policije, državnog odvjetništva i sudova žrtvi bili razumljivi u davanju informacija, koliko su bili primjereni u komunikaciji i jesu li im informacije davali pravovremeno (ocjene od 1 do 5, pri čemu 1 znači ocjenu nedovoljan, a 5 izvrstan). Sve institucije su u svim kategorijama ocijenjene srednjom, prosječnom ocjenom (Tablica 26, desno).

⁶⁸ Detaljnije v. na: <https://mrezapodrskeisuradnje.com/hr/rezultati/> (pristupljeno 18.11.2022.)

INSTITUCIJA I VRSTA INFORMACIJA	PROSJEČNA OCJENA
POLICIJA – RAZUMLJIVOST INFORMACIJA	2,70
POLICIJA – PRIMJERENOST KOMUNIKACIJE (s poštovanjem i uvažavanjem)	2,90
POLICIJA – INFORMACIJE SU ŽRTVE DOBILE PRAVOVREMENO	3,40
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO – RAZUMLJIVOST INFORMACIJA	2,60
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO – PRIMJERENOST KOMUNIKACIJE (s poštovanjem i uvažavanjem)	2,80
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO – INFORMACIJE SU ŽRTVE DOBILE PRAVOVREMENO	2,80
SUD – RAZUMLJIVOST INFORMACIJA	2,70
SUD – PRIMJERENOST KOMUNIKACIJE (s poštovanjem i uvažavanjem)	3,30
SUD – INFORMACIJE SU ŽRTVE DOBILE PRAVOVREMENO	2,90

TABLICA 26.
Procjena razumljivosti, primjerenosti i pravovremenosti komunikacije predstavnika/ca nadležnih tijela sa žrtvama KD-a

3. OSTVARIVANJE PRAVA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

Od sudionica u istraživanju zatraženo je da izdvoje 5 prava iz kataloga općih prava (u odnosu na koje smatraju da postoje problemi u ostvarivanju), navedu probleme i prijedloge unapređenja implementacije svakog od prava.

3.1. Pravo na pristup službama za podršku

Sudionice (3) su navele kao problem u odnosu na ostvarenje ovog prava nedovoljan broj službi za podršku, nedostupnost svim žrtvama na jednak način (npr. ruralna mjesta udaljena od središta županija), nedovoljna upućenost žrtava u postojanje tih službi i nedovoljno razumijevanje što su to službe za podršku i kome da se jave od svih organizacija koje postoje na popisu koji im se uručuje.

PREPORUKE
<ol style="list-style-type: none"> Oformiti mobilne timove koji bi redovito i kontinuirano obilazili (manje) gradove/općine. Izravno i „podvučeno“ upućivati žrtve na službe za podršku od strane institucija. Bolja promocija službi za podršku i dostupnih usluga.

3.2. Pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka

Sudionice (4) kao osnovne probleme navode neobzirnost u ispitivanju žrtve od strane predstavnika/ca institucija, postavljenje zakonom nedopuštenih pitanja i stigmatizaciju žrtava tijekom ispitivanja.

PREPORUKE
<ol style="list-style-type: none"> Senzibilizacija i edukacija predstavnika/ca institucija o pristupu žrtvama tijekom uzimanja iskaza.

3. 3. Pravo da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite

Čak 5 sudionica navodi problem da se žrtve ne obavještava ili ne obavještava pravovremeno o izlasku počinitelja iz pritvora ili istražnog zatvora. Također, navodi se kako žrtve često ne znaju da za tu mogućnost moraju podnijeti zahtjev, niti kako i kome se taj zahtjev podnosi.

PREPORUKE

1. Učiniti informacije lako dostupnim svim žrtvama o tome da se za obavještavanje žrtve o izlasku počinitelja iz istražnog zatvora ili s izdržavanja kazne zatvora mora uputiti zahtjev policiji/Službi za podršku žrtvama i svjedocima pri Ministarstvu pravosuđa i uprave te istaknuti jasno na web stranici npr. Ministarstva pravosuđa i uprave, Ministarstva unutarnjih poslova, policijskih uprava i svih postaja, na vidljivom mjestu te na razumljiv način, informacije kome se i na koji način može obratiti.
2. Učiniti informacije dostupne na različite načine i kroz različite kanale informiranja, za one žrtve koje ne koriste internet i elektronički način komunikacije.
3. Urediti način obavještavanja policije o puštanju okrivljenika iz pritvora ili istražnog zatvora. Jasno propisati obveze svih dionika koji sudjeluju u tom postupku.
4. Uvesti standard da se žrtva obavještava o svim promjenama koje su vezane za počinitelja i koje izravno utječu na njezinu sigurnost.

3. 4. Pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom

Sudionice ukazuju (2) da ni žrtve, ali ni institucije, nisu dovoljno upoznate sa Zakonom o novčanoj naknadi. Također, upućuje se na često nerazlikovanje novčane naknade od imovinskopravnog zahtjeva.

PREPORUKE

1. Edukacija predstavnika/ca institucija o Zakonu o novčanoj naknadi i postupku ostvarivanja naknade.
2. Automatizirati isplatu naknade neovisno o podnošenju zahtjeva. Odrediti tijelo koje odlučuje jesu li uvjeti ispunjeni te naknade isplaćivati bez dodatnih procedura.

3. 5. Pravo zahtijevanja da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ZKP-a)

Odgovori (7) ukazuju na probleme loših tehničkih uvjeta i manjak linkova i prostorija za ispitivanje, rijetko korištenje takvog načina ispitivanja od strane općinskih sudova, često odobravanje ponovnog zvanja i ispitivanja žrtava na zahtjev obrane okrivljenika i udovoljenju obrani okrivljenika da iz prostorije za ispitivanje izađe žrtvina osoba od povjerenja.

PREPORUKA

1. Unaprijediti tehničke i prostorne uvjete za ispitivanje putem audio-video uređaja u svim zgradama sudova.
2. Adekvatnije razmatrati zahtjeve obrane okrivljenika za ponovnim ispitivanjem žrtve.
3. Educirati predstavnike/ce sudova za rad s novim tehnologijama.

3. 6. Pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava

U odnosu na ovo pravo sudionice (4) ukazuju da žrtve koje imaju pravo na opunomoćenika/cu za to ne znaju i ne podnose zahtjev. Također, ukazuje se kako žrtve koje nemaju to pravo, odnosno mogućnost su često u nepovoljnom položaju u postupku jer ne znaju same zastupati svoja prava i interese (npr. nasilje u obitelji, nepismene osobe, slabovidne osobe, osobe lošijeg imovinskog stanja).

PREPORUKE

1. Osigurati žrtvama jasnije upute o pravu na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, kao i o postupku ostvarenja tog prava.
2. Odobriti pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava široj kategoriji žrtava KD-a.

3. 7. Pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva

Kao osnovni problem u odnosu na ovo pravo jedna sudionica navodi da se žrtve upućuje u građansku parnicu da ostvare imovinskopravni zahtjev, a da se nikada (i kada bi se moglo) ne odlučuje u okviru kaznenog postupka.

PREPORUKE

1. Osigurati adekvatnije informacije žrtvama o mogućnosti stručne pomoći savjetnika za podnošenje imovinskopravnog zahtjeva.
2. U situacijama gdje je to moguće o imovinskopravnom zahtjevu odlučivati u okviru kaznenog postupka.

3. 8. Pravo da žrtvu u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba

Sudionice (2) navode da ovo pravo nije uvijek moguće provesti u praksi, zbog manjka ljudskih kapaciteta. Jedna sudionica navodi da se usprkos tome institucije trude to ispoštovati, dok jedna navodi da se to u praksi uopće ne provodi.

PREPORUKE

1. Osigurati da žrtvu u ponovljenom ispitivanju ispituje ista osoba.
2. Osigurati ispitivanje žrtava od strane osobe istog spola jačanjem ljudskih kapaciteta u policiji.

3. 9. Pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka

Kod ovog prava čak 6 sudionica navodi određene probleme koji se odnose na probleme dodatnog ispitivanja žrtava čime se žrtve izlažu opetovanom stresu i viktimizaciji, prevelik protok vremena od prijave pa do davanja prvog iskaza, nedovoljni protok informacija među dijelovima sustava, procjenjivanje istinitosti iskaza od strane osoba koje nemaju tu ulogu u okviru samog postupka (npr. osobe izvanpravne struke na pravosudnim tijelima, koje svojim komentarima i pristupom mogu destabilizirati osobu) te odugovlačenje postupka.

PREPORUKE

1. Ispitivanje žrtava smanjiti na najmanju moguću mjeru.
2. Jačanje ljudskih kapaciteta u pravosudnim tijelima u smislu dodatnog zapošljavanja.
3. Unapređenje protoka informacija između svih dionika kaznenog postupka.

3. 10. Pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje

Kao osnovni problem u odnosu na ovo pravo ističe se (3) okolnost da žrtve često ne znaju za tu mogućnost. Navodi se da određene institucije još uvijek ne odobravaju žrtvama pratnju osobe od povjerenja (a ne radi se o razlozima koji legitimno isključuju od mogućnosti da određena osoba bude pratnja, npr. bit će pozvana u svojstvu svjedoka/inje).

PREPORUKE

1. Jasnije definiranje ovog prava, tko može biti osoba od povjerenja i u kojim fazama.
2. Propisivanje mogućnosti pratnje osobe od povjerenja i na CZSS, a ne samo u tijela kaznenog postupka.

3. 11. Pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde

Kao suštinu problema kod ovog prava sudionice (5) navode izostanak kontrole i nadzora mjera opreza koje se izriču, nereagiranje na dojave o kršenju izrečenih mjera, pitanje koliko se kod procjene opasnosti za žrtvu ozbiljno uzimaju u obzir navodi same žrtve o strahu i potencijalnoj opasnosti od počinitelja, zastrašivanje žrtve od strane počinitelja i njegova branitelja na hodnicima suda prije iskazivanja.

PREPORUKE

1. Proširiti pravo predlaganja mjera usmjerenih na zaštitu žrtve i na samu žrtvu.
2. Ispunjavati obvezu kontakta žrtve od strane policije i dodatno naglasiti obvezu reakcije od strane policije u slučaju zaprimanja obavijesti o kršenju mjera.
3. Uvesti konkretniju obvezu sankcioniranja u slučajevima kršenja mjera usmjerenih na zaštitu žrtve.
4. Standardizacija u postupanju da žrtva i počinitelj (i branitelj) dolaze u različita vremena na sudove i obveza postojanja posebne prostorije na svim sudovima gdje žrtva može pričekati ročište.

3. 12. Pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku

U odnosu na ovo pravo (3) ističe se da žrtve često ne dobivaju informacije o poduzetim radnjama ili ne razumiju informacije koje zaprimaju jer su napisane pravnim jezikom. Također, žrtve se ustručavaju kontaktirati državno odvjetništvo (ne znaju smiju li, misle da je to zabranjeno).

PREPORUKE

1. Postaviti kao standard pravovremeno obavješćavanje žrtve o svim poduzetim radnjama povodom njezine prijave kaznenog djela.
2. Jezik kojim se komunicira sa žrtvama (usmeno i pismeno) mora biti razumljiv i jednostavan.
3. Zapošljavanje osobe u državnom odvjetništvu čija bi uloga bila komunikacija sa žrtvama.

3. 13. Pravo na tajnost osobnih podataka

U odnosu na pravo na tajnost osobnih podataka, problemi su usmjereni u dva pravca. Prvi, koji se odnosi na dostupnost osobnih podataka o žrtvi počinitelju kroz pravo uvida u spis (npr. podaci uneseni kroz pojedinačnu procjenu, ponekad i adresa skloništa u kojem se žrtva nalazi). Drugi smjer problema odnosi se na širenje informacija o žrtvi, počinitelju i postupku u javnost.

PREPORUKE

1. Osobne podatke žrtve, osjetljive podatke (npr. podatke unesene kroz pojedinačnu procjenu) držati u posebnoj omotnici unutar spisa u koju počinitelj ne bi imao pravo uvida.
2. Sankcioniranje osoba koje neovlašteno šire informacije o žrtvi u javnosti.

3. 14. Pravo da uskrati odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve

Jedna sudionica navodi da uznemirenost i strah žrtvi teško dopuštaju da razluči ovo pravo od obaveznog iskazivanja. Sam boravak na institucijama za žrtve je stresan, a često imaju osjećaj da se moraju braniti od laži (nepoznato im je da se okrivljenik može braniti i lažima) te zato odgovaraju na sve, ne želeći da ih se proglašuje „nesuradljivima, bezobraznima, lažljivima“.

PREPORUKE

1. Obveza redovite i pravovremene reakcije sudaca/tkinja koji ne dopuštaju takva pitanja i jasna uputa žrtvi da na takva pitanja nije dužna odgovoriti.
2. Sankcioniranje postavljanja nedopuštenih pitanja.

3. 15. Pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela

U odnosu na ovo pravo (2) ukazuje se na nedostatno pružanje informacija žrtvama o toj mogućnosti, žrtve često ne znaju gdje se obratiti i nemaju ili ne razumiju informaciju da je to besplatno. Također, ukazuje se na stigmatizaciju korištenja usluge psihološkog savjetovanja (posebice u manjim sredinama), žrtve izbjegavaju korištenje jer se boje reakcije okoline, odnosno boje se da će im utjecati na posao, osobne odnose i slično ukoliko se sazna da su koristile usluge psihološkog savjetovanja.

PREPORUKE

1. Policija mora biti upućenija gdje uputiti žrtvu KD-a na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu, na jasan i razumljiv način.
2. Postojanje osobe u policiji, koja će imati vremena i strpljenja žrtvama objasniti sva prava na njima razumljiv način.
3. Senzibilizacije šire i stručne javnosti o korisnosti usluga psihološkog savjetovanja.

Kao **preporuke za unapređenje pravnog okvira** vezanog uz prava žrtava KD-a najviše sudionica (4) ističe nužnost bolje suradnje, povezanosti i protoka informacija među institucijama. Nadalje, ističe se nužnost međuresornih edukacija, jačanje položaja žrtve u okviru kaznenog postupka, ubrzanje postupaka i nužnost donošenja provedbenih akata o pravima žrtava.

*„Prava žrtve kao oštećenika treba pojačati u smislu **uvažavanja njihovog sudjelovanja u postupku!** Prema žrtvama se i dalje odnosi kao prema objektu dokazivanja, a ne kao prema punopravnom sudioniku postupka.“*

*„Kontakt, susret, suočavanje s počiniteljem svesti na minimalnu moguću mjeru. **Ubrzati postupke.** Mjere opreza poštivati i od strane tijela koja ih izriču prilikom kršenja. Spajanje postupaka, ako ista žrtva višestruko prijavljuje počinitelja za ista kaznena djela, a ne da se vodi na desetke istih. Kapacitiranje, u smislu brojnosti, osoba koje rade u podržavajućim udrugama.“*

„Izmjenama i dopunama zakona i donošenjem pravilnika i protokola u kojima je žrtva u fokusu u ostvarivanju prava na informacije, dostojanstveno postupanje, dobivanje pravih mjera zaštite koje su u skladu s iskazanim potrebama.“

Na pitanje sudionicama, bi li se donošenjem **Zakona o žrtvama kaznenih djela** unaprijedila prava i postupak ostvarivanja prava žrtava KD-a, njih **70%** smatra da bi, a 30% nije sigurno. Sudionice koje podržavaju takvu ideju smatraju uglavnom da bi se na taj način **jasnije definirala prava i obveze njihova poštivanja**, a skupina koja nije sigurna izražava sumnju da bi se opet radilo samo o zadovoljenju forme bez stvarnog značenja za same žrtve.

*„Već samom činjenicom da je donesen zakon koji se bavi samo žrtvama ukazalo bi se na **važnost žrtve u postupku**, a još ako bi bile propisane sankcije za*

nepoštivanje prava žrtava, svi uključeni svakako bi vodili računa da se prava žrtve zaista i ostvaruju. Donošenje takvog zakona, iz istih razloga, djelovalo bi ohrabrujuće i na same žrtve.“

„Donošenje još jednog zakona koji će bit mrtvo slovo na papiru – **zadovoljenje forme.**“

4. USLUGA OSOBE OD POVJERENJA – ISKUSTVA MREŽE PODRŠKE I SURADNJE

U ovom dijelu istraživanja prikupljala su se iskustva članica Mreže podrške i suradnje o ostvarenju prava žrtava KD-a na pratnju osobe od povjerenja. Sve sudionice navode da njihova organizacija osigurava pružanje usluge pratnje osobe od povjerenja. Tablica 27 prikazuje broj pratnji u okviru Mreže podrške i suradnje od siječnja 2018. do lipnja 2022. godine. Navedeno ukazuje da se najveći broj usluge pratnje u funkciji osobe od povjerenja pruža za odlaske na sud.

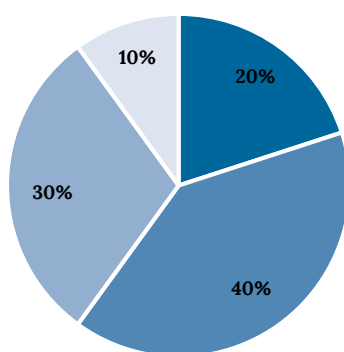
	2018.	2019.	2020.	2021.	LIPANJ 2022.	UKUPNO
POLICIJA	5	11	19	17	11	63
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	24	46	23	15	11	119
SUD	107	171	154	193	105	730
CZSS	15	5	10	5	4	39
ZDRAVSTVENI SUSTAV	1	1	0	1	-	3

TABLICA 27.
Broj pruženih usluga pratnji osobe od povjerenja u okviru rada Mreže podrške i suradnje u razdoblju od siječnja 2018. do lipnja 2022. godine.

U odnosu na pitanje pri kojim radnjama u postupku najčešće sudjeluju osobe od povjerenja, sudionice (8) navode dokazno ročište i davanje iskaza na raspravi. Nadalje slijede pratnje na državno odvjetništvo (3). Pojedinačno se navode odgovori pratnje na policiju prilikom prijave kaznenog djela, ostvarivanje prava na uvid u spis i odlazak u CZSS.

Sudionice u visokom postotku (**60%**) navode da su se susrele sa situacijom da se **žrtvi odbije pravo na pratnju osobe od povjerenja.**

- DA, JEDNOM
- DA, VIŠE PUTA
- NE
- NE SJEĆAM SE

GRAFIKON 9.
Iskustva članica Mreže podrške i suradnje o odbijanju prava na osobu od povjerenja

Kao najčešća tijela koja su im odbila mogućnost pratnje u ulozi osobe od povjerenja sudionice navode sudove (4) i općinsko državno odvjetništvo (2). Jedna sudionica pojedinačno kao problem navodi pratnju u centar za socijalnu skrb, što ukazuje na nedostatak u normativnoj regulaciji te mogućnosti. Žrtva prema ZKP-u ima pravo pratnje prilikom radnji u kojima sudjeluje i to pravo se odnosi na tijela kaznenog postupka. Sukladno tome to se pravo ne može konzumirati u okviru odlazaka na centre za socijalnu skrb prema trenutnom normativnom uređenju, a ni na postupke u okviru građanskih parnica (npr. razvod braka, pitanje skrbništva).

Navedeno ukazuje na normativni nedostatak, jer ukoliko žrtva želi izbjeći kontakt s počiniteljem u kaznenom postupku i nužna joj je podrška (npr. kod nasilja u obitelji) isto to joj je potrebno i u drugim postupcima. Sudionice navode da je u većini slučajeva kao razlog odbijanja bila navedena situacija s pandemijom COVID-19 i male prostorije. Tri sudionice navode i da se pratnja odbijala s obrazloženjem da je žrtva sigurna u prostoriji i ne treba pratnju uz sebe.

„Dogodilo nam se svega par puta uz obrazloženje **da ne treba žrtvi pratnja – sigurna je unutra** (nameće se očit zaključak: sudac/sutkinja ne razumiju ulogu osobe od povjerenja) te u vrijeme pandemije COVID-19, u slučaju kad je sudnica bila mala, a više osoba unutra nego bi to bilo poželjno, ukoliko bi netko trebao napustiti prostor sudnice, to bi bila osoba od povjerenja.“

„Na općinskom državnom odvjetništvu državna odvjetnica je napomenula da **je prostor mali i da smo mi već razgovarale sa žrtvom i ne vidi zašto bi bile unutra.**“

„Općinski sud, odlučivanje o produljenju mjere zabrane približavanja i kontakata. **Sudac je rekao da se žrtvi neće ništa dogoditi u njegovoj sudnici i doslovce mi zalupio vrata pred nosom. Državno odvjetništvo također često odbija jer kažu da su informacije povjerljive, da je žrtva ili svjedok/inja sama kod ispitivanja i da se nema čega bojati.**“

Od ukupnog broja sudionica, njih 40% navodi da ni jedna žrtva nije dobila pismeno obrazloženu odluku o tome zašto joj je odbijeno pravo pratnje osobe od povjerenja a njih 60% navodi da ne raspolaže takvom informacijom. U odnosu najavljuvanja nadležnom tijelu prije sudjelovanja u radnji u ulozi osobe od povjerenja, 60% sudionica navodi da se uvijek najavljuju tijelu gdje idu u pratnju, a njih 40% navodi da se ponekad najavljuju. Njih 60% navodi da ih se u postupku/zapisniku najčešće upisuje kao osobu od povjerenja, 20% navodi da ih se upisuje kao prisutna javnost, a 20% navodi da ih se upisuje kao predstavnicu Mreže podrške i suradnje i naziv organizacije iz koje dolaze.

Kako bi osoba od povjerenja ostvarila svoju funkciju, važan je njezin fizički položaj, odnosno gdje je smještena u odnosu na žrtvu prilikom poduzimanja radnje u postupku. Važno je da je osoba od povjerenja neposredno uz žrtvu, da žrtva s njom može ostvariti vizualni kontakt koji može na nju djelovati smirujuće i na određeni način svojom pojavom utjecati na stabilizaciju osobe prilikom poduzimanja radnje. Sudionice većinom (70%) navode da se u pravilu nalaze neposredno uz žrtvu, njih 10% navodi da ih se smješta u dijelu za javnost, a 20% navodi druga rješenja (neposredno iza žrtve; razlika je u težini djela, kod težih im daju da budu uz žrtvu, a kod lakših sjede u dijelu za javnost). Od ukupnog broja sudionica, njih **90%** smatra da bi u tom dijelu (gdje se nalaze u odnosu na žrtvu u prostoriji) trebalo unaprijediti postupanje (osoba od povjerenja bi uvijek trebala biti smještena neposredno uz žrtvu).

„Iznimno nas neki suci/sutkinje puste da sjednemo pored žrtve (većina sudaca/tkinja kaže nam da sjednemo iza žrtve) i to je **najbolja opcija jer nas žrtva tada može vidjeti**. Važno je da nas može vidjeti jer sam naš kontakt očima ili to što joj možemo dotaknuti rame ili što nas može primiti za ruku ili što joj možemo dodati maramicu, vodu i sl. djeluje izuzetno pozitivno, osnažujuće i ohrabrujuće na žrtvu te joj pomaže ostati pribranom i fokusiranom tijekom davanja iskaza, odnosno olakšava cijeli postupak iskazivanja.“

„Žrtve za koje se tražilo davanje iskaza putem audio-video linka, a nisu ga dobile, stupila sam u kontakt sa sucima/tkinjama i dogovorili smo da dođemo ranije na sud te tada dogovorili da se daje iskaz bez prisutnosti okrivljenika. Uvijek se najavljujem se kod sudaca/tkinja ako idem prvi put. Ukoliko je žrtva u sudnici, a prisutan je i okrivljenik, žrtva bi uvijek trebala sjediti iza njega, **a osoba od povjerenja uz nju. Uvijek bi trebali sjediti žrtva i osoba od povjerenja**“

iza okrivljenika. Jednom me čak sudac tražio da ja donesem osobnu iskaznicu žrtve naprijed tako da ona ne ulazi u vidokrug okrivljenika što je bilo odlično.“

„Da, smatram da nije primjereno da osoba od povjerenja sjedi negdje drugdje osim uz nju, a događa se i to. Isto tako **nije primjereno da osoba od povjerenja sjedi u sredini između žrtve i počinitelja bez ikakvog razmaka.**“

Sudionice su zamoljene, da na temelju osobnog iskustva u odnosu na institucije s područja svoje županije, navedu gdje se najčešće nalaze prilikom čekanja sa žrtvama u prostorijama institucija. Velika većina navodi da sa žrtvama čekaju na hodnicima institucija.

	HODNIK	ČEKAONICE/POSEBNE PROSTORIJE ZA ŽRTVE	NEŠTO DRUGO, NAVEDITE:
POLICIJA	90%	10%	-
OPĆINSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	90%	10%	-
ŽUPANIJSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	87%	13%	-
OPĆINSKI SUD	70%	30%	-
ŽUPANIJSKI SUD	78%	22%	-

TABLICA 28.
Iskustva Mreže podrške i suradnje o mjestima/prostorijama gdje se nalaze sa žrtvama KD-a u zgradama institucija

Nastavno na prethodni odgovor i visoki postotak koji ukazuje da žrtve poduzimanje radnje čekaju na hodnicima institucija, ne iznenađuje odgovor sudionica (**90%**) da su u protekle tri godine imale više situacija da su se **žrtva i počinitelj susreli prije poduzimanja radnje u postupku** (ispred zgrade institucije, na hodniku i sl.). Nadalje, prilikom pratnje u ulozi osobe od povjerenja, sve sudionice suočile su se sa situacijom (unatrag tri godine) da su se prilikom pratnje sa žrtvom susrele s počiniteljem (ispred zgrade institucije, na hodniku i sl.).

„Sa žrtvom sam čekala dokazno ročište u hodniku ispred sudnice. Počinitelja su iz istražnog zatvora dovela dva pravosudna policajca te su prošli točno pored nas. Žrtvi je to bilo izrazito traumatično te me je uhvatila za ruku. Ispred sudnice su čekali svjedoci/kinje, počinitelj, branitelj te ja i žrtva. Srećom hodnik je velik pa smo otišle na kraj hodnika. Nažalost, i u ovom slučaju je **počinitelj prošao pored nas te se nakratko zaustavio pored žrtve.** Primijetila sam da je želio razgovarati s njome, ali je pogledao prema meni te je nakon toga otišao. Počinitelj ima izrečenu mjeru zabrane prilaska, kontaktiranja. Kada sam u ulozi osobe od povjerenja, na kraju ročišta se trudim sa žrtvom ostati što duže u sudnici tako da počinitelj i branitelj prvi otiđu te na taj način sprječavam njihov daljnji susret.“

5. ISKUSTVA MREŽE PODRŠKE I SURADNJE O PROVEDBI POJEDINAČNE PROCJENE ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

U ovom djelu istraživanja cilj je bio dobiti uvid u suradnju institucija i OCD-a prilikom provedbe pojedinačne procjene žrtava KD-a.

U odnosu na komunikaciju s institucijama prilikom provedbe pojedinačne procjene, sudionice su se podijelile točno na pola u odnosu na pitanje zaprimaju li zahtjeve za dostavom podataka u svrhu provedbe pojedinačne procjene (čl. 3. st. 2. Pravilnika). Od ukupnog broja sudionica njih 50% navodi da nije nikada zaprimilo zahtjev, 20% je jednom i 30% više puta. Kao tijelo koje im najčešće

upućuje zahtjev navode općinsko državno odvjetništvo (3), a nešto manje navode županijsko državno odvjetništvo (2) i županijski sud (1). Sudionice navode da zahtjeve zaprimaju najčešće u obliku službenih pismena (80%), ali dvije sudionice navode situacije kada je bilo žurno da su prvo zaprimile telefonski poziv i na taj način dale preporuke za pojedinačnu procjenu žrtve, a kasnije se to formaliziralo službenim dopisom.

U odnosu na upućivanje mišljenja/preporuke nadležnim tijelima u svrhu provedbe pojedinačne procjene žrtve (čl. 3. st. 3. Pravilnika) od strane njihovih organizacija, 70% osoba navelo je da su takva mišljenja/preporuke uputili više puta, a 30% jednom. Sudionice podjednako navode državno odvjetništvo (7) i sudove (8) kao tijela kojima najčešće upućuju mišljenja/preporuke. Samo jedna sudionica je navela policiju. Svoje preporuke najčešće upućuju službenim dopisom putem e-maila (6) ili telefonskim putem (5). Ovakav način komunikacije je svakako pohvalan radi brzine u postupanju.

Gotove sve sudionice (90%) navode da se njihove preporuke uvažavaju i da im predstavnici/ce institucija to najčešće neformalno potvrde. Kao preporuke za unapređenje provedbe pojedinačne procjene, sudionice najčešće navode nužnost bolje suradnje svih dionika u razmjeni informacija i uvažavanje mišljenja službi za podršku. Također, navodi se i nužnost edukacija predstavnika/ca institucija o provedbi pojedinačne procjene i obveza komunikacije sa žrtvom.

6. SURADNJA INSTITUCIJA S MREŽOM PODRŠKE I SURADNJE

S obzirom na nužnost suradnje institucija i OCD-a u radu sa žrtvama KD-a, sudionice su zamoljene da ocijene suradnju s institucijama s područja svojih županija (ocjene od 1 do 5, pri čemu 1 znači ocjenu nedovoljan, a 5 izvrstan). Najbolje je ocjenjena suradnja s policijom i općinskim sudovima (3,70), a najlošije s županijskim državnim odvjetništvom (2,44).

TABLICA 29.

Procjena zadovoljstva
Mreže podrške i suradnje
suradnjom s institucijama

INSTITUCIJA	PROSJEČNA OCJENA
POLICIJA	3,70
OPĆINSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	2,90
ŽUPANIJSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO	2,44
OPĆINSKI SUD	3,70
ŽUPANIJSKI SUD	3,44
CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB	2,80
ODJEL ZA PODRŠKU ŽRTVAMA	2,78

Sudionice su navele preporuke za unapređenje suradnje institucija sa službama za podršku i podijelile ih u nekoliko kategorija. Kao **prva**, najviše se ističe nužnost jačanja međusektorske suradnje, međusobna komunikacija svih resora i razmjena informacija u cilju zaštite žrtava i poštivanja njihovih prava. Nadalje, kao **druga** kategorija ističe se nužnost prepoznavanja i prihvaćanja OCD-a kao ravnopravnog partnera u dijelu rada sa žrtvama KD-a (pojedine institucije još uvijek nevoljko surađuju s OCD-ima). Kao **treća** kategorija ističe se nužnost međusektorskih edukacija, ali s naglaskom na nužnost sudjelovanja svih resora i to obveza svih predstavnika/ca da sudjeluju na takvim edukacijama (primjetno je da se na edukacije iz institucija uvijek odazivaju iste osobe).

7. DIREKTAN RAD SA ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA

U ovom dijelu istraživanja sudionice su zamoljene da podijele svoja iskustva o najčešćim potrebama kada im se žrtve obraćaju za podršku, iskustva s opunomoćenicima/ama žrtava te s kojim preprekama se organizacije susreću u svakodnevnom radu.

Sudionice navode vlastita opažanja o potrebama žrtava KD-a za vrijeme trajanja postupka. Kao najčešće potrebe/pitanja žrtava navode:

- emocionalna podrška, povjerenje u osobu da se mogu obratiti sa svojim problemima i pitanjima;
- informacije o postupku i poduzetim radnjama, tumačenje pojedinih odredbi, tumačenje primljenih pismena od strane institucija, tumačenje „pravnog jezika“ na jednostavan i razumljiv način;
- pratnja osobe od povjerenja;
- psihološko i pravno savjetovanje;
- informacije o statusu počinitelja – istražni zatvor, produljenje, mjere opreza; osjećaj sigurnosti u prostoru gdje dolaze, mogućnost postavljanja pitanja i razgovora o svojim problemima i osjećajima.

U odnosu na iskustva s opunomoćenicima/ama na teret proračunskih sredstava, sudionice uglavnom ne navode pozitivna iskustva. Dok dio navodi da se naravno ne može generalizirati i da dio opunomoćenika/ca posao odraduje korektno, ipak većina navodi da je iskustvo negativno (78%) – slabo komuniciraju sa žrtvama, ne pružaju im informacije o predmetu i fazama postupka, vrlo malo vremena posvećuju žrtvama i samoj pripremi za raspravu.

„Ne mogu generalizirati. Neki posao odraduju profesionalno, dok se drugi ni ne jave korisniku/ci na telefon te imaju prvi susret s njima 5 min prije radnje, što mi je van svake pameti. Iskreno, da rade posao kako spada, ne bi korisnici/e od mene tražili pravne savjete i objašnjenja vezana za kazneni postupak. Većina korisnika/ca prvo dođe k meni da im ja objasnim što trebaju tražiti da se neka stvar odradi pa tek onda idu k svojim odvjetnicima/ama da mogu verbalizirati svoje želje i potrebe.“

„Uglavnom odradivanje posla, bez empatije, vremena. Najčešće ni ne kontaktiraju žrtve do samog postupka. Odnos prema žrtvi „valjda ja znam“, „nije to ništa strašno, riješit ćemo to“, „ništa vi ne brinite, nemam vremena sada, ali to ćemo odraditi“. Nekoliko puta sam dobila povratnu informaciju „da nije bilo vas, ne bi ja imala/o pojma gdje sam, što se događa i kamo idemo.“ – smatram da je to nedopustivo!“

„Opunomoćenike/ce žrtve moraju češće puta pozivati telefonski što je žrtvama neprijatno jer se i pored toga osjećaju „na teret“ svima, neki od njih su šturi na informacijama i objašnjenju o pravima u postupku.“

Suprotno očekivanjima, niti iskustva s opunomoćenicima/ama koje su žrtve samostalno angažirale nisu zadovoljavajuća. Kao vlastito iskustvo sudionice navode nezainteresiranost za žrtve, manjak komunikacije, nedovoljne upute i odgovore na pitanja koja zanimaju žrtve.

„Isto kao i kod ovih prije. Samo što su ovi uglavnom neugodni prema meni kad dođem kao osoba od povjerenja.“

„Malo iskustva, uglavnom negativan. Očekuju da komunikacija bude redovna, da ih informiraju i da budu proaktivni, a to najčešće izostaje. Vrlo dobro iskustvo s opunomoćenicima/ama koji su angažirani izvan naše županije. Nepoznanstvo i nepovezanost daju žrtvama određenu sigurnost u ispravna postupanje.“

„U većini slučajeva postoji veći interes i poduzimanje više radnji koje bi žrtvi donijele ostvarenje određenih prava, no opet postoji dio koji ne pokazuje interes i ne zauzima se za žrtvu.“

Glavne prepreke u radu sa žrtvama KD-a sudionice su razvrstale u nekoliko kategorija:

- nepostojanje standardizacije u postupanju prema žrtvama i poštivanju prava žrtava, što otežava posao i službama za podršku žrtvama;
- nedovoljan broj zaposlenih u organizacijama i nedostatan financiranje istih;
- prekasno upućivanje žrtava na službe za podršku, odnosno žrtve se javljaju ponekad u odmakloj fazi postupka kada je određene radnje više nemoguće poduzeti, a i postupak psihološkog oporavka i podrške je otežan;
- loša prometna povezanost u određenim dijelovima države, što žrtvama otežava pristup službama za podršku;
- neprepoznavanje OCD-a od strane institucija kao relevantnog aktera u radu sa žrtvama;
- zbog otežane komunikacije s institucijama, žrtve ponekad imaju nerealna i prevelika očekivanja od službi za podršku; kada im se objasni da organizacije ne mogu napraviti ili utjecati na određene stvari, ljutnja se projicira i usmjeruje na predstavnike/ce organizacija;
- dugotrajnost sudskih postupaka što nepovoljno utječe na žrtve.

Predstavnice organizacija navele su što bi im najviše pomoglo u unapređenju direktnog rada sa žrtvama KD-a.

- jačanje kapaciteta organizacija u smislu povećanja broja zaposlenih, edukacija i supervizija;
- prepoznavanje organizacija kao relevantnog dionika u radu sa žrtvama KD-a;
- međusobna razmjena iskustva između organizacija;
- mobilni timovi;
- osiguranje dostatnih financijskih sredstava za stručni kadar.

8. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Istraživanje je pokazalo da su organizacije iz Mreže podrške i suradnje postale prepoznatljiv dio sustava podrške žrtvama KD-a. Pozitivnim se pokazala suradnja s policijom, odnosno s koliko visokom ocjenom (4,10) organizacije ocjenjuju upućivanje žrtava na njihove organizacije od strane policije. Također, pozitivan je uvid u podatak da organizacije navode da im se žrtve najčešće obraćaju u ranim fazama postupka (prije prijave kaznenog, neposredno nakon prijave i u fazi istrage) što je u skladu s intencijom da žrtve što ranije stupaju u kontakt sa službama za podršku.

Zabrinjavajući je podatak da organizacije u visokom postotku (80%) procjenjuju da žrtve ne razumiju svoja prava i mogućnosti u trenutku kada im se obrate. Potrebno je raditi na unapređenju komunikacije i razumljivosti prilikom upućivanja žrtava na njihova prava od strane institucija.

Sve organizacije članice Mreže podrške i suradnje pružaju usluge pratnje osobe od povjerenja, ali istraživanje je ukazalo na problematiku podrške žrtvama kroz ostvarenje te usluge prilikom odlazaka u centar za socijalnu skrb te u okviru postupka razvoda braka i skrbništva kod slučajeva nasilja u obitelji. Također, sudionice su u visokom postotku (60%) istaknule da su se susrele sa situacijom da se žrtvi odbilo pravo pratnje osobe od povjerenja. Gotovo sve sudionice (90%) istaknule su nužnost unapređenja prakse gdje se osoba od povjerenja fizički nalazi u odnosu na žrtvu prilikom poduzimanja radnje u postupku (npr. prilikom iskazivanja u sudnici). Nužno je osigurati mogućnost pratnje osobe od povjerenja za žrtve KD-a i u drugim sudskim

postupcima (npr. razvod braka i skrbništvo) i osigurati standardizirano poštivanje prava žrtve na osobu od povjerenja. Nadalje, podaci dobiveni istraživanjem ukazuju na probleme susretanja žrtava i počinitelja u zgradi sudova i nedostatka čekaonica za žrtve. Potrebno je raditi na rješavanju prostornih kapaciteta u zgradama sudova kako bi se takve situacije bez iznimaka izbjegavale.

U dijelu provedbe pojedinačne procjene žrtve nužno je unaprijediti komunikaciju i suradnju tijela kaznenog postupka s OCD-a, budući da 50% sudionica navodi da nikada nije zaprimilo zahtjev za dostavu preporuka/mišljenja. Kod onih organizacija koje zaprimaju zahtjeve, pozitivno je što se ta komunikacija u slučaju potrebe/žurnosti odvija i neformalnim putem. Također, pozitivna je praksa što predstavnici/e institucija organizacijama neformalno potvrđuju da se njihove preporuke uvažavaju (90% sudionica je navelo tu praksu).

Većina sudionica (70%) smatra da bi se donošenjem posebnog propisa usmjerenog na žrtve unaprijedila prava i postupak ostvarivanja prava žrtava KD-a, a uz to ističu nužnost bolje suradnje svih dionika, povezanost kao i bolji i učinkovitiji protok informacija u okviru sustava.

VI. ULOGA I NAČIN RADA STRUČNIH OSOBA PRILIKOM ISPITIVANJA DJECE I PUNOLJETNIH ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.,
mr. sc. Ivana Eterović

VI. ULOGA I NAČIN RADA STRUČNIH OSOBA PRILIKOM ISPITIVANJA DJECE I PUNOLJETNIH ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

Anamaria Droždan-Kranjčec, mag. iur.,
mr. sc. Ivana Eterović

1. UVOD

Djelokrug i način rada stručnih suradnika/ca na sudovima propisan je Zakonom o sudovima⁶⁹ (čl. 112.) i Pravilnikom o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima.⁷⁰ Ispitivanje djece žrtava KD-a u kaznenom postupku pitanje je koje zaslužuje posebnu pažnju i nužnost standardizacije u postupanju i uvjetima u kojima se ispitivanje provodi s ciljem zaštite najboljeg interesa djeteta. Sukladno Konvenciji o pravima djeteta⁷¹ dijete je svaka osoba mlađa od 18 godina. U hrvatskom kaznenopravnom sustavu postoji razlika u ispitivanju djece u odnosu na dob (čl. 292. st. 1. i 2. ZKP i čl. 115. Zakona o sudovima za mladež⁷²). Važnu ulogu u ispitivanju djece žrtava KD-a imaju stručni suradnici/ce zbog pripreme djeteta za iskazivanje, objašnjavanja procedura i postupka na djeci primjeren način, procjene stupnja zrelosti i djetetove sposobnosti za svjedočenje. Nakon što primi sve upute i obavijesti, dijete svojom izjavom potvrđuje da je razumijelo dobivene informacije. Zato je izrazito važna uloga stručne osobe, koja na primjeren način djetetu sve mora objasniti, što nije uvijek jednostavno.⁷³ Sudjelovanje stručnih suradnika/ca u pripremi i ispitivanju punoljetnih žrtava KD-a nije dovoljno normativno razrađeno. Odredbama ZKP-a i Pravilnika o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku⁷⁴ razrađena je uloga stručne osobe za rukovanje opremom za ispitivanje putem audio-video uređaja. Međutim, uloga stručnih suradnika/ca kod ispitivanja punoljetnih žrtava KD-a i svjedoka/inja nije propisana, iako praksa pokazuje da sudjeluju kod ispitivanja punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja. Za pretpostaviti je da takvu odluku u svakom pojedinačnom slučaju donosi sudac/tkinja na temelju pojedinačne procjene žrtve. Uz stručne suradnike/ce na pojedinim sudovima ulogu u pripremi i ispitivanju žrtava imaju i osobe zaposlene u odjelima za podršku žrtvama. Rad i djelokrug rada osoba zaposlenih u odjelima za podršku žrtvama reguliran je Pravilnikom o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima⁷⁵ i Sudskim poslovníkom.⁷⁶

Istraživanje je provedeno s ciljem analize podataka o načinu i standardizaciji ispitivanja djece i punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja, ulozi stručnih suradnika/ca u takvom načinu ispitivanja, njihovoj ulozi u provedbi

⁶⁹ Zakon o sudovima (Narodne novine 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22)

⁷⁰ Pravilnik o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima (Narodne novine 22/13)

⁷¹ Konvencija o pravima djeteta (Narodne novine, Međunarodni ugovori, 12/93)

⁷² Zakon o sudovima za mladež (Narodne novine 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19)

⁷³ Stipišić, Lj. (2018). Procesni aspekti ispitivanja djece žrtava i recentna sudska praksa u svjetlu Direktive 2012/29/EU. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, 25(2), 547-574.

⁷⁴ Pravilnik o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku (Narodne novine 85/14)

⁷⁵ Pravilnik o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima (Narodne novine 133/15, 127/19)

⁷⁶ Sudski poslovnik (Narodne novine 37/14, 49/14, 08/15, 35/15, 123/15, 45/16, 29/17, 33/17, 34/17, 57/17, 101/18, 119/18, 81/19, 128/19, 39/20, 47/20, 138/20, 147/20, 70/21, 99/21, 145/21, 23/22)

pojedinačne procjene kao i o drugim segmentima vezanim uz rad stručnih suradnika/ca zaposlenih na sudovima. U istraživanju je sudjelovalo **17 osoba** (94% žene) sa 6 županijskih i 9 općinskih sudova (12 županija). Od ukupnog broja osoba koje su sudjelovale, 14 je viših stručnih savjetnika/ca (od čega su 4 osobe iz odjela za podršku žrtvama), 2 stručna suradnika/ce za mladež i 1 stručni suradnik/ca. U ovom tekstu se naziv „stručni suradnik/ca“ odnosi na sve sudionike/ce istraživanja.

Svi sudionici/ce imaju visoku stručnu spremu, 4 osobe su pravne struke, 4 socijalna radnika/ce i 8 osoba društveno humanističkog usmjerenja. Jedna osoba nije se izjasnila o svom zvanju. Godine radnog staža sudionika/ca kretale su se od 3. do 31. godine (prosječna godina radnog staža = 17 godina).

2. ISPITIVANJE DJECE ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

U ovom djelu istraživanja cilj je bio utvrditi stupanj standardizacije u ispitivanju djece žrtava KD-a i uloge stručnih suradnika/ca u tom ispitivanju. S obzirom na različita radna mjesta osoba uključenih u istraživanje, prvo je postavljeno pitanje sudjeluju li u pripremi i ispitivanju djece žrtava KD-a. Od ukupnog broja sudionika/ca njih 71% je navelo da u potpunosti sudjeluje u pripremi i ispitivanju djece žrtava KD-a. Od tog broja, njih **76%** smatra da je na njihovim sudovima **u potpunosti standardiziran način ispitivanja djece žrtava KD-a**, a dodatnih 18% procjenjuje da je postupak uglavnom standardiziran.

Većina ispitanih, međutim, ne može procijeniti je li ispitivanje djece standardizirano na svim sudovima (53%), dok dodatnih 41% smatra da uglavnom jest. Činjenica da više od polovine ispitanih osoba nema dovoljno informacija o postupanju na drugim sudovima mogla bi ukazivati da se, uz iznimku zakonom propisanih postupaka, važni praktični aspekti propisuju na razini svakog pojedinačnog suda, ili je odluka prepuštena pojedincima - stručnim suradnicima/ama ili sucima/tkinjama. Procjena standardiziranosti vlastite uloge još je viša te **82%** ispitanih smatra da je na njihovom sudu **u potpunosti standardizirana uloga stručnog suradnika/ca** u slučajevima **ispitivanja djece žrtava KD-a**.

Sudionici/ce koji sudjeluju u pripremi i ispitivanju djece, zamoljeni su da opišu postupak pripreme i ispitivanja djece kako ga oni provode. Cilj je bio istražiti je li postupak pripreme i ispitivanja djece standardiziran i provodi li se u istim uvjetima. Svi sudionici/ce opisali su isti način pripreme i ispitivanja djeteta, pozivanje na pripremni razgovor, posebne prostorije uz ispitivanje audio-video uređajem, procjenu djetetovih sposobnosti za svjedočenje, provjeru razumije li dijete sve navedeno, prilagodbu pitanja na način da ih dijete razumije.

„Priprema djeteta najčešće se odvija nekoliko dana prije razgovora ili neposredno prije samog razgovora. Prvo se s djetetom kroz razgovor o neformalnim temama (obitelj, škola, slobodno vrijeme) uspostavlja odnos, razbijaju otpori i procjenjuje razvojni stupanj te mogućnost iskazivanja. Nakon toga slijedi razgovor o strahovima vezano uz dolazak na sud, davanje iskaza i gdje će se razgovor provesti. Potom slijedi razgovor o samom sudskom procesu i njegovim dijelovima, poput svjedočenja, govorenja istine, ulogama pojedinih dionika u sudnici (sudac/tkinja, opunomoćenik/ca, branitelj, državni odvjetnik/ca). Dijete se upoznaje s ulogom stručnog suradnika/ce, prostorom i načinom ispitivanja (putem audio-video linka). Slijedi razgovor o pravilima (npr. na pitanja na koja ne zna odgovor u redu je reći da ne zna odgovor, ako se nečega ne sjeća u redu je reći da se ne sjeća i sl.), pravima (posebno je objašnjeno pravo na opunomoćenika/cu, osobu od povjerenja i tajnost postupka) te obvezama tijekom svjedočenja, s posebnim naglaskom na obvezu govorenja istine i moralnim posljedicama laganja. Pripremni razgovor se obavlja i u nazočnosti zakonskog zastupnika/ce i nasamo s djetetom. Nakon toga slijedi formalno ispitivanje koje se provodi sukladno NICHD protokolu (The National Institute of Child Health and Human Development Protocol).“

U danim odgovorima **jedine primjetne razlike** odnose se na to u kojem trenutku se dijete priprema za svjedočenje (u odnosu na trenutak davanja iskaza) te koliko vremena se odvaja za tu pripremu. Dok neki navode da djecu pozivaju na pripremni razgovor par dana prije samog svjedočenja kako bi im dali sve informacije, pa na dan ispitivanja još jednom ukratko ponove i utvrde razumije li sve navedeno, drugi navode da se priprema radi neposredno prije svjedočenja (pola sata do sat vremena prije svjedočenja). Uzimajući u obzir posebnosti svakog pojedinačnog slučaja i procjene stručnih osoba, ipak se postavlja pitanje je li pola sata prije svjedočenja dovoljno da dijete razumije sve što mu se govori i samo dobije odgovore na sva pitanja koje ga zanimaju kako bi prevladalo svoje strahove oko svjedočenja, brige, razumjelo što se od njega/nje očekuje i u konačnici dalo vjerodostojan iskaz.

„...Također, djeca se pozivaju **barem pola sata prije početka ročišta kako bi se mogla obaviti priprema...**“

„...U svojoj sobi, uz prisustvo roditelja ili dr. odrasle osobe koja skrbi o djetetu, **otprilike 45 min prije ročišta**—audio—video linka, radim na opuštanju i informiranju djeteta i skrbnika/ce o načinu ispitivanja, svim upozorenjima, te prema individualnoj procjeni, dajem potrebne upute djetetu da naknadno ispitivanje bude što manje stresno za njega...“

„...Priprema djeteta najčešće se odvija **nekoliko dana prije razgovora ili neposredno prije samog razgovora...**“

„...Priprema djeteta svjedoka/žrtve najčešće se obavlja **sat vremena prije samog ispitivanja djeteta...**“

„...S obzirom na obiteljske i socioekonomske prilike i mjesto prebivališta/boravišta djece **uglavnom se priprema provodi neposredno prije ročišta**, a vrijeme ovisi o samom predmetu, **od pola sata do sat vremena**. U nekim slučajevima po procjeni i u dogovoru s roditeljima priprema se provodi i **tjedan dana prije ispitivanja djeteta...**“

U odnosu na razliku u ispitivanju djece s obzirom na dob, najveći broj sudionika/ca (47%) navodi da uglavnom ne postoji razlika u načinu ispitivanja djece žrtava s obzirom na dob. Navode se razlike u odnosu na **potrebno vrijeme za pripremu** i razlike u **ispitivanju djeteta žrtve KD-a i svjedoka/inje**. Ovi odgovori ukazuju da se u dijelu sudova prilagodba postupka ispitivanja omogućuje i starijoj skupini djece (iznad 16. godina), odnosno da neki sudovi uvode dodatne mogućnosti zaštite djece žrtava i **iznad zakonom propisanih standarda**.

„**Dijete do 16 godina se ne ispituje u sudnici**, već u posebnoj prostoriji putem audio—video linka gdje stručni suradnik/ca preko slušalica dobiva pitanja koja zatim prema potrebi prilagodi dobi djeteta.“

„Ako se radi o starijem djetetu koje prema svojoj razvojnoj dobi razumije većinu pojmova vezanih za samo kazneno djelo (npr. dijelovi tijela, pojmovi iza—ispred, gore—dolje, lijevo—desno...), **razlika može biti samo u pripremi djeteta, a samo ispitivanje provodi se na isti način.**“

„Ne mogu se iskreno sjetiti bi li se **dijete žrtva starosti od 16 i 17 godina uopće ispitivalo u sudnici, a ako da, vrlo rijetko.**“

„**Ne postoji razlika**, djecu (dakle osobe do 18 godina) ispitujemo putem audio—video uređaja.“

„**Postoji u odnosu na djecu svjedoke. Suci/tkinje a priori maloljetnike/ce iznad 16 godina saslušavaju u redovnom postupku.** Tek ako se maloljetnici/e obrate da im je neugodno, onda takve maloljetnike/ce šalju kod stručnog savjetnika/ce

na pripremni razgovor i eventualnu procjenu potreba djeteta - svjedoka. Žrtve do 18 godina isključivo se saslušavaju putem audio-video linka.“

Iako su raniji odgovori na pitanja ukazivali na standardizaciju postupka ispitivanja djece i uloge stručnih suradnika/ca, odgovori na sljedeće pitanje o tome što je potrebno unaprijediti kod ispitivanja djece, a što bi djeci olakšalo iskazivanje, ukazuju na **određene probleme i prostor za unapređenje** (nužnost osiguravanja adekvatnijih prostora za ispitivanje djece, potrebnog vremena za pripremu, standardizacije uloge stručnih suradnika/ca i potrebnih protokola za rad).

„**Ispitivanje samo jednom**, a ne na policiji, državnom odvjetništvu, sudu...“

„**Na našem sudu ispitivanje djece trebalo bi se provoditi u primjerenijem okruženju**, sada se provodi u jednom uredu koji nije primjeren.“

„**Kraće vrijeme** od prijave djela do svjedočenja na sudu.“

„**Dopustiti da dijete više ispituje stručni suradnik/ca odnosno da stručni suradnik/ca slobodnije modificira i prilagođava pitanja dobi i emocionalnom stanju djeteta te da reagira i traži zabranu npr. ponavljanja istih pitanja što djecu naročito zbunjuje**. S mlađom djecom i djecom u jakom stresu bi iskaz bio moguće vjerodostojniji da se provede u potpunosti kao razgovor koji se snima, između stručnog suradnika/ce i djeteta, s unaprijed pripremljenim pitanjima suca/tkinje, a na slušalice da dolaze pitanja stranaka, ali da se razgovor odvija prema dinamici koju određuje stručni suradnik/ca.“

„**Osigurati dovoljno vremena za pripremu**. Djeca koja dolaze iz udaljenijih mjesta i iz siromašnijih obitelji imaju pripremni razgovor neposredno prije samog ispitivanja, a to ponekad nije dovoljno vremena za uspostavu odnosa s djetetom i razbijanje otpora, a isti si ne mogu priuštiti više dolazaka zbog nedostatka materijalnih sredstava. **Potrebno je unaprijediti ulogu opunomoćenika/ca, većina istih svoju ulogu odrađuju samo formalno bez velikog angažmana i/ili uključivanja u sami proces**.“

„Potrebno je da su svi sudionici/e u postupku **educirani o načinu ispitivanja djece** svjedoka/žrtava te da se za ispitivanje ima **dovoljno vremena i strpljivosti**.“

„Prije svega bitna je informiranost roditelja odnosno osobe s kojom dijete živi o načinu ispitivanja djece na sudu i njihovoj ulozi čime bi roditelji/osobe s kojima živi djeci dali relevantne informacije o sudu i ispitivanju i time djetetu dali osjećaj sigurnosti. Stoga bi već **pri samoj prijavi trebalo dati informacije o stručnom suradniku/ci na sudu** kojem se mogu javiti po primitku poziva za svjedočenje i ostvariti kontakt.“

„Vrlo bitna stvar je sudionicima/ama postupka **naglasiti važnost da pažljivo slušaju dijete** jer se vrlo često zna dogoditi da državni odvjetnik/ca ili odvjetnik/ca (rjeđe sudac/tkinja) postave pitanje na koje je dijete dalo odgovor tijekom slobodnog iskazivanja ili je na to isto pitanje izrijeком odgovorilo već nekome tko mu je to pitanje prethodno postavio.“

„**Standardizirati način ispitivanja** po protokolu čime bi se moglo izbjeći višekratno ispitivanje u postupku i sekundarna viktimizacija, kao i zbog **olakšavanja provedbe postupka vještačenja ukoliko do njega dođe**.“

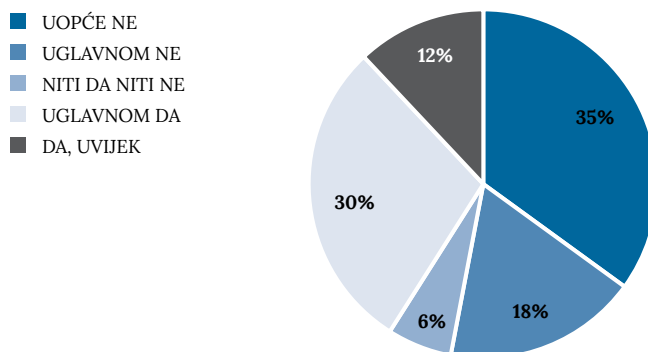
„**Opremanje prostora**. Radna soba suca/tkinje, u kojoj se djeca/maloljetnici saslušavaju nije adekvatan prostor za snižavanje razine stresa, koji je uvijek prisutan prije ispitivanja.“

3. ISPITIVANJE PUNOLJETNIH ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

Cilj ovog djela istraživanja bio je steći uvid u ulogu stručnih suradnika/ca prilikom **iskazivanja punoljetnih žrtava KD-a i standardizaciju u toj ulozi**. Ispitanici/ce u ovom uzorku imaju, kako smo već spomenuli, različita radna mjesta, pa je provjereno sudjeluju li svi u ispitivanju punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja. Samo 12% odgovorilo je da uvijek sudjeluje u takvim ispitivanjima, dok nešto manje od trećine (29%) uglavnom sudjeluje.

GRAFIKON 10.

Sudjelovanje stručnih suradnika/ca u iskazivanju punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja

Najčešća kaznena djela u kojima stručni suradnici/ce sudjeluju pri ispitivanju punoljetnih žrtava odnose se na kaznena djela iz Glave XVIII. KZ-a (Kaznena djela protiv braka, obitelji i djece, najčešće članak 179.a. Nasilje u obitelji) i Glave XVI. KZ-a (Kaznena djela protiv spolne slobode). U nekim su odgovorima navedena pojedinačna kaznena djela u vezi s kojima su stručni suradnici/ce bili uključeni u ispitivanje punoljetnih žrtava: kazneno djelo trgovanja ljudima, kazneno djelo prijetnje, kazneno djelo tjelesne ozljede, kazneno djelo ubojstva te kaznena djela u odnosu na žrtve privilegirane svjedoka/inja.

Oko dvije trećine (64%) sudionika/ca ocjenjuje da je na njihovom sudu **standardizirano ispitivanje punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja** (npr. provodi se u posebnoj prostoriji, stručni suradnik/ca je sa žrtvom). Od svih sudionika/ca, 12% odgovara da na njihovom sudu ovaj način ispitivanja nije standardiziran, a 6% ne zna odgovor na ovo pitanje. Preostalih 18% ukazuje da odgovor za njihov sud nije jednoznačan te pružaju objašnjenje situacije.

„Standardizirano je to da postoji posebna prostorija za ispitivanje žrtve i da osoba od povjerenja može biti samo na zahtjev žrtve ako je to rezultat procjene.“

„Na općinskom nije, a na županijskom je, u istrazi.“

„Ovisno od suca/tkinje do suca/tkinje, nekima je to velika pomoć, a nekima to nije prihvatljivo te inzistiraju da žrtva bude sama u prostoriji za ispitivanje.“

Za razliku od odgovora o standardizaciji vlastite uloge, odnosno uloge stručnih suradnika/ca u **ispitivanju djece** na sudu na kojem rade, gdje je velika većina iskazala mišljenje da je njihova uloga u potpunosti standardizirana (82%), mišljenja o tome do koje je mjere došlo do standardizacije uloge pri **ispitivanju punoljetnih žrtava KD-a** podijeljena su te je točno četvrtina (25%) sudionika/ca koji su odgovorili na pitanje odabrala svaku od opcija odgovora: „da“, „ne“, „ne znam“ i „nešto drugo“. Objašnjenja ponuđena uz odgovor „nešto drugo“ uključuju sljedeće opise postupka:

„Uloga nije standardizirana - ovisi isključivo o tome hoće li sudac/tkinja uputiti predmet stručnom savjetniku/ci ili odjelu za podršku žrtvama na procjenu.“

„**Samo u tehničkom smislu** – objasnim žrtvi na koji se način ispituje, samo je to standardizirano.“

Sudionici/ce su zamoljeni da opišu uobičajeni postupak ispitivanja punoljetnih žrtava putem audio-video uređaja kako ga oni provode ili kako se provodi na njihovom sudu. Odgovori, prikazani u niže navedenim citatima, ukazuju na različitosti u postupanju u **dijelu pripreme punoljetnih žrtava** za iskazivanje, ali i u **dijelu samog načina iskazivanja u sobi za ispitivanje putem audio-video uređaja**. Određeni broj osoba navodi da žrtvu kontaktira ranije (i do dva tjedna prije iskazivanja) i ponovno sa žrtvom prolaze pripremu pola sata prije samog iskazivanja. Međutim, određeni broj osoba navodi da sa žrtvom prvi put stupaju u kontakt prije samog iskazivanja. Ujednačeno je pozivanje žrtve do pola sata ranije u zgrade sudova kako bi se izbjegli vizualni kontakti s okrivljenikom i kako bi im se objasnili tehnički aspekti iskazivanja. Razlike su vidljive u odnosu na to sjedi li žrtva sama u sobi za ispitivanje ili je s njom stručna osoba, kao i u dijelu ima li žrtva slušalice za komunikaciju sa sucem/tkinjom ili ih ima stručna osoba koja prenosi pitanja žrtvi.

„Priprema punoljetne osobe – žrtve traje otprilike **oko 30 min prije ročišta**, na način da sa žrtvom stupam u kontakt kada dolazi na ročište. Prije toga dobijem spis na pregled. **U samoj sobi za ispitivanje uputim je u rukovanje sa slušalicama i mikrofonom i sjedim preko puta nje tijekom saslušanja.**“

„Ukoliko se žrtva odluči za link, **slušalice imam ja i komunikacija ide preko mene.**“

„Temeljem zahtjeva punoljetne žrtve za ispitivanjem putem audio-video linka, ista se uglavnom ispituje na način da bude **u zasebnoj prostoriji uz stručnog suradnika/cu** koji prethodno obavi pripremu svjedoka/žrtve i to najčešće **neposredno prije svjedočenja**, a samo ispitivanje provodi izravno sudac/tkinja **putem slušalica koje ima svjedok/žrtva.**“

„**Slušalice na glavi imaju žrtve**, mi im ne prenosimo pitanja, **uglavnom boravimo s njima u posebnoj prostoriji, osim ako one to ne žele.**“

„Žrtva se nalazi sama u prostoriji u kojoj se obavlja ispitivanje putem audio-video uređaja. **Ima slušalice na glavi, mikrofona je pred njom. Vrlo rijetko, prema procjeni suca/tkinje ili na traženje žrtve, ostajem sa žrtvom u prostoriji za vrijeme ispitivanja, kao osoba od povjerenja.** Tijekom ispitivanja nemam nikakav kontakt sa žrtvom.“

„Punoljetne žrtve se **pozivaju na ispitivanje pola sata** prije kako bi se upoznale s načinom ispitivanja, prostorom u kojem će se ispitivati te kako bi se odgovorilo na njezina pitanja koja se tiču samog ispitivanja. **Prvi kontakt imaju sa mnom u istoj prostoriji gdje će se ispitivati**, te im se objasni način ispitivanja i funkcioniranje tehnike koja se koristi. **Punoljetna žrtva ima slušalice na glavi.** Ukoliko se radi o punoljetnoj osobi s intelektualnim ili nekim drugim oštećenjima koja je zatražila da ju ispituje stručni suradnik/ca i s čime su se složili dionici postupka, u tom slučaju ja imam slušalice i prenosim pitanja žrtvi.“

„Djelatnice odjela za podršku žrtvama nisu sa žrtvom u prostoriji dok se ispituju video vezom već je sa žrtvom viša stručna savjetnica s Odjela za mladež. Prilikom ispitivanja žrtve audio-video vezom, žrtva odgovara na pitanja **dok viša stručna savjetnica drži slušalice na glavi i prenosi pitanja iz sudnice.**“

„...**kada počne službeni dio ja na uši stavljam slušalice**, pitam ju osobne podatke i kažem koja su joj zakonska prava i obveze, potom žrtva u svom slobodnom iskazu prepriča događaj/e zatim slušam iz sudnice pitanja koja joj prenosim... Ukoliko postoji potreba za ispitivanjem putem audio-video uređaja, **odrasla osoba dobije slušalice te je izravno povezana sa sudnicom.** Ako žrtva inzistira,

u prostoriji može biti i osoba od njezinog povjerenja (npr. djelatnica sigurne kuće, neka druga punoljetna osoba ili eventualno službenica za poslove pružanja podrške odraslim osobama, žrtvama i svjedocima/kinjama).“

„Na početku ispitivanja **stručni suradnik/ca predaje slušalice žrtvi** sukladno uputi predmetnog suca/tkinje i ukoliko je takav dogovor, ostaje u prostoriji kao podrška.“

„**Suci/tkinje su u izrazitom otporu prema takvom načinu ispitivanja.** Strah od tehničkih pomagala, dugotrajnija rasprava zbog automatskog diktiranja za vrijeme dok žrtva svjedoči, neznanje o mogućnosti takvog načina ispitivanja odnosno o postojanju opreme i na općinskim sudovima unatrag dvije godine. Stoga smo imali jedno ispitivanje punoljetne žrtve unatrag dvije godine, od kada postoji oprema, **gdje je žrtva imala slušalice**, a žrtvu sam prije samog davanja iskaza, upoznala s njenim pravima, načinom ispitivanja uz nastojanje smanjenje stresa kod iste radi samog dolaska na sud i svjedočenja.“

Stručni suradnici/ce upitani su ovisi li njihova uloga i način postupanja prilikom ispitivanja djece i punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja o uputama pojedinog suca/tkinje, ili ne (pa je, dakle, uvijek ista). Kod **ispitivanje djece** većina (**83%**) navodi da je njihova uloga i način postupanja uvijek isti. Oni koji navode da ovisi o uputama sudaca/kinja naveli su sljedeće:

„Ovisi o suradnji i komunikaciji sa sucem/tkinjom te je ovisna i o **stavovima suca/tkinje.**“

„Način ispitivanja djece svjedoka/žrtava najčešće je isti, premda **nekada ovisi i o tome koji sudac/tkinja ispituje.**“

Kod **punoljetnih žrtava** stručni suradnici/ce svojim su se odgovorima podijelili u dvije podjednake grupe. Jedna skupina navodi da je postupanje **uvijek isto** (6 odgovora), odnosno navode razlike među žrtvama kao jedni mogući razlog prilagodbe. Druga skupina (6 odgovora) iskazuje da postupanje **nije standardno**, odnosno da se zahtjevi i upute pojedinih sudaca/kinja međusobno razlikuju, pa im se oni prilagođavaju.

„Ovisi o **suradnji i komunikaciji** sa sucem/tkinjom, te je **ovisna i o stavovima suca/tkinje.**“

„Uvijek isti osim ako se radi o osobi s intelektualnim i psihičkim poteškoćama.“

„Najčešće **ovisi o uputama pojedinog suca/tkinje.**“

„Naša uloga je uvijek ista a to se odnosi na podršku koju odjel za podršku žrtvama pruža žrtvi prije i nakon davanja iskaza audio-video vezom. **Odjel za podršku žrtvama nije prisutan prilikom ispitivanja žrtve audio-video vezom.**“

„**Ovisi o uputama suca/tkinje.** Neki inzistiraju da se **pitanja izravno prenose** premda je očigledno da ga žrtva u toj formi nije razumjela i **ne dozvoljavaju da se pitanje prilagodi** osobnim karakteristikama žrtve već „kako je shvatila, shvatila je“. **Neki suci/tkinje traže da se slušalice stave na uši žrtve**, a stručni suradnik/ca samo sjedi u prostoriji praktički kao osoba od povjerenja. To prije nije bio slučaj, no u zadnje vrijeme suci/tkinje koji to nisu običavali počeli su tako nalagati navodno zbog pritiska državnog odvjetništva koje se protivi da stručni suradnik/ca posreduje prilikom ispitivanja odrasle žrtve KD-a.“

„Uloga i način postupanja stručnih savjetnika/ca u postupcima gdje su žrtve punoljetne osobe **nije standardiziran, ovisi o očekivanjima svakog pojedinog suca/tkinje** te **stručni suradnik/ca nema preveliku ulogu u samom ispitivanju s obzirom da se slušalice daju žrtvi.**“

Upitani za preporuke za unapređenje prakse, dio ispitanika/ca ocjenjuje da je postupak ispitivanja punoljetnih žrtava putem audio-video uređaja, kako se provodi na njihovom sudu, u skladu sa zakonom i s interesima žrtve te procjenjuju da ga ne treba mijenjati. Neki od sudionika/ca upućuju na vrlo **specifične nedostatke**: potrebu unaprijeđenja tehničkih uvjeta na sudu i omogućavanje dovoljnog vremena za pripremu žrtve prije svjedočenja. Značajan dio stručnih suradnika/ca sugerira da je potrebna dodatna standardizacija postupanja, odnosno ukazuju na razlike među sucima/tkinjama, koje dijelom smatraju problematičnim. Na primjer, smatraju da bi se postupak unaprijedio ako bi suci/tkinje osigurali provedbu pojedinačne procjene za sve žrtve. Manji dio sudionika/ca, ukazuju na, po njihovom mišljenju, problematičnu praksu pojedinih sudaca/tkinja na njihovom sudu koji sužavaju njihovu ulogu pri provođenju ispitivanja na način da ne omogućavaju njihovo posredovanje/prenošenje pitanja, već traže da žrtva koristi slušalice i izravno sluša pitanja iz sudnice. Dio takvo sužavanje posredničke uloge pripisuje neznanju novijih sudaca/tkinja koji su usvojili takvu praksu na nekom drugom sudu, dok jedna sudionica sugerira da je to rezultat izravnog traženja državnog odvjetništva.

„Preporuka bi išla kod ispitivanja žrtava s mentalnim ili intelektualnim poteškoćama. Do sada smo mi s njima radili, ali smatram da bi, zbog posebnosti načina ispitivanja, a u svrhu dobivanja što kvalitetnijeg iskaza, bilo dobro da se uključi psiholog/inja ili druga stručna osoba.“

*„Ponekad, kad je žrtva jako uznemirena, **stručni suradnik/ca bi trebao imati slušalice** te pitanja suca/tkinje i stranaka usmjeravati prema punoljetnoj žrtvi.“*

*„Osigurati **adekvatne uvjete, odvojene čekaonice i ulaze u zgradu suda**, mogućnost **da žrtva i stručni suradnik/ca imaju slušalice** kako bi obje čule cjelokupan proces koji se odvija u sudnici.“*

*„Standardizirati postupak ispitivanja odraslih žrtava. Prema mom iskustvu, osobito **kod seksualnih delikata, obavezno ispitivati putem stručne osobe.**“*

*„Olakšavanje ispitivanja punoljetnih žrtava unaprijedilo bi se kroz **njihovu pripremu za ispitivanje**, a za što bi se trebalo odrediti vrijeme barem pola sata do sat vremena prije ispitivanja.“*

Stručni suradnici/ce obuhvaćeni istraživanjem nemaju puno informacija o situaciji u drugim sudovima u Hrvatskoj u odnosu na neke aspekte ispitivanja (punoljetnih) žrtava putem audio-video uređaja. Polovina (59%) ispitanika/ca ne može procijeniti je li ispitivanje punoljetnih žrtava putem audio-video uređaja i sudjelovanje stručnih suradnika/ca standardizirano na svim sudovima. Oko 29% smatra da postupanje nije standardizirano, bilo uopće (6%) ili uglavnom (23%). Samo 12% sudionika/ca procjenjuje da standardizacija uglavnom postoji, dok nitko ne smatra da je ona u potpunosti provedena.

Stručni suradnici/ce su upitani do koje mjere smiju intervenirati u pitanja (npr. pojednostaviti ih kako bi bila razumljiva za žrtvu) u situacijama kada se pitanja postavljaju „preko njih“, odnosno kad oni/e imaju slušalice i/ili prenose i postavljaju pitanja. U kontekstu ispitivanja djece, svi odgovaraju potvrdno, dok se u slučajevima ispitivanja punoljetnih žrtava iskustva i praksa razlikuje. Kao što je vidljivo iz dolje prikazanih odgovora, veći dio stručnih suradnika/ca ne postavlja pitanja, već žrtva ima slušalice, preko kojih čuje pitanja iz sudnice.

*„Ukoliko je potrebno, **prilagodim pitanje.**“*

*„**Nikad** jer samo punoljetna žrtva ima slušalice.“*

*„**U potpunosti imam slobodu interveniranja u pitanja**, iako su intervencije češće kod žrtava sa sniženim intelektualnim sposobnostima i psihičkim smetnjama.“*

„Ovisno o pojedinom sucu/tkinji.“

„Pitanja uglavnom prenosim i **nemam baš mogućnosti intervenirati.**“

„Intervencije su **samo ukoliko se radi o žrtvi s intelektualnim teškoćama.**“

„Samo ako se radi o **osobama s intelektualnim teškoćama ili duševnim smetnjama.**“

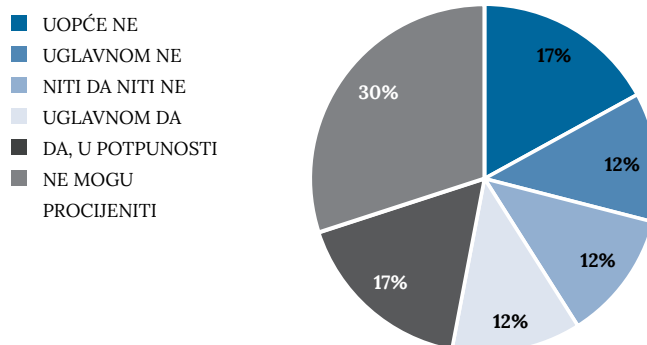
„Ne postavljaju se pitanja putem mene, **nego direktno žrtvi.**“

„Žrtva **sama komunicira sa sucem/tkinjom.**“

S ciljem dobivanja podataka o postojanju dovoljnog broja zaposlenih stručnih suradnika/ca na sudovima, sudionici/ce su upitani rade li samo na jednom ili na više sudova. Samo **35%** stručnih suradnika/ca radi samo **na jednom sudu**, dok njih **53% radi na više njih**. Dodatnih 12% ponudilo je dodatna objašnjenja svoje radne situacije, navodeći da im se obim poslova kontinuirano povećava, da provode ispitivanja i na županijskim sudovima iako za to ne dobivaju naknadu, te da je njihovim ugovorom predviđeno da u slučaju bolesti ili odsutnosti kolega/ica na drugom sudu preuzmu njihove slučajeve. Samo 8% sudionika/ca navodi da im obveza rada na više sudova predstavlja probleme u svakodnevnom radu, 67% odgovara negativno, dok 25% odgovara da problemi ponekad postoje, ovisno o broju žrtava i svjedoka, dakle o obimu posla.⁷⁷ Jedan sudionika/ca navodi kako je ponekad teško uskladiti raspored rasprava na dva suda i s desetak sudaca/tkinja. Istovremeno, upitani smatraju li da je na sudovima zaposlen dovoljan broj stručnih suradnika/ca, sudionici/ce su se podijelili u odgovorima (Grafikon 11).

GRAFIKON 11.

Stavovi sudionika/ca istraživanja o dovoljnom broju zaposlenih stručnih suradnika/ca na sudovima

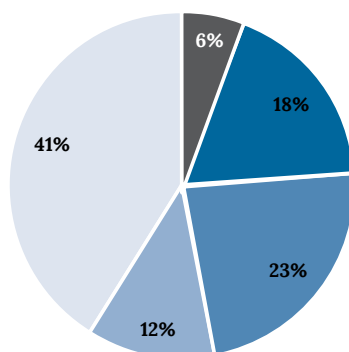

4. SUDJELOVANJE U PROVEDBI POJEDINAČNE PROCJENE

Budući da sva tijela koja su u obvezi provoditi pojedinačnu procjenu žrtava mogu zatražiti dostavu podataka od različitih tijela, odnosno organizacija koje pružaju podršku žrtvama (čl. st. 2. i 3. Pravilnika), u ovom djelu istraživanja cilj je bio steći uvid u to koriste li suci/tkinje saznanja odnosno kapacitete stručnih suradnika/ca zaposlenih na sudovima za dostavu tih podataka. Sudionicima/ama istraživanja postavljeno je pitanje sudjeluju li u provedbi pojedinačne procjene žrtava KD-a, i ako da, na koji način. U uzorku stručnih suradnika/ca obuhvaćenih istraživanjem postoje značajne razlike prema učestalosti sudjelovanja u provedbi pojedinačne procjene. U ovoj skupini 41% nikada ne sudjeluje u provedbi pojedinačne procjene (Grafikon 12).

⁷⁷ 12 odgovora.

■ DA, UVIJEK
 ■ ČESTO
 ■ PONEKAD
 ■ NAJČEŠĆE NE
 ■ NIKADA NE

GRAFIKON 12.
 Sudjelovanje stručnih suradnika/ca u provedbi pojedinačne procjene žrtava

Oni koji sudjeluju u provedbi pojedinačne procjene uvijek, često ili ponekad opisali su ukratko način svog sudjelovanja, pri čemu neki svoju ulogu opisuju kao **prikupljanje podataka potrebnih za izradu preporuke koju dostavljaju sucima/tkinjama** (što je u skladu sa zakonskim odredbama), dok drugi navode da **provode pojedinačnu procjenu, stavljaju ju u spis predmeta i dostavljaju samo sucu/tkinji na potpis** (što nije u skladu sa zakonskim odredbama).

„Prije opisa samog načina ispitivanja, potrebno je istaknuti kako prije zakazivanja dokaznog ročišta u istrazi, odnosno rasprave na kojoj treba biti ispitana žrtva prema nalogu suca/tkinje kontaktiram žrtvu kako bi prikupila sve podatke potrebne za provođenje pojedinačne procjene potreba žrtve. Ovaj kontakt ostvaruje se uglavnom telefonskim putem, tek iznimno osobno. Neki od razloga zbog čega se odrađuje telefonskim putem su epidemiološke naravi i **putni trošak kojeg sud ne snosi za pojedinačnu procjenu**. Prilikom telefonskog kontakta žrtva se informira o pravima, pruža joj se emocionalna podrška, daju se praktične informacije i upućuje se na druge institucije/organizacije ukoliko je potrebna druga vrsta pomoći. Žrtvi se daje kontakt telefon i upućuje da ukoliko se pojave pitanja nakon razgovora slobodno nas može kontaktirati. Također, zamoli se da dođe izvjesno vrijeme prije termina ispitivanja kako bi se dodatno pripremila. **Sucu/tkinji se zatim dostavljaju informacije potrebne za pojedinačnu procjenu**. Uglavnom uvijek se prihvaćaju posebne mjere zaštite koje preporučimo, a naročito u pogledu ispitivanja putem audio-video veze.“

„**Ponekad to radi sudac/tkinja, ponekad stručni suradnik/ca.**“

„Prema nalogu suca/tkinje ili državnog odvjetnika/ce provodim razgovor sa žrtvom **radi dostave podataka u svrhu provođenja procjene**. Kada sam u komunikaciji sa žrtvom, nakon što je prijavila djelo policiji i obrati nam se, **pišem preporuku za procjenu i bez naloga suca/tkinje ili državnog odvjetnika/ce.**“

„Čim odjel za podršku žrtvama dobije spis kontaktira žrtvu i provodi pojedinačnu procjenu (uživo ili putem telefona). Nakon provedene pojedinačne procjene, odjel ispunjava **Obrazac pojedinačne procjene koji se dodaje u spis i vraća sucu/tkinji.**“

„Kada se radi o osobi s posebnim potrebama bilo da se radi o osobi s intelektualnim teškoćama ili visoko traumatiziranoj osobi lošeg emocionalnog stanja neovisno o tome je li riječ o odrasloj osobi ili djetetu **sačinim opširniju službenu bilješku naziva „pojedinačna procjena žrtve“** u kojoj opišem stanje te osobe s naglaskom da se na navedene okolnosti osobito vodi računa tijekom ispitivanja.“

„Kod djece žrtava uvijek, **kod odraslih žrtava ovisno o pojedinom sucu/tkinji**. Ukoliko dobijem takav zahtjev za izradom pojedinačne procjene postupak je: kontaktiranje žrtve i kroz razgovor upoznavanje žrtve s njezinim pravima te zajedničko utvrđivanje potreba za primjenom posebnih mjera zaštite – ispunjavanje Obrasca o provedenom postupku pojedinačne procjene potreba žrtve za zaštitom i ulaganje istog u spis – po utvrđenoj potrebi za pružanjem

podrške - dočekivanje žrtve na ulazu u zgradu suda, obavljanje pripremnog razgovora i prisustvo prilikom davanja iskaza.“

Od ukupnog broja sudionika/ca istraživanja 24% su predstavnice odjela za podršku žrtvama na županijskim sudovima. Iz dobivenih odgovora predstavnica odjela za podršku žrtvama razvidna je razlika u sudjelovanju u provedbi pojedinačne procjene. Dok **50%** sudionica navodi da sucima/tkinjama **dostavljaju preporuke** u svrhu provedbe pojedinačne procjene, **25%** navodi da **provodi pojedinačnu procjenu**, a **25%** navodi da **nikada ne sudjeluju** u provedbi pojedinačne procjene na nikakav način.

5. DODATNA USAVRŠAVANJA I SUPERVIZIJE

Na pitanje jesu li ikada sudjelovali na dodatnim usavršavanjima za stručne suradnike/ce, 82% navodi da jesu više puta, 12% da jesu jednom, a 6% nikada. Velika većina odgovora ukazuje da je potrebno osigurati **više dodatnih usavršavanja** (53% se u potpunosti slaže s tom tvrdnjom, a dodatnih 29% se uglavnom slaže). Također, ispitana je i mogućnost sudjelovanja u superviziji stručnih suradnika/ca u okviru radnog mjesta. Isti udio (29%) je onih koji su u superviziji sudjelovali više puta i onih koji nisu sudjelovali nikad, dok je najveća skupina (36%) onih koji su tu prigodu ostvarili jednom. Najveći broj (47%) u potpunosti se slaže s tvrdnjom da je potrebno osigurati **više supervizija** za stručne suradnike/ce, a dodatnih 41% se s tom tvrdnjom uglavnom slaže. Negativan stav prema takvoj mogućnosti iskazuje 6% sudionika/ca, a isto toliko ne može procijeniti postoji li potreba za većim brojem supervizija. Najveći dio skupine (44%) u potpunosti se slaže da je potrebno osigurati **više međusobnog povezivanja** stručnih suradnika/ca koji su zaposleni na sudovima, a sljedeća je najveća skupina onih koji se s time uglavnom slažu (38%). Ostatak iskazuje neutralan stav ili ne može procijeniti postoji li takva potreba, dok nitko ne zauzima negativnu poziciju prema većem međusobnom povezivanju.

6. STANDARDIZACIJA I UNAPREĐENJE ULOGE STRUČNIH SURADNIKA/CA ZAPOSLENIH NA SUDOVIMA

Sudionicima/ama je postavljeno pitanje da iznesu preporuke za unapređenje i standardizaciju rada stručnih suradnika/ca na sudovima prilikom ispitivanja djece i punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja.

Za djecu su najčešće preporuke u odnosu na nužnost edukacije sudaca/tkinja i državnih odvjetnika/ca o načinu ispitivanja djece i ulozi stručnih suradnika/ca; nužnost u kontinuitetu supervizija, edukacija i povezivanja stručnih suradnika/ca; bolja organizacija i više vremena za rad s djecom; osiguravanjem stručnog voditelja/ice stručnih suradnika/ca u Ministarstvu pravosuđa i uprave.

DJECA ŽRTVE KAZNENIH DJELA

*„Pobrinuti se za **dovoljan broj zaposlenih stručnih suradnika/ca** (također napominjem da je većina nas stručni savjetnik/ca ili viši stručni savjetnik/ca) i da su isti adekvatne struke! Jačanjem prava žrtava (što iskreno i od srca podupirem u svakom trenutku), a istovremenim nezalaganjem za osnovne uvijete rada osoba koje rade s istima (nedovoljan broj zaposlenih, neadekvatne plaće, sve veći opseg poslova, besplatni rad za druga tijela) **isključivo može rezultirati sve lošijom kvalitetom rada i sagorijevanjem stručnjaka/inja radi čega ćemo opet biti na nuli.**“*

*„**Bolja koncentracija i aktivno slušanje stranaka u postupku** (osobito se ovo odnosi na branitelja koji i nije stranka u postupku) kako bi se izbjeglo ponavljanje pitanja.“*

„Obavezno dozvoliti da stručni suradnik/ca **reagira u slučaju ponavljanja istih pitanja, zbunjujućih pitanja i sl.**“

Za punoljetne žrtve preporuke se uglavnom odnose na nužnost osnivanja odjela za podršku žrtvama na svim sudovima; standardizaciju načina ispitivanja punoljetnih žrtava i izradu protokola; provođenje pojedinačne procjene od strane odjela za podršku žrtvama; potrebu zakonskog definiranja uloge stručnih suradnika/ca kod ispitivanja punoljetnih osoba; osiguravanje adekvatne opreme i prostora za ispitivanje.

PUNOLJETNE ŽRTVE KAZNENIH DJELA

„**Bolja suradnja s odjelom za podršku žrtvama** (još uvijek nije u potpunosti dogovoreno tko je nadležan za pojedinačnu procjenu žrtava).“

„Provjeriti sa žrtvom da li bi joj eventualno bilo olakšano **prenositi pitanja preko suradnika/ce** i u tom slučaju **standardizirati takav postupak u praksi.**“

„Ispitivanje žrtve putem audio–video veze na način da **viši stručni savjetnik/ca nosi slušalice i prenosi pitanja žrtvi, bez iznimke.**“

„**Izbjegavanje ponovnog pozivanja žrtva** što pojedini suci/tkinje dozvoljavaju na prijedlog branitelja okrivljenika, a bez nekog opravdanog razloga s obzirom da se tijekom i nakon drugog ispitivanja, koje za žrtvu predstavlja izuzetnu traumu, uočava da nije bilo novih okolnosti i činjenica zbog kojih bi ponovno ispitivanje bilo nužno i opravdano.“

„**Izbjegavati davanje slušalica žrtvi i dozvoliti posredovanje stručnog suradnika/ce, ali ne kao medija kroz koji prolazi zvuk već da ima slobodu, shodno osobnih karakteristikama žrtve, preoblikovati i pojednostavniti pitanje, ukazati da nije dužna odgovoriti na pojedina pitanja** i tijekom samog provođenja razgovora.“

7. UNAPREĐENJE PRAVA I POSTUPKA OSTVARIVANJA PRAVA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

Sudionicima/ama istraživanja postavljeno je općenito pitanje o njihovim preporukama za unapređenje prava i položaja žrtava KD-a u kaznenom postupku. Prikupljene su njihove preporuke, a odgovori su sumirani u niže navedenim citatima. Najčešće sugestije odnose se na jačanje ljudskih kapaciteta u institucijama i međusobne suradnje, osnaživanje žrtava, prvenstveno osiguravanjem kvalitetnih informacija, podizanjem svijesti o pravima i položaju žrtava, edukacijom za različite profesionalne skupine koje sudjeluju u kaznenom postupku, standardizaciju u postupanju itd.

„Jedino na način kada povreda prava žrtve bude imala **jednaku „težinu“ i posljedice** kao povreda prava okrivljenika, tek tada će se prava žrtve propisana ZKP-om dosljedno poštivati.“

„**Usklađivanjem rada** na razini cijele države, **osnivanjem odjela** za podršku žrtvama unutar samih sudova, a samim time i **zapošljavanje stručnih suradnika/ca izvanpravne struke** koji će adekvatno obavljati taj posao. **Edukacija sudaca/tkinje** i državnih odvjetnika/ca o **ulozi stručnih suradnika/ca u radu sa žrtvama**. Osiguranje minimalnih uvjeta na sudovima, a to su: **odvojene čekaonice i ulazi za žrtve i osumnjičenike/okrivljenike, adekvatno opremljene sobe za ispitivanje te adekvatna informatička oprema.**“

„Izradom **pravilnika ili Zakona o žrtvama** te **edukacijom pravosudnih dužnosnika/ca.**“

„**Edukacija za policiju, državno odvjetništvo i sud**, odnosno sve one koji su u kontaktu sa žrtvom. Obično su na edukacijama, okruglim stolovima i sl. jedni te isti ljudi koji razumiju materiju i poznata su im i prava žrtava i kako postupati s njima. To su više-manje, nazovimo ih, „pomagači“. Problem nastaje kad npr. sudac/tkinja ne zna koji članak ZKP-a mu omogućuje da ispita žrtvu putem audio-video uređaja.“

„Provedbom pojedinačne procjene potreba žrtve za zaštitom od strane odjela za podršku žrtvama počevši od dokaznog ročišta. **Osnivanjem odjela** za podršku žrtvama na svim županijskim sudovima, Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu, Prekršajnom sudu u Zagrebu, Prekršajnom sudu u Novom Zagrebu i Općinskom sudu u Novom Zagrebu s naglaskom da osobe koje se zapošljavaju imaju **završen studij iz pomagačkih struka** (socijalni rad, psihologija, socijalna pedagogija i sl.).“

Uz mogućnost davanja odgovora otvorenog tipa, sugovornici/ce su upitani da podijele mišljenje o jednom konkretnom prijedlogu za unapređenje prava žrtava: o tome da li bi se donošenjem **Zakona o žrtvama kaznenih djela** unaprijedila prava i postupak ostvarivanja prava žrtava KD-a. Dobar dio (44%) iskazao je da ne može procijeniti potencijal takvog prijedloga, dok je dodatnih 19% odgovorilo da ne zna. Unutar skupine onih koji su izrazili mišljenje, više je (25%) onih koji smatraju da bi takav propis unaprijedio situaciju, a upola manje (12%) onih s negativnim mišljenjem.⁷⁸ Niže prikazani odgovori koji pružaju obrazloženje mišljenja o potencijalu donošenja zakona za unapređenje ostvarivanja prava žrtava KD-a pokazuju podijeljenost skupine stručnih suradnika/ca u odnosu na mogućnost pa i potrebu dodatnog legislativnog djelovanja. Dobar dio njih vjeruje da postojeća zakonodavna rješenja pružaju manje-više adekvatan okvir, te su intervencije potrebne u praksi. Drugi vjeruju u potencijalno snažan doprinos zakonodavstva, posebno među predstavnicima/ama pravosuđa koji su izrazito skloni slijediti izravno propisane procedure, dok treći ne mogu sebi predočiti što bi sve bilo regulirano mogućim zakonom o pravima žrtava, pa tako ne mogu ni ocijeniti njegovu potencijalnu korist.

„Možda bi bilo dobro sve striktno propisati zbog nekih sudaca/tkinja koji **ne poštuju konvencije koje su iznad zakona**.“

„Mislim da imamo dobre zakone, **ali je primjena i praksa različita od suda do suda**, možda kad bi se usavršavanja održavala zajedno sa svim dionicima (suci/tkinje, državni odvjetnici/e, odvjetnici/e, stručni suradnici/e i dr.) te izradio protokol postupanja s punoljetnim žrtvama KD-a možda bi se mogao ujednačiti rad na razini cijele države.“

„**Jasno definirana pravila olakšavaju standardizaciju postupka**, kako žrtvama tako i dionicima sustava.“

„**Pretpostavljam da bi to svakako žrtvi koristilo**, ali iz dosadašnjeg iskustva čini mi se da većina naših žrtava nema znanja ni vještina, materijalnih uvjeta, a ni snage ni volje za traženjem i realizacijom svojih prava.“

„Mislim da ZKP dobro sve regulira, **eventualno dodatno razraditi određene dijelove**.“

„Smatram da bi donošenjem takvog zakona žrtve KD-a **bile bolje upoznate sa svojim pravima, načinom ostvarivanja istih te sa svojom ulogom u postupku**.“

„Smatram da **jedino neka sankcija** može zagarantirati žrtvi njezina prava. Opcija „može se ispitati na način...“ i „ispituje se na način...“ nisu iste. Žrtvi se prema

78 16 odgovora.

ZKP-u i Direktivi 2012/29/EU **daju razna prava, ali mislim da ih one sve ne uspiju ostvariti**, a zbog toga neće biti nikakvih sankcija (npr. neće „pasti“ presuda). Pojedini pravници/e (suci/kinje, državni odvjetnici/e, odvjetnici/e) su formalisti i svakako će se držati propisa ukoliko on postoji obzirom da ga onda smatraju obvezujućim.“

„Zakon ne znači nažalost mnogo, **gdje navedenu problematiku ne prati edukacija** izravnih sudionika/ca kaznenog procesa (sudaca/kinja, stručnih suradnika/ca) uz stalno koordinirano osvježavanje s novim primjerima iz prakse. **Zakon je uglavnom korektan, ali se ne provodi na adekvatan način u praksi zbog nepoznavanja istog i nedovoljne osjetljivosti za žrtve KD-a.**“

8. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Istraživanje pokazuje pozitivne rezultate u načinu ispitivanja djece žrtava KD-a. Dobiveni rezultati ukazuju na standardizaciju u načinu ispitivanja (76% sudionika/ca navelo je da je na njihovu sudu standardiziran način ispitivanja), standardizaciju u ulozi i sudjelovanju stručnih suradnika/ca (82%) kao i na pozitivnu praksu da se djecu žrtve KD-a uglavnom ispituje na isti način neovisno o dobi djeteta (47%). Prostor za unapređenje vidljiv je u vremenskom okviru pripreme djeteta za iskazivanje, odnosno u izbjegavanju pripreme djeteta neposredno prije samog iskazivanja. Nužno je osigurati dovoljno vremena kako bi se dijete adekvatno pripremilo i kako bi mu se moglo po potrebi i više puta objasniti sve vezano uz njihovo iskazivanje. Također, nužno je osigurati adekvatne prostorije za pripremu i iskazivanje djece žrtava KD-a, budući da pojedini odgovori ukazuju na neadekvatnost prostora. Potrebno je izbjegavati višekratna ispitivanja, osigurati kraći protok vremena od prijave do iskazivanja djeteta na sudu te unaprijediti ulogu stručnih suradnika/ca u djelu mogućnosti prilagodbe pitanja sukladno dobi i kapacitetima djeteta da razumije.

U odnosu na sudjelovanje stručnih suradnika/ca prilikom ispitivanja punoljetnih žrtava KD-a potrebno je unaprijediti normativno uređenje. Na navedeno ukazuju i rezultati istraživanja jer tek 25% sudionika/ca navodi da je njihova uloga standardizirana prilikom ispitivanja punoljetnih žrtava. Razlike se očituju u načinu ispitivanja žrtava u prostorijama za ispitivanje audio-video uređajem (je li žrtva sama u prostoriji ili sa stručnom suradnikom/com, tko ima slušalice i kako žrtva komunicira sa sucem/kinjom, mogućnost prilagodbe pitanja od strane stručnih suradnika/ca na način da žrtve razumiju). Navedeno je nužno definirati, ili na način da se zakonski propiše kada stručni suradnici/ce i na koji način sudjeluju kod ispitivanja punoljetnih žrtava KD-a, ili kroz institut pojedinačne procjene na način da se jasno uputi da takav način ispitivanja može biti jedna od posebnih mjera zaštite prilikom ispitivanja žrtava. Ali i u tom slučaju, nužno je normativno urediti mogućnosti i postupanja stručnih suradnika/ca. Također, potrebne su jasne procedure i načini postupanja kod ispitivanja osoba s invaliditetom, s ciljem olakšavanja iskazivanja te dobivanja što kvalitetnijeg iskaza.

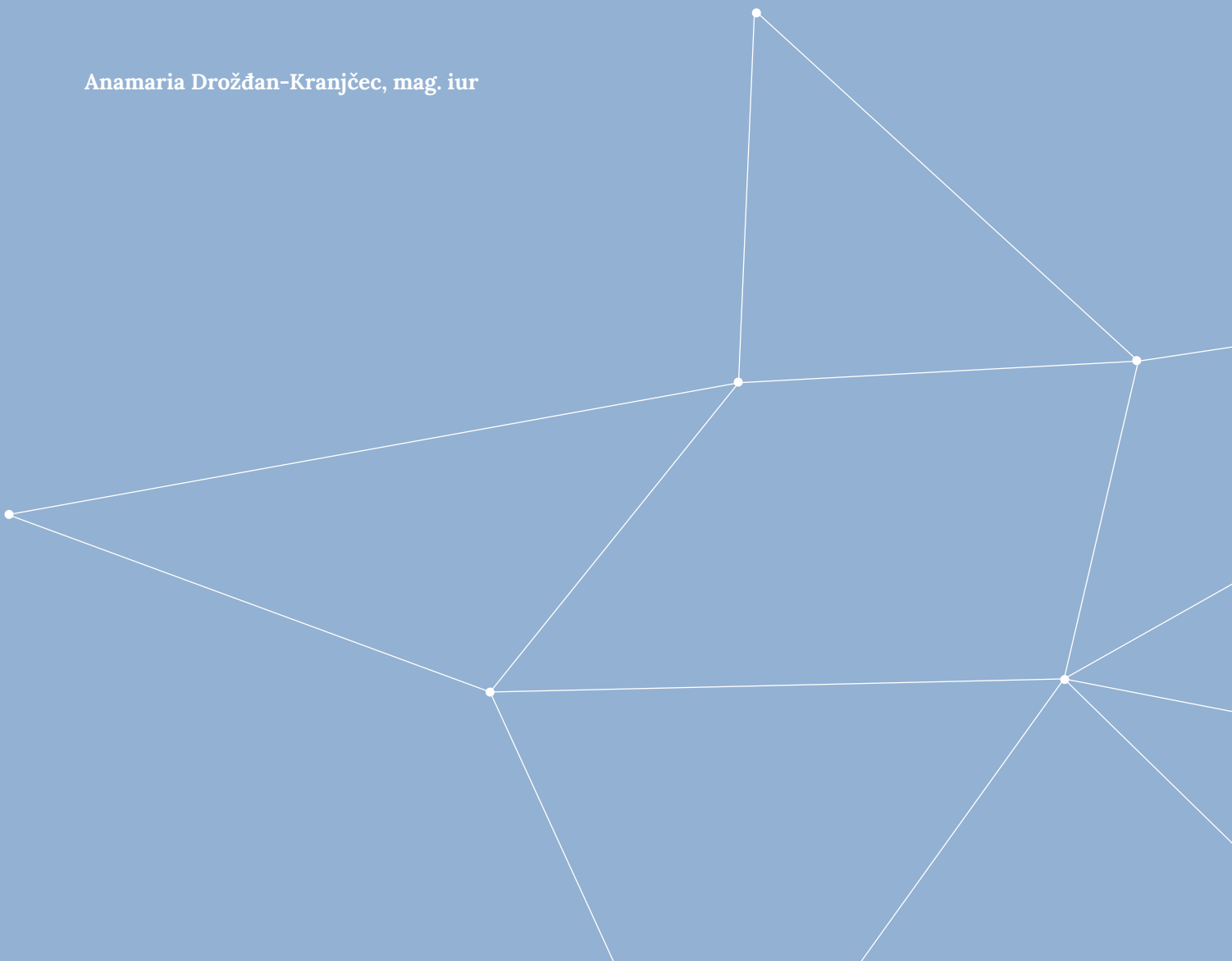
Potrebno je osigurati dovoljan broj zaposlenih stručnih suradnika/ca na sudovima (53% navodi da rade istodobno na više sudova) kako bi se osigurali potrebni ljudski kapaciteti te omogućilo da stručni suradnici/ce mogu provesti potrebno vrijeme u radu sa žrtvama te ih adekvatno pripremiti za iskazivanje. Nadalje, potrebno je osigurati provođenje edukacija i redovnih supervizija za stručne suradnike/ce na sudovima (82% sudionika/ca smatra da su potrebne edukacije, a čak 88% da su potrebne redovite supervizije).

U odnosu na provedbu pojedinačne procjene žrtava nužno je standardizirati ulogu svih stručnih suradnika/ca na sudovima. Pokazuje se nestandardizacija u postupanju, od toga da se daju preporuke za određivanjem posebnih mjera zaštite sucima/kinjama, do nesudjelovanja u provedbi pojedinačne procjene i do

situacija da sudionice navode da one provode pojedinačnu procjenu. S obzirom da je obveza tijela prethodnog i kaznenog postupka da provode pojedinačnu procjenu (sukladno odredbama ZKP-a i Pravilnika), očito se na pojedinim sudovima stvorila praksa da stručni suradnici/ce ili predstavnice odjela za podršku žrtvama provode pojedinačnu procjenu, što nije sukladno zakonskim odredbama o provedbi pojedinačne procjene. Također, preporučuje se razmotriti uvođenje naknade putnih troškova žrtvama KD-a za dolazak na sud u svrhu obavljanja razgovora sa stručnim suradnicima/ama i/ili sucima/tkinjama. Navedeno je nužno u situacijama gdje je razgovor potrebno obaviti prije dokaznog ročišta/rasprave, raditi na pripremi žrtve za iskazivanje, prikupljanju podataka s ciljem određivanja posebnih mjera zaštite.

VII. POSEBAN NAČIN ISPITIVANJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA I MJERE ZAŠTITE ŽRTAVA U PROSTORIJAMA SUDOVA

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur

VII. POSEBAN NAČIN ISPITIVANJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA I MJERE ZAŠTITE ŽRTAVA U PROSTORIJAMA SUDOVA

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.

1. UVOD

Sudjelovanje u kaznenom postupku, odlazak na sud i svjedočenje za žrtve KD-a može biti snažan izvor stresa, te može dovesti do sekundarne i ponovljene viktimizacije i retraumatizacije. Direktiva 2012/EU/29 u Preambuli (53) navodi kako rizik sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde od strane počinitelja ili zbog sudjelovanja u kaznenom postupku treba ograničiti provođenjem postupka na usklađeni način, uz poštovanje prema žrtvama te kroz osiguranje širokog raspona mjera radi sprečavanja nelagode za žrtvu tijekom sudskog postupka. Države se potiču na uvođenje ostvarivih i praktičnih mjera (npr. odvojenih ulaza i čekaonica za žrtve u prostorijama sudova i policijskih postaja) te organiziranje kaznenog postupka tako da se izbjegnu kontakti između žrtava i članova njihovih obitelji i počinitelja (npr. pozivanjem žrtava i počinitelja na raspravu u različita vremena). Nadalje, mjere bi trebale biti usmjerene na zaštitu od rizika emocionalne i psihološke štete te zaštitu dostojanstva žrtava tijekom ispitivanja i svjedočenja.

Naše zakonodavno rješenje omogućuje žrtvama KD-a protiv spolne slobode i trgovanja ljudima da podnesu zahtjev da ih se ispita putem audio-video uređaja (čl. 44. st. 4. t. 5. ZKP-a). Sukladno izmjenama ZKP-a iz 2022. godine, žrtve svih kaznenih djela imaju pravo predložiti da budu ispitane putem audio-video uređaja (čl. 43. st. 1. t. 12. ZKP-a). U svakom konkretnom slučaju o prijedlogu će odlučiti sud, uzimajući u obzir interese kaznenog postupka, razloge zbog kojih žrtva traži da bude ispitana putem audio-video uređaja, eventualnu potrebu da žrtva svoj iskaz da neposredno pred sudom unatoč prijedlogu žrtve, o potrebi stranaka da žrtvu neposredno ispituju i sl.⁷⁹ Način ispitivanja putem audio-video uređaja (djece, svjedoka/inja koji se zbog starosti, invaliditeta ili zdravstvenog stanja ne mogu odazvati pozivu, žrtava KD-a protiv spolne slobode, trgovanja ljudima ili ako je kazneno djelo počinjeno unutar obitelji) propisan je čl. 292. ZKP-a. Kada se provedbom pojedinačne procjene žrtve utvrdi da postoje potrebe za posebnim mjerama zaštite i kao mjera zaštite se odredi poseban način ispitivanja, primjenjuju se odredbe o načinu ispitivanja putem audio-video uređaja. Nadalje, kao mjeru ostvarivanja prava na izbjegavanje kontakta žrtve i počinitelja, Direktiva 2012/29/EU propisala je da su države članice dužne osigurati da u prostorijama novih sudova postoje odvojene čekaonice za žrtve. Iz teksta Nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine⁸⁰ razvidno je da se u naš sustav uvelo pitanje čekaonica u prostorijama institucija, budući da se kod pružanja emocionalne podrške žrtvama navodi i smještaj u posebne prostorije za vrijeme boravka u instituciji (čekaonice).

⁷⁹ Detaljnije v. na: Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama zakona o kaznenom postupku 2022.

https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2022-06-09/165913/PZE_265.pdf (pristupljeno dana 16.11.2022.).

⁸⁰ Nacionalna strategija razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine (Narodne novine 75/2015). Važno je napomenuti da u Republici Hrvatskoj u trenutku pisanja ovog teksta ne postoji važeća Nacionalna strategija razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima.

Također, propisano je da je predsjednik/ca vijeća dužan poduzeti prikladne mjere za zaštitu žrtve od utjecaja drugih osoba na raspravi, kroz prostornu izdvojenost prije ispitivanja i slične radnje (čl. 414. st. 2. ZKP-a).

Cilj provedbe istraživanja bio je prikupljanje informacija o dostupnosti, ispravnosti i primjeni audio-video uređaja na sudovima te poduzimanju drugih mjera zaštite žrtava usmjerenih na izbjegavanje vizualnih kontakata s počiniteljem u zgradama sudova.

U istraživanju je sudjelovalo **25 sudionika/ca** (68% žena, 32% muškaraca), iz 21 suda (11 županijskih sudova i 10 općinskih sudova) s područja 16 županija. Od ukupnog broja sudionika/ca 76% su suci/tkinje, 12% sudski savjetnici/ce, 8% sudaca/tkinja istrage i 4% sudaca/tkinja za mladež.

Godine radnog staža sudionika/ca kretale su se od 8 mjeseci do 41 godine (prosječne godine radnog staža = 18 godina).

2. ISPITIVANJE PUTEM AUDIO-VIDEO UREĐAJA

Ovim djelom istraživanja prikupljali su se podaci o dostupnosti i stanju opreme za ispitivanje audio-video uređajem i ispitivanju punoljetnih žrtava KD-a na taj način. Velika većina sudionika/ca (**88%**) navodi da na njihovom sudu **postoji tehnička oprema** za ispitivanje žrtava KD-a putem audio-video uređaja, a od toga njih **77%** navodi da je **oprema odgovarajuća i ispravna**. Većina navodi da imaju po **jedan uređaj (68%)** i da im to **nije dovoljan broj uređaja**, pogotovo na županijskim sudovima na kojima, uz suce/tkinje županijskog suda, uređaj koriste i suci/tkinje općinskih sudova. Znatno manji broj navodi da im je jedan uređaj dovoljan za rad (16%).

„Postoji **samo jedan uređaj koji je neispravan**, a optimalno bi bilo imati 4 ispravna uređaja.“

„1 uređaj, **nije dovoljno po mom mišljenju jer dijelim s općinskim i prekršajnim sucima/tkinjama**.“

„Na sudu imamo **dva audio-video uređaja**, što je za ovaj sud dovoljno. Međutim, **te uređaje koriste i suci/tkinje s općinskog suda, jer taj sud nema navedenih uređaja**.“

Zadovoljavajuće je stanje brojem zaposlenih **stručnih osoba za rukovanje uređajima** za audio-video ispitivanje (96% navodi da imaju zaposlene informatičare/ke). Većina navodi da ne postoje problemi vezani uz opremu/rukovanje opremom (**61%**), na određene probleme ukazuje **26%** sudionika/ca (nedostatak prostora, situacija sa iskaz nije snimljen na kraju iskazivanja, neispravnost uređaja, zauzetost opreme kada je potrebna), a 13% ne zna postoje li problemi.⁸¹

„U slučaju kada moramo ispitati žrtvu putem opreme, tada je problem **nedostatka prostora**. Naime, mora se koristiti zauzeta sudnica pa se moramo uskladiti s rasporedom rasprava.“

„Rijetko se znalo dogoditi, meni samo jedanput, **da iskaz nije snimljen a informatičar je uključio snimanje radnje**.“

„Postoji samo **jedan uređaj koji je neispravan**. Postojeću opremu bi trebalo osposobiti te osigurati da suci/tkinje na računalima u svom uredu mogu koristiti navedenu opremu, a ne da se za to mora koristiti jedno određeno računalo u točno određenoj prostoriji.“

81 23 odgovora.

„Mislim da je oprema često zauzeta.“

„Oprema u kvaru, već duže vrijeme nije izvršen popravak.“

Kaznena djela za koja su koristili ispitivanje putem audio-video uređaja, sudionici/e većinom navode kaznena djela iz Glave XVII. Kaznenog zakona, Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, Glave XVI. Kaznenog zakona, Kaznena djela protiv spolne slobode i čl. 177. Povreda djetetovih prava. U nešto manjem broju navode čl. 179. Rodoskrvrnuće; čl. 230. Razbojništvo; kaznena djela iz Glave X. Kaznena djela protiv života i tijela (čl. 110. Ubojstvo, čl. 111. Teško ubojstvo, čl. 117. Tjelesna ozljeda), čl. 139. Prijetnja, čl. 190. Neovlaštena proizvodnja i promet droga.

Postavlja se pitanje što se događa u situacijama ukoliko žrtve zatraže ispitivanje putem audio-video uređaja, a sud im ne odobri takav zahtjev ili ukoliko u okviru provedbe pojedinačne procjene bude napisana preporuka da se žrtva ispita na takav poseban način, zbog npr. velikog straha od počinitelja, a sud preporuku ne uvaži. Zakonski nije propisano ima li žrtva pravo pismenog obrazloženja takve odluke i ima li na raspolaganju ikakvo pravno sredstvo za preispitivanje takve odluke. Sudionici/ce su upitani obrazlažu li pismeno odluku ako žrtvi KD-a odbiju zahtjev za ispitivanje putem audio-video uređaja. Velika većina odgovara da **nisu imali takvu situaciju da bi žrtvi odbili zahtjev za ispitivanjem putem audio-video uređaja** (75%). Od preostalih, njih 10% pismeno obrazlaže, 10% ne obrazlaže a 5% se ne sjeća.⁸²

Sudionici/ce su **podijeljeni u stavu** ima li žrtva pravo na žalbu/prigovor na odluku suda kojom joj se ne odobrava ispitivanje putem audio-video uređaja. Od ukupnog broja sudionika/ca koji su odgovorili na ovo pitanje⁸³ njih **46%** smatra da žrtve **imaju pravo na žalbu/prigovor**, njih **27% da nemaju**, 4% ne zna a 23% navodi nešto drugo (npr. nisam razmišljala o tome, žrtva-oštećenik može se žaliti na navedenu okolnost samo na odluku suda odnosno presudu).

Kao **najčešće razloge** zbog kojih se žrtvama odbija mogućnost ispitivanja putem audio-video uređaja ukoliko postave zahtjev sukladno čl. 292. st. 4. ZKP-a navode:

„**Općinski sud ne raspolaže tehničkim kapacitetima za audio-vizualno ispitivanje žrtve.** Ovakav način ispitivanja žrtve provode općinsko državno odvjetništvo i županijski sud te općinski sudovi u sjedištu županijskog suda.“

„Što se tiče razloga kada sam ja odbijala, najčešće je odluci prethodilo konzultiranje sa stručnim suradnicima/ama (po mogućnosti onom koja je žrtvu već ispitivala na dokaznom ročištu), a **radilo se o situacijama kada sama težina kaznenog djela nije opravdavala primjenu takve vrste ispitivanja.**“

„Konkretno, jednom prilikom sam odbila prijedlog punoljetnoj žrtvi iz **razloga što sam procijenila da ista manipulira postupkom** te nisam smatrala da postoje razlozi da ista ne bude u prostoriji s okrivljenikom.“

„Do sada za žrtve koje su zahtijevale, odobreno im je ispitivanje putem audio-video uređaja, ali po mom mišljenju ukoliko neka žrtva odbije ovakvo ispitivanje, **ista najčešće navede kao razlog da se ne boji ili ne ustručava iskazivati pred okrivljenikom i drugim sudionicima/ama u postupku.**“

„Ne odbijam im to jer je ta mogućnost propisana zakonom. **To možda nije dobro zbog povreda načela neposrednosti.**“

82 20 odgovora.

83 22 odgovora.

„Pretpostavljam **zbog nepostojanja prvenstveno tehničkih uvjeta.**“

„Ukoliko žrtvu treba **suočavati s okrivljenikom.**“

„Na našem sudu se nije dogodilo da je zahtjev za takvim ispitivanjem žrtvi odbijen, iako zbog nedostatka uređaja za audio-video ispitivanje na ovome sudu i dogovaranja termina za korištenje predmetnog uređaja na županijskom sudu, zbog velikog broja korisnika istoga i postojanja samo jednog uređaja **postoji problem tehničke, organizacijske i terminske prirode** jer su općinski sud i županijski sud na različitim lokacijama. Ponekad se termini općinskog i županijskog suda u korištenju istoga preklapaju unatoč ranijoj najavi. Mišljenja sam da bi, s obzirom na broj predmeta u kojima su žrtve djeca, kao i odrasli, a kazneno djelo je počinjeno u obitelji, te broj zahtjeva samih žrtava, općinski sud – kazneni odjel svakako morao imati vlastitu prostoriju i uređaj za audio-video ispitivanje da bi se predmetno ispitivanje obavilo uz što manje tehničkih komplikacija i stresa za žrtve KD-a.“

Poseban način ispitivanja putem audio-video uređaja može se odrediti kroz primjenu instituta pojedinačne procjene potreba žrtava kao posebna mjera zaštite. Na pitanje jesu li ikada samoinicijativno odredili poseban način ispitivanja žrtve (putem audio-video uređaja) u okviru provedbe instituta pojedinačne procjene (a da žrtva nije sama postavila zahtjev za posebnim načinom ispitivanja), **88% navodi da nisu**, 8% da jesu više puta, a 4% se ne sjeća.⁸⁴

Kao razloge kojima su se vodili prilikom samoinicijativnog određivanja ispitivanja žrtve putem audio-video uređaja sudionici/e su navodili:

„Prije donošenja odluke **savjetovala sam se sa stručnom suradnicom suda** s obzirom da je bilo riječi o ispitivanju maloljetne žrtve vezano za počinjenje kaznenog djela od strane drugog maloljetnika.“

„Ako je **dijete žrtva, obvezno određujem ispitivanje putem video linka** (osim ako su starija djeca i stručnom suradniku/ci suda iskažu da žele svjedočiti u sudnici). Kod odraslih osoba do kojih ne mogu doći jer nemam kontakt **ali procjena žrtve ukazuje da je kazneno djelo takvo kao i odnos optuženika i žrtve** da bi trebalo provesti ispitivanje putem video linka.“

„Ako smatram da žrtva **zbog dobi ili zdravstvenog stanja** nije u mogućnosti dati iskaz.“

„Žrtva kaznenog djela **protiv života i tijela i gluhonijema žrtva.**“

„Radi zaštite žrtve i u cilju **sprječavanja sekundarne viktimizacije boravkom u sudnici s okrivljenikom.**“

„Prethodni nalaz i **mišljenje stručne osobe, kliničkog psihologa/inje.**“

Posebnu pažnju treba usmjeriti na svjedoke/inje koji se zbog starosti, zdravstvenog stanja ili invaliditeta ne mogu odazvati pozivu i fizički doći u prostorije suda. Njih se može ispitati u stanu ili drugom prostoru u kojem borave, snimanjem putem audio-video uređaja kojim rukuje stručna osoba (čl. 292. st. 3. ZKP-a). Svega 8% sudionika/ca istraživanja navodi da je koristilo takav način ispitivanja za tu kategoriju svjedoka/inja.⁸⁵

Kao razloge zbog kojih su odredili takav poseban način ispitivanja navode:

84 24 odgovora.

85 24 odgovora.

„Zbog zdravstvenog stanja samo u slučaju kada smo imali stranog državljanina, odredili smo europski istražni nalog zbog otežanog dolaska svjedoka zbog bolesti i starosti.“

„Svjedoci/kinje koji su u međuvremenu zbog bolesti smješteni u starački dom.“

„Starost, teško zdravstveno stanje i invaliditet.“

Različita su iskustva sudionika/ca o tome ostvaruju li punoljetne žrtve **pravo na pratnju osobe od povjerenja** u posebnoj prostoriji za ispitivanje putem audio-video uređaja. Njih 41% navodi da uvijek, 23% često, 32% navodi da rijetko, a 4% navodi da to ne čine nikada.⁸⁶ Kao razloge za odbijanje tog prava, sudionici/ce navode:

„Nije im odbijeno pravo na pratnju. Međutim dogodilo se da bi uz žrtve seksualnih delikata došao i njihov roditelj koji bi napao optuženika nakon ispitivanja, iako bi sud u tim slučajevima sve poduzeo da se onemogući kontakt žrtve i njene pratnje i optuženika i stoga je sud u sljedećim slučajevima naglašavao da pratnja ne smije biti osoba afektivno uključena u cijeli postupak već neka neutralna osoba.“

„Odbijam ako je osoba od povjerenja također sa saznanjima o počinjenju djela i bit će ispitan kao svjedok/inja.“

Većina sudionika/ca navodi da je na njihovu sudu zaposlen stručni suradnik/ca za ispitivanje djece (76%). Njih 16% navodi da nemaju zaposlenu takvu stručnu osobu, a 8% navodi nešto drugo (npr. bila je zaposlena do 2014. godine; stručna suradnica koja sudjeluje u ispitivanju odraslih ispituje i djecu; nemamo zaposlenog posebnog stručnog suradnika/cu za djecu). Nadalje⁸⁷ njih 52% navodi da stručni suradnik/ca za djecu sudjeluje i u ispitivanju punoljetnih žrtava KD-a, 39% navodi da ne sudjeluju, a 9% navodi nešto drugo.⁸⁸

Na pitanje koriste li uvijek poseban način ispitivanja (u odvojenoj prostoriji, koristeći audio-video uređaje) prilikom ispitivanja **djece žrtava KD-a**, 91% sudionika/ca navodi da koriste.⁸⁹ Kada djecu žrtve KD-a ispituju putem audio-video uređaja, 92% sudionika/ca navodi da je to uvijek uz prisustvo stručnog suradnika/ce.⁹⁰ Samo jedna osoba navela je obrazloženje zašto dijete žrtvu KD-a ne ispituje na ranije navedeni način:

„Ako su djeca stariji od 16 godina i počinitelji se ne terete za kaznena djela protiv spolne slobode ili druga kaznena djela te se procijeni zajedno sa stručnim suradnikom/com da nije potrebno provoditi ispitivanja putem audio-video uređaja.“

3. ŽRTVE KAZNENIH DJELA U ZGRADI SUDA

U ovom djelu istraživanja prikupljali su se podaci o postojanju posebnih prostorija na sudovima za ispitivanje audio-video uređajem, čekaonica za žrtve kao i poduzimanju posebnih mjera zaštite od zastrašivanja i odmazde te vizualnih kontakata s okrivljenikom u zgradama sudova.

Sudionici/ce su upitani postoji li na njihovom sudu **prostorija prilagođena djeci** za ispitivanje djece žrtava KD-a. Njih 59% navodi da postoji, 29% da ne postoje, 4% ne zna (iako je mali postotak, zabrinjavajući je odgovor da osoba zaposlena na sudu

⁸⁶ 22 odgovora.

⁸⁷ 23 odgovora.

⁸⁸ „Samo kao psihološka podrška ako to traže.“ „Znači uobičajena podrška žrtvama i svjedocima a ne kao osoba koja ispituje te žrtve. Žrtvi se daju slušalice i ona prati raspravu i odgovara na pitanja.“

⁸⁹ 23 odgovora.

⁹⁰ 23 odgovora.

ne zna odgovor na to pitanje) i 8% navodi nešto drugo (npr. nije baš prilagođena zbog potresa; snalazimo se, radi se o jednoj kancelariji; od kada sam ja zaposlena koristimo prostorije općinskog kaznenog suda).⁹¹ U odnosu na postojanje čekaonice za djecu žrtve, situacija nije zadovoljavajuća. Da čekaonice za djecu postoje navodi 21% sudionika/ca, a da ne postoje 50%. Opet je zabrinjavajući postotak odgovora ne znam (13%), odnosno nejasno je da osoba zaposlena na sudu ne zna odgovor na pitanje postoji li čekaonica za djecu u zgradi svog suda. Nešto drugo navelo je 16% sudionika/ca (nema čekaonice, ali čekaju u sobi stručne suradnice suda dok ne bude vrijeme za njihovo ispitivanje pa ih stručna suradnica suda odvodi u posebnu prostoriju gdje će biti ispitani putem audio-video uređaja; dogovara se posebno vrijeme dolaska i čekanje u prostoriji za ispitivanje; djeca najčešće čekaju početak ispitivanja kod stručne suradnice, u prostoriji koja je djelomično prilagođena njima (opremljena igračkama); odvojeno se poziva žrtva te se pazi da nije u kontaktu s okrivljenikom).⁹²

U odnosu na postojanje posebnih **prostorija/čekaonica za punoljetne žrtve KD-a** situacija je nezadovoljavajuća. Da čekaonice postoje u prostorijama sudova navodi 33% sudionika/ca, da ne postoje 54%, a nešto drugo navodi 13% sudionika/ca⁹³ (npr. ne postoji, ali ih smjestimo na poseban kat dok ne dođe vrijeme za njihovo ispitivanje, znači nisu u istoj čekaonici kao i optuženik; to je za one žrtve koje su tražile ispitivanje audio-video uređajem – za ostale žrtve koje to nisu tražile, one su u istoj čekaonici kao i optuženici i druge stranke).

Osim posebnih čekaonica, sudionici/ce su navodili jesu li na njihovom sudu poduzete potrebne **mjere da se izbjegnu vizualni kontakti i susreti** okrivljenika i žrtava KD-a u hodnicima suda. Njih 56% navodi da se poduzimaju potrebne mjere, 28% navodi da ne, a 16% navodi nešto drugo (npr. pozivanje okrivljenika i žrtve u različito vrijeme u zgradu suda). Kao mjere koje se poduzimaju najčešće se navodi pozivanje žrtava i okrivljenika u različito vrijeme u zgradu suda, čekanje žrtve poslije rasprave da okrivljeni napusti zgradu suda, čekanje na različitim dijelovima hodnika. Uglavnom se navodi da su mjere zadovoljavajuće ukoliko žrtva iskazuje putem audio-video uređaja pa prilikom dolaska na sud ide u odvojenu prostoriju. Neki navode da se vizualni kontakti ne mogu izbjeći na hodniku suda.

*„Jedine mjere koje možemo ostvariti su **da osoba poslije rasprave pričekava u sudnici dok optuženi napusti zgradu ili intervenciju pravosudne policije. Prije rasprave mogu čekati na drugom kraju hodnika, ali se vide. Ako bi bio poseban zahtjev žrtve u tom smislu, sve bi ovisilo o improvizaciji samog suca/tkinje.**“*

*„Upućuje se žrtve na **primjereno mjesto na sudu** (drugi sudski hodnik ili drugu slobodnu prostoriju) da se izbjegne vizualni kontakt kada to žrtva traži.“*

*„**Uz pomoć stručnog suradnika/ce i pravosudne policije koordinira se ulazak i izlazak žrtve i okrivljenika.** Uobičajeno je da se žrtvi upućuje poziv pola sata do sat prije rasprave u kom razdoblju je ista sa stručnim suradnikom/com u odvojenoj prostoriji.“*

*„**Punoljetne žrtve ne mogu izbjeći vizualni kontakt osim ako traže ispitivanje audio-video uređajem** pa onda dolaze i one ranije i izbjegnu kontakt jer su tada smještene u sobi stručnog suradnika/ce koja je jedina opremljena uređajem za snimanje i povezana s velikom dvoranom u kojoj se rasprava održava.“*

*„**Nalaze se u odvojenim prostorijama,** žrtva naknadno ulazi u sudnicu u pratnji osobe zadužene za žrtve KD-a, okrenuta je leđima okrivljeniku i odvojena je*

91 24 odgovora.

92 24 odgovora.

93 24 odgovora.

fizički drvenom ogradom od prostora za okrivljenika.“

„Prilikom ulaska u sud, **odvajaju se žrtve KD-a u poseban hodnik na čekanje rasprave odvojeno od optuženika.**“

Usprkos poduzetim mjerama 60% sudionika/ca navodi da **dolazi do susreta žrtve i okrivljenika na hodnicima sudova.**

„Da, jer **zbog prostornih kapaciteta** suda nije moguće drukčije organizirati rad.“

„Da, ponekad se iznimno dogodi, **kada isti dođu u isto vrijeme**, ili kad žrtve unatoč uputama ne napuste sud te tada dođe do kontakta pa nekad i konflikta optuženika i žrtve ili žrtvinih roditelja.“

„**To se događa svakodnevno, a poseban problem dijela sudaca/tkinja kaznenog odjela jesu premale prostorije (sudnice)** u kojem žrtva vrlo često zbog manjka prostora sjedi vrlo blizu, pa i pored samog optuženika.“

„**Ponekad se može dogoditi**, no pazi se na uspješno provođenje mjera u svrhu zaštite žrtve.“

4. PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE PRAVA I POLOŽAJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

Sudionici/ce su naveli preporuke kako **unaprijediti pravni okvir vezan uz ostvarivanje prava žrtava KD-a**. Preporuke se uglavnom odnose na unapređenje primjene pojedinih zakonskih odredbi, unapređenje prostornih i tehničkih uvjeta, jačanje službi za podršku žrtvama i slično. Uz navedene preporuke, određeni broj sudionika/ca navodi da je pravni okvir dobar, ali da je problem u implementaciji istog. Zbog važnosti ovih preporuka većinu navodimo u nastavku.

„**Smatram da bi trebalo žrtvama omogućiti zastupanje prije i tijekom trajanja kaznenog postupka**, ali ne samo kao osobe koja ih formalno zastupa na raspravi već jasno propisati obveze te osobe na koji način da vodi žrtvu (ali i institucije) u ostvarivanju svojih prava. Žrtvama slabo znači ako na početku postupanja općinskog državnog odvjetništva ili policije suhoparno dobiju informaciju o svojim pravima. **Funkcija tog zastupnika/ce bi bila zapravo „vođenje“ žrtve kroz postupak, ali i inzistiranje na njenim pravima.** Primjerice da vodi računa da nigdje u spisu (ne samo sudskom spisu) nije vidljiva adresa žrtve (ako je u sigurnoj kući), da ima informaciju o terminu svake rasprave te da joj pristupa (i bez prisutnosti žrtve). U ZKP-u i Zakonu o sudovima za mladež postoje odredbe o npr. opunomoćeniku/ci djeteta žrtve, ali sam institut je nedovoljno razrađen jer gotovo nikada ti opunomoćenici/e nisu razgovarali s osobom koju zastupaju te njihove ovlasti se uglavnom iscrpljuju u okviru rasprave. **Svakako izuzetno bitna komponenta je sustavna edukacija sudaca/tkinja o samoj psihologiji žrtve.** Ne samo kroz povremene radionice već ozbiljno i redovito te poticati suradnju sa stručnim osobama nepravničke struke, a koje imaju znanja i iskustva u radu sa žrtvama.“

„**Trebalo bi osigurati da se žrtve ispituju u posebnim prostorijama, unaprijediti odnosno modernizirati opremu kojom raspolažemo.** S obzirom da na općinskom sudu, dva suca/tkinje dijele jednu sudnicu i za rasprave u kojima nije potrebno ispitivanje putem audio-video linka, smatram da je poboljšanje stvari trenutno nerealno očekivati.“

„**Većim brojem audio-video uređaja, stručnih suradnika/ca, posebnih prostorija za žrtva** itd.“

„Ne treba ništa posebno propisivati. **Pravni okvir je dobar, ali realizacija ne.** Mnoge žrtve se ne zovu na prvu raspravu, ne znaju što se događa, ne znaju da je priznao djelo, ne znaju presudu. To mislim na punoljetne žrtve. **Trebalo bi zapravo više prostorija i audio-video uređaja na sudu i žrtvi bi trebalo omogućiti ne samo ispitivanje već i praćenje suđenja iz druge prostorije na sudu (ili od kuće ili neke druge zgrade), putem audio-video uređaja.** Tako bi se žrtvi omogućilo postavljanje pitanja, dokaznih prijedloga, prigovora na obranu optuženika. Time bi se bolje utvrdilo činjenično stanje. Ovako je žrtva samo osoba koju se štiti, a ne sudionik/ca kaznenog postupka. Nekoliko puta sam to provela i bilo je učinkovito. Žrtva je aktivno sudjelovala na raspravi iz druge prostorije, čula nas je iako nas nije vidjela. Jer audio-video sredstva za snimanje iskaza, odnose se samo na prostoriju u kojoj je žrtva - što se snima kad ona daje iskaz. Ne postoji obratna situacija. Ona nas samo može čuti u sudnici i tako postavljati pitanja i dokazne prijedloge. Ovo je bitno kod žrtva seksualnih delikata gdje imamo „riječ protiv riječi“ a nema drugih dokaza. Što se tiče djece, možda postoji pravni okvir ali se ne koristi, da se djeca žrtve ispituju u posebnim kućama, odmah nakon prijave, gdje su psiholog/inja, psihijatar/rica, socijalni radnik/ca, sudac/tkinja istrage, stranke, gdje se sve snima. **Djeca ne bi trebala dolaziti na sud davati iskaz.** Tako nešto postoji u Nizozemskoj.“

„Da im se osigura **poseban ulaz** kako se ne bi susreli s počiniteljima kaznenih djela.“

„Potrebno je svim sucima/tkinjama kaznenog odjela suda **osigurati veće prostorije – sudnice** u kojima bi se mogao osigurati dostatan razmak između žrtve i optuženika.“

„Moglo bi se **posebno propisati da se pojedinačna procjena žrtve sačinjava prije nego što se zakaže rasprava;** urediti zakonski okvir prema kojem bi svaki sud imao zaposlenog stručnog suradnika/cu koji bi pomagao sucu/tkinji kod poslova rada s žrtvama.“

„Smatram da **svaki županijski sud treba imati odjel za pomoć i podršku žrtvama KD-a.** Naime, specijalizirani službenici/e iz tih odjela mogu dočekati žrtvu na ulazu u sud, dovesti je u raspravne sudnice ili prostorije za ispitivanje, sa žrtvom čekati početak ispitivanja, pri tome je ohrabriti, mogu biti uz nju tijekom ispitivanja, dok sudac/tkinja koji postupa i odlučuje o kaznenoj odgovornosti počinitelja, koji mora biti nepristran i ostaviti dojam nepristranosti, ma kako okrutno bilo kazneno djelo koje je predmet postupka, na takav način ne može pristupiti žrtvi.“

„Mislim da je za početak veliki problem **nedostatak prostornog rješenja i dovoljnog broja stručnih suradnika/ca koji bi trebali biti uz žrtve u tijeku cijelog postupka koji je svakako težak i mučan.**“

„Žrtvu ispitivati **redovito putem audio-video uređaja.**“

„Precizniji zakonski tekst, a ne samo proklamacija da žrtva ima određeno pravo kroz nabrojanje prava žrtve **jer žrtva mora znati kako da to pravo ostvari na najjednostavniji način.**“

U odnosu na unapređenje **pravnog okvira vezanog uz ispitivanje žrtava KD-a putem audio-video uređaja** sudionici/ce kao preporuke navode veći broj uređaja, njihovu bolju kvalitetu, nužnost posebno prilagođenih prostorija za ispitivanje djece, ispitivanje djece u drugim ustanovama bez dolazaka u zgradu suda, ispitivanje žrtava samo jednom tijekom istrage i korištenje te snimke kao dokaz bez ponovnog ispitivanja, preciziranje zakonskih odredbi.

„Možda bi trebalo razmotriti opcije u slučaju **ispitivanja djece žrtava da isti uopće ne pristupaju u zgradu suda** već da se to ispitivanje vrši u prostorijama

centra za socijalnu skrb ili neke druge slične ustanove.“

„**Većim brojem audio-video uređaja, njihovom boljom kvalitetom, posebnim prostorijama prilagođenim za ispitivanje djece posebno starosti do 14 godina** itd.“

„**Smatram da bi žrtvu KD-a odmah nakon zaprimanja kaznene prijave trebalo ispitati te to ispitivanje snimiti, da bi se njezin iskaz kojeg bi dala (u kući, školi, u centru za socijalnu skrb i sl.) mogao koristiti kao valjani dokaz u postupku.**“

„**Žrtve djeca, djecu sniženih intelektualnih sposobnosti a posebno žrtve seksualnih delikata trebale bi ispitati posebno stručne osobe za to. Stručni suradnici/e suda po mojoj procjeni nisu osposobljeni za to.**“

„Mislim da je postojeći pravni okvir, ako se pod time misli na zajamčena prava, adekvatan, ali bi bilo **poželjno izvesti informatičko rješenje koje bi omogućavalo sucu/tkinji pristup funkcionalnostima audio-video opreme preko računala u sudnici svakog pojedinog suca/tkinje.** Mislim da bi ovo i psihološki povoljno djelovalo na motivaciju za korištenjem te opreme zbog neposrednog i lakog pristupa njezinim funkcionalnostima.“

„**Da žrtve odmah tijekom istrage iskazuju putem audio-video uređaja i da se njihov iskaz koristi tijekom rasprave bez ponovnog ispitivanja.**“

„**Ograničiti zakonom pravo optuženika na ispitivanje žrtve na jedanput bez izuzetaka.**“

„**Preciziranjem zakonskih odredbi kome i na koji način žrtva podnosi predmetni zahtjev i u kojoj formi se odlučuje o njemu ili njegovom odbijanju.**“

Od ukupnog broja sudionika/ca, njih 39% smatra da bi donošenje **Zakona o žrtvama kaznenih djela** dovelo do **promjena u pravima žrtava**, 26% smatra da ne bi, a 35% razmišlja u smjeru da je trenutni pravni okvir dobar i da su najveći problemi u provedbi istog.

„**Ovisno koliko bi konkretan zakon zaživio u praksi, ali mislim da bi.** Važno je pozicionirati žrtvu u postupku, ali i dati jasan okvir o pravima i dužnostima žrtve, obvezama tijela koja u svojem postupanju dolaze u kontakt sa žrtvama.“

„Stvarno ne znam, nisam razmišljala o tome. Mislim da je u ZKP to sve dobro napisano, puno je dopuna bilo. No sad kad ste mi postavili to pitanje, **možda bi stvarno trebao takav zakon. Onda bi se cjelovito to riješilo, donijeli bi se pravilnici za realizaciju nekih odredbi tog Zakona.** Žrtve stvarno zaslužuju poseban položaj u kaznenom pravu. Sada imamo pravni okvir, ali zbog preopterećenosti sudaca ne omogućavamo i ne koristimo sve što imamo.“

„**Smatram da bi dovelo do boljeg razumijevanja njihovih prava i stvaranja većeg povjerenja u pravni sustav.** Naime, većina žrtava ima ograničeno znanje o pravosudnom sustavu i onome što se od njih može očekivati, što često može dovesti do osjećaja neizvjesnosti i tjeskobe u interakciji s počiniteljem i ostalim pravnim akterima.“

„**Ovisi o tome što bi taj zakon propisivao, jer i pretjeran formalizam** (primjerice već sad postojeća obveza svih tijela kaznenog postupka da svaki put upozoravaju žrtvu na njezina prava, iako je o tome sve već čula prilikom podnošenja kaznene prijave u policiji), **može samo odugovlačiti kazneni postupak.**“

„Ne mogu to procijeniti, **smatram da je aktualni pravni okvir dobar, problem je što opterećenost sudova i nemogućnost uvođenja specijalizacije ne dopušta posvećivanje potrebne pozornosti takvim vrstama postupaka u kojima**

sudac/tkinja, upravo radi sprječavanja dodatne traumatizacije žrtve, mora postupati žurno. Smatram da nije problem u pravnom okviru već u nedostatnim kadrovima i sredstvima za poboljšanje stanje na terenu, što onda dovodi do velikog generiranja predmeta sa elementima svih vrsta nasilja. Dakle, pravosuđe je posljednja instanca koja nastupa kada je šteta već počinjena, treba uložiti sve moguće napore i sredstva na otklanjanju uzroka. Ako već to nije moguće, potrebno je jačati i ulagati u stručne službe i organizacije za zaštitu prava žrtava i pružanje psihološke pomoći.“

„**Mislim da su postojeća zakonska rješenja** sadržana u ZKP-u i Zakonu o sudovima za mladež **adekvatna** i da bi donošenje posebnog zakona predstavljalo prenormizaciju. Čini mi se da je postojeći pravni okvir adekvatan, ali da ostvarenja prava žrtava uvelike ovise o tehničko-prostornim i informatičkim (ne) uvjetima. **Nije cilj nešto prenormirati, već osigurati jednostavnu i učinkovitu praksu kroz suradnju tijela i ustanova koje skrbe o pravima žrtava.**“

„Teoretski gledano, **poseban zakon koji bi obrađivao problematiku žrtava KD-a doprinio bi efikasnijem ostvarivanju prava žrtava u kaznenim postupcima jer bi u jednom propisu bila sadržajno definirana i precizirana sva pitanja koja su relevantna za procesni status žrtve u kaznenom postupku te njezina procesna prava i mogućnosti.** U taj bi se (novi) propis mogle uvrstiti i odredbe Zakona o novčanoj naknadi tako da jednim propisom budu obrađena sva pitanja. ZKP bi trebao dati opće smjernice u pogledu procesnog položaja i prava žrtava, a onda bi se ta pitanja mogla dodatno razraditi u posebnom zakonu.“

„**Mislim da ne bi,** smatram da su postojeći propisi dovoljni, a veća sredstva treba uložiti u opremu sudova odgovarajućim uređajima za snimanje, u uređenje odgovarajućih prostorija u kojima bi žrtve čekale raspravu odvojeno od okrivljenika i zapošljavanjem stručnih osoba u vidu stručnih suradnika/ca. Donošenjem propisa koje ne prate materijalna sredstva za provedbu tih propisa ne bi se ništa promijenilo.“

Nešto više od polovine sudaca/tkinja (53%) smatra da bi donošenje Zakona o žrtvama kaznenih djela dovelo do promjena u **postupku ostvarivanja prava žrtava KD-a.**

„**Samo u sadržajnom pogledu.** Ali u aktivnom, stvarnom smislu, morao bi se mijenjati ZKP. Trebalo bi se dati žrtvi pravo na žalbu protiv presude, pravo na žalbu protiv rješenja o istražnom zatvoru, mjerama opreza. I odrediti da ako povrijedimo neko pravo žrtve tijekom postupka, da je to bitna povreda kaznenog postupka.“

„S obzirom da su prava žrtava regulirana u nekoliko zakona (ZKP, ZZNO) smatram da bi donošenjem posebnog zakona kojim se reguliraju prava žrtava na jednom mjestu, ista **mogla biti detaljnije određena,** što bi svakako dovelo i do bolje informiranosti žrtava, a što bi dalje imalo za posljedicu stvaranje većeg povjerenja žrtve u sustav, veći bi bio fokus na žrtvi i evidentno bi dovelo do smanjenja stigmatizacije žrtava.“

„**Zakonom bi trebalo detaljnije regulirati** način ostvarivanja pojedinih prava, propisati protokole i odgovornosti pojedinih aktera koji postupaju u kaznenom postupku.“

„Mišljenja sam da nije ključna forma zakonskog teksta i to hoće li žrtvi biti dana prava u okviru posebnog zakona ili kroz ZKP, već je **ključno osigurati materijalne i tehničke uvjete za provedbu prava koja žrtva već ima tako da ta prava budu lako ostvariva,** te da sudionici/e postupka koji rade sa žrtvama točno znaju, kao i žrtve, tko odlučuje o određenim pravima koja su žrtvama dana ZKP-om. Međutim ključni su materijalni uvjeti i dostupnost ostvarenja takvih prava jer

konkretno kao problem ovoga suda istaknut je nedostatak prostornih uvjeta, nedostatak tehničke opreme.“

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Istraživanje je pokazalo da većina sudionika/ca (88%) navodi da na njihovom sudu postoji tehnička oprema za ispitivanje putem audio-video uređaja, međutim samo 77% od njih navodi da je ta oprema odgovarajuća i ispravna. Na problem nedovoljnog broja uređaja (samo jedan uređaj) ukazuje znatan broj sudionika/ca istraživanja (68%). Također, rezultati su ukazali na određene tehničke probleme, a to su nedostatak prostora za ispitivanje putem audio-video uređaja, neispravnost uređaja, nemogućnost usklađivanja potreba za korištenjem uređaja od strane više sudaca/tkinja zbog postojanja samo jednog uređaja, korištenje jednog uređaja od strane više sudova (županijski, općinski i prekršajni odjeli). S ciljem unapređenja mogućnosti i načina ispitivanja putem audio-video uređaja preporučuje se na svakom općinskom i županijskom sudu osigurati dovoljan broj ispravnih uređaja za audio-video ispitivanje (svaki sud bi trebao sukladno svojim potrebama odrediti koji je to dovoljan broj uređaja) te osiguravanje adekvatnih prostorija za takav poseban način ispitivanja.

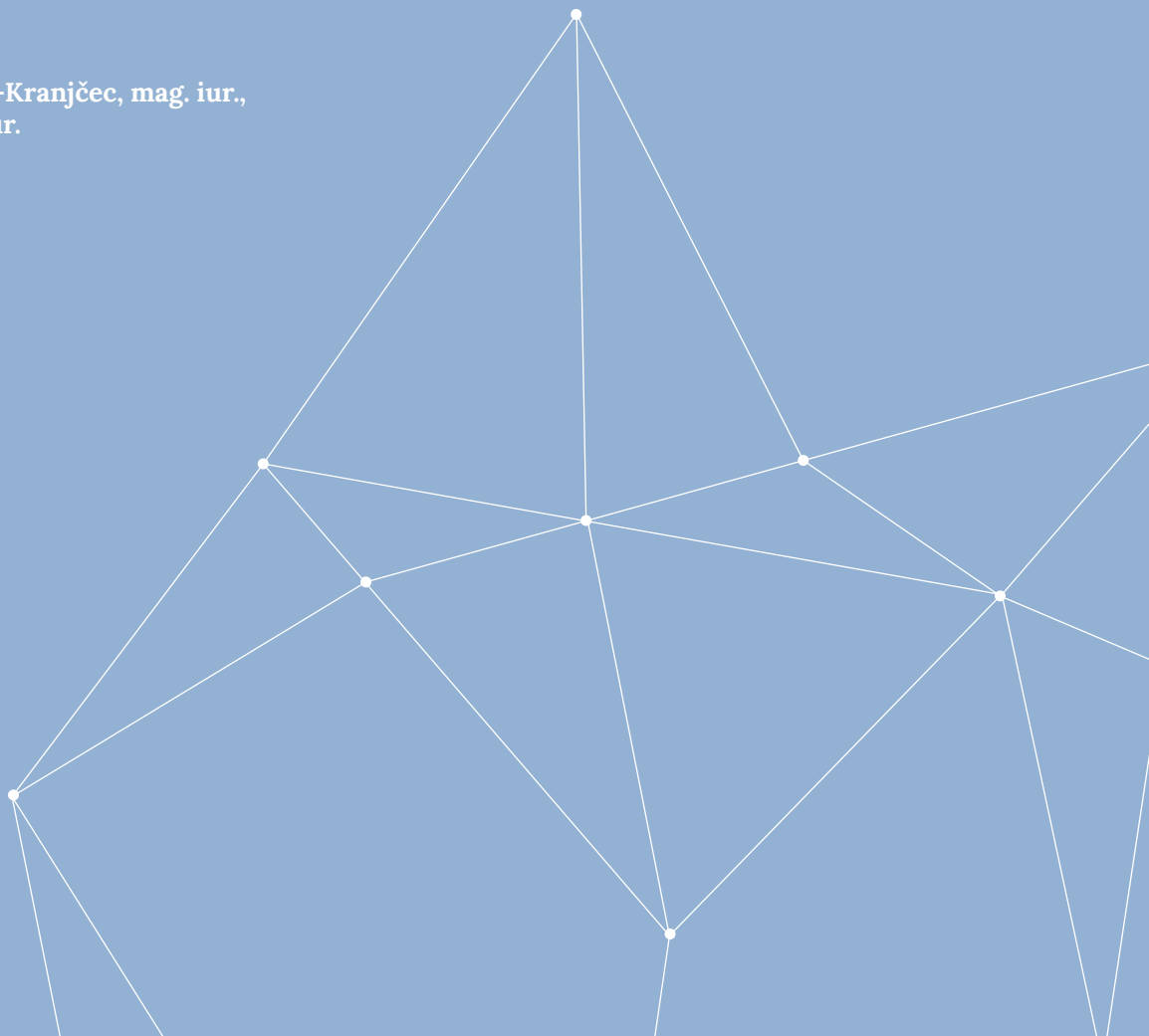
Nadalje, istraživanje je pokazalo različitost u razmišljanju o pravu žrtve na žalbu/prigovor ukoliko joj se ne omogući ispitivanje putem audio-video uređaja (a ispunjene su zakonske pretpostavke), kao i na različitost u praksi davanja žrtvi pismenog obrazloženja na takvu odluku. Većina sudionika/ca istraživanja (88%) navodi da nisu nikada odredili ispitivanje putem audio-video uređaja kao posebnu mjeru zaštite u okviru provedbe pojedinačne procjene. S ciljem ujednačavanja prakse, ali i davanja sucima/tkinjama jasnog alata za postupanje u takvim situacijama, preporučuje se normativno uređenje prava žrtve na pismeno obrazloženje u slučajevima da je odbijen zahtjev za iskazivanjem putem audio-video uređaja, kao i normativno uređenje prava žrtve na prigovor u slučaju odbijanja zahtjeva za ispitivanje putem audio-video uređaja. Nužno je osigurati poštivanje obveze provedbe pojedinačne procjene žrtava sukladno zakonskim odredbama s ciljem učinkovitog određivanja posebnih mjera zaštite, uključujući i poseban način ispitivanja putem audio-video uređaja.

I ovaj dio istraživanja ukazao je na nedostatan broj stručnih suradnika/ca za ispitivanje djece (samo 76% sudaca/tkinja navodi da na je na njihovom sudu zaposlena takva stručna osoba), kao i na neujednačenost u sudjelovanju stručnih suradnika/ca u ispitivanju punoljetnih žrtava KD-a. Potrebno je osigurati dovoljan broj zaposlenih stručnih suradnika/ca na sudovima i na taj način unaprijediti postupanje sa djecom i punoljetnim žrtvama KD-a.

Ni jedan od pokazatelja dobivenih istraživanjem u odnosu na postojanje posebnih prostorija prilagođenih djeci za ispitivanje, posebnih čekaonica za djecu žrtve ili punoljetne žrtve KD-a u zgradama sudova nije zadovoljavajući. Samo 59% sudionika/ca navodi da imaju posebnu prilagođenu prostoriju za ispitivanje djece, 21% da imaju čekaonice za djecu žrtve KD-a, a 33% da na sudovima imaju posebnu čekaonicu za punoljetne žrtve KD-a. Sukladno tim pokazateljima, ne iznenađuje ni dobiveni podatak da 60% osoba navodi da na hodnicima suda dolazi do susreta žrtve i okrivljenika, a nažalost još uvijek i navodi da u samoj sudnici žrtva ponekad sjedi pored samog optuženika (*„To se događa svakodnevno, a poseban problem dijela sudaca kaznenog odjela jesu premale prostorije (sudnice) u kojem žrtva vrlo često zbog manjka prostora sjedi vrlo blizu, pa i pored samog optuženika.“*). S ciljem unapređenja postupanja prema žrtvama KD-a preporučuje se u zgradi svakog suda koji radi na predmetima kaznenopravne zaštite djece osigurati posebno prilagođenu prostoriju za ispitivanje djeteta. Također, preporučuje se u zgradi svakog suda osigurati posebnu čekaonicu za žrtve svih kaznenih djela, adekvatne prostorne uvjete za ispitivanje, kao i normiranje obveza u postupanju s ciljem izbjegavanja kontakta i susreta okrivljenika sa žrtvom u zgradama sudova.

VIII. PRIMJENA ZAKONA O NOVČANOJ NAKNADI ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA I POSTUPAK OSTVARIVANJA NAKNADE

Anamaria Droždan-Kranjčec, mag. iur.,
Miren Špek, dipl. iur.

VIII. PRIMJENA ZAKONA O NOVČANOJ NAKNADI ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA I POSTUPAK OSTVARIVANJA NAKNADE

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.,
Miren Špek, dipl. iur.

1. UVOD

Žrtva KD-a nasilja počinjenog s namjerom ima pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom, Zakonom o novčanoj naknadi. Donošenje Zakona o novčanoj naknadi bilo je nužno zbog potrebe usklađivanja sa zahtjevima postavljenim u okviru međunarodnih dokumenata, prvenstveno Direktivom Vijeća EU 2004/80/EZ o naknadi žrtvama kaznenih djela⁹⁴ (dalje u tekstu: Direktiva 2004/80/EZ) i Europske konvencije o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja.⁹⁵ Direktiva 2004/80/EZ je državama članicama prepustila uređenje sustava naknada, propisujući samo minimalne standarde (obvezu postojanja mehanizma naknađivanja, obvezu postojanja tijela nadležnog za odlučivanje o naknadi i suradnju s odgovarajućim tijelima u drugim članicama, te obvezu osiguravanja bitnih informacija potencijalnim podnositeljima). Europska konvencija o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja je, pak, odredila temeljna načela naknađivanja i minimum prava žrtava KD-a nasilja.⁹⁶

Ovlaštenici/ce prava na novčanu naknadu propisani su člankom 5. Zakona o novčanoj naknadi. Pravo se može ostvariti samo ako je kazneno djelo evidentirano ili prijavljeno policiji ili državnom odvjetništvu kao kazneno djelo i to neovisno o tome je li počinitelj poznat i bez obzira na pokretanje kaznenog postupka. Osnove za koje se može podnijeti zahtjev za novčanom naknadom su naknada troškova zdravstvene zaštite, naknada za izgubljenu zaradu, naknada zbog gubitka uzdržavanja i naknada za pogrebne troškove. Zahtjev za novčanu naknadu se mora podnijeti najkasnije u roku od šest mjeseci od dana kada je počinjeno kazneno djelo (čl. 25. Zakona o novčanoj naknadi). O pravu na naknadu odlučuje Odbor za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela (dalje u tekstu: Odbor).

Cilj provedbe istraživanja bio je ispitati iskustva dionika o odredbama i primjeni Zakona o novčanoj naknadi. U istraživanju je sudjelovalo **15 osoba** (80% žena, 20% muškaraca) s područja 8 županija u Hrvatskoj, od čega 6 članova/ica Odbora (mandati od 2013. – 2017., 2017. – 2021.), 7 pružatelja/ica pomoći i podrške žrtvama KD-a i 2 osobe po drugoj osnovi. Godine radnog staža sudionika/ca kretale su se od 9 mjeseci do 33 godine (prosječan broj godina radnog staža je 17 godina).

2. PRIKAZ OSTVARENIH NOVČANIH NAKNADA OD 2013. DO 2022. GODINE

S ciljem sveobuhvatne analize i „evaluacije“ desetogodišnje primjene Zakona o novčanoj naknadi upućen je upit za dostavom podataka Ministarstvu pravosuđa i uprave koliko je od dana stupanja na snagu Zakona o novčanoj naknadi pa do kraja 2021. godine podneseno zahtjeva, vrsti odluka i iznosu odobrenih sredstava.

⁹⁴ Direktiva Vijeća 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. o naknadi žrtvama kaznenih djela, L 261/15, 06.08.2004.

⁹⁵ Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja (Narodne novine 4/2008)

⁹⁶ Bukovac Puvača, op. cit., str. 334.

Od strane Ministarstva pravosuđa i uprave dobiveni su sljedeći podaci (Tablica 30).

BROJ PODNESENIH ZAHTJEVA	349
	338
BROJ RIJEŠENIH ZAHTJEVA	<ul style="list-style-type: none"> • odbijeno 151 • odbačeno 110 • usvojeno ili djelomično usvojeno 77
BROJ ZAHTJEVA U RADU	11
UKUPNO ODOBRENO SREDSTAVA	529.457,66 kuna

TABLICA 30.
Podneseni zahtjevi, vrste odluka i odobrena sredstva u razdoblju od 2013. godine do 8. travnja 2022. godine.

Najčešća kaznena djela u svezi kojih su bili podneseni zahtjevi za novčanu naknadu su: ubojstvo, teško ubojstvo, ubojstvo u pokušaju, teška tjelesna ozljeda ili osobito teška tjelesna ozljeda ili teška tjelesna ozljeda s posljedicom smrti; kaznena djela protiv spolne slobode te ostala kaznena djela.

	UBOJSTVO ILI TEŠKO UBOJSTVO	UBOJSTVO U POKUŠAJU	TEŠKA TJELESNA OZLJEDA	PROTIV SPOLNE SLOBODE
2013.	6	0	0	0
2014.	14	3	17	5
2015.	18	4	19	0
2016.	15	1	9	7
2017.	21	2	3	1
2018.	14	3	7	4
2019.	10	3	9	1
2020.	14	4	7	1
2021.	6	6	8	3
2022.	3	0	3	0

TABLICA 31.
Broj podnesenih zahtjeva po najčešćoj vrsti kaznenih djela

<ul style="list-style-type: none"> • 44 zahtjeva u svezi kaznenih djela ubojstva ili teškog ubojstva • 14 zahtjeva u svezi kaznenog djela ubojstvo u pokušaju ili teškog ubojstva u pokušaju • 14 zahtjeva u svezi kaznenih djela teška tjelesna ozljeda, osobito teška tjelesna ozljeda, teška tjelesna ozljeda sa posljedicom smrti • 2 zahtjeva u svezi kaznenih djela protiv spolne slobode • 2 zahtjeva u svezi kaznenog djela sudjelovanje u tučnjavi • 1 zahtjev u svezi s kaznenim djelom razbojništva s posljedicom smrti
UKUPNO: 77 zahtjeva

TABLICA 32.
Djelomično ili u cijelosti usvojeni zahtjevi po vrsti kaznenog djela od 2013. do 2022. godine

Malen broj podnesenih zahtjeva, a još manji broj usvojenih, u desetogodišnjem razdoblju ukazuje na određene nedostatke sustava kompenzacije žrtvama KD-a. Potencijalni uzroci su ili velika restriktivnost zakona koji omogućava dodjelu novčane naknade preuskom krugu žrtava ili na potencijalne probleme u samoj proceduri ostvarivanja naknade ili na problem da žrtve KD-a nisu na primjeren

način i u primjerenom roku informirane o toj mogućnosti.

3. ODREDBE ZAKONA O NOVČANOJ NAKNADI ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA I POSTUPAK OSTVARIVANJA NAKNADE

Svi sudionici/ce koji su sudjelovali u analizi upoznati su sa Zakonom o novčanoj naknadi, od toga 40% kroz rad u Odboru (mandati od 2013. – 2017., 2017. – 2021. godine), 47% kroz pružanje podrške žrtvama KD-a u podnošenju zahtjeva i 13% kroz neku drugu osnovu.

Sudionici/ce su zamoljeni da, prema svom mišljenju, navedu koje su **osnovne pozitivne strane Zakona o novčanoj naknadi**. Sudionici/ce su bili ujednačeni u odgovorima i isticali su sljedeće: hitnost i brzina u postupanju za razliku od naknade štete od počinitelja; usklađivanje s pravom EU; utemeljenje na načelima solidarnosti i pravednosti; pojednostavljenje postupka; uvođenje posebnog tijela koje odlučuje; visina naknade i kriteriji dodjele sredstava; mogućnost ostvarenja posrednim i neposrednim žrtvama; obveza informiranja žrtve o toj mogućnosti i postupku; omogućavanje ostvarenja naknada i hrvatskim državljanima i svim državljanima EU.

*„S obzirom da veliki broj modernih demokratsko uređenih država primjenjuje taj institut, **velika je vrijednost ovog Zakona** da i u Hrvatskoj žrtvama bude nadoknađena šteta koju su pretrpjele kaznenim djelom, **da barem na neki način dijelom dobiju neki od oblika zadovoljstva i osjećaja da nisu zapostavljene.**“*

Sudionici/ce su zamoljeni i da navedu koji su po njihovu mišljenju **osnovni nedostaci Zakona o novčanoj naknadi**. Na ovo pitanje su dali više odgovora nego na prethodno, odnosno više različitih primjedbi, što već na početku ukazuje na detektirane probleme samog zakona. Primjerice sudionici/ce su isticali restriktivnost Zakona o novčanoj naknadi kao akta solidarnosti, ali i probleme tehničke naravi (rokovi, dokumentacija, subjekti, uvjeti za ostvarivanje, nedorečenost članka/odredbi), dok se ukazalo i na kapacitete Odbora za odlučivanje o zahtjevima. Dalje su isticali sporost postupka, iako su rokovi odlučivanja propisani Zakonom o novčanoj naknadi.

*„**Neodređenost** – što je kazneno djelo nasilja, što je teško narušenje zdravlja. To je podložno različitim tumačenjima, a u **Odboru nema kaznenog suca/tkinje i u Odboru je predstavnik/ca Ministarstva zdravstva, ali ne i sudsko medicinski vještak** koji bi točno rekao što je teška tjelesna ozljeda, što je teško narušenje zdravlja. Najveći broj zahtjeva za novčanu naknadu je odbačen zbog nepravovremenosti, a možda su bili osnovani. Isto tako kako je Zakon neodređen i nije potrebno pravomoćno utvrditi u kaznenom postupku da je kazneno djelo doista počinjeno, to otvara prostor zahtjevima s ciljem zlouporabe. **Teškoće izračunavanja izgubljene zarade**, posebno kod obrtnika/ca, a u Odboru nema financijskog vještaka/inje. Postupak se provodi očito po Zakonu o općem upravnom postupku jer protiv rješenja Odbora postoji pravo tužbe Upravnom sudu **no prevelik je trošak određivati sudsko-medicinsko ili financijsko vještačenje**. To možda samo kod ukidanja odluka Odbora od strane Upravnog suda.“*

Zbog važnosti ovih primjedbi, posebice u odnosu na kreiranje preporuka za unapređenje Zakona o novčanoj naknadi, navodimo neke specifične poteškoće u nastavku.

*„**Regres države od počinitelja trebao bi biti obvezan**, obvezna evidencija – transparentnost.“*

*„**Zakon ograničava mjesto počinjenja djela**. Naknadu mogu ostvariti samo žrtva koja ima prebivalište u RH te državljanin/ka države članice Europske unije ili ima prebivalište u državi članici Europske unije.“*

„**Realizacija**, s obzirom na financijske mogućnosti naše države, a veliki nedostatak je i taj da jedan od članaka zakona **striktno navodi članove/ice** uže obitelji koji su jedini u mogućnosti potraživati naknadu za npr. pokojnu žrtvu što često puta nije životno jer žrtva, primjerice, uopće nije u kontaktu s članovima/cama uže obitelji te joj je bliska osoba ili životni partner/ica osoba koja ne spada u tu kategoriju prema zakonu. To bi se, primjerice, odnosilo na naknadu troškova sprovoda – jer ako je npr. susjed platio troškove sprovoda i ima o tome dokaz (račun) opravdano je da se trošak nadoknadi osobi koja ga je i snosila neovisno o tome je li u zakonu u propisanoj kategoriji osoba.“

„**Vrlo uske osnove** po kojima po kojima se može ostvariti naknada, niske naknade (osim što su same po sebi niske, nisu mijenjane od donošenja zakona, a troškovi života su od tada znatno porasli; ovakvi iznosi morali bi biti usklađivani s porastima cijena/troškova života). Osim toga, upitnim/nejasnim/potencijalno **problematičnim smatram neke od okolnosti koje utječu na visinu naknade** (doprinos žrtve, rok u kojem je nasilje prijavljeno, suradnja žrtve s policijom i nadležnim tijelima).“

Nakon osvrta na Zakon o novčanoj naknadi, sudionici/ce su zamoljeni da, prema svom mišljenju, navedu koje su **osnovne pozitivne strane postupka podnošenja zahtjeva i mogućnosti ostvarivanja novčane naknade**. Kao pozitivne strane isticali su postupak pojednostavljenja procedure i to što je postupak jednostavniji od sudskog postupka; nadležnost posebnog Odbora za odlučivanje; olakšan pristup originalima kroz sustav e-građana; mogućnost prijave zahtjeva bez poznavanja počinitelja; besplatnost usluge; isplata iz proračuna; regres od počinitelja; neplaćanje upravnih pristojbi od strane podnositelja/ice zahtjeva; vještačenje i prevođenje na teret državnog proračuna; podnositelj/ica zahtjeva ima mogućnost dopuniti ili ispraviti svoj zahtjev; postupak rasterećen suvišnog dokazivanja; priznanje prava bez obzira na osudu počinitelja.

„**Osnovne pozitivne strane postupka podnošenja zahtjeva i mogućnosti ostvarivanja novčane naknade** žrtvama kroz primjenu Zakona o novčanoj naknadi jesu u tome što je **zahtjev formaliziran** (na obrascu što žrtvi olakšava podnošenje) i što je **oslobođen od bilo kakvih troškova**. Ni druge pozitivne strane postupka ne mogu se zanemariti kao „manje osnovne“, a to su činjenice da Zakon propisuje **postupanje nadležnih tijela, propisuje informiranje žrtve, propisuje mogućnost sudjelovanja žrtve u postupku i oslobađa žrtvu troškova eventualnih prijevoda ili ovjeravanja dokumentacije**.“

Iz navedenog vidljiva je jedna nelogičnost na koju se nužno osvrnuti. Sukladno članku 29. Zakona o novčanoj naknadi na postupak ostvarivanja naknade ne plaćaju se upravne pristojbe te je određeno da troškovi prevođenja i vještačenja terete državni proračun. Međutim, problem se javlja u odnosu na dokumentaciju koju je potrebno podnijeti uz sam zahtjev. U samom Obrascu zahtjeva za novčanu naknadu⁹⁷ navodi se kako se isprave podnose u izvorniku ili ovjerovljenoj preslici. To žrtvama stvara troškove, budući da je teško za očekivati da će netko uz zahtjev dostaviti originale dokumentacije (npr. liječničku dokumentaciju, izvješća o bolovanju, potvrde o visini primanja i slično). Osobe za to imaju ponekad i visoke troškove, jer se može raditi o predmetima gdje je osoba na npr. na bolovanju više mjeseci, pa i više godina, ima opsežnu medicinsku dokumentaciju i za sve to mora snositi troškove ovjere, što neupitno povlači paralelu s temeljnim načelima solidarnosti i pravednosti postupka.

⁹⁷ Detaljnije v. na: <https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Iz%20pravosudnog%20sustava/podr%C5%A1ka%20%C5%BErvtvama%20i%20svjedocima/Obrazac%20zahtjeva%20za%20nov%C4%8Danu%20naknadu.pdf> (pristupljeno dana 21.11.2022.)

Kao **osnovne nedostatke postupka podnošenja zahtjeva i mogućnosti ostvarivanja novčane naknade** sudionici/ce navode složenost potrebnih podataka i dokumentacije za same žrtve; kratak rok za podnošenje zahtjeva; sporost Odbora neovisno o vlastitim rokovima; nedorečenost posrednih žrtava; niske financijske iznose koji se dodjeljuju; definiranje teških posljedica kaznenog djela; žrtve nisu upoznate s mogućnošću podnošenja zahtjeva; ponekad otežan postupak dobivanja potvrde od policije o prijavi djela; službene osobe ne znaju za taj zakon, postupak i ne objasne žrtvama kako to i ostvariti; podnosi se mali broj zahtjeva za novčanu naknadu, od čega pak mali broj zahtjeva bude pozitivno riješen; cijeli postupak se ne temelji na načelu solidarnosti nego na kompliciranju žrtvama mogućnosti ostvarivanja naknade.

„Tijelo koje odlučuje o zahtjevima ima puno mogućnosti odbiti zahtjev, ili ga usvojiti, ali na način da žrtva ostvari vrlo nisku novčanu naknadu. Osim toga, neposredna žrtva, koja je pretrpjela teške tjelesne povrede teško može u roku od 6 mjeseci biti u prilici prikupiti sve dokaze, podnijeti zahtjev, prolaziti proceduru.“

„Nedostaci su što pouka o pravima žrtvama koju dobivaju u policiji, državnom odvjetništvu i sudu je samo nabranje zakonskih članaka iz ZKP/08, a uopće nema obrasca za podnošenje zahtjeva, to se ni ne daje žrtvi. Sam obrazac nije razumljiv kao ni zakon. Policijski službenici/ce, državni odvjetnici/ce i suci/tkinje nisu uopće upoznati s tim zakonom, smislom i sadržajem. Problem što za edukatore/ice nisu odabrane najstručnije osobe iz prakse nego po nekim drugim kriterijima. Dakle, edukacija ima, ali ih ne predaju dovoljno stručne osobe i ne znaju prenijeti znanje. Isto tako suci/tkinje i državni odvjetnici/ce su preopterećeni predmetima pa ni ne idu na edukacije općenito.“

4. OSNOVE ZA OSTVARIVANJE NOVČANE NAKNADE

Sudionici/ce su zamoljeni da, prema svom mišljenju, navedu **osnovne probleme za ostvarivanje novčane naknade za svaku od postojećih 4 osnova propisanih Zakonom o novčanoj naknadi**.

Tako su sudionici/ce za osnovu **naknada troškova zdravstvene zaštite** propitali samu smislenost odredbe, pa su tako ukazivali na uvjetovanost osnovnog zdravstvenog osiguranja, što ne odgovara realnoj situaciji u kojima se sve nalaze žrtve, a koje često iziskuju dopunske oblike zdravstvene njege. Mnogi sudionici/ce su ukazivali kako od svih odredbi zakona ovu najmanje razumiju.

„Ova mi je osnova potpuno nejasna, jer obvezno zdravstveno osiguranje je u RH (kako, na kraju krajeva, i sam njegov naziv ukazuje) – obvezno. To znači da su ga obvezni imati svi građani/ke Republike Hrvatske. Oni koji nisu osigurani ni po jednoj drugoj osnovi, morali bi si sami plaćati obvezno zdravstveno osiguranje. Što onda ova odredba ustvari znači – da su osobe koje krše zakonske obveze i nisu se obvezno zdravstveno osigurale ujedno i jedine koje imaju pravo na naknadu troškova zdravstvene zaštite prema ovom zakonu? U svakom slučaju, smatram da ova odredba nikako ne bi smjela biti ograničena samo na obvezno zdravstveno osiguranje (tj. da zaštita zdravstvenog standarda treba biti proširena iznad standarda obveznog osiguranja).“

Za osnovu **naknade za izgublenu zaradu** sudionici/ce su redom ukazivali na poteškoće u izračunu izgubljene zarade (npr. u privatnom sektoru, izgubljena zarada za neostvarene poslove koju su mogli ostvariti temeljem nekih ugovora, ali Odboru je teško utvrditi je li to stvarno ili fiktivno pa ti ugovori imaju velike iznose zarade). Također, ukazuje se kako je naknada za ovu osnovu izrazito skromna.

„Gornja granica naknade je preniska. Osim toga, valjalo bi uzeti u obzir da jako puno ljudi u Republici Hrvatskoj prisiljeno raditi „na crno“ ili im se jedan dio

plaće isplaćuje na ruke ili im se dio plaće isplaćuje kroz nagrade i druge oblike neoporezivih primitaka koji nisu plaća u užem smislu – **stoga, šteta (izgubljena zarada) koju oni mogu dokazati samo je dio njihove stvarno izgubljene zarade.**“

Za osnovu **naknada zbog gubitka uzdržavanja** sudionici/ce kao poteškoće navode visinu naknade, izračun u odnosu na uzdržavanje prije nastanka štete tj. počinjenja kaznenog djela, dokazivanje uzdržavanja prije počinjenja kaznenog djela i činjenicu da se pravo priznaje samo ako posredna žrtva nema pravo na davanje iz obveznoga mirovinskog osiguranja.

„Kao i kod svakog drugog određivanja gubitka uzdržavanja, **problematičan može biti izračun u odnosu na uzdržavanje prije nastanka štete tj. počinjenja kaznenog djela.**“

„**Teško je utvrditi pretpostavke za to.** Naime, nekad djeca traže tu naknadu, a taj roditelj ih nije ni ranije uzdržavao, teško je utvrditi je li ih uopće uzdržavao. Isto je i s drugim srodnicima, djedom, bakom i slično. Koji je to iznos uzdržavanja.“

Za posljednju osnovu, osnovu **naknada za pogrebne troškove**, postoji dosta nedoumica zbog odredbe „...ima osoba koja ih je platila“. Postavlja se pitanje ima li pravo na naknadu pogrebnih troškova svaka osoba koja ih je platila (npr. susjed/a). Poteškoće na koje su ukazivali sudionici/ce se mogu usmjeriti u tri smjera: niski iznos (do 5.000,00 kuna), upitnost subjekata ostvarivanja i nepostojanje dokaza/računa za podmirenje troškova pogreba. Neke primjere donosimo u nastavku teksta.

„**Uskladiti krug posrednih žrtava s drugim zakonima**, preuzak krug taksativno navedenih osoba u zakonu često isključuje pojedine bliske osobe.“

„Tu je problem što pogrebni troškovi nažalost nekad nastaju na crno, pa se ne ispostavljaju računi, a obitelj preminulog/e traži i svi su svjesni da su ti troškovi doista bili, **no vjerodostojnih računa nema.** Ili su računi vrlo sumnjive prirode i teško je odrediti što sve ulazi u te troškove. **Zakon kaže da se računi i dokumentacija (medicinska i druga) trebaju podnijeti u izvorniku. Teško je da podnositelji/ce zahtjeva dostave baš izvornik.** Možda bi trebalo tu odredbu promijeniti.“

5. PODNOŠENJE ZAHTJEVA I OSTVARIVANJE NOVČANE NAKNADE

Cilj ovog djela istraživanja bio je prikupiti informacije o eventualnim problemima u postupku podnošenja zahtjeva za ostvarivanje novčane naknade i samom ostvarivanju prava. Sudionici/ce u velikoj većini (80%) smatraju da se **zahtjevi za ostvarivanje novčane naknade podnose u malom broju.** Kao razloge navode preopterećenost žrtve informacijama od strane nadležnih tijela tijekom prijave KD-a, neznanje žrtve o toj mogućnosti, prekasno primanje informacije o mogućnosti podnošenja zahtjeva, opsežnu i kompliciranu dokumentaciju, nerazlikovanje zahtjeva za novčanu naknadu od imovinskopravnog zahtjeva, nejasno prenošenje informacija, a i samo neznanje predstavnika/ca institucija o novčanoj naknadi.

„**Zato što žrtve nisu upoznate s tim pravom, to pravo nije jasno ni stručnim osobama u tijelima koja provode kazneni postupak** – policija, državno odvjetništvo i sud.“

„Mislim da žrtve nisu dovoljno obaviještene o mogućnosti podnošenja zahtjeva (nadležna tijela, kad ih i obavijeste, uglavnom to čine na nerazumljiv način). Osim toga, **osnove za ostvarivanje naknade su tako uske da velik broj žrtava jednostavno ne ispunjava uvjete i nema nikakvog smisla da podnose zahtjev.**“

Kao **osnovne razloge za odbacivanje ili odbijanje zahtjeva** za novčanu naknadu sudionici/ce navode nepotpune prijave, propuštanje roka, neispunjavanje uvjeta, troškove liječenja koji su izvan troškova osnovnog zdravstvenog osiguranja, podnositelji/ce su osobe izvan kruga definiranih posrednih žrtava, ne radi se o teškoj tjelesnoj ozljedi ili se radi o procjeni da nije teško narušeno zdravlje osobe kao posljedica kaznenog djela.

„Kod seksualnih delikata i nekih drugih nasilnih delikata vrlo teško je odrediti je li zdravlje teško narušeno. To bi trebalo vještačiti. To ne može biti općenito narušenje zdravlja – psihičke teškoće nakon razbojništva i slično. Zakon je prilično neodređen...“

Navedeni odgovor ukazuje na jedan od problema prilikom zaključivanja ima li neposredna žrtva, primjerice kaznenog djela silovanja, kod koje nije utvrđena teška tjelesna ozljeda, pravo na novčanu naknadu. Neposredna žrtva je osoba koja je pretrpjela teške tjelesne ozljede ili teško narušenje zdravlja kao posljedicu kaznenog djela nasilja (čl. 5. st. 2. Zakona o novčanoj naknadi). Kod seksualnih delikata psihološke posljedice su češće nego sve druge posljedice, uključujući i tjelesne.⁹⁸ Kako je navedeno i u ranijem primjeru, pitanje je kako Odbor odlučuje radi li se o teškom narušenju zdravlja kod postojanja psiholoških posljedica, uzima li u obzir nalaze i mišljenja psihijataru i/ili psihologa i ima li u Odboru osoba koja ima kvalifikacije zaključiti radi li se o kategoriji teškog narušenja zdravlja.

Većina sudionica/ka (64%) smatra da je **rok od šest mjeseci** za predaju zahtjeva od dana kada je počinjeno djelo **neprimjeren**.⁹⁹ Kao obrazloženje najčešće navode kako se radi o teškim kaznenim djelima te je žrtva u početku u stanju šoka i bavi se drugim stvarima vezanim uz prijavu ili je u procesu liječenja. Također, navodi se kako im se „na početku“ dobro ne objasni mogućnost novčane naknade te sukladno tome prekasno shvate postupak i obvezu podnošenja zahtjeva. Određena kaznena djela se prijavljuju s odgodom (npr. rodno uvjetovano nasilje) pa taj rok vrlo često prođe i prije prijave samog kaznenog djela. U nastavku navodimo par obrazloženja odgovora sudionika/ca koji smatraju da je rok neprimjeren i onih koji smatraju da je primjeren.

„Ponekad žrtvi treba i više od 6 mjeseci da prijavi kazneno djelo, a kamoli da podnese zahtjev. U stanju očaja, tuge, ljutnje i nemoći osoba nije u stanju razmišljati o novčanoj naknadi jer se paralelno sa sudskim postupkom koji je za njih posebno stresan događa i psihički bolan proces.“

„Mislim da je to premalo vremena da se žrtva odluči na podnošenje zahtjeva. Postoji više razloga za to. Često se žrtvi treba više puta objašnjavati na što imaju pravo, kako to pravo mogu ostvarivati i dr. Također, postupak od prijave kaznenog djela do pravomoćne presude je jako dug. Na kraju se dogodi da žrtva propušta to vrijeme i zbog šoka uslijed preživljavanja traumatskog događaja, nezapamćivanja i nerazumijevanja pravnih informacija. Potrebno je navesti da do tada osoba nije trebala poznavati ni razumjeti zakone koje su relevantni za njen sadašnji status žrtve te je potrebno veliko razumijevanje od svih nas koji radimo u ovom području jer jedna nama sasvim razumljiva informacija može za traumatiziranu žrtvu KD-a biti sasvim nerazumljiva.“

Prilikom podnošenja zahtjeva za ostvarivanje novčane naknade, uz obrazac zahtjeva potrebno je priložiti i dodatnu dokumentaciju (čl. 27. st. 1. Zakona o novčanoj naknadi). U odnosu na potrebnu dokumentaciju, sudionici/ce većinom navode da se radi o preopširnoj dokumentaciji, navode probleme s ovjerom dokumentacije, probleme s pribavljanjem medicinske dokumentacije i potvrda, nedostatak i/ili

⁹⁸ Mamula, M. (ur.) (2020). Seksualno nasilje nad i među djecom i mladima. Ženska soba.

⁹⁹ 14 odgovora.

nejasne informacije. Jedan sudionik navodi kako je sve što je potrebno navedeno u obrascu zahtjeva i da žrtva neće imati negativne posljedice ukoliko ne dostavi svu potrebnu dokumentaciju jer će ju Odbor pozvati za nadopunu.

„Kako ne postoji dovoljno jasna informacija, zahtjevi dolaze bez prateće dokumentacije, pa ih se sa znatnim zakašnjenjem zove na nadopunu, **a oni često bar radi prvenstvene nedovoljne informiranosti nisu pribavili/zatražili potrebnu dokumentaciju.**“

„Dokazivanje izgubljene zarade kod npr. obrtnika, ovjera dokumentacije **koja košta.**“

Znatan broj sudionika/ca (46%) navodi da prema njihovu iskustvu i saznanju postoje **problemi** u praksi s **izdavanjem potvrde policije** da je kazneno djelo prijavljeno.¹⁰⁰

„**Neki policijski službenici/ce nisu upoznati dovoljno sa Zakonom o novčanoj naknadi, odnosno s propisanim obrascem iz Pravilnika o potvrdi prijave ili evidencije kaznenog djela kojeg su dužni izdati žrtvi.** Bitno je osigurati da su policijski službenici/ce upoznati s navedenim zakonom, načinima i važnosti razumljivog prenošenja informacija o pravima iz istog te obrascima koje izdaju žrtvama kako bismo ubuduće izbjegli situacije (situacija iz naše prakse) da žrtvi bude izdana kriva potvrda, da nakon toga osoba iz OCD-a mora ići sa žrtvom u policijsku postaju s isprintanim Zakonom i pravilnikom, odnosno obrascem o potvrdi prijave koju pokazuje policijskom službeniku/ici, koji zatim provjerava s kolegom je li on ikada izdavao takav obrazac. Na potvrđan odgovor kolege, službenik to još ide provjeriti i s nadređenim. Zatim je dogovoreno da se žrtvu nazove da dođe po potvrdu, kako bismo izbjegli slanje potvrde poštom (jer je do isteka roka za podnošenje zahtjeva za novčanu naknadu ostalo malo vremena, što je službeniku i pojašnjeno). **Nažalost, u ovom slučaju policija je prekasno obavijestila žrtvu/izdala potvrdu.** A čl. 23. st. 3. Zakona o novčanoj naknadi propisano je: „Policija, državno odvjetništvo i ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa dužni su osobama koje imaju pravo na naknadu prema ovom Zakonu dati potrebne obrasce za podnošenje zahtjeva i, na njihovo traženje, dati opće upute i informacije o tome kako ispuniti zahtjev i koja je popratna dokumentacija potrebna.“

Jedna od svrha novčane naknade je **brza reakcija i pomoć žrtvi KD-a**, utemeljena na načelu **solidarnosti i pravednosti**. Cilj je da žrtva brzo dobije pravičnu i primjerenu naknadu, bez nepotrebnih administrativnih prepreka i troškova.¹⁰¹ Rok za donošenje odluke je 60 dana od primitka potpunog zahtjeva (čl. 32. Zakona o novčanoj naknadi). Samo 20% sudionika/ca smatra da Odbor odluke donosi u propisanom roku, a većina (60%) to ne može procijeniti. Neki sudionici/ce navode da prema vlastitom iskustvu žrtve ponekad čekaju i po godinu dana na odluku (jedan odgovor), da složenost predmeta i pribavljanje potrebne dokumentacije odugovlači postupak (jedan odgovor) što je sve u suprotnosti sa zahtjevima brzine postupka i učinkovite pomoći žrtvi od strane države.

„Odbor o zahtjevima **u pravilu odlučuje u predviđenom roku od 60 dana od dana primitka potpunog zahtjeva.** Pri tome se **mora uzeti u obzir eventualna složenost konkretnog predmeta** za kojeg i nakon što podnositelj/ica zahtjeva podnese potpuni zahtjev (u smislu kompletiranja dokumentacije od strane žrtve) treba pribaviti određene dokumente ili dokaze od drugih institucija, **kao i to da članovi/ce Odbora nisu profesionalci/ke koji se bave samo i jedino tim poslom odlučivanja o zahtjevima.**“

Od ukupnog broja sudionika/ca, njih 33% smatra da se Odbor sastaje sukladno

¹⁰⁰ 13 odgovora.

¹⁰¹ Bukovac Puvača, op. cit., str. 354.

zakonsko propisanom roku (čl. 20. st. 2. Zakona o novčanoj naknadi). Za rad Odbora nije propisan i ne postoji unutarnji akt koji bi pobliže propisao postupanje i poduzimanje radnji prilikom donošenja odluka. Zanimljivo je da 14% sudionika/ca navodi da takav akt postoji.¹⁰²

„Podzakonski propis koji bi definirao rad Odbora nije bio predviđen Zakonom o novčanoj naknadi jer je rad Odbora definiran Zakonom.“

Sukladno Direktivi Vijeća 2004/80/EZ žrtve KD-a u Europskoj uniji trebale bi imati pravo na pravičnu i primjerenu naknadu koju su pretrpjele. Od ukupnog broja sudionika/ca, njih 20% smatra da su **iznosi novčane naknade žrtvama KD-a koji se dodjeljuju primjereni**, 47% smatra da nisu primjereni, a 33% ne može procijeniti.

„Svrha Zakona o novčanoj naknadi nije ostvarivanje potpune primjerene naknade već pojednostavljeno i ubrzano ostvarivanje (limitirane) naknade iz državnog proračuna – što je valjani pravni temelj za daljnje eventualno ostvarivanje pune naknade neposredno od počinitelja.“

„Vrlo je jasno da iznosi propisani Zakonom nisu primjereni ni neposrednoj, a ni posrednoj žrtvi. Radi se o teškim povredama, o tome da posredna žrtva gubi davatelja uzdržavanja, te iznosi od 5.000 Eura i 10.000 Eura (ako se uzme neki srednji tečaj Eura), nisu dostatni. Osim toga, u naknade se uračunavaju i naknade po drugim osnovama, i sve to umanjuje iznos ostvarene novčane naknade temeljem ovoga Zakona.“

Kroz raniji tekst vidljivo je da su sudionici/ce na više mjesta isticali probleme s definiranjem posrednih žrtava. Njih 50% smatra da postoje **problemi u odnosu na definiranje ovlaštenika prava na naknadu**.¹⁰³ Ranije je već istican problem s pravom na naknadu pogrebnih troškova. Pravo na naknadu pogrebnih troškova ima osoba koja ih je platila. Što ako npr. sestra preminule osobe podmiri troškove pogreba? Ima li ona pravo na naknadu? Različita su tumačenja s obzirom da su u praksi postojali prijepori, da s jedne strane ima, jer pravo na naknadu ima osoba koja ih je platila. A s druge strane da nema, budući da ne ulazi u krug posrednih žrtava sukladno Zakonu o novčanoj naknadi. Također, što je sa situacijama ako pravna osoba podmiri troškove pogreba. Da li bi ta pravna osoba imala pravo na naknadu pogrebnih troškova? To su sva pitanja koje bi ipak zakonskim uređenjem trebala biti jasnije definirala kako bi se spriječili prijepori u praksi i jasno definiralo postupanje Odbora prilikom donošenja odluka u tim situacijama.

„... Zapravo i kod ovlaštenika/ca postoji problem, pokazalo se u praksi da je teško odrediti kod posrednih žrtava što znači „trajinja zajednica života“ kod djeda, bake i unuka.

Pred Odborom je nastao problem vezan za definiranje teške tjelesne ozljede ili teškog narušenja zdravlja kao posljedice kaznenog djela nasilja jer Odbor nema mogućnosti vještačenja.

Definicija neposredne žrtve kao osobe koja je pretrpjela teške tjelesne ozljede ili teško narušenje zdravlja kao posljedice kaznenog djela nasilja čini mi se kao potencijalno problematična. Stoga ustvari ne znam vrše li **razgraničenja isključivo na temelju toga kako je ozljeda označena u medicinskoj dokumentaciji (je li ona uvijek jasno razgraničena u medicinskoj dokumentaciji?) ili članovi/ce Odbora po vlastitoj ocjeni ili po nekoj medicinskoj klasifikaciji vrše razgraničenja.** Također, definicija žrtve vezana je uz kazneno djelo nasilja, **s tim što u definiciji kaznenog djela nasilja (po mom mišljenju) neopravdano stoji da mora biti izvršeno primjenom sile** (ja bih rekla da neka od najozbiljnijih

102 14 odgovora.

103 14 odgovora.

kaznenih djela, pa i ona koja vode do prouzročenja smrti, mogu biti izvršena bez sile, pa i nečinjenjem). Nadalje, iako smatram da u čl. 5. st. 3. dva navedena „oblika“ kaznenih djela treba tumačiti alternativno (kazneno djelo počinjeno s namjerom... Ili – kazneno djelo dovođenja u opasnost...), ne bi bilo zgorega to jasno napisati. Osim toga, apsolutno mi nije jasno zašto bi se u smislu ovog zakona kaznenim djelima smatrala samo ona kaznena djela koja su propisana Kaznenim zakonom kao **teži oblik temeljnoga kaznenog djela počinjenog s namjerom??** Mislim da bi se i o potrebi postojanja/utvrđivanja namjere dalo promišljati jer **a) Odbor nije sud pa da određuje je li postojala namjera ili je djelo možda počinjeno iz nehaja b) za žrtvu je posljedica uglavnom ista, bilo namjere ili ne.** Iz čl. 5. st. 8. nije jasno hoće li Odbor prosuđivati postojanje izvanbračne/istospolne zajednice ili je potrebno da se to utvrdi u sudskom postupku (što bi bilo jako odvratajuće za žrtve).“

6. INFORMIRANJE O PRAVU NA NOVČANU NAKNADU

Žrtve imaju **pravo na informaciju** o pravu na novčanu naknadu, postupku podnošenja zahtjeva i na dobivanje obrazaca za podnošenje (čl. 23. Zakona o novčanoj naknadi). Samo **27%** sudionika/ca smatra (prema vlastitom mišljenju i iskustvu) da **policija** o tome obavijesti žrtvu, **20%** smatra da **državno odvjetništvo** ispuni tu obvezu, a za **sud** je postotak najniži (**13%**).

Kako bi žrtve ostvarile svoje pravo i podnijele zahtjev za novčanu naknadu, kao prvi korak moraju razumjeti informacije koje im daju nadležna tijela. To je ujedno i jedno od prava žrtava KD-a, da razumiju i da ih se razumije (čl. 3. Direktive 2012/29/EU). Većina sudionika/ca smatra da **žrtve ne razumiju informacije o novčanoj naknadi** i postupku ostvarenja koje prime od nadležnih tijela (uopće ne 13%, uglavnom ne 54%). Kako bi unaprijedili informiranje žrtava o tome, sudionici/ce istraživanja navode nužnost unapređenja postupka informiranja (npr. izraditi četvrtu stranicu na Obavijesti za žrtve) i educiranja dionika u sustavu o novčanoj naknadi.

„Možda je moguće u okviru edukacijskih programa i Pravosudne akademije i Policijske akademije unaprijediti informiranje žrtava KD-a o mogućnosti novčane naknade sukladno Zakonu o novčanoj naknadi.“

7. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Donošenjem Zakona o novčanoj naknadi Republika Hrvatska uskladila je svoje međunarodne obveze, međutim rezultati istraživanja ukazuju na određene nedostatke u sustavu novčane naknade žrtvama KD-a. Sami podaci dobiveni od Ministarstva pravosuđa i uprave ukazuju na malen broj podnesenih i usvojenih zahtjeva te na izrazito niski novčani iznos koji je žrtvama isplaćen iz državnog proračuna u gotovo 10 godina primjene Zakona o novčanoj naknadi.

Rezultati istraživanja ukazuju na mnogobrojne nedostatke u Zakonu o novčanoj naknadi i samom postupku ostvarivanja naknade (neodređenost, uske osnove za dodjelu naknade, troškovi ovjere dokumentacije, teškoće u izračunavanju naknade za pojedine osnove, kratak rok za podnošenje zahtjeva, nejasno i usko definiran krug ovlaštenika na naknadu, poteškoće u utvrđivanju teškog narušenja zdravlja itd.).

Ukazuje se i na nedostatan informiranje žrtava o toj mogućnosti, ali i općenito na nepoznavanje Zakona o novčanoj naknadi od strane samih institucija. Većina sudionika/ca (67%) smatra da žrtve ne razumiju mogućnost i postupak ostvarivanja novčane naknade.

Ukazuje se da postupak nije u cijelosti usklađen sa zahtjevima solidarnosti budući da žrtve često imaju troškove vezane uz ovjeru dokumentacije koju su dužne predati uz Obrazac zahtjeva. Također, istaknuti su i problemi u praksi s izdavanjem potvrda o prijavi kaznenog djela od strane policije.

S obzirom na rezultate istraživanja, potrebno je unaprijediti rad Odbora, u smislu održavanja redovitih sjednica, donošenja odluka u propisanom roku ali i proširenjem kruga stručnjaka/inja koji djeluju u okviru rada Odbora. Blizu polovice sudionika/ca smatra da naknade koje se dodjeljuju nisu primjerene (47%).

S ciljem unapređenja sustava kompenzacije žrtvama KD-a preporučuje se **izmjena Zakona o novčanoj naknadi**, unaprjeđenje **postupka informiranja žrtava KD-a** o mogućnosti novčane naknade te sustavna **edukacija za sve sudionike/ce u postupku o novčanoj naknadi** žrtvama KD-a (policija, državno odvjetništvo, sud, službe za podršku).

Smjernice za izmjene Zakona o novčanoj naknadi

U svrhu izmjena Zakona o novčanoj naknadi preporučuje se:

1. Redefiniranje neposredne žrtve – jasniji kriteriji za utvrđivanje teškog narušenja zdravlja odnosno postupka za to utvrđivanje.
2. Usklađivanje kruga posrednih žrtava s postojećim zakonskim odredbama koje definiraju bliske osobe.
3. Redefiniranje odredbe što se smatra kaznenim djelom nasilja.
4. Redefiniranje nužnosti postojanja namjere kod počinjenja kaznenog djela.
5. Redefiniranje osnova i maksimalnih iznosa novčane naknade predviđenih Zakonom o novčanoj naknadi.
6. Troškove zdravstvene zaštite proširiti iznad standarda obveznog zdravstvenog osiguranja.
7. Unaprijediti i precizirati postupak utvrđivanja izgubljene zarade.
8. Jasnije precizirati način utvrđivanja gubitka uzdržavanja i postupak utvrđivanja uzdržavanja prije samog počinjenja kaznenog djela.
9. Šire definirati krug osoba koje imaju pravo na naknadu pogrebnih troškova, odnosno jasnije precizirati da na naknadu ima pravo svaka osoba koja je troškove podmirila.
10. Produžiti rok za podnošenje zahtjeva sa šest mjeseci na minimalno jednu godinu od dana počinjenja kaznenog djela.
11. Proširiti krug stručnjaka/inja koji redovito sudjeluju u radu Odbora (s naglaskom na osobe koje utvrđuju postojanje teškog narušenja zdravlja, gubitka zarade i troškova uzdržavanja).
12. Definirati zasjedanje Odbora jednom mjesečno s ciljem donošenja odluka u primjerenom roku.
13. Definirati da se dokumentacija uz zahtjev predaje u preslici, a originali se mogu tražiti na uvid bez ovjerenih preslika dokumentacije.
14. Propisati jednostavniji Obrazac za podnošenje zahtjeva.
15. Donošenje podzakonskog akta kojim bi se detaljnije definirao postupak ostvarivanja novčane naknade.

IX. KOMPARATIVNI PRIKAZ KLJUČNIH POKAZATELJA PROVEDENIH ISTRAŽIVANJA

Anamaria Droždan-Kranjčec, mag. iur.

IX. KOMPARATIVNI PRIKAZ KLJUČNIH POKAZATELJA PROVEDENIH ISTRAŽIVANJA

Anamaria Droždan-Kranjčec, mag. iur.

Komparacija ključnih pokazatelja dobivenih od strane predstavnika/ca različitih sustava (policija, državno odvjetništvo i sudovi) prikazana je u okviru poglavlja II ove publikacije. U ovom djelu publikacije prikazana je komparacija ključnih rezultata istraživanja dobivenih od strane predstavnika/ca policije, državnog odvjetništva i sudova s podacima dobivenih od strane žrtava KD-a. U određenim dijelovima za komparativne pokazatelje korišteni su i dobiveni podaci drugih sudionika/ca u istraživanjima, odnosno OCD-a i stručnih suradnika/ca zaposlenih na sudovima.

1. Informiranje o pravima i razumljivost danih uputa

Iako su predstavnici/ce nadležnih tijela u visokom postotku naveli da žrtvama KD-a uvijek uručuju upute o pravima (policija 100%, državno odvjetništvo 97% i sud 100%), iskustva žrtava KD-a nešto su drugačija. Od ukupnog broja žrtava KD-a koje su sudjelovale u istraživanju, njih 83% zaprimilo je uputu o pravima od strane policije, 53% od državnog odvjetništva, a 62% od sudova. Primjetno je da su žrtve u puno manjem postotku dobile uputu o pravima nego što predstavnici/ce nadležnih tijela navode da ih uručuju, posebice o odnosu na tijela pravosuđa.

Između samih predstavnika/ca nadležnih tijela postoji razlikovanje u stavu koliko su upute o pravima razumljive za same žrtve. Gotovo trećina policijskih službenika/ca (28%) smatra da upute nisu uopće ili uglavnom nisu razumljive za žrtve. Drugačiji je stav državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja. Gotovo svi među onima koji su sudjelovali u istraživanju (94% državnih odvjetnika/ca i 95% sudaca/tkinja) smatraju da su upute uglavnom ili u potpunosti razumljive za žrtve. Podaci dobiveni od žrtava KD-a ukazuju na puno nižu razinu razumijevanja svojih prava u odnosu na stavove predstavnika/ca pravosudnih tijela. Žrtve su u najvećoj mjeri razumjele upute sudova (64%), državnog odvjetništva (42%) dok u najvećoj mjeri nisu razumjeli svoja prava nakon objašnjenja policijskih službenika/ca (34%).

2. Upućivanje žrtava KD-a na službe za podršku

Iz dobivenih podataka vidljivo je da se žrtve KD-a od strane svih dionika sustava u visokom postotku uvijek upućuju na službe za podršku (policija 88%, državno odvjetništvo 69%, sud 80%). Doduše, ti podaci ukazuju da još uvijek postoje predstavnici/ce nadležnih tijela koji ne upute u svakom slučaju žrtvu KD-a na službe za podršku. Žrtve KD-a koje su sudjelovale u istraživanju ukazuju na znatno nižu razinu upućivanja na službe za podršku od strane predstavnika/ca nadležnih tijela. Od policije je na službe za podršku upućeno 74% žrtava KD-a, od strane državnog odvjetništva 29%, a za sud su podaci zabrinjavajući jer je samo 15% žrtava KD-a navelo da je upućeno na službe za podršku od strane suda. Ovi podaci ukazuju na potrebu podizanja svijesti kod predstavnika/ca nadležnih tijela o važnosti ovog prava za žrtve KD-a i postizanja bez iznimnog upućivanja svih žrtava KD-a na službe za podršku.

3. Osoba od povjerenja

U odnosu na pravo pratnje osobe od povjerenja, 100% policijskih službenika/ca,

87% državnih odvjetnika/ca i 80% ispitanih sudaca/tkinja odgovorilo je da uvijek dopuštaju pratnju osobe od povjerenja. Podaci dobiveni od žrtava KD-a u skladu s navodima predstavnika/ca nadležnih tijela ukazuju da je pravo pratnje osobe od povjerenja dosta dobro zaživjelo u okviru kaznenog postupka. Žrtve su u relativno niskom postotku (19%) navele da im je odbijeno pravo na pratnju osobe od povjerenja. Svih 19% koji su naveli da im je jednom ili više puta odbijena mogućnost pratnje, navele su da je to bilo od strane sudaca/tkinja (na dokaznom ročištu ili raspravi), što je i u skladu dobivenim podacima da suci/tkinje u najmanjem postotku od svih tijela odobravaju korištenje tog prava. Članice Mreže podrške i suradnje u visokom su postotku (60%) navele da su se susrele sa situacijom da se žrtvi odbije pravo na pratnju osobe od povjerenja. A kao najčešći razlozi za odbijanje navođeni su situacija s pandemijom COVID-19 ili male prostorije na sudovima.

4. Ispitivanje putem audio-video uređaja

U odnosu na ispitivanje putem audio-video uređaja, velika većina predstavnika/ca sudova navela je da nisu imali situaciju da bi žrtvi odbili zahtjev za ispitivanjem putem audio-video uređaja (75%). Od ukupnog broja žrtava KD-a koje su sudjelovale u istraživanju njih 31% je tražilo da budu ispitani putem audio-video uređaja. Od toga za njih 77% zahtjev je bio uvažen, a za 23% nije. Podaci su podudarni, odnosno ukazuju da se žrtvama u određenom postotku taj zahtjev ne odobrava. Problematični su pokazatelji koje su naveli predstavnici/ce sudova zašto ponekad takve zahtjeve ne uvažavaju. Dok se odluka koju sudac/tkinja donosi na temelju vlastite procjene, da je žrtvu nužno iz određenih razloga saslušati kroz neposredan način ispitivanja u samoj sudnici, još može i razumjeti. Ali primjeri da se zahtjevi ponekad odbijaju zbog tehničkih nedostataka, manjka uređaja za ispitivanje, pokvarenih uređaja ili zauzetih uređaja, nikako se ne mogu opravdati te ukazuju na tehničke i organizacijske probleme u okviru pravosudnih tijela koje je potrebno rješavati u cilju zaštite žrtava.

Velika većina predstavnika/ca sudova navela je da nisu nikada žrtvi samoinicijativno, odnosno kroz institut pojedinačne procjene odredili, kao mjeru zaštite takav način ispitivanja (88%). Podaci dobiveni od žrtava također potvrđuju da sudovi rijetko u okviru pojedinačne procjene određuju ovakav poseban način ispitivanja. Od ukupnog broja žrtava koje su sudjelovale u istraživanju a iskazivale su na ovaj način, za 19% određeno je ispitivanje putem audio-video uređaja kao posebna mjera zaštite u okviru pojedinačne procjene.

Žrtve KD-a koje su sudjelovale u istraživanju, a kojima zahtjev za ispitivanje putem audio-video uređaja nije uvažen, u većini slučajeva nisu mogle navesti razloge zašto im nije uvažen. To potvrđuju i navodi predstavnika/ca sudova, od kojih samo 10% od onih koji su sudjelovali u istraživanju navode da žrtvama pismeno obrazlažu zašto im taj zahtjev nije odobren. Ovo područje je svakako prostor za unapređenje, odnosno žrtve bi u svakom slučaju trebale imati informaciju kako i zašto se na određeni način odlučuje o njihovim zahtjevima i njihovim pravima.

5. Žrtve u zgradi suda

Većina predstavnika/ca sudova (60%) navela je da dolazi do susreta žrtve i okrivljenika na hodnicima sudova. U odnosu na punoljetne žrtve KD-a, podatak nije iznenađujući budući da samo 56% predstavnika/ca sudova navodi da su njihovom sudu poduzete potrebne mjere da se izbjegnu vizualni kontakti i susreti okrivljenika i žrtava KD-a. Također, samo 33% predstavnika/ca sudova navodi da na njihovim sudovima postoje posebne prostorije/čekaonice za punoljetne žrtve KD-a. Navedeni rezultati u skladu su i s podacima koji su dobiveni navodima članica Mreže podrške i suradnje. Njih 90% navelo je da su u protekle tri godine imale više situacija da su se žrtva i počinitelj susreli prije poduzimanja radnje u postupku (ispred zgrade institucije, na hodniku i sl.). Prilikom pratnje u ulozi osobe od povjerenja, sve sudionice suočile su se sa situacijom (unatrag tri godine) da

su se prilikom pratnje sa žrtvom susrele s počiniteljem (ispred zgrade institucije, na hodniku i sl.).

6. Stručni suradnici/ce zaposleni na sudovima

U odnosu na ulogu stručnih suradnika/ca prilikom iskazivanja punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja, podaci dobiveni i od žrtava i podaci dobiveni od samih stručnih suradnika/ca, ukazuju na neujednačenost prakse i njihove uloge u takvom načinu ispitivanja. U većini slučajeva žrtve KD-a su navele kako su bile u zasebnoj prostoriji sa stručnom suradnikom/com i osobom od povjerenja (47%), samo sa stručnim suradnikom/com (32%), samo sa osobom od povjerenja (16%) ili su bile same u prostoriji (5%). Značajno su različiti pokazatelji u ulozi stručnih suradnika/ca, odnosno u dijelu kako su samoj žrtvi prenošena pitanja. U većini slučajeva žrtve su navele da je stručni suradnik/ca imao slušalice i prenosio pitanja. U nekim situacijama su i žrtva i stručni suradnik/ca imali slušalice, a u situacijama kada u prostoriji uopće nije bilo stručnog suradnika/ce, žrtva je sama imala slušalice na ušima, gledala i komunicirala sa sucem/tkinjom preko monitora. Takva praksa se u iskazima žrtava pokazala kao manje prihvatljiva i dobra za njih. Na isto ukazuju i stručni suradnici/ce kada govore o svojoj ulozi prilikom takvog posebnog načina ispitivanja i nužnosti ujednačavanja prakse i korištenja njihovog stručnog znanja i vještina prilikom takvog načina ispitivanja. Samo 25% stručnih suradnika/ca koji su sudjelovali u istraživanju naveli su da je standardizirana uloga stručnih suradnika/ca prilikom ispitivanja punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja. Prikazane razlike vidljive su u djelu pripreme punoljetnih žrtava za iskazivanje, ali i u djelu samog načina iskazivanja u sobi za ispitivanje putem audio-video uređaja. Preporuke stručnih suradnika/ca za unapređenje postupanja odnose se na osiguranje adekvatnih uvjeta, odvojenih čekaonica i ulaza u zgradu suda, mogućnosti da žrtva i stručni suradnik/ca imaju slušalice kako bi oboje čuli cjelokupan proces koji se odvija u sudnici i nužnost sudjelovanja stručnih suradnika/ca prilikom takvog načina iskazivanja. To potvrđuju i navodi žrtava, kojima su situacije kada su bile same u prostoriji sa slušalicama na ušima bile najmanje prihvatljive.

7. Novčana naknada žrtvama KD-a

Dobiveni podaci o obavještanju žrtava KD-a o novčanoj naknadi sukladno Zakonu o novčanoj naknadi ukazuju na izrazito velike razlike u tome koliko predstavnici/ce nadležnih tijela navode da žrtve obavještauju o toj mogućnosti, u odnosu na koliko su same žrtve navele da su primile takvu uputu, odnosno objašnjenje.

Predstavnike/ce nadležnih tijela o ovome se pitalo kroz dva istraživanja (poglavlje III i poglavlje XVIII).

U poglavlju III iz dobivenih podataka vidljivo je da suci/tkinje u najvećem postotku (90%) obavještauju žrtve o ovom pravu, zatim policija (78%) dok to najmanje rade državni odvjetnici/ce (30% njih žrtve ne obavještauju o ovom pravu). U istraživanju koje se odnosilo na primjenu Zakona o novčanoj naknadi (poglavlje XVIII) samo 27% sudionika/ca smatra da policija o tome obavijesti žrtvu, 20% smatra da državno odvjetništvo ispuni tu obvezu, a za sud je postotak najniži (13%). Podaci dobiveni tom analizom više su u skladu s podacima dobivenima od žrtava KD-a, a koji su izrazito nezadovoljavajući. Samo 14% žrtava KD-a navelo je da je primilo informacije o toj mogućnosti od strane predstavnika/ca nadležnih tijela. Također, od ukupnog broja osoba koje su zaprimile tu informaciju samo njih 50% je razumjelo dobivene informacije, njih 17% nije razumjelo dok je 33% samo djelomično razumjelo dobivene informacije o novčanoj naknadi.

8. Donošenje Zakona o žrtvama kaznenih djela

Svi dionici ovih istraživanja upitani su misle li da bi donošenje novog propisa, Zakona o žrtvama kaznenih djela, dovelo do određenih promjena u pravima žrtava KD-a i primjeni tih prava.

Kroz provedeno istraživanje s predstavnicima/ama policije, državnog odvjetništva i sudova (poglavlje III), manjina sudionika/ca iz sve tri profesionalne skupine izrijeком je navela da smatra da bi donošenje novog, posebnog zakona o pravima žrtava KD-a unaprijedilo prava i postupak ostvarivanja prava žrtava KD-a, i to razmjerno najviše policijskih službenika/ca (47%), te 31% državnih odvjetnika/ca i 20% sudaca/tkinja. Oni sudionici/ce koji podupiru donošenje takvog propisa, kao obrazloženje najčešće navode da bi takav propis osigurao da se prava žrtava i postupanja prema njima nalaze na jednom mjestu, zatim da ZKP možda i nije dobro mjesto za reguliranje tih stvari budući da je u ZKP-u naglasak stavljen na okrivljenika. Oni koji ne smatraju da je donošenje novog zakona rješenje, navode da je postojeći pravni okvir u redu, a da treba unaprjeđivati praksu.

Predstavnice Mreže podrške i suradnje također su podijeljene u razmišljanju oko donošenja Zakona o žrtvama kaznenih djela. Njih 70% smatra da bi donošenje takvog propisa unaprijedilo prava i postupak ostvarivanja prava žrtava KD-a, a 30% nije sigurno. Sudionice koje podržavaju takvu ideju smatraju uglavnom da bi se na taj način jasnije definirala prava i obveze njihova poštivanja, a skupina koja nije sigurna izražava sumnju da bi se opet radilo samo o zadovoljenju forme bez stvarnog značenja za same žrtve.

Stručni suradnici/ce zaposleni na sudovima bili su najneodlučniji u odnosu na ovo pitanje. Dobar dio iskazao je da ne može procijeniti potencijal takvog prijedloga, dok je dio odgovorilo da ne zna. Unutar skupine onih koji su izrazili mišljenje, više je (25%) onih koji smatraju da bi takav propis unaprijedio situaciju, a upola manje (12%) onih s negativnim mišljenjem. Dobar dio njih vjeruje da postojeća zakonodavna rješenja pružaju manje-više adekvatan okvir te su intervencije potrebne u praksi. Drugi vjeruju u potencijalno snažan doprinos zakonodavstva, posebno među predstavnicima/ama pravosuđa koji su izrazito skloni slijediti izravno propisane procedure, dok treći ne mogu sebi predočiti što bi sve bilo regulirano mogućim zakonom o pravima žrtava pa tako ne mogu ni ocijeniti njegovu potencijalnu korist.

Predstavnici/ce sudova u posebnoj analizi (poglavlje VII) sličnog su razmišljanja kao i sudionici/ce u ranijim analizama. Od ukupnog broja sudionika/ca, njih 39% smatra da bi donošenje Zakona o žrtvama kaznenih djela dovelo do promjena u pravima žrtava, 26% smatra da ne bi, a 35% razmišlja u smjeru da je trenutni pravni okvir dobar i da su najveći problemi u provedbi istog.

Dobiveni rezultati ukazuju na podijeljenost u razmišljanju oko donošenja Zakona o žrtvama kaznenih djela. Budući da postotak odgovora svih dionika koji podržavaju donošenje tog propisa nije zanemariv, ovo je svakako jedan od pokazatelja odnosno prijedloga koji je potrebno razmotriti i staviti na dnevni red prilikom rada na unapređenju prava i položaja žrtava KD-a u okviru kaznenopravnog sustava.

X. EXAMPLES OF VICTIM SUPPORT SYSTEMS IN FRANCE, PORTUGAL AND ICELAND

1. VICTIM SUPPORT SYSTEM IN PORTUGAL
Bruno Monteiro, Inês Nunes de Freitas

2. VICTIM SUPPORT SYSTEM IN FRANCE
Miren Špek, dipl. iur.

3. VICTIM SUPPORT SYSTEM IN ICELAND
Linda Dröfn Gunnarsdóttir

X. EXAMPLES OF VICTIM SUPPORT SYSTEMS IN FRANCE, PORTUGAL AND ICELAND

1. VICTIM SUPPORT SYSTEM IN PORTUGAL

**Bruno Monteiro,
Inês Nunes de Freitas**

1. 1. System of support for victims of all criminal acts

The only generic victim support service in Portugal is APAV – Associação Portuguesa de Apoio à Vítima (Portuguese Victim Support Organization). APAV is a private charitable organization assisted by volunteers. The organization supports victims of any crimes, providing free and confidential services such as general and practical, legal, psychological, and social support and advice to victims.

It has several offices around the country and networks of specialized support, such as the Support Network for Family and Friends of Homicide and Terrorism Victims and the Support Network for Migrant Victims and Discrimination.

The funding relies on various sources, from annual membership fees collected from associates to donations, established protocols with the Portuguese Government, co-funding by other institutions and more.¹⁰⁴ Victims can benefit from APAV's support services even if they have not yet reported the crime.

1. 2. The rights of victims of criminal offenses in judicial proceedings

In Portugal, the law provides a comprehensive set of rights to victims of crime. A list is given below detailing the rights to which victims are entitled.

1. 2. 1. The right to information

Victims have the right to be informed about their rights and the status of their criminal proceedings once they have been initiated. This information should be provided during the first encounters between the victim and the criminal justice system. In Portugal, victims can file a criminal complaint at a police station or through the Public Prosecution Service. Both of these avenues give the victim the right to be informed of their rights and the current status of the criminal proceedings. The victim has this right throughout the proceedings. The right to information includes the right to receive information about: the types of support that the victim can resort to; how, when and where they can file a criminal complaint; how and where to request protective measures; the type and manner of claiming legal aid; different compensation schemes and how to apply for them; how and when to request language support (as in translations and interpretation); how and to whom should the victim address the request for information about the criminal proceedings and how to be reimbursed for expenses resulting from their participation in the criminal proceedings.

¹⁰⁴ APAV – Associação Portuguesa de Apoio à Vítima. From: https://apav.pt/apav_v3/index.php/en/apav/our-organisation (15/12/2022)

to Social Security to perform the background analysis and, if approved, will then request the Ordem dos Advogados (Lawyers Bar Association) to appoint a lawyer located close to the victim's place of residence.

Nonetheless, special legislation immediately exempts victims of domestic violence, female genital mutilation, slavery, human trafficking, sexual coercion and rape, from having to pay court fees.

1. 2. 9. Right to compensation for participation and to reimbursement of expenses

The victim participating in the criminal proceedings is entitled to compensation for time spent and expenses incurred due to their participation. To receive the compensation, the victim needs to file a request and submit it in court.

1. 2. 10. Right to the return of property

In situations where the victim's property has been collected and submitted as evidence in criminal proceedings, the victim has the right to receive the property back as soon as possible.

1. 2. 11. Right to compensation

In Portugal, the law provides that the victim is entitled to compensation from the offender for incurred material damage and moral distress. This compensation should be claimed within the framework of criminal proceedings and is determined by the judge during the sentencing. During the trial, the victim may directly claim compensation. Even if the victim does not make a direct request, the judge may, at his or her discretion, order the offender to compensate the victim. However, in specific cases, the law also provides the right to compensation directly from the Portuguese State whenever the offender is unable to pay compensation.

In such cases, Act no. 104/2009 (enacted on 14 September 2009) provides specific compensation guidelines for victims of violent crimes and domestic violence. The victim, or a representative, may file a compensation claim directly with the Victim's Commission.

1. 2. 12. Right to protection

Both victims and their family members are entitled to protection from acts that may endanger their lives and well-being. Portuguese law sets out a series of measures in the criminal procedure code and in special legislation. For instance, victims of crime, if deemed necessary, are entitled to protection against any contact with the offender. In minimizing secondary victimization, all interviews with victims are kept to a minimum and should be conducted without delay, and with the victim's legal representative present if the victim expresses that desire. The victim is also entitled to privacy, and if the criminal proceedings are considered a public matter, the victim's identity and private details should not be disclosed in court.

In exceptional cases, the law also prescribes additional specific measures, such as concealment of the victim's identity (e.g., using voice distortion techniques); the use of teleconferencing; restrictions on revealing the identity of the victim and/or witness(es); establishing a special protection program and other special protection measures that the judge deems necessary to ensure the protection of the victim and/or witness(es) participating in the criminal proceedings.

On the other hand, the judge might also apply a coercive measure against the defendant to ensure there is no danger to the victim and possibly further perpetration of criminal acts. These measures range from detention or house arrest to restraining orders against making contact.

1. 3. The compensation system for victims of all criminal offenses

In principle, compensation must be claimed in the context of criminal proceedings. The victim should file a compensation claim during the criminal proceedings. If the victim does not do so, the judge can always decide at his or her discretion to order the defendant to pay compensation to the victim.

The compensation is based on the material damage directly caused by the crime, such as hospital costs, damaged property, and the loss of benefits for the victim, as well as moral damage, which comprises losses that cannot be assessed financially and are related to the victim's health, well-being, honor and reputation. However, the law also provides that the Portuguese State can intervene if the offender is unable to pay compensation to which the victim is entitled.

Act no. 104/2009, enacted on 14 September 2009, entitles victims of violent crime and victims of domestic violence to file a claim to the Commission for the Protection of Victims for compensation from the Portuguese Government. Regarding the compensation for victims of violent crimes, the law covers three distinct situations for granting compensation, namely:

- Direct victims of violent crime can file a claim if victims of grievous bodily harm, resulting in an incapacity for at least 30 days or death, and which was directly caused by the crime,
- In the event of the victim's death, this right will be conceded to those whom the law grants the right of maintenance, such as children or those living in a relationship with the victim, and
- Those who have helped the victim or have cooperated with the authorities in preventing the crime or in finding and arresting the offender have suffered damages as a result.

The application to request the above compensation is free of charge and can be lodged on the official website of the Commission for the Protection of Victims, whereafter it is taken into consideration.¹⁰⁷ The Commission will then decide based on the facts presented on the compensation concession.

For victims of domestic violence, the law also provides the right to receive cash benefits from the Portuguese State, whenever, as a result of the crime, they find themselves in a situation of serious economic need. The victim needs to file the application, as mentioned above, to the Commission for the Protection of Victims.

1. 4. Good aspects and key issues in the system of support for victims of criminal acts

A procedure called *statements for future memory* is generally considered good practice in Portugal. The request may be submitted to a judicial authority to authorize the collection of statements from victims at the beginning of the criminal investigation. These statements then become part of the case file, transferred and used during the trial without needing further intervention from the victim. It is designed to prevent secondary victimization, especially for victims of serious crimes and/or persons with grave illnesses or who must travel abroad. This procedure prevents repeatedly collecting testimonies from victims and or questioning them.

More work is needed for victims of violence with disabilities. Access to support is generally not accessible, although there is some progress thanks to the work of APAV in supporting victims with disabilities and visual impairments. Victims with intellectual and/or psychosocial disabilities encounter a number of obstacles in participating in criminal proceedings. Information is generally unavailable in

¹⁰⁷ The Commission for the Protection of Victims. From: <https://cpvc.mj.pt/> (15/12/.2022)

an easy-to-read format, not all criminal justice actors have the proper training to communicate with the victim appropriately, and there is a lack of adopted procedural accommodation to enable supported decision-making by the victim.

2. VICTIM SUPPORT SYSTEM IN FRANCE

—•

Miren Špek, dipl. iur.

2. 1. System of support for victims of all criminal acts

In France, associations from the France Victimes network provide general support for victims. The associations within the network are independent legal structures acting as members of the France Victimes federation, established in 1986 on the occasion of marking the first assembly of the fifty or so victim support associations that already existed. Today they gather 130 victim support associations throughout France and are financed by several government ministries, first and foremost the Ministry of Justice. Victims can find support within the association, at any location where an association branch exists (over 800 different locations throughout the territory of France), which is mainly within jurisdictions (victim support offices) of police stations but also health services or city halls.

According to information from the French Ministry of Justice, the Victim Support Offices (VSO) accompany victims during the trials. Since the enactment of the decree in 2012, they can be found within each judicial tribunal and sometimes within the appeals Courts. They are held by a victim support association previously accredited by the Ministry of Justice.

All of the France Victimes associations are accredited by the Ministry of Justice and hold the VSO. In some tribunals, the VSO is held by both an association of France Victimes, or another association accredited by the Ministry of Justice but which is not part of the France Victimes network.

Upon first contact with the authorities, victims receive, mainly through leaflets, information on their rights, including their right to be accompanied. However, most of the time the information is not read by victims as it is quite long and detailed. Having victim support associations within police stations helps resolve any such issues as the associations provide victims with simplified spoken information on their rights, which is one of the first steps to accompanying the victims.¹⁰⁸

2. 2. The rights of victims of criminal offenses in judicial proceedings

2. 2. 1. Right to be accompanied by a trusted person

The French Code of Criminal Procedure (CCP) states that victims have the right to be accompanied during the investigation phase by their legal representative and by an adult of their choice (Article 10-4). The Circular dated 20 April 2016, explains the extent of Article 10-4 of the CCP in the following manner: “the hearing of the victim must be carried out in the presence of his/her legal representative and an adult person of his/her choice.”

¹⁰⁸ Udruga za podršku žrtvama i svjedocima i APAV – Associação Portuguesa de Apoio à Vítima (2021). Praktični vodič – Pratinja žrtava i svjedoka u pravosudnom sustavu.

However, Article 10-2, paragraph 8 of the CCP, when referring to information that judicial police officers and agents are obliged to provide to victims, states that those authorities must inform victims of their right to be accompanied by their legal representative and by an adult of their choice at all stages of the procedure.

Victims are entitled to be accompanied at all stages of the criminal proceedings. Article 10-4 is specific to the investigations, and it only reaffirms that during all stages of the investigations, victims can be accompanied if they so request.

Accompaniment requires that the victim request it. Legally, there is no formality for victims to request accompaniment. They can request it orally or in writing, at any stage of the procedure. The only limit is that judicial authorities may reject the request, which has to be substantiated with a reasoned decision (Article 10-4 of the CCP). For sensitive trials, the association can be mobilized by a magistrate to offer accompaniment to victims without having them request it.

According to VOIARE project¹⁰⁹ coordinated by Victim Support Europe, not all victims are allowed to be accompanied by a professional during interviews. Some police officers refuse accompaniment by a professional at the police station or gendarmeries when a complaint is filed. They tend to be more tolerant when the person accompanying the victim is not acting in a professional capacity but is a relative or friend.

Regarding victims as minors, Article 706-53 of the CCP determines that the minor may be accompanied by the legal representative and, where appropriate, by a person 18 years or older of the minor's choice, at all stages of the proceedings. The victim must request such accompaniment, which may be rejected if an ad hoc administrator is appointed by the judicial authority or if there are reasonable facts against deciding for accompaniment.

Article 706-53 of the CCP also provides for the accompaniment of the child victim by a victim support organization representative under the same conditions. In addition, the article determines that hearings or the questioning of the child victim shall be conducted in the presence of a psychologist, a children's specialist physician, a member of the minor's family, an appointed ad hoc administrator, or of a person mandated by the juvenile court judge. The presence of any of these persons must be decided by the public prosecutor or investigating judge and, when appropriate, the child victim or its representative may request such conditions.

In cases of sexual violence, the victim shall be heard by or with the assistance of investigators specially trained in such offenses (Article D1-7-2 of the CCP). This is not considered a form of accompanying the victim, as discussed earlier, but is nevertheless a way of mediating the interviews between victims and authorities.

No legal basis determines the specific tasks required of the person accompanying the victim. However, in accordance with the CCP, the victim can be accompanied by any person of their choice. In adhering to Act no. 2012-409 dated 27 March 2012, and Decree no. 2012-681 dated 7 May 2012, victim support associations, operating through victim support offices, are the dedicated entities assisting and accompanying victims throughout the proceedings (before, during and after the trial), in cooperation with lawyers and all other professionals working for victims.

At an association, the same psychologist will have meetings with the victim. However, a different psychologist is in the courtroom during the trial. Sever-

¹⁰⁹ Sadowski, I. & Okroglic, P. (2019). Victims of Crime. Implementation Analysis of Rights in Europe. VOCAIRE National Report France. From: https://victim-support.eu/wp-content/uploads/2021/02/VOIARE_National_Report_France_interactive.pdf (15/12/2022)

al professionals from the same field can work with the same victim, but it all depends on the association's financial and human resources, the scale of the trial and the victim's requests. In the event of several victims, a dedicated team accompanies all of them.

2. 2. 2. Right to victim support services

Article 706-15-4 of the CCP determines the setting up of a VSO in each judicial court (Bureau d'Aide Aux Victimes). Article D47-6-15 then determines that these offices are comprised of representatives from one or more victim support organizations and, where appropriate, court officials or agents. The same provision determines that the task of the VSO is to inform victims and respond to the difficulties they may encounter throughout the criminal proceedings, as well as, at their request, inform victims about the progress of criminal proceedings and assist them in their efforts.

VSO offers support to all victims and their relatives within a criminal jurisdiction before the trial to ensure the information on their rights has been correctly delivered or they are prepared for the hearing during and after the trial (the compensation phase).

VSO can also direct victims to other services, such as duty lawyers, offer them social and psychological support, and inform them of the progress of their case and proceedings by working closely with all different services within the jurisdiction.

VSO handles the daily accompaniment of victims within the jurisdiction, but the tasks of accompaniment during the proceedings is not solely assigned to VSO personnel. During sensitive trials, it is not just the VSO that accompanies victims, but the entire association organizes the accompaniment.

Psychologists are mobilized to be present in the courtroom, at the VSO and in specific rooms for civil parties, where the mobilization includes jurists and other victim support workers from associations supporting victims. The person accompanying the victim is not allowed to speak during the trial, given that the role of the accompanying person is to provide a reassuring presence.

Some associations have developed good practices to facilitate the hearing process for the victim. For instance, one such association has developed a tool in several languages for victims to simplify the information on criminal proceedings. It includes schematics of the courtroom, explanations of the roles of each professional during the hearing, and how a hearing is conducted. Other associations have implemented protocols to hold preparatory meetings and enable victims to visit the courtroom and undergo psychological preparation before the hearings.

Most of the France Victimes associations have signed agreements with local tribunals to announce prosecutor decisions to the victims to close the case without further proceedings.¹¹⁰

2. 3. The compensation system for victims of all criminal offenses

France has a crime victim compensation program to provide financial compensation for victims of violent or personal crimes as well as a program for victims of terrorist acts.¹¹¹

¹¹⁰ With You. From: <https://withyou.com.pt/en/> (15.12.2022.)

¹¹¹ Directory of International Crime Victim Compensation Programs 2004-2005. From: https://www.ncjrs.gov/ovc_archives/reports/intdir2005/france.html (15/12/2022)

Eligibility Requirements:

- Reporting to the police. The victim must file a formal complaint in person with the police. The complaint must be filed within 3 years for misdemeanors and within 10 years for other crimes. If the victim is a minor, the 10 years begins accruing when he or she reaches 18 years of age.
- Filing period. Within 3 years of the crime, 1 year after the last court decision, or 10 years after a terrorist act. Late filing is possible, but it must be approved by a panel of judges. The victim must file a claim for compensation within 3 years from the date of the crime, and this date can be extended by another year after the last court decision.
- Foreign citizen eligibility. Citizens of foreign countries who were legally admitted into France may apply for compensation. This includes U.S. citizens without visas who have entered France as tourists for a period of less than 3 months.
- Victims of terrorist acts. Full compensation is payable for personal injury or death caused by an act of terrorism that occurs either on French soil or, solely in the case of French nationals, outside of France.

Claimants:

- Victims of violent and personal crimes, dependents of victims of violent and personal crimes, victims of terrorist acts and French nationals who are victimized in a foreign country.

Procedures:

- Fonds de Garantie, a state fund, was established for victims to ensure compensation for victims of serious crimes, especially in cases involving homicide, serious injuries, and sexual violence. A victim is able to claim financial damages through the Crime Victim Compensation Commission (Commission d'Indemnisation des Victimes d'Infractions - CIVI). and office is available at any court (Tribunal de Grande Instance). The appointed Commissions d'Indemnisation des Victimes d'Infractions determine the damages and the amount of compensation. Nongovernmental organizations, S.O.S. Attentats, and L'Institut National d'Aide aux Victimes et de Médiation can help claimants complete the application forms. Victims of personal crimes may also file a claim for civil damages by attaching a civil complaint (*partie civile*) to the criminal prosecution submission. This can be done at any time during the trial.

Benefits and Award Limits:

- There are no limits on compensation for personal injury, serious crimes, or minor offenses, but compensation is limited to injuries resulting from the crime. The maximum amount for the destruction of goods is € 3,811. The maximum amount for property offenses is € 3,656.

Compensable costs:

- Medical and mental health expenses (including dental care), lost wages (if out of work more than 1 month), loss of support, funeral expenses, pain and suffering, disfigurement, loss of clothing, eyeglasses, and so forth are covered, physical therapy, vocational rehabilitation, rehabilitation for disabled victims, services to replace work in the home that was previously performed by the victim, travel to and from France for the legal process, emergency awards. The victim is eligible to receive an advance award in a minimum of 2 days to 1 month.

Funding sources:

- The program is funded from tax revenue.

In practice, bailiffs are very rarely called upon to enforce compensation procedures in France. Instead, to minimize the detrimental effect this may cause victims,

two mechanisms were created: the Commission for the compensation of victims of crimes (CIVI or Commission d'Indemnisation des Victimes d'Infractions), and the Recovery Assistance Service for Victims of Crimes (SARVI or Service d'Aide au Recouvrement des Victimes d'Infractions). These mechanisms cover in full or in part compensation for the victim, whereafter, the institutions recuperate the compensation amounts from the offender. SARVI allows one month for the offender to pay the compensation to the victim. If the offender fails to do so, the SARVI pays the victim and then recuperates the compensated amount from the offender.

In most cases, unintentional crimes are not part of the compensation scheme. Victims of unintentional crimes can only apply for compensation in the UK, Sweden, Slovakia, France, Spain and the Czech Republic. For example, in France, compensation for material loss is only paid to victims whose annual income is less than €18,30063 (based on a source from 2017). This means that only victims earning under the minimum wage are eligible for compensation of material loss. For instance, the minimum wage in France in 2017 was 9.79 euros/hour, and the annual salary based on a 40-hour working week is €18,739.¹¹²

2. 4. Good aspects and key issues in the system of support for victims of criminal acts

Professionals perceive victims in criminal proceedings as a party to the criminal proceedings, undertaking legal action for their civil interest. Members of the police may consider the victim a witness, a part of the investigation, or more precisely as the starting point of their investigation. In such circumstances, the victim is part of the evidence, given that their body may carry traces of the violence. Only victims can report a criminal offense committed within the privacy of a couple. In the victim's opinion, they may not be satisfied with their role in criminal proceedings. Some victims may feel that they are dispossessed of their court case, that the criminal proceedings run their course without them, and that they are not sufficiently heard.

The large majority of the people surveyed have a favorable opinion of victim support organizations. They are an essential link between the victim and justice. Victims and professionals have affirmed that without victim support associations and a lawyer, the victim quickly gets lost in criminal proceedings due to not knowing their precise role and how the procedure runs its course. Nevertheless, the lack of resources among associations was further highlighted. More particularly, specific resources are necessary for violence against women. For example, places are necessary for sheltering women whose violent husbands remain in their family homes. Additionally, victims consider information on the existence of victim support services inadequate. Although formal information is provided systematically, victims may not understand the essence of the underlying information and therefore do not contact a relevant association.

Protection against repeated victimization is not covered in the law. Therefore, the police rarely proceed with such cases. Consequently, victims have no or few protective measures to rely on. Such measures are more prevalent in domestic violence cases. The police can undertake emergency measures by helping the victim spend a few nights in a hotel, but adopting long-term measures requires intervention from the courts, such as a protection order from a family court judge or orders restraining suspected attackers from approaching victims. Most victims view these protection measures when implemented as insufficient and even point out the lack of consideration sometimes shown by police towards victims.

¹¹² Victim Support Europe (2019). A Journey from Crime to Compensation. From: 1574261567A_Journey_From_Crime_To_Compensation_2019.pdf (15/12/2022)

3. VICTIM SUPPORT SYSTEM IN ICELAND

Linda Dröfn Gunnarsdóttir

3. 1. Support system for victims of all crimes

There are several services operating in unison with the Icelandic support system for victims of all crimes. All the services mentioned here are free of charge and are financed either by the government or municipalities and sometimes both. Here is a list of the main actors:

Icelandic Human Rights Centre¹¹³ is an independent organization that works to advance human rights in Iceland. It offers free legal counsel to immigrants suffering abuse.

Stígamót¹¹⁴ is a center for survivors of sexual violence that provides free and confidential counseling. They offer counseling to survivors of rape, sexual molestation, sexual harassment, pornographic exploitation and prostitution. Services are provided to women and men. Services for children are offered by the Children's Protective Services. These services also extend to family members and the loved ones of survivors.

The Women's Shelter¹¹⁵ was established in 1982 at the inaugural meeting to open a shelter for women not able to stay in their own family homes due to the presence of violence. Women and their children can stay at the shelters, both in Reykjavík and Akureyri, when they cannot stay at home due to the presence of violence. During their stay, women and children undergo interviews with the shelter's consultants. The interviews can be in the form of general consultation, advice, support, information access and/or guidelines. The stay is free of charge, and women and their children are provided food and necessary cleaning products. They can stay for as long as they need. Women who have suffered violence or currently live exposed to violence can visit the shelter for an interview where they can get support, advice and information. Relatives and family members can also use this service.

Women's Counseling¹¹⁶ offers legal and social work counseling for women. Their main goal is to offer counseling and support to women, but they also assist anyone seeking their services, regardless of their sex. The services are free of charge. Both lawyers and social workers, law students and social work students do voluntary work for Women's Counseling. It is an organization founded by women in 1984 to ensure special support services to women.

Family Justice Centers for Survivors of Violence¹¹⁷ (**Bjarkarhlíð** (Reykjavík) and **Bjarmahlíð** (Akureyri)) offer free-of-charge counseling, support and information to all victims of violence over the age of 18. It provides coordinated services

¹¹³ Icelandic Human Rights Centre. From: <https://www.humanrights.is/en> (15/12/.2022)

¹¹⁴ Stígamót. From: <https://stigamot.is/> (15/12/.2022)

¹¹⁵ The Women's Shelter. From: <https://www.kvennaathvarf.is/wp-content/uploads/2022/05/2021-arsskyrsla.pdf> (15/12/.2022)

¹¹⁶ The Women's Counseling. From: <https://kvennaradgjofin.is/kvennradgjofin.html>(15/12/.2022)

¹¹⁷ Family Justice Centers for survivors of violence. From: https://static1.squarespace.com/static/5a2034cdd55b413937e061ba/t/62629560c10c1f5248026f88/1650627946382/BH_arsskyrsla_2021.pdf and <https://bjarmahlid.is/wp-content/uploads/2021/arsskyrsla2020.pdf> (15/12/.2022)

relying on different personnel resources, for example, social workers, lawyers, and peer counseling. All the resources are situated in Bjarkarhlíð and Bjarmahlíð and aim to make it easier for victims to seek help. Family Justice Centers is a cooperation between several organizations, such as the police, Women's Shelter, Human Rights Office, Ministry of Internal Affairs, Ministry of Social Affairs, City of Reykjavík, Women's Counseling and Drekaflóðir.

Victory Hills¹¹⁸ is situated in South Iceland and offers free-of-charge services for survivors of gender-based violence. It offers coordinated counseling, support and services to women aged 18 years of age and older. Part of the program includes individual and group therapy sessions and specialized stress and trauma therapy. Police are also available for advice, information, and legal advice. Victory Hills was founded by a club of Soroptimists on the south of Iceland.

The Emergency Room for Sexual Abuse assists anyone who has been raped or experienced attempted rape or other sexual abuse. It is a government institution offering walk-in service and is located in the National Hospital in Reykjavík and Akureyri. There are nurses, psychologists, and doctors working in the emergency ward.

The Red Cross Helpline 1717¹¹⁹ is a dedicated phone and webchat for those who need someone to talk to in confidentiality. The volunteers are professionally trained and can be contacted regarding any issue causing concern to persons. They provide emotional support, counseling, someone to listen to and helpful information. Both the phone and webchat are free of charge. The Red Cross Helpline 1717 collaborates with various institutions and organizations, both local and international, including The Directorate of Health, the 112 National Emergency Number, The Icelandic Mental Health Alliance, Save the Children and Home and School.

Bergið headspace¹²⁰ is a support and counseling center for young people younger than 25 years of age. It is an NGO founded by individuals.

Aflið is a social organization for people who have suffered abuse in a close relationship, sexual abuse, or any other form of abuse. They offer individual counseling and participation in support groups. They are situated in Akureyri.¹²¹

3. 2. Rights of victims of criminal offenses in judicial proceedings

The judicial system comprises two sectors: 1) the police and prosecution authorities and 2) the court system. As the prosecuting power, the Icelandic State initiates criminal proceedings against the indicted person. Charges are pressed by the police in the district where the act of violence occurred. The police must open an investigation into all charges. As soon as the police issue a report on the incident, the criminal justice system is activated and the victim becomes a witness to their own case. The police can decide to dismiss or drop the investigation if they do not see grounds to open or continue the investigation. This decision may be referred to the State Prosecutor.

The police are obliged to give the injured party guidance regarding their legal rights. In investigations of sexual offences, the police must, upon the victim's request, nominate a legal rights protector for the victim to defend their interests.

¹¹⁸ Victory Hills. From: <https://www.sigurhaedir.is/um-sigurhaedir> (15/12/.2022)

¹¹⁹ The Red Cross Helpline 1717. From: <https://www.raudikrossinn.is/english/projects/domestic-projects/health-and-wellbeing/helpline-1717-and-chat-1717is> (15/12/.2022)

¹²⁰ Bergið headspace. From: <https://bergid.is/um-okkur/>(15/12/2022)

¹²¹ Aflið. From: <https://aflidak.is/starfsemi/>(15/12/2022)

The victim may choose the legal rights protector and present him or her to the police upon pressing charges. The services of the legal rights protector are free of charge and his or her role is to guard the victim's interests and assist in the case. A request for a legal rights protector may also be made upon the pressing of charges in cases of domestic violence or violence in intimate relationships, but it is then the police who decide and assess whether or to appoint one.

A victim, the police or social services may request a restraining order on the grounds of violence. The same parties may also request that the abusive person be removed from their home. Such requests must be brought before the police.

Both the plaintiff and the defendant may apply for legal aid, but it never covers the expenses that the party losing the case may incur if he or she is sentenced to pay the the opposing party's litigation costs.

In June 2022, the law on criminal cases was altered to improve the situation for victims of criminal offenses. According to these changes, the victim always has the right to attend or watch a closed hearing via teleconferencing instead of facing the accused person. Victims have the right to a person of trust accompanying them and, after the laying of charges, can ask questions and make statements during the hearings. The victim is entitled to obtain copies of documents in the case free of charge as soon as the case is reported.

3. 3. The system of compensation to victims of all criminal offenses¹²²

Applications for compensation by victims must be lodged within two years of the committed crime. A ruling does not have to have been taken and the application can be submitted at any time. The victim (or his or her next-of-kin) prepares a letter to the Compensation Committee, operating under the Ministry of Judicial and Ecclesiastical Affairs, and provides information about the crime and the request for compensation. It is possible to get compensation even if the case is dropped, the perpetrator is unknown or not fit for sentencing. It is possible to get compensation for hospital services, suffering the loss of benefits, loss of income, punitive damages, permanent invalidity, loss of clothing or personal belongings, and legal costs. The conditions stipulate that the violation must have occurred in Iceland, charges were pressed, a claim for damages lodged, and the application sent within two years of the committed crime.

3. 4. Good practices and key problems in the support system for victims of crime

Examples of the most recent good practices in the Icelandic support system for victims of crime.

112.is – Web portal.¹²³ Development on this web portal began in the first months of the COVID outbreak, and the decision was made to transform it into a web portal offering information about different forms of violence and the various avenues of support from the Icelandic support system in seeking assistance in case of violence. It became evident that victims of violence used this portal a lot, to seek information but also help – both directly through the portal as well as through other suggested resources. In June 2022, the decision was made to continue developing this portal to better service victims of sexual abuse.

Keep the window open – Icelandic police. This successful project has enabled a twofold reporting of the number of domestic violence cases, from 20 to 56 each

¹²² Directory of International Crime Victim Compensation Programs 2004-2005. From: https://www.ncjrs.gov/ovc_archives/reports/intdir2005/iceland.html (15/12/.2022)

¹²³ 112.is – Web portal. From: <https://www.112.is/en> (15/12/2022)

month in just the first couple of years. The underlying idea is that there exists only a small window of opportunity after the assault, during which victims are most likely to accept the need for assistance from social workers, lawyers, doctors, and child protection services. The method requires calling in the police to a domestic violence incident, whereupon they arrive with a team of social workers and child protection services. There are follow-up visits a week later and data is collected from the interaction to help identify the victim (s) at further risk.

Bjarkarhlíð and Bjarmahlíð. This concept of a Family Justice Center for survivors of violence has been a very positive addition to the Icelandic support systems for victims of violence. It proves now to be much easier to seek all the necessary help at one place and get the assistance and advice on building up your own personal support system.

There are several key problems in the Icelandic support system. One of them is that people of foreign origin do not know about it. Financial support is also lacking; hence, the waiting lists get too long, and the needs of all groups cannot be met, such as women who suffer from addiction and must leave their homes due to domestic abuse. Other problems have to do with the legal system, such as lack of information flow and education for the victim during their case, the very heavy burden of proof that rests on the shoulders of the victim and, finally, the fact that the victim has the status of witness in their cases instead of being a legitimate party in their own case, which would grant them a different status.

XI. PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE PRAVA I POLOŽAJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA U KAZNENOM POSTUPKU

Anamaria Droždan-Kranjčec, mag. iur.

XI. PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE PRAVA I POLOŽAJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA U KAZNENOM POSTUPKU

Anamaria Drožđan-Kranjčec, mag. iur.

Jedan od osnovnih ciljeva provedbe istraživanja bio je prikupljanje podataka različitih dionika kaznenopravnog sustava, sustava za podršku žrtvama KD-a i samih žrtava KD-a, o primjeni prava i položaju žrtava u okviru kaznenog postupka, kako bi se izradile konkretne preporuke za unapređenje tog područja. Kroz rezultate svih provedenih istraživanja sudionici/ce su navodili preporuke za unapređenje različitih područja koja se odnose na primjenu prava i položaja žrtava KD-a. Dobiveni odgovori i preporuke se u određenim segmentima i razlikuju, ovisno o tome dolaze li od policije, predstavnika/ca pravosudnih tijela, samih žrtava KD-a ili predstavnika/ca službi za podršku.

S ciljem sumiranja preporuka na jednom mjestu, u nastavku teksta navode se preporuke za unapređenje pojedinih područja koja su bila predmet istraživanja, a rezultat su dobivenih podataka.

1. INFORMIRANJE ŽRTAVA KAZNENIH DJELA O PRAVIMA

S ciljem unapređenja postupka informiranja žrtava KD-a o pravima nužno je osigurati:

- prilagodbu jezika i načina komunikacije (usmeno i pismeno) sa žrtvama KD-a i osiguravanje jasnijih uputa o načinima ostvarivanja pojedinih prava;
- unapređenje sadržaja postojećih pisanih uputa o pravima za žrtve KD-a (policija) i uvođenje sličnih standarda pisanih uputa o pravima i za pravosudna tijela;
- osiguravanje pravovremenih i jasnih informacija o pravima koja su za žrtve važni u pojedinim dijelovima prethodnog i kaznenog postupka;
- osiguravanje što ranijeg povezivanja žrtava KD-a sa službama za podršku u svrhu informiranja žrtava o pravima;
- edukacije predstavnika/ca svih sustava o komunikacijskim vještinama, individualnom pristupu osobama koje su preživjele kazneno djelo, a u svezi s tim i edukacije o razumijevanju utjecaja traume na žrtve KD-a.

2. SUSTAV ZA PODRŠKU ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

S ciljem unapređenja sustava za podršku žrtvama KD-a, osiguravanja pravovremenih i lako dostupnih usluga žrtvama KD-a te što ranijeg povezivanja žrtava KD-a sa službama za podršku nužno je osigurati:

- jasnije informiranje žrtava KD-a od strane predstavnika/ca nadležnih tijela o službama za podršku i dostupnim uslugama;
- unaprjeđenje sustava referiranja žrtava KD-a na službe za podršku;
- osiguravanje dostupnih informacija o sustavu za podršku žrtvama KD-a za građane/ke kroz različite kanale informiranja (letci, plakati, brošure, TV, radio, društvene mreže, web stranice, internet portali);
- osiguravanje dovoljnog broja informativnih materijala (letci, publikacije) o službama za podršku i dostupnim uslugama koje predstavnici/ce nadležnih tijela mogu uručiti žrtvama;

- osiguravanje dostupnih informacija o sustavu za podršku žrtvama KD-a na nacionalnoj i lokalnim razinama za predstavnike/ce policije, državnog odvjetništva i sudova;
- unaprjeđenje suradnje predstavnika/ca policije, državnog odvjetništva i sudova sa službama za podršku žrtvama KD-a;
- širenje sustava za podršku žrtvama svih KD-a (osnivanje odjela za podršku žrtvama na svim sudovima, jačanje kapaciteta postojećih odjela za podršku žrtvama i nevladinih organizacija);
- osiguravanje dostupnosti usluga žrtvama KD-a u manjim sredinama, slabije razvijenim područjima, otocima i slabije prometno povezanim područjima (kroz npr. osnivanje mobilnih timova);
- jačanje suradnje i povezivanje institucionalnog i izvaninstitucionalnog dijela sustava za podršku žrtvama KD-a te općih i specijaliziranih službi.

3. PRAVA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

S ciljem unaprjeđenja prava i postupka ostvarivanja prava žrtava KD-a nužno je osigurati:

- unaprjeđenje zakonskog i podzakonskog uređenja prava žrtava KD-a;
- jasnije propisivanje načina ostvarenja prava žrtava KD-a;
- sustavnu i obveznu edukaciju predstavnika/ca policije, državnog odvjetništva i sudova o pravima i načinu ostvarivanja prava žrtava KD-a;
- žrtvama KD-a pisano obrazloženje o razlozima odbijanja pojedinih prava u okviru prethodnog i kaznenog postupka i mogućnost prigovora na tu odluku;
- smanjenje broja ispitivanja žrtava KD-a u postupku na najmanju moguću mjeru;
- unaprjeđenje postupka obavještanja žrtava KD-a o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora;
- unaprjeđenje postupka primjene i nadzora provedbe mjera zaštite žrtava KD-a.

4. POJEDINAČNA PROCJENA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

S ciljem unaprjeđenja provedbe postupka pojedinačne procjene žrtve i ostvarivanja svrhovitosti tog postupka nužno je osigurati:

- jasnije normativno uređenje provedbe pojedinačne procjene žrtve (u ZKP-u i Pravilniku);
- provođenje pojedinačne procjene žrtava svih KD-a od strane svih tijela nadležnih za provođenje – policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja;
- unaprijediti suradnju tijela nadležnih za provođenje pojedinačne procjene žrtava KD-a s tijelima, organizacijama i ustanovama za podršku žrtvama (OCD-a, odjela za podršku žrtvama, centra za socijalnu skrb) u djelu razmjene podataka za provedbu svrhovite pojedinačne procjene žrtve;
- standardizaciju u provedbi pojedinačne procjene žrtava KD-a, posebice u tijelima pravosuđa;
- sustavne i obavezne edukacije svih nadležnih tijela za provedbu pojedinačne procjene žrtava KD-a i službi za podršku (OCD-a, odjela za podršku žrtvama, centra za socijalnu skrb) o nužnosti, svrhovitosti i načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve KD-a;
- zaštitu osobnih podataka žrtava KD-a uključenih u zaključak o provedbi pojedinačne procjene;
- naknadu putnih troškova žrtvama KD-a za dolazak na sud radi pripreme za iskazivanje i provođenje razgovora za prikupljanje podataka potrebnih za određivanje posebnih mjera zaštite.

5. ISPITIVANJE ŽRTAVA KAZNENIH DJELA PUTEV AUDIO-VIDEO UREĐAJA

S ciljem omogućavanja i unapređenja postupka ispitivanja žrtava KD-a putem audio-video uređaja nužno je osigurati:

- dovoljan broj ispravnih audio-video uređaja na svakom sudu u Republici Hrvatskoj;
- prilagođene prostorije za ispitivanje djece žrtava KD-a u zgradi svakog suda;
- adekvatne prostorne uvjete za ispitivanje punoljetnih žrtava KD-a putem audio-video uređaja;
- korištenje takvog načina ispitivanja svjedoka/inja koji se zbog starosti, zdravstvenog stanja ili invaliditeta ne mogu odazvati pozivu i fizički doći u prostorije suda;
- žrtvama KD-a (djeci, žrtvama KD-a nasilja) iskazivanje putem komunikacijskih tehnologija iz prostorija koje se nalaze izvan zgrada suda (npr. iz prostorija službi za podršku);
- ispitivanje žrtava KD-a tijekom istrage putem audio-video uređaja i korištenje snimljenog iskaza tijekom rasprave bez ponovnog ispitivanja.

6. BORAVAK ŽRTAVA KAZNENIH DJELA U ZGRADAMA SUDOVA

S ciljem zaštite i podrške žrtvama KD-a u zgradama sudova nužno je osigurati:

- posebne čekaonice za djecu i punoljetne žrtve KD-a u zgradama svih sudova;
- odvojene ulaze za žrtve KD-a i okrivljenike u zgrade sudova;
- pozivanje žrtava KD-a i okrivljenika u različito vrijeme u zgrade sudova;
- poduzimanje svih potrebnih mjera zaštite žrtava KD-a u zgradama sudova s ciljem izbjegavanja susreta i kontakata okrivljenika i branitelja okrivljenika sa žrtvama KD-a.

7. ULOGA STRUČNIH SURADNIKA/CA ZAPOSLENIH NA SUDU

S ciljem osiguravanja pomoći i stručne podrške žrtvama KD-a na sudu nužno je osigurati:

- dovoljan broj zaposlenih stručnih suradnika/ca na sudovima;
- dovoljno vremena za pripremu djece i punoljetnih žrtava KD-a za iskazivanje od strane stručnih suradnika/ca na sudovima;
- standardizaciju uloge stručnih suradnika/ca kod ispitivanja punoljetnih žrtava KD-a (normativno uređenje);
- edukaciju predstavnika/ca pravosuđa o načinima ispitivanja djece žrtava KD-a i ulozi stručnih suradnika/ca u tom ispitivanju.

8. OSOBA OD POVJERENJA

S ciljem unapređenja primjene prava pratnje osobe od povjerenja nužno je osigurati:

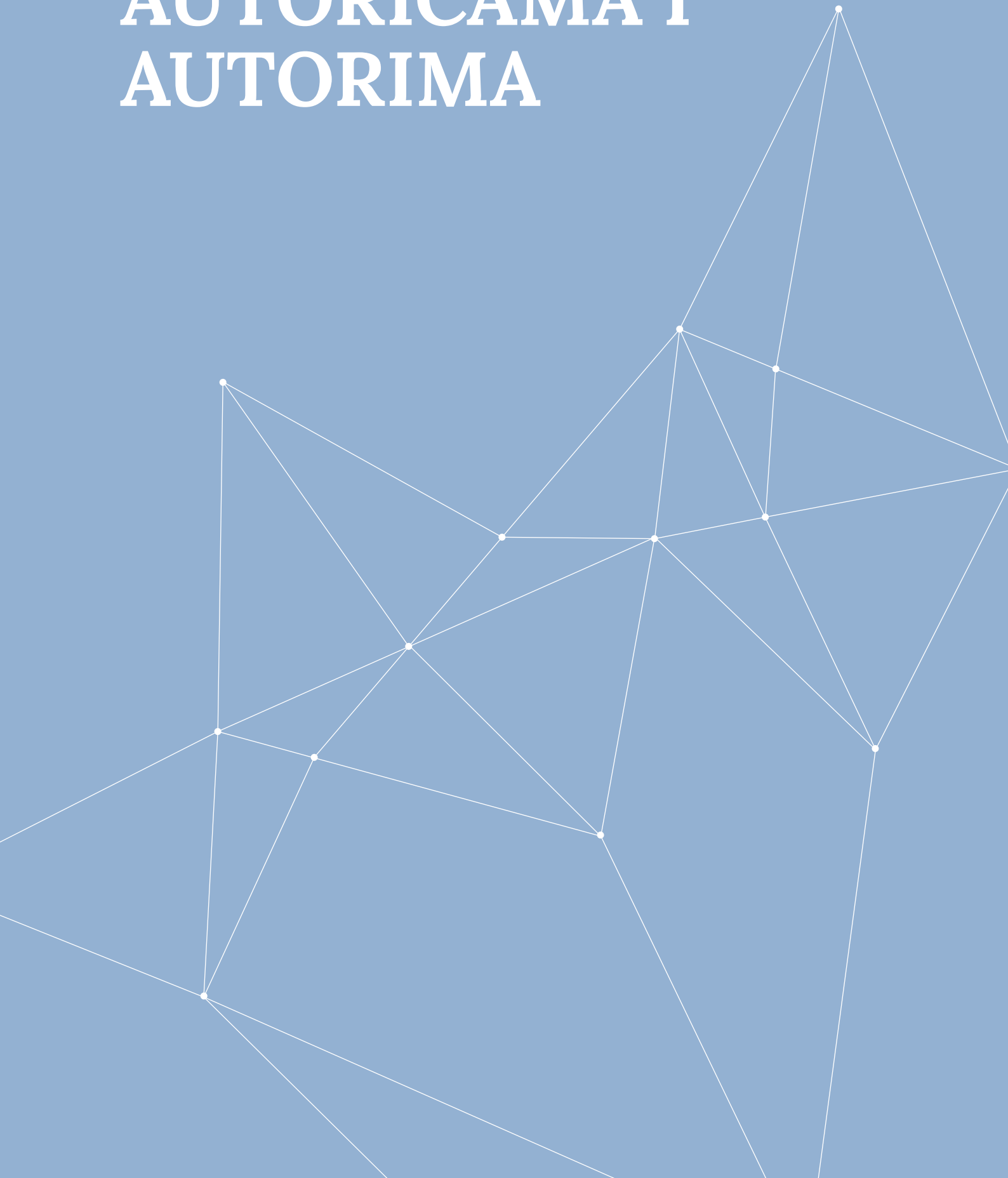
- pravovremeno informiranje žrtava KD-a o tom pravu i značenju tog prava;
- primjenu tog prava za žrtve KD-a od strane predstavnika/ca policije, državnog odvjetništva i sudova;
- edukacije predstavnika/ca nadležnih tijela o tom pravu, njegovoj korisnosti za žrtve KD-a i načinima ostvarivanja;
- unaprijediti položaj osobe od povjerenja u odnosu na žrtvu u prostorijama nadležnih tijela (gdje je smještena osoba od povjerenja u odnosu na žrtvu);
- zaštitu osobnih podataka osoba od povjerenja u odnosu na okrivljenika u postupku.

9. NOVČANA NAKNADA ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA

S ciljem unapređenja sustava kompenzacije žrtvama KD-a nužno je osigurati:

- izmjene Zakona o novčanoj naknadi;
- unapređenje i pojednostavljenje postupka podnošenja zahtjeva za ostvarivanjem novčane naknade;
- unapređenje informiranja žrtvama KD-a o mogućnosti novčane naknade;
- edukaciju predstavnika/ca policije, državnog odvjetništva, sudova i službi za podršku o Zakonu o novčanoj naknadi i postupku ostvarivanja naknade;
- dovoljan fond financijskih sredstava od strane države u svrhu dodjele novčane naknade žrtvama KD-a.

XII. BILJEŠKE O AUTORICAMA I AUTORIMA

XII. BILJEŠKE O AUTORICAMA I AUTORIMA

Anamaria Droždan-Kranjčec, mag. iur.

Voditeljica pravnog tima u Ženskoj sobi. Glavna područja profesionalnog djelovanja i interesa su joj položaj i prava žrtava kaznenih djela u okviru kaznenog postupka i problematika seksualnog nasilja. Koordinira nacionalnom „Mrežom podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela“. Sudjelovala je kao članica u radnim skupinama za izmjenu zakonodavstva, podzakonskih propisa i donošenja javnih politika vezanih u problematiku rodno uvjetovanog nasilja i prava žrtava kaznenih djela. Autorica je publikacija i stručnih članaka, redovna je predavačica na nacionalnim i međunarodnim konferencijama, predavačica je na brojnim edukacijama na temu zaštite prava žrtava seksualnog nasilja, nasilja u obitelji te o pravima i položaju žrtava kaznenih djela.

Bruno Monteiro

Voditelj programa u Validityju, s posebnim interesom za temu pristupa pravosuđu i višegodišnjim iskustvom rada na mjestu pravnik istraživača i voditelja/koordinatora projekata vezanih uz temu pristupa pravosuđu u raznim organizacijama civilnog društva, sveučilištima i međunarodnim vladinim organizacijama. U Uredu Ujedinjenih naroda za droge i kriminal i Agenciji Europske unije za temeljna prava provodio je istraživanja i asistirao u upravljanju međunarodnim projektima usmjerenim na prevenciju kriminala, pravosudni sustav za maloljetnike, pravnu pomoć, prava žrtava i prava na obranu te algoritamsku diskriminaciju. Nadalje, bio je koordinator međunarodnih istraživačkih projekata u 28 europskih zemalja o temama kao što su zaštita djece žrtava u kaznenopravnim sustavima, zaštita novinara, zakoni o migraciji te društvena prava u suradnji s Vijećem Europe i Međunarodnom organizacijom rada. Također, uz stečeno upravljačko iskustvo, pružao je direktnu podršku žrtvama, gdje je imao priliku iz prve ruke posvjedočiti izazovima i preprekama s kojima se susreću djeca osumnjičeni i žrtve unutar kaznenopravnog sustava.

prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas

Redovita profesorica na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Do danas je sudjelovala u radu više stručnih radnih skupina Ministarstva pravosuđa i uprave za izradu nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, a bila je voditeljica radnih skupina zaduženih za implementaciju Direktive o pravima žrtava te za izradu Pravilnika o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve. Kao glavna pravna stručnjakinja sudjelovala je u nekoliko projekata Hrvatskog pravnog centra, posvećenih unapređenju pravnog položaja žrtava kaznenih djela te je autorica više znanstvenih članaka i stručnih analiza u tome području.

Inês Nunes de Freitas

Od 2019. godine radi kao stručna suradnica na projektima i voditeljica tima za brigu o žrtvama pri VictimSupport Europe. S istraživanjima u području ljudskih prava započela je tijekom studija prava i diplomskog studija kaznenog prava, u sklopu kojeg se specijalizirala za temu prava žrtava. Ima dugogodišnje iskustvo direktnog rada u portugalskoj Udruzi za podršku žrtvama, gdje je godinama radila kao pružateljica podrške žrtvama te je kasnije kao rukovoditeljica ureda

pružala pravnu i sveobuhvatnu podršku žrtvama kaznenih djela. Suradivala je s portugalskim organizacijama civilnog društva te sa sveučilištima u svojstvu istraživačice na temama seksualnih delikata i nasilja nad djecom u kaznenopravnom sustavu, uključujući djecu žrtve kaznenih djela, tjelesno kažnjavanje i nasilje u obitelji. Nadalje, sudjelovala je u zagovaranju i razvoju politika vezanih uz ljudska prava u nekoliko projekata koje je sufinancirala Europska komisija, radeći i na nacionalnoj i na međunarodnoj razini. U sklopu jednog od tih projekata, projekta „HandsUP“, u suradnji s partnerima iz četiri europske zemlje, razvila je akcijske planove usmjerene na ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece. Inês je također sudjelovala u bilateralnoj suradnji između grčke organizacije i portugalske konfederacije u projektu usmjerenom na razvoj prihvata i lokalne integracije maloljetnih osoba bez pratnje.

mr. sc. Ivana Eterović

Više od desetljeća radi u Hrvatskom pravnom centru na programima i projektima u području zaštite ljudskih prava. Tematski, područja stručnog interesa su joj prava žrtava i osumnjičenika/okrivljenika u kaznenom postupku, zaštita od diskriminacije i promicanje jednakosti te zločin iz mržnje i govor mržnje. U ulozi voditeljice ili istraživačice sudjelovala je u brojnim istraživanjima u području ljudskih prava. Koncipirala je, organizirala i sudjelovala na brojnim konferencijama, okruglim stolovima i edukacijama. Slijedom višegodišnjeg iskustva u području akademskih i primijenjenih istraživanja (primarno socioloških), usmjerena je na provedbu projekata kojima se nastoji poticati društvene promjene i promjene javnih politika na temelju rezultata empirijskih istraživanja.

dr. sc. Maja Mamula

Osnivačica i koordinatorica Ženske sobe od 2002. godine. U Ženskoj sobi kontinuirano radi savjetovanja s osobama koje su preživjele seksualno nasilje, predavačica je i trenerica iz područja nasilja nad ženama, seksualnog nasilja, ravnopravnosti spolova i seksualnih prava. Također, organizira i provodi istraživanja iz navedenih područja. Tijekom dugogodišnjeg rada je stekla iskustvo u pripremi i vođenju edukacija, treninga i radionica na području seksualnog nasilja, nasilja u obitelji, nasilja nad ženama, ravnopravnosti spolova, organizacijskog razvoja te psihosocijalnih programa s prognanim i izbjeglim osobama. Autorica je brojnih knjiga, priručnika, znanstvenih i stručnih radova iz područja nasilja i seksualnosti. Za svoj rad je dobila i nekoliko priznanja, uključujući nagradu Gradske skupštine Grada Zagreba, „Zagrepčanka godine“ 2010. godine te nagrade Hrvatskog psihološkog društva „Marulić: Fiat Psychologia“ 2010. godine.

Miren Špek, dipl. iur.

Izvršni direktor Udruge za podršku žrtvama i svjedocima kaznenih djela. Osnovno područje profesionalnog interesa su mu prava žrtava kaznenih djela, položaj žrtava u kaznenom postupku, pojedinačna procjena potreba žrtava i praćenje nacionalne i međunarodne regulative vezane uz to područje. Organizira i provodi edukacije za različite ciljne skupine te je objavio niz publikacija i radova na temu žrtava kaznenih djela. Kao monitor suđenja za ratne zločine, pohađao je nacionalne i međunarodne edukacije te održavao specijalizirane edukacije u Hrvatskoj iz područja *kaznenog prava i procesnog prava u odnosu na žrtve i svjedoke, njihov položaj, pravne i procesne probleme te kako pružati informativnu i pravnu podršku. Od osnivanja zadužen je za koordinaciju i rad Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela i prekršaja.*

Nives Jozić Kvastek, mag. soc.

Istraživačica i aktivistica, stručna suradnica na projektima i programima Ženske sobe. Kroz svoj profesionalni rad bavila se temom suočavanja s prošlošću, zagovaranjem prava civilnih žrtava rata, istraživanjem i dokumentiranjem ljudskih gubitaka u Hrvatskoj 1991. – 1995., monitoriranjem suđenja za ratne zločine pri županijskim sudovima u Republici Hrvatskoj te zagovaranjem prava, podrške, zaštite i kompenzacije za žrtve kaznenih djela. Sudjelovala je u izradi nekoliko publikacija i izvještaja na temu: suđenje za ratne zločine, istraživanje i analiza potreba civilnih žrtava rata te prikaz dostupnog institucionalnog i izvaninstitucionalnog sustava psihosocijalne podrške.

izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

Izvanredni profesor na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Jedno od područja njegova profesionalnog interesa je pravni položaj žrtava kaznenih djela. Bio je član stručnih tijela koja su bila zadužena za implementaciju Direktive o pravima žrtava u hrvatski pravni poredak i izradu Pravilnika o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve. Kao nacionalni pravni stručnjak sudjelovao je u radu nekoliko međunarodnih i domaćih istraživačkih projekata koji su se bavili različitim aspektima pravnog položaja žrtava kaznenih djela (pravom na informiranje, pojedinačnom procjenom, pravima žrtava koje su osobe s invaliditetom). Autor je nekoliko članaka na hrvatskom i engleskom jeziku u kojima se analizira položaj žrtava kaznenih djela u europskom i hrvatskom pravu.

XIII. PRILOG

XIII. PRILOG

ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU (Narodne Novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 130/20, 80/22)

Glava V. ŽRTVA, OŠTEĆENIK I PRIVATNI TUŽITELJ

1. ŽRTVA

Članak 43.

(1) Žrtva kaznenog djela sukladno ovom Zakonu ima:

1. pravo na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela,
2. pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom,
3. pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde,
4. pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka,
5. pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka,
6. pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje,
7. pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka,
8. pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona, pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo biti obaviještena o odbacivanju kaznene prijave (članak 206. stavak 3. ovoga Zakona) i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika,
9. pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave (članak 206.a ovoga Zakona) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b ovoga Zakona),
10. pravo da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite,
11. pravo da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak,
12. pravo predložiti da bude ispitana putem audio-video uređaja,
13. druga prava propisana zakonom.

(2) Žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, ako trpi teže posljedice kaznenog djela, ima pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva.

(3) Žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom ima pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom. Ako je žrtva prethodno ostvarila imovinskopravni zahtjev uzet će se u obzir njegova visina pri odmjerenju novčane naknade, a tako će postupiti i sud pri dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva ako je žrtva prethodno ostvarila novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna.

(4) Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su već pri poduzimanju prve radnje u kojoj sudjeluje obavijestiti žrtvu na njoj razumljiv način:

1. o pravima iz stavaka 1., 2. i 3. ovoga članka te članka 44. ovoga Zakona,
2. o pravima koja ima kao oštećenik.

(5) Tijela iz stavka 4. ovoga članka prema žrtvi će postupati obzirno i uvjeriti se da je žrtva danu obavijest o pravima razumljiva.

(6) Tijela iz stavka 4. ovoga članka žrtvu će na njoj razumljiv način poučiti o značenju sudjelovanja u postupku u svojstvu oštećenika. U zapisnik će se unijeti dana obavijest i izjava žrtve želi li sudjelovati u postupku u svojstvu oštećenika.

(7) Prava iz stavka 1. točaka 8., 9. i 11. ovoga članka pripadaju i pravnoj osobi na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno. Odredbe ovoga Zakona kojima se uređuje ostvarivanje navedenih prava od strane žrtve kaznenog djela na odgovarajući se način primjenjuju i na pravnu osobu na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno.

Članak 43.a.

(1) Prije ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje će u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela provesti pojedinačnu procjenu žrtve. Pojedinačna procjena žrtve uključuje utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ako postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjere propisane zakonom). Kada je žrtva kaznenog djela dijete, pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti.

(2) Pri poduzimanju pojedinačne procjene žrtve osobito se u obzir uzimaju osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela. Pri tome se posebna pažnja posvećuje žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima.

(3) U smislu stavka 2. ovoga članka, pojedinačna procjena žrtve na odgovarajući način uključuje osobito žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja i spolnog iskorištavanja ili zločina iz mržnje te žrtve s invalidnošću.

(4) Pojedinačna procjena žrtve provodi se uz sudjelovanje žrtve i uzimajući u obzir njezine želje, uključujući i želju da se ne koriste posebne mjere zaštite propisane zakonom.

(5) Tijelo koje vodi postupak će broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite svesti na najmanju moguću mjeru. Državni odvjetnik može predložiti da se takav svjedok ispita na dokaznom ročištu.

(6) Ministar nadležan za poslove pravosuđa uz prethodnu suglasnost ministra nadležnog za unutarnje poslove donosi pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve iz stavka 1. ovoga članka.

Članak 44.

(1) Dijete kao žrtva kaznenog djela ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno ovom članku i drugim odredbama ovoga Zakona, i pravo na:

1. opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,
2. tajnost osobnih podataka,
3. isključenje javnosti.

(2) Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su prema djetetu kao žrtvi kaznenog djela postupati posebno obzirno, imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta. Pri postupanju prema djetetu žrtvi nadležna tijela prvenstveno će se rukovoditi najboljim interesom djeteta.

(3) Ako nije poznata dob žrtve, pretpostavit će se da se radi o djetetu ako postoji vjerojatnost da žrtva nije navršila osamnaest godina života.

(4) Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:

1. prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,
2. na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,
3. da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,
4. uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,
5. zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),
6. na tajnost osobnih podataka,

7. zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

(5) Žrtva u odnosu na koju su utvrđene posebne potrebe zaštite sukladno članku 43.a. ovoga Zakona ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno članku 43. ovoga Zakona, i pravo:

1. prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,
2. da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,
3. uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,
4. zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),
5. na tajnost osobnih podataka,
6. zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

2. OŠTEĆENIK

Članak 51.

(1) Oštećenik ima, u skladu s ovim Zakonom, pravo:

1. služiti se vlastitim jezikom, uključujući i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih, i na pomoć tumača ako ne govori ili ne razumije hrvatski jezik, odnosno prevoditelja ili tumača znakovnog jezika ako se radi o gluhom ili gluhoslijepom oštećeniku,
2. podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva te privremenih mjera osiguranja,
3. na opunomoćenika,
4. upozoravati na činjenice i predlagati dokaze,
5. prisustvovati dokaznom ročištu,
6. prisustvovati raspravi i sudjelovati u dokaznom postupku te iznijeti završni govor,
7. izvršiti uvid u spis predmeta sukladno članku 184. stavku 2. ovoga Zakona,
8. zatražiti obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njegove prijave (članak 206.a ovoga Zakona) i podnijeti pritužbu višem državnom odvjetniku (članak 206.b ovoga Zakona),
9. podnijeti žalbu,
10. zatražiti povrat u prijašnje stanje,
11. biti obaviješten o ishodu kaznenog postupka.

(2) Državno odvjetništvo i sud dužni su prije i tijekom kaznenog postupka u svakom stadiju postupka ispitati postoji li mogućnost da okrivljenik oštećeniku popravi štetu uzrokovanu kaznenim djelom.

(3) Državno odvjetništvo i sud dužni su posebno upozoriti oštećenika na prava iz stavka 1. točaka 1., 2., 4., 6., 7. i 8. ovoga članka. Zakonom se propisuju upozorenja oštećeniku u odnosu na prava iz stavka 1. točaka 3., 5. i 9. ovoga članka.

Glava XV. ZNAČENJE ZAKONSKIH IZRAZA

Članak 202.

(11) Žrtva kaznenog djela je fizička osoba koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela. Žrtvom kaznenog djela smatraju se i bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati.

(12) Oštećenik je žrtva kaznenog djela i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno koje sudjeluju u svojstvu oštećenika u postupku.

(37) Dijete je osoba koja nije navršila osamnaest godina života.

(38) Osoba od povjerenja je zakonski zastupnik ili druga poslovno sposobna osoba po izboru ovlaštenika prava na pratnju, osim ako je predložena ili pozvana u svojstvu svjedoka.

XIV. POPIS LITERATURE

XIV. POPIS LITERATURE

Bukovac Puvača, M. (2013). Državne naknade žrtvama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 34(1) 1, 333-354.

Burić, Z. i Lučić, B., Pravni i institucionalni aspekti položaja žrtve kaznenog djela u RH, Izvještaj za projekt: Ciljana i rana procjena potreba i podrška žrtvama kaznenih djela. Preuzeto s http://www.zupsudvu.hr/radovi/pravni_i_institucionalni_aspekti_polozaja_zrtve_kaznenih_djela_u_RH.pdf (27.9.2022.)

Burić, Z. (2015). Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u Hrvatski kaznenopravni sustav. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 22 (2), 383-410.

DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA (2013). European Commission, DG Justice, 39.

Drožđan-Kranjčec, A. (2019). Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela. Ženska soba.

Drožđan-Kranjčec, A. i Mamula, M. (2021). Unapređenje sustava pomoći i podrške žrtvama i svjedocima/kinjama kaznenih djela – Uloga organizacija civilnog društva u Hrvatskoj. Temida: časopis o viktimizaciji, ljudskim pravima i rodu, 23(1), 107-124.

Drožđan-Kranjčec, A. i Špek, M. (2021). Osoba od povjerenja. Ženska soba.

Đurđević, Z. (2013). Rekonstrukcija, judicijalizacija, konstitucionalizacija, europeizacija hrvatskog kaznenog postupka V. Novelom ZKP/08: Prvi dio?. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 20 (2), 315-362.

Este, D., Sitter, K. & Maclaurin, B. Using mix methods to understand youth resilience. In: Liebenberg, L. & Ungar, M. (eds.), Researching resilience. Toronto: University of Toronto Press, (2009), 201-224.

Mamula, M. (ur.) (2020). Seksualno nasilje nad i među djecom i mladima. Ženska soba.

Sadowski, I. & Okroglic, P. (2019). Victims of Crime. Implementation Analysis of Rights in Europe. VOCAIRE National Report France. Preuzeto s https://victim-support.eu/wp-content/uploads/2021/02/VOCIARE_National_Report_France_interactive.pdf (15.12.2022.)

Sekol, I. i Maurović, I. Miješanje kvantitativnog i kvalitativnog istraživačkog pristupa u društvenim znanostima – miješanje metoda ili metodologija?. Ljetopis socijalnog rada, 24 (1), (2017.), 7-32.

Stipišić, Lj. (2018). Procesni aspekti ispitivanja djece žrtava i recentna sudska praksa u svjetlu Direktive 2012/29/EU. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, 25(2), 547-574.

Tomašević, G. i Pajčić, M. (2008). Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 15(2), str. 817-857.

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima i APAV – Associação Portuguesa de Apoio à Vítima (2021). Praktični vodič – Pratlja ųrtava i svjedoka u pravosudnom sustavu.

Victim Support Europe (2019). A Journey from Crime to Compensation. Preuzeto s 1574261567A_Journey_From_Crime_To_Compensation_2019.pdf (15.12.2022.)

POPIS PROPISA

Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu ųrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, Sluųbeni list Europske unije, L 315/57, 14.11.2012.

Direktiva Vijeća 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. o naknadi ųrtvama kaznenih djela, L 261/15, 06.08.2004.

Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21)

Konvencija o pravima djeteta (Narodne novine, Međunarodni ugovori,12/93)

Nacionalna strategija razvoja sustava podrške ųrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine (Narodne novine 75/2015).

Pravilnik o naćinu provedbe pojedinaćne procjene ųrtve (Narodne novine 106/17)

Pravilnik o radu odjela za podršku ųrtvama i svjedocima (Narodne novine 133/15, 127/19)

Pravilnik o radu stručnih suradnika izvan pravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima (Narodne novine 22/13)

Pravilnik o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku (Narodne novine 85/14)

Sudski poslovnik (Narodne novine 37/14, 49/14, 08/15, 35/15, 123/15, 45/16, 29/17, 33/17, 34/17, 57/17, 101/18, 119/18, 81/19, 128/19, 39/20, 47/20, 138/20, 147/20, 70/21, 99/21, 145/21, 23/22)

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 145/13)

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 70/17)

Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 110/97)

Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08)

Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)

Zakon o novćanoj naknadi ųrtvama kaznenih djela (Narodne novine 80/08, 27/11).

Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o naknadi štete ųrtvama kaznenih djela nasilja (Narodne novine 4/08)

